10.24395/KRE.2026.014

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Doktori Iskola vezetője:
Prof. Dr. Jakab Éva, DSc

Adalékok a bírói hivatás hazai történetéhez

Doktori értekezés

Készítette: dr. Schlachta Boglárka Lilla

Tudományos vezető: Prof. Dr. Stipta István, DSc

Budapest
2026

10.24395/KRE.2026.014

10.24395/KRE.2026.014

A témavezető véleménye:

Schlachta Boglárka Lilla PhD értekezésének nyilvános vitára elkészített változata hosszú ideig tartó, átgondolt tudományos tevékenység eredménye. A kollegina már az osztatlan képzés időszakában (az OTDK-ra és más pályázatokra készülve) komoly előtanulmányokat végzett és számos tárgybeli közleményt jelentetett meg. A doktori képzésbe bekapcsolódva módszeresen bővítette a kutatói témakörét, és folytatta korábban megkezdett levéltári feltáró munkáját. A tudományos konferenciákra készülve, a félévi kredit-feladatokat tervezve a jelen értekezés rendszerét vette figyelembe. A képzési szakasz végén, a komplex vizsgán a bizottság – már az addigi tudományos közleményei alapján – megállapíthatta, hogy az értekezés a disszertációs szakaszban komoly tudományos eredményeket felmutatva készülhet el.

Az értekezés mindenben megfelel az állam- és jogtudomány történeti részterületén körvonalazódó elvárásoknak és az egyetem, valamint a doktori iskola szabályzati előírásainak. Az írásmű különleges értéke, hogy eredeti forrásokra épít, eddig feltáratlan levéltári anyagokat dolgozott fel. A szerző egyértelművé tette témaválasztásának indokait, pontosan meghatározta a kutatásának céljait, és indokolta a kutatás időhatárait. Schlachta Boglárka Lilla a kutatómunkájának kezdetén alaposan áttekintette a vonatkozó szakirodalmat, és a tárgykörnek megfelelő tudományos módszereket alkalmazott. Határozott és eredményes törekvése volt, hogy az értekezés új tudományos eredményeket igazoljon.

Az értekezés szerkezete a választott tárgykörnek megfelelő belső tematikai rendet követi, amelyben egyaránt érvényesülnek a kronológiai és tematikai szempontok. A szerző sikerrel használta fel korábbi, a bírói hivatás történetéhez kötődő közleményeit és sikerrel bővítette ezeket a folyamatos levéltári kutatómunka eredményeivel. A disszertáció munkahelyi vitáján elhangzott, a belső szerkezetet és a forráskört érintő javaslatok helyet kaptak a végső változatban. Az értekezés a hazai bírói hivatásrend polgári kori történetének eredeti, új tudományos eredményeket felmutató összegzése.

Budapest, 2026. július 27.

Prof. Dr. Stipta István DSc
témavezető

10.24395/KRE.2026.014

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés és a témaválasztás indokolása ... 8
1.1. A bírói hivatástörténettel összefüggő levéltári iratok és forrásértékük ... 9
1.2. A bírák fegyelmi felelősségének és személyi táblázatainak szakirodalmi feldolgozottsága ... 11
1.3. A jogászi hivatástörténet a tudományági értekezések tükrében ... 11
1.3.1. A bírói hatalomról ... 12
1.3.2. Az egyes jogászi hivatásrendekről ... 12
1.3.3. Az ügyészekről ... 13
1.3.4. Az ügyvédekről ... 15
1.3.5. A közjegyzőkről ... 15
1.3.6. A közigazgatási jegyzői státuszról ... 16
1.4. A tárgykörben született kurrens közlemények ... 16
1.5. A kutatás és feldolgozás módszere ... 21
2. A bírói eskü és a hazai bírói hivatás története ... 27
2.1. Bírói esküformulák a rendi korszakban ... 27
2.2. A bírói eskü szerepe az 1869. évi IV. tc. után ... 34
2.3. A magyar bírói hivatás szervezeti keretei a polgári korban ... 37
2.4. A bírósági szervezetrendszer ... 40
2.4.1. királyi járásbíróságok és személyzetük ... 40
2.4.2. A királyi törvényszékek és bíráik ... 44
2.4.3. A királyi ítélőtáblák és személyzetük ... 49
2.4.4. A királyi Kúria bírái, hatásköre és tevékenysége ... 55
2.5. A bírói gyakorlati vizsga – a szakmai színvonal garanciája ... 59
2.6. A bírói személyzet összlétszáma és munkaterhe ... 62
3. A bírák személyi táblázatai ... 64
3.1. A bírák személyi táblázatainak szabályozása 1872 és 1900 között ... 64
3.1.1. Az 1872. évi igazságügyi miniszteri rendelet ... 64
3.1.2. A 3436/1874. I.M.E. rendelet ... 65
3.1.3. Az 1891-es I.M.E. rendelet ... 67
3.1.4. Az 1900-as adatfelvételi reform ... 69
3.2. A bírák titkos minősítése ... 70
3.2.1. Szaktudományi és hírlapi viták a bírák titkos minősítéséről ... 72
3.2.2. Vita a titkos minősítés szükségességéről ... 75
3.3. A minősítésről szóló rendelet és a titkos minősítés megszüntetése ... 77
3.3.1. A 71169/1900. IV. I. M. számú titkos rendelet ... 77
3.3.2. A 62.500/1913. I. M. sz. rendelet ... 78
3.4. A személyi tábla, mint közvetlen bizonyíték ... 80
4. Az első fegyelmi törvény létrejötte és előzményei ... 82
4.1. Az 1869. évi IV. tc. hivatástörténeti jelentősége ... 82
4.2. A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc. képviselőházi vitája ... 84

4.2.1. Az általános vita ... 85
4.2.3. Az esküdtek felelőssége ... 87
4.2.4. Kártérítés hivatali bűntett és fegyelmi vétség esetén ... 88
4.2.5. A fegyelmi bíróság felállítása ... 89
4.2.6. A fegyelmi tárgyalás nyilvánossága ... 89
4.2.7. A fegyelmi vétség tényállásai ... 90
4.2.8. Az igazságügyi miniszter főfelügyeleti joga ... 91
5. A bírák felelőssége a gyakorlatban ... 93
5.1. Az 1871. évi VIII. tc. rendelkezései ... 93
5.2. A fegyelmi tanács zárt ülései, a fegyelmi eljárás rendje ... 95
5.3. A fegyelmi eljárás vizsgálati szakasza ... 97
5.4. A hivatali vétség tényállása ... 98
5.5. A botrányos magaviselet, mint fegyelmi vétség ... 102
5.6. A büntetőügyek miatt indult fegyelmi eljárások ... 106
5.7. A Tanácsköztársasággal összefüggő fegyelmi ügyek ... 109
5.7.1. Megszüntető és felmentő fegyelmi bírósági határozatok ... 109
5.7.2. A fegyelmi felelősségre vonással zárult esetek ... 120
6. Az 1936. évi III. tc. rendelkezései ... 131
6.1. A törvényjavaslat képviselőházi vitája ... 131
6.1.1. Az általános vita ... 132
6.1.2. A részletes tárgyalás ... 137
6.2. A fegyelmi vétség törvényi tényállása ... 140
6.3. Az új típusú fegyelmi eljárás ... 141
6.3.1. A felügyeleti vizsgálat ... 141
6.3.2. A pótmagánvád ... 148
6.4. A fegyelmi vétség a gyakorlatban ... 152
6.4.1. A hivatali kötelesség megszegése ... 153
6.4.2. A bírói tekintély sértése és veszélyeztetése ... 156
7. A fegyelmi és felügyeleti büntetések ... 163
7.1. Fegyelmi és felügyeleti büntetések 1921 és 1931 között ... 163
7.2. Fegyelmi büntetések 1927 és 1950 között ... 166
7.3. A hivatalvesztés mint fegyelmi büntetés a gyakorlatban ... 167
7.3.1. Toldy Zoltán fegyelmi ügye ... 168
7.3.2. Szirmay István fegyelmi ügye ... 174
7.3.3. Tomcsányi Albert fegyelmi ügye ... 179
7.3.4. Gágyor Sándor fegyelmi ügye ... 183
7.3.5. Markovits Béla fegyelmi ügye ... 184
8. A bírói felelősség 1945 után ... 188
8.1. Változások a bírák fegyelmi felelősségi rendszerében 1945 után ... 188
8.2. Fegyelmi vétség az 1954. évi II. törvény alapján ... 191

8.3. Jogesetek a bírák bűntetőjogi felelősségének köréből ... 193
9. Összegzés, kitekintés ... 197
9.1. Konklúzió ... 197
9.2. Summary ... 200
10. Forrás- és irodalomjegyzék ... 203
10.1. Primer források ... 203
10.1.1. Levéltári források ... 203
10.1.2. Országgyűlési Naplók és Irományok ... 205
10.1.3. Kormányjelentés és statisztikai évkönyvek ... 206
10.2. Szekunder források ... 207
10.2.1. Korabeli szaklapok, sajtótermékek ... 207
10.2.2. Felhasznált szakirodalom ... 208
10.3. Jogforrások és törvények indokolásai ... 221
10.4. A szerző publikációs jegyzéke ... 223
10.4.1. A doktori értekezés témakörében megjelent publikációk ... 223
10.4.2. A szerző további közleményei ... 225

Pályázati támogatás:

AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTÉRIUM ÚNKP-20-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT:

a disszertáció 4; 5; 6; és 8. fejezete.

Pályázati azonosítók: ÚNKP-21-3-I-KRE-9 és ÚNKP-22-3-II-KRE-8.

1. Bevezetés és a témaválasztás indokolása

A doktori értekezésem tárgyköréül a bírói hivatás magyarországi történetének eddig feltáratlan területét, a kutatás és feldolgozás időkereteként a törvénykezési jog polgári kori időszakát választottam. Az értekezés témaválasztása nem volt előzmény nélküli, hiszen ebben a tárgykörben már joghallgatóként kutattam, és publikáltam olyan közleményeket, amelyek az egyetemi évek diákköri tevékenységéhez és pályatételeihez kapcsolódtak. 2019-ben az Országos Bírósági Hivatal által meghirdetett Mailáth György Tudományos Pályázaton I. helyezést értem el az „*Adalékok a bírói hivatás történetéhez*" című pályamunkámmal, majd a 2021. évi 35. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekció Magyar Alkotmánytörténeti (Közjogtörténeti) Tagozatában a „*Fejezetek a bírói hivatás történetéből*" című dolgozattal szintén I. helyezést értem el. A dolgozat konzulense, későbbi tudományos vezetőm, Stipta István tanár úr volt. Egyetemi éveim alatt határozottá vált az a szándékom, hogy élethivatásként a jogtörténet művelését választom, és kutatásaimat alapvetően a magyar igazságszolgáltatás történetének levéltári forrásokra alapozott feldolgozásával, ezen belül a bírói hivatásrend történetének feltárásával kezdem. Döntésemhez – az említett tudományos versenyeken elért eredmények alapján – mind a gyakorlatban dolgozó ítélő bíráktól, mind a jogtörténet kiemelkedő kutatóitól megerősítést kaptam. Ennek megfelelően a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájában a Stipta István tanár úr által meghirdetett, A magyar bírósági rendszer története című témára jelentkeztem.

A disszertációs kutatás programtervét és az értekezés elkészítését – a témavezetői elvárással egyezően – elsődlegesen levéltári forrásbázisra alapoztam. A közgyűjteményekben és a levéltári adatbázisokban fellelhető iratgyűjtemények áttekintése után fő közgyűjteményi forráshelyként Budapest Főváros Levéltárát (HU BFL) választottam. A választást az indokolta, hogy ebben az archívumban őrzik a Budapesti Királyi Ítélőtábla[1] forrásanyagát is, amely források 1891-től szinte hiánytalanul, rendszerezetten és – a feldolgozás kutathatósági szempontjából is – megfelelő állapotban vannak. A levéltárban a „Jogszolgáltatás területi szervei" forráskör[2] a HU BFL VII. fondfőcsoportjába tartozik, ezen belül a HU BFL VII.1. alatt

[1] A Budapesti Királyi Ítélőtábla 1946-tól Budapesti Ítélőtábla, 1949-től Budapesti Felsőbíróság hivatalos elnevezéssel működött tovább. Az értekezésben az első előfordulás után egységesen az Ítélőtábla megjelölést használom.

[2] A fondcsoportok tartalmának áttekintéséhez segítségemre volt BÓNIS György: *Fővárosi Levéltár (volt Budapesti 1. szám Állami Levéltár) 4. A jogszolgáltatás budapesti területi szervei. Kapitalista és szocialista korszak - Levéltári alapleltárak II.* Kézirat. Budapest, 1961. (a továbbiakban: BÓNIS György 1961.) című összeállítása, valamint SARUSI KISS Béla (szerk.): *„Tradíció és megújulás": a Budapesti Királyi Ítélőtábla története, 1891–1950.* (Fővárosi Ítélőtábla. Budapest, 2020.) című munkája. A hivatkozási és címleírási technika térén – a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Működési Szabályzatának megfelelően – a

találjuk a „Budapesti Királyi Ítélőtábla (1946- Budapesti Ítélőtábla, 1949- Budapesti Felsőbíróság) iratai (1891-1950)” feliratú fondot, amelyen belül a HU BFL VII.1.a. „Elnöki iratok (1891-1950)” között találhatók a személyi táblázatok, valamint a 12,24 iratfolyóméternyi HU BFL VII.1.b. „Fegyelmi iratok (1891-1950)” tárgykörű állagok. A bírósági hivatás polgári kori történetének részkérdéseit célzó kutatásaim forrásháttere e két állagcsoport képezte. Ezek – az eddig alapvetően feltáratlan – iratok kellő alapot kínáltak arra, hogy az érintett bíróságok hivatástörténetének, az ehhez kapcsolódó ítélkezési tevékenységnek, a korabeli bírósági igazgatás rejtettebb folyamatának és a bírósági szolgálati pragmatika (főleg a felelősségi körbe tartozó) polgári kori történetének alapkérdéseit nyomon kövessem.

A kutatási célkitűzés nem tette lehetővé azt, hogy a tárgykör mindenre kiterjedő monografikus feldolgozására[3] törekedjek. Tudományos vezetőm iránymutatásával egyezően arra törekedtem, hogy a rendelkezésre álló archivált források alapján főként a hivatástörtént feldolgozatlan kérdéseire keressek választ. Álláspontom szerint ez a közelítésmód, tehát a nyitott kérdések eredeti források alapján történő közelítése tudományos értelemben hasznosabb, mintha értekezésemet másodlagos irodalom alapján, ismert tények, gondolatok összegzésével állítottam volna össze.

Az alábbiakban az értekezésem témájával összefüggő primer forrásokat és a hazai tudományos minősítések alá esett tudományos közleményeket tekintem át. Az áttekintés célja a „status quaestionis”, tehát minden tudományos vizsgálat kiindulópontjának rögzítése, annak összegzése, hogy a hazai állam és jogtudomány ezen a téren milyen eredményekre jutott. A kutatási terv összeállítása során határozott elképzelésem volt, hogy – megvizsgálva a tárgykörben született tudományos közleményeket –, az értekezésben ezekhez képest önálló, új, vagy ezeket kiegészítő megállapításokat tegyek.

1.1. A bírói hivatástörténettel összefüggő levéltári iratok és forrásértékük

A levéltári forrásbázis előzetes felmérése és a kutatási terv meghatározása során arra törekedtem, hogy a bírói hivatás hazai történetének eddig nem, vagy kevéssé ismert részkérdéseire választ kapjak. A másik – a PhD értekezésekkel szemben támasztott követelményekkel egyező – szempont volt, hogy a levéltári alapú kutatás új tudományos eredményeket ígérjen, tehát a hivatástörténet jelentős területeiről a publicisztikai irodalom által feldolgozott ismereteket meghaladó elemzést és összefoglalást tegyen lehetővé.

Szerkesztők és szerzők kézikönyve (GYURGYÁK János, Osiris. Budapest, 2018[3]. 83-100., 116-138., 259-276. oldalak) ajánlásait vettem figyelembe.

[3] RIXER Ádám: A közigazgatási jogtudomány műfajai. *Közigazgatás Tudomány*, 2025/1. sz. 106. p.

Ennek megfelelően két fontos témakört jelöltem meg. Az egyik ilyen terület a bírói előmeneteli rendszer, ideértve a bírák speciális fegyelmi felelősségének kérdését. Ebben az esetben különös figyelmet szenteltem a bírák személyi táblázatainak feltárására és a kapcsolódó terjedelmes iratanyag elemzésére. A levéltári források alapján jól követhető a korabeli bírák alkalmazási rendjének gyakorlata, az előmenetel szempontjából fontos kritériumok köre és az a késő-dualizmus idején kialakult hivatalirányítási és felügyeleti rendszer, melynek során az ítélőbírák minősítése is átalakult. A másik vizsgálandó terület az ítélőbírák fegyelmi felelősségének és fegyelmi eljárásának témaköre, amelynek keretében a korabeli bírói gyakorlatot a hozott ítéleti határozatok és indokolások alapján mutattam be. A fenti tartalmi ismérveket figyelembe véve választottam ki kutatási helyként Budapest Főváros Levéltárát, amely a területi hatály szempontjából jelentős ügyszámmal és csaknem hiánytalan iratbázissal rendelkező Budapesti Királyi Ítélőtábla archivált anyagait őrzi. E fond alatt lévő, a HU BFL VII.1.a. „Elnöki iratok (1891-1950)”[4], valamint a HU BFL VII.1.b. „Fegyelmi iratok (1891-1950)”[5] két terjedelmes állagát kutattam. Ezek a szempontok és primér források határozták meg kutatásom témakörét és alapvető forráskörét.

Ami a rendelkezésre álló levéltári források mennyiségét illeti, a kutatás szempontjából rendkívül fontos személyi táblázatokat a bírósági elnöki iratok között találjuk. A fegyelmi eljárások iratanyagából a Levéltárban a Budapesti Királyi Ítélőtábla működésének 1891-1950 közötti időszakából 90 doboz (30 nagydoboz és 60 kisdoboz), emellett 29 kötet egyéb jellegű tárgybeli anyag állt rendelkezésemre.[6]

Már a témaválasztás indokolásánál is említettem, hogy igyekeztem elkerülni azokat a hivatástörténeti részterületeket, melyek a tényfeltáró jogtörténeti feldolgozások révén ismertek. A disszertációm tárgyköreként megjelölt területek kívül esnek ezen a körön, hiszen a bírói hivatástörténet polgári kori forrásainak levéltári alapú feltárására a hazai jogtörténész kutatók még nem vállalkoztak.

Álláspontom szerint a rendelkezésre álló levéltári források megfelelő alapot kínálnak a részletek kibontását célzó és a folyamatokat összegző megállapításokhoz. A tendenciák vizualizálása érdekében a statisztikai adatokat összegző, folyamatokat számszerűen is megjelenítő kimutatásokat, grafikonokat készítettem. A Budapesti Királyi Ítélőtábla levéltári anyagai maradéktalanul rendelkezésre állnak és a nagy ügyszám miatt általánosítható megállapításokra is alkalmasak. A levéltári adatok feldolgozása során kifejezetten törekedtem

[4] Bónis György 1961. 31-38. p.
[5] Uo. 4-6; 17-19. p.
[6] HU BFL VII.1.b. „Fegyelmi iratok (1891-1950)”.

a jogi szempontú elemzésre és a tudományágunk szempontjából releváns következtetések levonására, mivel a hivatástörténethez kapcsolódó köz- és társadalomtörténeti kérdésköröket köztörténettel foglalkozó szerzők már érintették.

1.2. A bírák fegyelmi felelősségének és személyi táblázatainak szakirodalmi feldolgozottsága

Az értekezésem fővonalát érintően figyelembe vettem, hogy ebben a tárgykörökben milyen állam- és jogtudományi művek születtek, tehát van-e lehetőségem eddig ismeretlen források feldolgozására és a tudományág területén új tudományos eredmények igazolására. Általában véve elmondható, hogy ebben a tárgykörben – és az általam választott forrásbázis alapján – még nem születtek olyan tudományos összefoglalások, amelyek ezt az esélyt kizárnák. Természetesen számos résztanulmány olvasható ebben a tárgykörben is, de ezek többsége tartalmukat és forrásbázisukat tekintve is különböznek a PhD értekezésem tervezetétől.

A bírói hivatás történetének legújabb és legalaposabb összefoglalása Beliznai Kinga: *„Mily esetekben tartozik a bíró felelősséggel?”* (Gondolat Kiadó. Budapest 2024. 268. p.) című monográfiája. Az értekezésem és ennek részfejezetei összeállításakor e mű szerkezetét, főbb megállapításait figyelembe vettem, de kerültem a részletesen kidolgozott szerzői megállapítások ismétlését. Az bizonyos, hogy a szerzőnél részletesebben tárgyaltam a bírák előmenetével, minősítésével kapcsolatos jogi normákat, az ezzel összefüggő gyakorlatot, továbbá a fegyelmi felelősséggel és eljárással kapcsolatos bírói judikatúrát más forrásbázis, a fentebb részletezett levéltári források alapján igyekeztem bemutatni.

1.3. A jogászi hivatástörténet a tudományági értekezések tükrében

A témaválasztásnál fontos szempont volt az is, hogy készült-e korábban e témakörben az állam- és jogtudomány tematikai és módszertani követelményeinek megfelelő disszertáció. Ezért megvizsgáltam – és a kutatásom során folyamatosan nyomon követtem – az Országos Doktori Tanács hivatalos adatbázisát, amelyben nyilvántartott adatok szerint az állam- és jogtudományi tudományágban a sikeres védések szűrő alkalmazásával 1997-től összesen 1088 doktori értekezés érhető el. Ezek között mindössze egy disszertáció foglalkozott a bírói hatalom gyakorlásával.[7]

[7] Lásd: https://doktori.hu/doktori-vedesek/?action=do_search&sort=event_date (Letöltés: 2026. 07. 27.)

A jogászi hivatást tárgyaló többi hivatástörténeti munkákra – különösen azok módszertanára és összegző megállapításaira – is figyelemmel kellett lennem a disszertáció elkészítése során. Az értekezésem tárgykörét, időhatárait és módszertanát tekintve hét hivatástörténeti feldolgozást kellett tekintetbe vennem.

1.3.1. A bírói hatalomról

Biró Zsófia: *A bírói hatalomgyakorlás megoszlása a tradicionális magyar jogban (2022)* című, Béli Gábor témavezetése által készült értekezés szerzője azt a célkitűzést fogalmazta meg, hogy összegezi és ismerteti azokat a „történeti alkotmány részét képező dokumentumokat", amelyeken a király és a nemesség közötti hatalommegosztás alapult, e dokumentumokon keresztül kíséri végig a bírói hatalom alakulását, megoszlását és függetlenedését a magyar tradicionális jog idején. A szerző kiemelte, hogy értekezése a történelmi tényeket tekintve leíró jellegű, azonban – számomra is tanulságos módon – művében a primer források vizsgálata során elemző szemléletű és összehasonlító módszert is alkalmazott. A disszertáció időbeli és térbeli hatálya az 1222. évi Aranybullától 1526-ig terjed, de a szerző a nádori cikkek elemzésekor kitért a Quadripartitum vonatkozó rendelkezéseire is, míg az országgyűlés eljárásait a hűtlenségi ügyekben pedig 1723-ig tárgyalta. Az értekezés a bírósági szervezet felépítését és a bírói hatalom függetlenedésének lépéseit illetően rövid kitekintéssel él az 1526-ot követő időszakra az 1869. évi IV. törvénycikkig, míg térben kizárólag a Magyar Királyság területén mozog, a meghódított vagy csatolt részek nem estek a vizsgálódási terület alá.[8] Látható tehát, hogy e disszertáció időbeli hatálya eltér az általam készített értekezés vizsgálati időszakától. A disszertáció a tárgykörömet érintő 1869. évi IV. törvénycikkel a 98. és a 102. oldalak között foglalkozik, ezért e megállapításokra külön figyelmet fordítottam.

1.3.2. Az egyes jogászi hivatásrendekről

Navratil Szonja 2021-ben védte meg *Egyes jogászi hivatásrendek jogszociológiai vizsgálata (1868/1869−1937)* című értekezését. Témavezetője Fleck Zoltán volt. Az értekezés szociológiai módszerrel, alapos adatfeldolgozás után összegezte a jogászi hivatások történetének polgári kori időszakát. Az időhatárok részben azonosak az általam kutatott történeti korszakkal, de a tudományos módszer, a feldolgozásmód és a forrásbázis alapvetően különbözik. Azt azonban tekintetbe kellett vennem, hogy a disszerens érintette a bírák felelősségre vonásának egyes (jogi relevanciájú) kérdéseit is. A szerző fontos megállapításokat

[8] BIRÓ Zsófia: *A bírói hatalomgyakorlás megoszlása a tradicionális magyar jogban*. Pécs, 2022. 4. p.

tett az 1920-as évekig tartó bírósági szervezeti tendenciáira, a bírói kar önszerveződésére, és a napjainkban is tetten érhető autonómia-igényére. Vázlatosan, de tisztán jogi szempontból is fontos megállapításokat téve utalt a bírák szolgálati viszonyaira, fizetésükre, képzésük rendjére. Ezeket a megállapításokat figyelembe vettem az értekezésem 3. fejezetében.

Nagyobb figyelmet igényelt részemről az értekezés 1920-tól 1937-ig tartó folyamatokat elemző második fejezete. Ebben részletes adatokkal alátámasztott megállapításokat olvashatunk a bírák (és ügyészek) pályaívéről, az előmenetelükről, földrajzi mobilitásukról, kinevezési eljárásuk rendjéről. Ezt a kérdést korábban, igaz, más közelítésben, alapvetően azonos történeti adatbázisok felhasználásával én is kutattam. Törekedtem a szerző megállapításainak figyelembevételére, megállapításainak árnyalására, szükség esetén bírálatára.

A szűkebb értelemben vett tárgyköröm és Navratil Szonja értekezésének tartalma között egy esetben van teljes tematikai átfedés. Az értekezés nyolc oldal terjedelemben tárgyalja a bírák felelősségre vonásának két világháború közötti kérdéseit. Az áttekintés viszont 1937-ig tart, tehát az általam vizsgált időszakhoz képest szűkebb időhatárt fog át. Ezen túl a feldolgozás a fellebbezésekre, és egyes egyedi (főleg politikai karakterű) ügyekre terjed ki, így teret enged nagyobb számú általános ügyek összegző vizsgálatának. Későbbi tudományos célom, hogy az Országos Legfőbb Fegyelmi Bíróság anyagát alaposan áttekintsem, és teljes körűen feldolgozzam.

1.3.3. Az ügyészekről

A bírói és ügyészi hivatásrend hazai szabályozástörténetének hasonlósága, a két klasszikus igazságszolgáltatási tevékenység közös vonásai és az értekezés irányadó módszertani sajátosságai miatt szólnom kell Nánási László*: A magyar királyi ügyészség története (2010)* című doktori értekezéséről is. (A tudományos vezetői Homoki-Nagy Mária és Balogh Elemér voltak). Az értekezés, és az ebből készült monográfia irányadó volt számomra módszertani és tartalmi szempontból egyaránt. A szerző – a szó eredeti értelmében vett – jogtörténeti szempontú alapkutatásokat végzett, és ezen a bázison vállalkozott az ügyészi hivatás történetének áttekintő feldolgozására. Az összefoglaló mű megírásakor a disszerens is alapvetően levéltári forrásokra támaszkodott, és ennek tükrében vizsgálta a kortárs szakpublicisztikai források megállapításait. A mű további sajátossága, hogy átfogja az ügyészi hivatás történetének teljes vertikumát (szervezet, hatáskör, működés). A bírósági hivatás történetének tudományos feldolgozásakor részemről alapvetően a hatáskör és a működés vizsgálata került előtérbe. A bírósági szervezet áttekintő jellegű összefoglalása a PhD

értekezésemben azért nem kapott nagyobb hangsúlyt, mert ezen a területen már számos jogtörténeti jellegű, és az adott időszakot átfogó tudományos közlemény jelent meg.[9]

Nánási László a királyi ügyészség polgári kori történetének háromnegyed évszázadát vizsgálta, a kronológiai felosztást tekintve hazánk köztörténeti periódushatárait vette alapul. A választott tárgyköröm forrásainak feltárása és feldolgozása során szűkebb időhatárok között, csupán a polgári kor három évtizedét tekintem át, és az értekezésem súlypontja a kevéssé kutatott Horthy-korszakra esik. Ez a magyarázata annak is, hogy a bírói hivatástörténet egyes elemeivel, főleg a szolgálati viszonyok részletkérdéseivel az ügyészség monográfusánál részletesebben foglalkoztam.

A királyi ügyészségre és a hazai bírói hivatásrendre vonatkozó archivált források keletkezése, kezelése és kutathatósága sok tekintetben azonos. Az ügyészség esetében is fel kellett tárni mindazon levéltár anyagot, amely a vizsgált korban az iratképzőknél keletkezett. Nánási László megállapította, hogy nem volt könnyű a források beszerzése, hiszen a Magyar Országos Levéltárban a királyi ügyészséget irányító és felügyelő Igazságügyi Minisztérium, továbbá más országos szervek anyaga az 1956. őszi tűzvészben jelentős részben megsemmisült. A területi ügyészi szervek iratait gyűjtő levéltárak ebben a kutatási körben vegyes képet mutatnak, mert a trianoni államterület 23 ügyészségéből 16 szerv iratai szinte teljesen elpusztultak, elkallódtak vagy selejtezések áldozatai lettek. Több helyen teljes a vonatkozó anyag hiánya (pl. Békés, Fejér, Tolna, Veszprém megye), máshol csekély, töredékes (pl. Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar megye), míg néhol bő iratanyag maradt meg (pl. Budapest, Bács-Kiskun, Csongrád megye). A békeszerződések miatt határon kívülre került szervek tevékenységének feltárása során minden jogászi hivatásrend esetében gyakori kutatási nehézségekkel küzdünk. De a belföldön fellelt anyagok alapján ábrázolható az ottani helyzet is a magyar államhatalom megszűnése, majd helyreállítása során. Megállapítható, hogy az egyes levéltárak forrásai kiegészítik egymást, anyaguk révén szakmai alapossággal ábrázolható az ügyészi hivatásrend története. Eddigi kutatási tapasztalataim szerint a bíróságtörténeti kutatások levéltári forrásai is hasonló lehetőséget kínálnak és közel azonos hiányokat mutatnak. Esetemben a tárgyválasztás viszont nem igényelte a határon túli forrásokat, hiszen vizsgálataim súlypontja a két világháború közötti időszakra esik.

[9] ANTAL Tamás: *Bírósági szervezeti és eljárásjogi reformok Magyarországon* (1890-1900) PhD értekezés. Szeged ÁJK, 2005. 271 p.; BARCS Eszter: *Igazságszolgáltatásból jogszolgáltatás*. A bírósági szervezet átalakításának hatása Pest megyére 1945 után. *Levéltári Szemle, 2021/3. sz.* 33-50. p.; PAPP László: A rendes bírósági szervezet változásai Magyarországon 1849-1861 között. *Forum Acta Juridica et Politica*, 2014/1. sz. 157-167. p.; SELMECZI-KOVÁCSNÉ DANCSECZ Mónika: A bírósági szervezet kiépülése Győrben a XIX század végén – XX. század elején. In: *Tanulmányok a győri felsőbíráskodás történetéből a XIX-XX. század fordulóján.* 15 éves a Győri Ítélőtábla. (Szerk.: MOLNÁR Andrea, SZÉPLAKI László). Győri Ítélőtábla. Győr, 2019.

Nánási László értekezésében több helyen foglalkozott az ügyészi felelősség történeti kérdéseivel is. Mivel a bírói és ügyészi szabályozás hosszú ideig azonos tartalmú volt, ezeket a megállapításokat fel tudtam használni a bírák felelősségre vonásának elemzéséhez is. A szabályozástörténetben fontos normabeli változás volt, hogy az ügyészségi törvény később a bírák elleni eljárásban hatáskört adott az ügyészségnek is, így a párhuzamok kutatásának Nánási László által közzétett megállapításai számomra is felhasználhatók voltak.[10]

1.3.4. Az ügyvédekről

A magyar ügyvédi hivatásrend történetét eddig tudományos monográfia nem tárta fel. Fontos jogtörténeti munka azonban Korsósné Delacasse Krisztina*: Az ügyvédi autonómiák létrejötte és működésük megkezdése Magyarországon a polgári korszakban (2009)* értekezése, és az ebből készült szakkönyv.[11] A Kajtár István által vezetett kutatás és az értekezés szintén a levéltári anyagok felhasználásának igényével készült. Az értekezés primer forrásbázisát a Baranya Megyei Levéltár iratai szolgáltatták, amelyek közül a szerző a „Baranya Megyei Levéltár IX./603. c) A pécsi ügyvédi kamara fegyelmi iratai" feliratú állagot is feldolgozta. Az értekezésemben hangsúlyos szerepet kapott a fegyelmi hatáskör bemutatása, így az ügyvédi felelősségre vonás szabályozásának és gyakorlatának alapvető jellegzetességeit össze tudtam vetni a bírói hivatásra vonatkozó törvényhozói elvárásokkal és annak tárgybeli judikatúrájával.

1.3.5. A közjegyzőkről

A hazai jogászi hivatásrendek közül a legszélesebb horizontú és legalaposabb tudományos feldolgozások a közjegyzőség történetéről jelentek meg.[12] Ez az eredmény Rokolya Gábornak köszönhető, aki tudományos fokozatát *A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban (2012)* című értekezéssel, Stipta István témavezetése mellett szerezte meg. A közjegyzői

[10] NAGY Gusztáv – MAROSI Ildikó: A bíróságok igazgatása. In: CSINK Lóránt; VARGA Ádám (szerk.): *Bírósági-ügyészségi szervezet és igazgatás.* Pázmány Press (Budapest, 2017) 81-126. p.; BALOGH Nikoletta: Az ügyészi szervezet kialakulásának története, különös tekintettel a környezetvédelmi intézkedések kezdeteire. *Publicationes Universitatis Miskolciensisi Sectio Juridica et Politica.* Tomus XXXII. Miskolci Egyetemi Kiadó. Miskolc, 2014.; VARGA Zs. András: *Ombudsman, ügyész, magánjogi felelősség. Alternatív közigazgatási kontroll Magyarországon.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Kar. Budapest, 2012.

[11] KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2012. 192 p.

[12] ROKOLYA Gábor: *A polgári közjegyzőség emlékezete 1875-1949*. Magyar Közjegyzői Kamara Budapest, 2009. 381 p.; Uő: A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban. *Jogtörténeti értekezések 42.* (Sorozatszerk.: Mezey Barna) Gondolat Kiadó. Budapest, 2013. 345 p.; *Uő*: A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban. *Notarialia Hungarica Tom*. XXVIII. (Sorozatszerk.: ROKOLYA Gábor). Közjegyzői Akadémiai Kiadó. Budapest, 2018. 360 p.; Uő: *A magyar közjegyzőség története*. Patrocinium Kiadó. Budapest, 2024. 343 p.; ROKOLYA Gábor-BARTÓK Ibolya: *Magyar közjegyzői archontológia 1858-2015.* Közjegyzői Akadémia Kiadó. Budapest, 2016. 317 p. A Pécsi Közjegyzői Kamaráról fontos adalékul szolgál: HERGER Csabáné: A Pécsi Közjegyzői Kamara 1938 és 1945 között. *Díké: A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport Folyóirata*, 2018/1. sz. 20-43. p.

intézmény a bírósági és az ügyvédi szervezet között helyezkedett el a magyar igazságszolgáltatás rendszerében. Létrejöttét és fejlődését elsősorban az ügyvédi érdekek befolyásolták, ám fejlődésének első szakaszában meghatározó volt az ún. bírói megbízások rendszere, majd később a hagyatéki eljárások lefolytatása, ami egy szoros hivatali kapcsolatot alakított ki a bírói szervezettel. Az értekezés – módszertani alapossága és dogmatikai kimunkáltsága mellett – számomra azért is figyelemre méltó, mert számos részében utal a bírói hivatással való kapcsolatokra, benne a felelősségre vonás azonos és eltérő gyakorlatára.

1.3.6. A közigazgatási jegyzői státuszról

Az elmúlt években két disszertáció jelent meg a közigazgatási jegyzői státusz változásairól: Veilandics Eszter*: A községi jegyző szerepének átalakulása, feladat- és hatáskörének változásai Összehasonlító elemzés egy jegyző szemszögéből (2022)*, témavezetője: Gurdon-Nagy Klára, illetve Lengyelné Bús Zita*: A jegyzői státusz változásai a 19. századtól Magyarországon (2023)*, témavezetője: Koncz Ibolya Katalin. E két közigazgatási tárgykörű disszertáció alapvetően nem a primer levéltári forrásokra épít, a disszerensek a jogi normák és a releváns szakirodalmi források összegyűjtésével és elemzésével állították össze munkájukat. Veilandics Eszter értekezésében jelentős külföldi kitekintést is találunk. A disszertációk – ahogyan arra a címekből is következtetni tudunk – napjaink időhatáráig elemzik a jegyzői státusz változását, fejlődését. E két hivatkozott szerző tudományos munkái a jegyzők fegyelmi felelősségét nem vizsgálják.

1.4. A tárgykörben született kurrens közlemények

A tárgyban született kurrens közlemények összegyűjtése során megállapítottam, hogy a Magyar Tudományos Művek Tárában a „fegyelmi" tárgyszóra szűrt 238 könyvészeti rekordból[13] mindössze négy szerző tudományos közleményei tekinthetők relevánsak a szűkebb tárgyköröm és a választott feldolgozási mód szempontjából.

Ezen a téren is kiemelendő Beliznai Kinga munkássága, aki a bírói felelősség tárgykörében számos tudományos munkát jelentetett meg, amelyeket disszertációm elkészítése során elemeztem és tudományos eredményeire kellő figyelemmel voltam. Ezek közül is kiemelendő a *„Mily esetekben tartozik a bíró felelősséggel?"* (Budapest, Gondolat Kiadó,

[13] Lásd: Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT). https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=search&query=publication;labelOrMtid;eq;fegyelmi (letöltés: 2026. 07. 27.)

2024. 268. p.) című monográfia, amelynek forrásanyagát a szerző kutatómunkámmal azonos időszakban gyűjtötte.

A bírói felelősség tárgykörében alapos szaktanulmányt jelentetett meg Patyi Zsófia is,[14] aki részletesen foglalkozott az 1871. évi VIII. tc-vel, a tc. 20. §-a szerinti fegyelmi vétséggel, valamint a fegyelmi eljárás lefolytatásával, kitérve a felfüggesztés, illetve a vagyoni felelősség kérdéskörére is. A törvénycikk novelláris kiegészítéseinek vizsgálatakor kitért az 1896. évi XXVI. tc.-re, az 1912. évi VII. tc-re, az 1920. évi V. tc-re, az 1933. évi XX. tc-re, valamint az 1936. évi III. törvénycikk átfogó reformjaira, mely utóbbit részletesen elemezte is. A szerző a tanulmány utolsó részében az 1948. évi XXII. törvény által bevezetett a „radikális változásokat" ismertette.

A hivatali fegyelmi felelősség határterületi kérdéseinek kiemelkedő kutatója Sallai Balázs, aki szintén számos tudományos közleményben foglalkozott a fegyelmi felelősséggel. (pl.: „A korrupció szobra őróla mintáztassék," avagy a fegyelmi jog diszkrecionális mélységei. In: Siska Katalin – Talabos Dávidné Lukács Nikolett (szerk.): *A jog tudománya, a mindennapok joga V.* Debrecen, DE ÁJK Praetor Szakkollégium, 2021, 141-149. p. Uő.: A törvényhatósági tisztviselők fegyelmi eljárásának lefolytatására jogosult szervek de lege lata et ferenda a XIX. században. In: Karlovitz, János Tibor (szerk.): *Jogok és lehetőségek a társadalomban*. Komárno, International Research Institute, 2020, 57-74. p.). A szerző a fegyelmi felelősség szabályozásának fejlődését mutatja be, amely Magyarországon a 18. századig nyúlik vissza. Az 1870. évi XLII. törvénycikk az első jogszabály, amely törvényhatósági szinten a fegyelmi vétséget jogi tartalommal is meghatározta. A szerző részletesen ismertette az 1876. évi VII. törvénycikk rendelkezéseit, illetve azok korabeli szakmabeli kritikáját. Alaposan és szakszerűen elemezte az 1886. évi XXIII. törvénycikk rendelkezéseit is. Tanulmánya zárásaképpen egy összehasonlító táblázatban vizsgálta az 1870: XLII. tc.; 1876: VII. tc.; 1886: XXIII. tc.; 1886-os az 1895-ös és 1897-es tervezetek kulcskategóriáit [„vizsgálat elrendelésére jogosult szerv(ek)", „elsőfokú szerv", „jogorvoslati szerv(ek)"]. Kiemelendő a „Jog(történet) és nyelv: a közigazgatási fegyelmi jog »büntetőjogiasodásának« nyelvi aspektusai a levéltári forrásokban." (*Magyar Jogi Nyelv*, 2020/2. sz., 1-7. p.) című munkája, amelynek primer levéltári forrásbázisa a debreceni törvényhatóság hivatalnokai ellen 1870 és 1947 között lefolytatott fegyelmi eljárások írásos anyaga. Sallai Balázs meggyőzően mutatta be, ahogyan a fegyelmi jog folyamatosan követte és vette át a büntetőjog eszköztárából a módosult tartalmú

[14] PATYI Zsófia: A bírák fegyelmi felelősségének bő évszázados alakulása I. (1868–1954). *Forum: Publicationes Doctorandorum Juridiciorum*, 2016. 6. évf., (a továbbiakban: PATYI 2016.) 147-167. p.; BAINTNER János: *A bírósági szervezet különösen a bíróságok megalakulása:* Székfoglaló értekezés [levelező]. Magyar Tudományos Akadémia (Pest, 1870) 33-37. p.

terminológiát, a jellemző fordulatokat, valamint egyes formai elemeket is. A szerző összehasonlító táblázattal szemléltette a büntetőjog szankciók és a fegyelmi jog viszonyát.

Sallai Balázs az „*Adalékok a törvényhatósági tisztviselők büntetőjogi és fegyelmi felelősségéhez a polgári kori szabályozásban. A büntetőjogi és fegyelmi felelősség elhatárolási kérdései*.”[15] című tanulmányában kifejtette, hogy az 1870. évi XLII. tc. alapján a törvényhatóságok (fegyelmi szempontból számításba vehető) személyi köréhez sorolhatóak a városok, a vármegyék, Budapest székesfőváros, ezek igazgatási szervezetrendszerén belül dolgozó hivatalnokok, valamint a segéd-és kezelőszemélyzetük. Sajátos felelősségi rendszer jellemzi az 1876. évi VII. tc. 1. §-a szerinti fegyelmi vétséget, melyet később az 1929. évi XXX. tc. módosított. A szerző vizsgálta a büntetőjogi felelősség és a fegyelmi felelősség elhatárolását, valamint a ne bis in idem elhatárolási kérdését, megállapítva, hogy az elv következetesen érvényesült a fegyelmi gyakorlatban is. Magyary Zoltán szerint ugyanis ugyanazon cselekményért nem lehet két fegyelmi és/vagy két büntető határozatot hozni, de az elv nem zárja ki egy fegyelmi és egy büntető határozat hozatalát. (Ld.: Magyary Zoltán: Magyar közigazgatás, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942. 415. p.) A szerző kitért az elévülésre is, majd a debreceni joggyakorlatot elemezve kimutatta, hogy 1876-1940 között a fegyelmi vizsgálat melletti bűnvádi eljárás 148-ból 18 esetben indult.

„*A közszolgálati fegyelmi felelősség kezdetei a polgári kori Magyarországon*” című tanulmányában,[16] primer levéltári források felhasználásával vizsgálta az 1886. évi XXIII. tc. szerinti fegyelmi eljárást egy konkrét ügyön keresztül (Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú- Bihar Megyei Levéltára IV. B. 1414/b. 33.d. 90/1894). A tanulmány kitért a közszolgálat definiálásának kérdéskörére, a közszolgálati felelősség alkotmányos alapjaira, a fegyelmi felelősség előzményeire, kialakulására és korai történetére.

A fegyelmi felelősség történeti és hivatástörténeti vizsgálatában „új kutatóként” jelent meg Kalauz Boróka Petra, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának hallgatója, aki – a jelen disszertáció szerzőjének témavezetése mellett – Budapest Főváros Levéltárában a Budapesti Királyi Törvényszék gyakorlatát vizsgálva a közjegyzők, valamint bírósági végrehajtók felelősségi rendszerét kutatja. A tárgykörben eddig két magyar

[15] SALLAI Balázs: Adalékok a törvényhatósági tisztviselők büntetőjogi és fegyelmi felelősségéhez a polgári kori szabályozásban. A büntetőjogi és fegyelmi felelősség elhatárolási kérdései. In: Szűcs Lászlóné SISKA Katalin – Talabos Dávidné LUKÁCS Nikolett (szerk.): *Tudományos Diákest.* Tanulmánykötet VII. Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Debrecen, 2020. 132-146. p.

[16] Uő: A közszolgálati fegyelmi felelősség kezdetei a polgári kori Magyarországon. *Régiókutatás Szemle*, 2020/1. sz. 59-66. p.

nyelvű tudományos közleménye jelent meg.[17] Ezeken felül e disszertáció szerzőjével egy közös angol nyelvű tanulmányt is jegyez.[18]

A disszertációm témájához a releváns szakirodalom forrásbázisát elsődlegesen az Országgyűlési Könyvtár gyűjteménye szolgáltatta. A szakirodalom feltérképezéséhez a Magyar Tudományos Művek Tárának adatbázisát is megvizsgáltam. A releváns találati eredményekbe – e disszertáció szerzőjének találatait nem számolva – a „bírák" tárgyszóra[19] keresve 330 találatot – a viszonylag magas találati eredményhez a „Bírák Lapja" folyóirat elnevezés is hozzájárult – közülük 14 releváns tudományos közleményt,[20] a „bírók" tárgyszóra 88 rekord[21] közül három tudományos közleményt[22] találtam.

---

[17] KALAUZ Boróka Petra: A közjegyzők és bírósági végrehajtók fegyelmi felelőssége a Budapesti (Királyi) Törvényszék gyakorlata alapján (1930–1950). In: FURKÓ Péter – PÉNZES Martin (szerk.): *Fiatal kutatóink II.:* Az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program a Károlin, 2024/2025. L'Harmattan Kiadó, Károli Gáspár Református Egyetem. Budapest 2025. 183-196. p.; Uő.: A közjegyzők fegyelmi felelőssége, jogesetek a Budapesti (Királyi) Törvényszék gyakorlatából (1936-1950). *Acta Iuvenum Caroliensia*, 2025/1. 413-436. p.

[18] KALAUZ – SCHLACHTA: Disciplinary Liability Arising from the Breach of Procedural Rules in Litigation and Non-litigation Proceedings in the Light of the Cases of Judges and Bailiff s, Based on the Practice of the Royal Court of Appeal and Royal Tribunal of Budapest (1936–1944). In: NOCHTA Tibor (szerk.): *Central European civil law studies 2024.* Partium Kiadó. Oradea, 2024. 229-242. p.

[19] Lásd: https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=search&query=publication;labelOrMtid;eq;bírák (letöltés: 2026. július 27.)

[20] ANTAL Tamás: A bírák nyugdíjazása Magyarországon (1867–1945). *Magyar Jog*, 2003/12. sz. 723-728. p.; Uő: Szegedi bírák az igazoló bizottságok előtt 1945–1946-ban – 1. rész. *Szeged: A város folyóirata: várostörténeti és kulturális magazin*, 2025/6. 7-25. p.; Uő: Szegedi bírák az igazoló bizottságok előtt 1945–1946-ban: 2. rész. *Szeged: A város folyóirata: várostörténeti és kulturális magazin*, 2025/7. 13-26. p.; BALOGH Judit: A bírák jogállása az állami (királyi) bíróságokon. In: BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria.* Kúria. Budapest, 2023. 171-182. p.; BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: Horváth Boldizsár és a bírákra vonatkozó jogalkotás. *Vasi Honismereti és helytörténeti közlemények*, 1999/1. sz. 29-33. p.; Uő: 150 év távlatából. A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc. *MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blog, Jogtörténet oldala*, 2021. július 5. s.p; Uő: A bírák jogállása 1869 előtt. In: BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria.* Kúria. Budapest, 2023. 158-170. p.; Uő: A bírák és a bírósági tisztviselők felelősségének szabályozása (1936). *Kúriai döntése: bírósági határozatok: a Kúria lapja*, 2022/2. sz. 301-311. p.; MÁTHÉ Gábor: A bírói felelősség és a bírákra vonatkozó főbb rendelkezések törvényi szabályozása a dualizmus első éveiben. In: A Kar Tudományos Bizottsága (szerk.): *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae. Tom. 14.* Tankönyvkiadó. Budapest, 1972, 175-187. p.; MEZEI Péter: A bírák szerepe a jogrendszerben: Száz év magyar jogelméleti gondolkodóinak felfogásában. *Jogelméleti Szemle*, 2003/1. sz.; MEZEI Péter: A bírák szerepe a jogrendszerben: A XX. század első felének jogelméleti gondolkodói tükrében. *Jogelméleti Szemle*, 2002/3. sz.; PATYI 2016. 147-164. p; PERES Zsuzsanna – Bagossyné KÖRTVÉLYESI Mária (szerk.): *„Bírák vagyunk..." A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk kihirdetésének 150. évfordulója tiszteletére*. Országos Bírósági Hivatal. Budapest, 2019. 123. p; ZINNER Tibor: Adalékok a magyar felsőbíráskodás ezer esztendejéhez. *Bírák Lapja,* 1997/1–2. sz., 32-91.

[21] Lásd: https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=search&query=publication;labelOrMtid;eq;bírók (letöltés: 2026. július 27.)

[22] Bódiné BELIZNAI Kinga: „Hogy a minimumra legyen szállítva a bíróhoz való hozzáférhetés esélye" – a bírói fizetésrendezés és a bírók anyagi függetlensége 1869–1920. *Állam- és Jogtudomány*, 2018/2. sz. 3-35. p.; HEGEDÜS Zoltán: Bírók, képviselők, községi tisztviselők és alkalmazottak a századfordulótól 1939-ig. In: Thullner István – Tuba László (szerk.): *Moson évszázadai: Tanulmányok és kismonográfia Moson település és Moson vármegye múltjából a kezdetektől 1946-ig.* Mosoni Polgári Kör, Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata. Mosonmagyaróvár, 2010. 465-469. p.; TÁNCZOS-SZABÓ Ágota: „Ennek a tisztnek a viselése nagyon tövises...": Tanácsvezető bírók, népügyészek és laikus bírák a háború utáni felelősségre vonás folyamatában. In: GYENESEI József (szerk.): *Pártatlan igazságszolgáltatás vagy megtorlás*. Bács-Kiskun Megyei Levéltár. Kecskemét, 2011. 78-87. p.

A „bíró”, illetve a „felelősség” kulcsszavak együttes keresésére 182 találat[23] közül mindössze nyolc tudományos tanulmány[24] releváns. Ezen szakirodalmi forrásokon felül összegző monográfiát jelentetett meg a már fentebb említett Beliznai Kinga.[25]

Kiemelendő, hogy a hazai bírósági rendszer szervezeti és eljárásjogi reformjairól – a már korábban is hivatkozott – Antal Tamás készített monográfiát,[26] emellett számos szaktanulmányban tárgyalta e témakört, amelyeket igyekeztem teljességre törekvően feldolgozni. Figyelembe vettem Máthé Gábor bírósági szervezettörténeti alapművét,[27] amelynek előtanulmányai is értékes szakirodalmi forrásként szolgáltak. A bírósági hivatástörténet szervezeti kereteinek áttekintéséhez felhasználtam Stipta Istvánnak a magyar bírósági rendszer történetéről szóló munkáját,[28] valamint jelentős szaktanulmányaira is kiemelt figyelmet fordítottam kutatásom során. Az értekezésem fókuszában a hazai bírói hivatás története áll, ennek ellenére fontos ismereteket szerezhettem a különös bíróságok monografikus feldolgozásaiból, mindenek előtt Ruszoly József alapművéből.[29] Fontos megemlíteni továbbá, hogy a hazai bíróságtörténetről – főleg a szervezetrendszer történeti alakulásáról – Nagy Péter készítette el azt a szakirodalmat összefoglaló tanulmányt, amelyben az 1848-tól 2016-ig foglalja össze a tárgykörben megjelent fontosabb állam- és jogtörténeti közleményeket.[30]

---

[23] Lásd: https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=search&query=publication;labelOrMtid;eq;bíró%20felelősség (letöltés: 2026. július 27.)

[24] Bódiné BELIZNAI Kinga: Történetek a bírói felelősség köréből. In: GOSZTONYI Gergely – RÉVÉSZ T Mihály (szerk.): *Jogtörténeti parerga II: Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére.* ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2018. 61-66. p.; Uő: A bírói felelősség szabályozása a kiegyezést követő években. In: BARNA Attila (válogatta): *A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója.* Kúria. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 57-75. p.; Uő: A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben. *Jogtörténeti Szemle*, 2019/2. sz. 19-29. p.; Uő: A bírói fegyelmi felelősség szabályozása a 19. századi Európában. In: MEZEY Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában.* Gondolat Kiadó. Budapest, 2021. 78-86. p.; Uő: A bírói fegyelmi felelősség szabályozása 1945 után. In: BIRHER Nándor – MISKOLCZI-BODNÁR Péter – NAGY Péter – TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Studia In Honorem István Stipta 70.* KRE ÁJK. Budapest, 2022. 123-129. p.; HANDÓ Tünde: A bírói felelősség és függetlenség. In: SZABÓ Máté Dániel – MAJTÉNYI László (szerk.): *Mi fenyegeti a köztársaságot?* Budapest, Eötvös Károly Intézet (EKINT), 2009. 139-145. p.; BADÓ Attila: *A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata.* Iurisperitus Kiadó. Szeged, 2020. 236 p. HOMOKI-NAGY Mária: A bírói felelősség az 1869:IV. tc. alapján. *Forum: Acta Juridica et Politica*, 2017/1. sz. 45-68. p.; Uő: A bírói felelősség kérdéseinek megítélése a gyakorlatban. *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás*, 2020/3. sz. 208-337.

[25] BELIZNAI Kinga: *„Mily esetekben tartozik a bíró felelősséggel?”* Gondolat Kiadó. Budapest, 2024.

[26] ANTAL Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900): Ítélőtáblák, bírói jogviszony, esküdtszék.* Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára. Szeged, 2006.

[27] MÁTHÉ Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867–1875.* Budapest, 1982. (a továbbiakban: MÁTHÉ 1982.) oldalszámok

[28] STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Multiplex Media. Debrecen, 1998[2].

[29] RUSZOLY József: *A választási bíráskodás Magyarországon 1848-1948*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1980. 287-300.; 397-417. p. A dualizmus kori sajtójogi bíráskodásról: RÉVÉSZ T. Mihály: *A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon 1867-1875.* Akadémiai Kiadó. Budapest, 1986.

[30] NAGY Péter: A hazai bíróság-történet szakirodalma. *Jogtörténeti Szemle*, 2019/1-2. sz. 141-148. p.; Nagy Péter a közigazgatási bíróság annotált bibliográfiáját is önálló kiadványban jelenítette meg: *A közigazgatási bíráskodás annotált bibliográfiája*. NKE. Budapest, 2020. Vö: TRÓCSÁNYI László: *Milyen közigazgatási bíráskodást?* Közgazdasági és Jogi Kiadó. Budapest, 1992. 198 p.

Az Arcanum adatbázisában alapvetően történeti közlemények, korabeli folyóiratok és szaktanulmányok érhetők el. Az adatbázis a „bírói felelősség” kifejezésre a keresés időpontjában összesen 454 találatot eredményezett a jogtudományi (szűkített) témakörben.

Összegzésként, pusztán a tudományos közlemények számszerű adataiból is megállapíthatjuk, hogy a bírói hivatással összefüggő kérdések hazai történetének kutatása nem jár azzal a veszéllyel, hogy már feldolgozott, tudományosan kimerítően elemzett kérdéskört választottam. A témában ugyanakkor számos olyan közlemény jelent meg, amelyek a tudományos kutatások fontos alapját képezik, tehát ebben az esetben nem egy „szakirodalom nélküli” tárgykörről van szó. A bírói hivatás történetének általános témaköréből az általam kiválasztott részterületek legfontosabb közleményeit is igyekeztem a teljesség igényével áttekinteni. Ezeket, és a velük kapcsolatos álláspontomat a törzsszövegben, vagy a hivatkozások tartalomra vonatkozó utalásaiban rögzítettem. Fontos kiemelni, hogy a tárgykör kutatói vagy tisztán dogmatikai szempontból, vagy más alanyi kör, illetve más területi hatály tekintetében vizsgálták a fegyelmi felelősséget, ezért esetemben a feldolgozatlan levéltári források megfelelő esélyt kínáltak új tudományos eredmények igazolására. Ezen túl a másodlagos irodalom kellő segítséget nyújt a nyitott kérdések megválaszolására is, amelyekre e disszertáció keretében kísérletet teszek.

1.5. A kutatás és feldolgozás módszere

A tudományos tevékenységem kezdetén – a kutatási terv összeállításakor – dönteni kellett arról is, hogy milyen forráskör felhasználásával, milyen adatbázisra építve kívánom a kutatást végezni. Ebben a tekintetben abból indultam ki, hogy a bírói hivatástörténeti kutatások vizsgálandó időszakának meghatározásánál elengedhetetlen szempont a levéltári források mennyisége, relevanciájának és feltárhatóságának kérdése. Azt kellett tehát mérlegelnem, hogy van-e olyan feldolgozatlan forráskör, amelynek segítségével az adott időszakról tudományos szempontból is megalapozott és általánosításra alkalmas következtetéseket vonhatok le. Hangsúlyozom ezen a helyen is, hogy kutatásaimat nem a korabeli sajtóanyagra és a másodlagos feldolgozásokra, hanem az eddig feldolgozatlan releváns hazai forrásokra kívántam alapozni. Az archivált források mennyisége és minősége tehát meghatározója, egyben objektív határa volt a tárgyválasztásomnak és a szűkebb tárgykör kijelölésének egyaránt.

A második módszert érintő, és választ igénylő kérdés a feldolgozandó tárgykör időhatárának, periodizációjának kérdése. A kutatásom ennek megfelelően a hazai jogtörténész szerzők és műhelyek által gyakran vizsgált időszakra, vagyis a polgári korra terjed ki. Ezen időszak a téma szempontjából releváns jogi normái hiánytalanul rendelkezésünkre állnak és

teljes objektivitással vizsgálhatók. Azt viszont figyelembe kellett venni, hogy ebben a korszakban a levéltári anyag nagy mennyiségű, ezért a kutatás időhatárait tekintve reálisan teljesíthető vállalást csupán körülhatárolt időkeretek között lehetett ígérni. Ennek megfelelően döntöttem az 1891-es kezdőév mellett. Ennek indoka, hogy a Budapest Főváros Levéltárában a HU BFL VII.1. fond alatt a Budapesti Királyi Ítélőtábla iratai ettől az évtől érhetők el. E nyitódátum éppen egybeesik Szilágyi Dezső (1840-1901) igazságügyi miniszter igazságszolgáltatási reformjainak kezdetével.[31] Így a levéltári kutatás kezdő évét két szemponttal is indokolhatom: az egyik a történeti módszertan követelménye, amely nem más, mint a levéltári kutathatóság kezdeti dátuma, a másik a normatív jogtudományi módszertani elvárásokhoz kapcsolódik. Ennek megfelelően alapvető metodológiai elv, hogy a tudományági vizsgálatokat a vonatkozó normák elemzésével, tartalmuk feltárásával kell kezdeni. A polgárosult bírósági szervezeti, hatásköri és eljárási normák meghozatalára ebben az évben került sor, így a kezdődő és nagy lendülettel folyó kodifikáció a normatív elemzéshez is megfelelő alapot kínált.

A kutatási időszak záróhatáraként a levéltári kutathatóságot, az elsődleges források elérhetőségét és felhasználhatóságát vettem figyelembe. Természetesen felmerül az igény a témakör legújabb kori kutatására is, de a PhD értekezés keretében ennek áttekintését nem vállalhattam. Ezért tértem el a német gyökerű, de hazánkban is honosult Zeitgeschichte német történetfeldolgozási irányzat kronológiai határmegállapító rendszerétől.[32] A levéltári források feldolgozásakor terén az 1950-es időszakot nem lépem át, egyedül a fegyelmi felelősség normabeli változásairól szólok röviden. Az értekezés történeti jellege miatt nem tekinthettem feladatomnak a jelenlegi bírósági rendszer tudományos értékelését, már azért sem, mert ez szükségképpen igényelné az 1949-et követő változások nyomon követését is.

A feldolgozatlan levéltári források mellett volt még egy alapvető, és a hazai kutatók által kevéssé használt forráskörön is. A magyar polgári kormányzati korszak csaknem minden évében kiadták a *Kormányjelentés és Statisztikai Évkönyv* című összefoglalást, amely az állami szervek tevékenységét és e tevékenység statisztikai adatbázisát tartalmazza. Ezeket, a korabeli igazságügyi tevékenységet is jól tükröző és dokumentáló 1889 és 1941 között megjelent Statisztikai Évkönyveket is megvizsgáltam. Az adatokat a tárgykörömnek megfelelő

[31] ANTAL Tamás: A bírói jogviszony reformja Magyarországon a dualizmus korában (1891). *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica: Publicationes Doctorandorum Juridicorum,* 2003/3. sz. 5-31. p.
[32] STIPTA István: *A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve.* Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2015. 13. p.; PÓK Attila: A Történeti Levéltár jelentkezése a hazai jelenkortörténetírásban. In: GYARMATI György (szerk.): *Másfél évtized. Beszámoló az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára tizenöt éves, illetve 2012. évi működéséről.* Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL). Budapest, 2013. 24-28. p.; PETRÁS Éva: Múltfeldolgozás, emlékezetpolitika, társadalmi kiengesztelődés. *Hét Hár*s, 2020/1-2. sz. 98-104. p.

szempontok alapján rendszereztem, analizáltam, végül idővonalas diagramok segítségével szemléltettem. Ennek köszönhetően pontosabb képet kaphatunk arról, hogy a viharos történelmi események között miként formálódott a bírói hivatástörténet, milyen volt az érdeklődés a bírói életpálya iránt, milyen mértékű volt a bírák leterheltsége, milyen jellegűek és gyakoriak voltak a hivatali fegyelmi ügyek. Azért, hogy minél komplexebb képet kapjak, a statisztikai adatokat szükség szerint a korabeli szaksajtó megállapításaival és az igazságügyi miniszteri éves beszámolók szövegével egészítettem ki.

A tudományos tevékenységem doktori iskolai kezdeteitől törekedtem a módszertani tudatosságra. A doktori iskolai képzési és disszertációs szakaszban megjelent közleményeimben igyekeztem az állam- és jogtudományi módszertani ismeretek, a témaköröm szempontjából releváns tudományági irányzatok megismerésére és alkalmazására. Ennek során nyomon követtem az állam- és jogtörténet tárgykörében született PhD értekezések, habilitációs művek és az MTA doktori értekezések módszertani megoldásait, a számomra is hasznosítható tapasztalatait.

A jogtörténeti témakör jellegéből következik, hogy a kutatási módszer meghatározásánál mindenekelőtt a *történeti-jogi módszer* alkalmazása jöhetett számításba.[33] E módszertani irányzat és feldolgozási metódus alapvető célja, hogy kiderítse a vizsgált jogintézmény kialakulását, változásait, a normaalkotó céljait, a megalkotás történeti körülményeit és érvényesülésének folyamatát.[34] Ezen igények már önmagukban indikálták a primer források feltárásának szükségességét.[35] Disszertációm alapvetően hivatástörténeti jellegű összefoglalás, amelynek egyik központi kérdésköre a bírói fegyelmi felelősség szabályozásának vizsgálata, így e módszer segítségével tudtam vizsgálni a felelősségi jog változásait, fejlődését is. Irányadónak tekintettem Koi Gyula és Schweitzer Gábor megállapításait, miszerint: „A hivatástörténeti értekezések esetében a témaválasztás miatt eleve

[33] STIPTA István: Jogtörténet-tudomány. In: BÓDY Zsombor – Ö. KOVÁCS József (szerk.): *Bevezetés a társadalomtörténetbe. Hagyományok, irányzatok, módszerek.* Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 622-637. p.

[34] JAKAB Éva: Jogtörténet és jogösszehasonlítás. In: NAGY CSONGOR István (szerk.): *Liber Amicorum János Martonyi = Ünnepi kötet Martonyi János tiszteletére = Festschrift für János Martonyi = Mélanges en l'honneur du János Martonyi*. HVG-ORAC. Budapest, 2014. 389-396. p.; SIKLÓSI Iván*: Összehasonlító jogtörténet*. (Szerk.: FÖLDI András) ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2012. 205-218. p.; TRÓCSÁNYI László: Jogtörténeti tanulmányok V. *Jogtudományi Közlöny*, 1984/8. sz. 480-481. p.

[35] KOI Gyula – SCHWEITZER Gábor: A levéltári kutatás. In: Jakab András – Sebők Miklós (szerk.): *Empirikus jogi kutatások: Paradigmák, módszertan, alkalmazási területek.* Osiris Kiadó. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2020. (a továbbiakban: KOI – SCHWEITZER 2020.) 484. p. Vö. *Szalma József: A jogtudományok kutatási módszerei (Kutatásmódszertan)*. Patrocinium Kft. 2016.; KENGYEL Miklós: A magyar bírósági szervezet területi elhelyezkedésének ellentmondásai. *Tér és Társadalom,* 1989/3. sz. 22. p.; TÍMÁR Balázs: Térszemlélet a bíróságok történetének kutatásában (Módszertani töprengések). In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter (szerk.) *XIX. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája*.: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2021. 333-340.; Uő: A bírósági szerveztrendszer változásai 1918 és 1920 között a káosztól a konszolidációig. *Magyar Jog*, 2021/3. sz. 175-186. p.

megkerülhetetlenek a levéltári kutatások. [...] A hivatástörténeti témákkal összefüggő levéltári kutatásokat a rendelkezésre álló – reálisan utolérhető – levéltári források köre térben és időben nyilvánvalóan behatárolja, hiszen a teljességre törekvés, bármennyire kívánatos is lenne, csak ritkán valósítható meg."[36] E tételmondatot megerősítve a kutatásomnak is időbeli, területi és tárgyi hatálybeli korlátokat kellett szabni. Disszertációm összeállítása során már ezért sem vállalkozhattam a napjainkig terjedő jogi szabályozás feltárására, és olyan kérdéskörök megválaszolására, mint a bírák polgári jogi vagy büntetőjogi speciális felelősségének bemutatása.[37] Az újabban felmerült szervezettani és térszemléleti kutatások módszertanának néhány – jogtörténetileg releváns – elemét viszont hasznosíthattam a bírósági szervezet decentralizációs folyamatának bemutatásánál.[38]

A kutatási módszerek között esetemben is gyakorlati jelentőséget kapott a *normatív jogtudományi irányzat* követelményrendszere. Az egyes fejezetek tematikájának és a disszertáció egészének fókuszába – a Savigny-i féle értelmezésnek megfelelően – a jogi szabályozást, a vonatkozó jogi normákat és ezek érvényesülését állítottam. Ebben a tekintetben az értekezés markánsan különbözik a kapcsolódó társadalom- és köztörténeti feldolgozásoktól.

Az irányzathoz kötődő értelmezési síkon az egyik szempontom az „interpretatio grammatica", vagyis a jogi norma nyelvtani, ezen belül is a speciális nyelvtani értelmezése volt.[39] E körben figyelemmel voltam a jogi terminus technikusok, a szakmai kifejezések (pl.: személyi táblázat), valamint az elmosódott értelmű kifejezések (pl.: rosszallás-feddés) vizsgálatára és magyarázatára. Hasznosítottam a logikai értelmezések különböző típusait, főleg az „interpretatio systematica"-t, vagyis a rendszertani értelmezést. Ennek megfelelően a bírói gyakorlat vizsgálatát helyeztem fókuszba, emellett természetesen a doktrinális, jogdogmatikai értelmezésnek megfelelően a korabeli és kurrens határterületi tudományos közleményeket is vizsgáltam.[40] A rendszertani értelmezésen belül kiemelem még a jogelvek alapján történő,

[36] KOI – SCHWEITZER 2020. 486. p.; SALLAI Balázs: A fegyelmi ügyek forrásértéke egyes hivatástörténeti kutatásokban, különös tekintettel a bürokráciatörténetre. *Jog, állam, politika*. 2023/4. sz. 189-211. p.

[37] A disszertáció a választott bírák felelősségi kérdéseit sem érintheti. Erről bővebben: BOÓC Ádám: *Felelősség és immunitás a választottbíráskodásban mint alternatív vitarendezési eljárásban: Jogösszehasonlító elemzés.* ORAC Kiadó. Budapest, 2025. Uő: A választott bírákkal szembeni felelősségre vonás esetén alkalmazandó jog kérdései. *Jogtudományi Közlöny*, 2025/11. sz. 465-475. p.

[38] Vö: SEREG Péter: A Magyar Királyi Curia szervezettörténetének kutatás-módszertani ismertetése. In: *A XIII. PhD - Konferencia előadásai* (Budapest, 2016. október 20.) Szerk.: KONCZ István – SZOVA Ilona. Elektronikus könyv. 2016. Kiadja a Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület. 109-113. p.

[39] DOBROCSI Szilvia: A büntetőjog nyelve – változások a változatlanságban. *Glossa Iuridica*, 2023/3. sz. 80-86. p.

[40] KOI Gyula: A közigazgatási hatósági eljárás első nagy módosított kódexe, az 1981. évi I. törvény, az Áe.: Tradíció és változás az államigazgatási eljárás(jog) jogdogmatikai alapkarakterisztikájában. *Közigazgatási eljárási jogi közlemények.* 2022/2. sz. 36-59. p.; TÓTH J. Zoltán: A jog statikája – elméleti és dogmatikai alapok (a jog alapfogalmai) (I. fejezet). In: TÓTH J. Zoltán (szerk.) *Jogalkotástan. Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek.* Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2019. 13-33. p.; SZABÓ Miklós – JAKAB András: A jogdogmatikai

valamint a jog mögötti etikai értékek szerinti értelmezést is. A normatív irányzat tartalmi elemei közül hasznosítottam az „interpretatio historica”-t, vagyis a jogalkotó akarata szerinti értelmezést, ezért a tárgykörbe vágó törvényi normák mellett a miniszteri javaslatok indokolását és a törvényhozási vitákat is figyelemmel kísértem.

A munkám során felhasználtam a *fogalomelemző irányzat* iránymutatásait is, hiszen a fegyelmi felelősség szabályozása során a fegyelmi jogban megalkotott jogi kategóriák is különböző változásokon mentek keresztül,[41] emellett a szakirodalomban is különböző terminológia-használat és értelmezés alá estek (pl. áthelyezés, mint fegyelmi büntetés, vagy a felügyeleti vizsgálati szakasz jelentése az 1871-es, valamint az 1936-os szabályozás szerint).[42] A fogalmak tartalmának eredeti értelmezésére is kísérletet tettem, amely hasznos lehet az interdiszciplináris történelemtudományi kutatók számára is.[43] Hasznosíthattam a népi szokásjogi módszertan interdiszciplináris elemzésmódját, hiszen a hivatkozott tanulmányok is gyakran határterületi metodológiai kérdésekre kerestek választ.[44]

A tudományos összegzés során fontos szerepe volt továbbá a *dogmatikai elemzésnek*, melynek keretében a jogi normák leíró szemléletén felül a kritikai jogszabályelemzésre is törekedtem. A levéltári feldolgozás során az *induktív közelítésnek* megfelelően az esetjogi szemléletre, a bírói gyakorlatból levonható következtetésekre voltam figyelemmel. Így statisztikai szempontú következtetéseket is levontam, amelyeket (áttekintve a társadalmi folyamatok kvantitatív elemzésének lehetséges megoldásait) különböző diagramokon keresztül szemléltettem.[45]

---

kutatás. In: JAKAB András; MENYHÁRD Attila (szerk.): *A jog tudománya: Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal*. HVG-ORAC. Budapest, 2015. 51-78. p.

[41] Lásd például: TÓTH Kristóf: A munkajogi fegyelmi felelősség történeti előzményei. In: Miskolczi-Bodnár Péter – Jakab Éva (szerk.): *XXIV. Jogász Doktoranduszok Konferenciája*. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2023. 327-338. p.

[42] BENCZE Mátyás: A jogtudomány által használt módszerek: fogalomelemzés, jogeset-elemzés, jogösszehasonlítás, elméleti és történeti kutatások. In: EGRESI Katalin (szerk.): *A tudományos kutatás-és dolgozatírás módszertana jogász szakos egyetemi hallgatók részére.* Universitas-Győr Nonprofit Kft. Győr, 2024. 103-121. p.

[43] PÓKECZ KOVÁCS Attila: A fogalmi jogtudomány. In: CSOKNYA Tünde Éva; JUSZTINGER János (szerk.) *A római jog alapfogalmai.* Dialóg Campus Kiadó. Budapest, Pécs, 2016. 9-18. p.; SALLAI Balázs: Új módszertani kézikönyv – kezdőknek és haladóknak: KEREPESZKI Róbert – SCHREK Katalin (szerk.): *Bevezetés a történettudományba és a történelemkutatás módszereibe*. Pécs, 2023. Kronosz Kiadó, 364 p. *Jogtörténeti szemle*, 2024/1. sz. 87-89. p.

[44] NAGY Janka Teodóra: A jogi népéletkutatás (1939-1948) nemzetközi előzményei, elméleti és módszertani kérdései, eredményei a hazai interdiszciplináris tudományfejlődésben. In: NAGY Janka Teodóra (szerk.): *A jogtörténet új forrásai: Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Digitális Adattár.* Tárkány-Szűcs Ernő Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport. Szekszárd, 2018. 251. p.

[45] ANTALÓCZY Ildikó: Statisztikai módszerek alkalmazása a történeti kriminológiában. In: *A Hagyomány, Értékmentés és Innováció a Tudományok történetében* (Szerk.: FORRAI Judit és PÓK Andrea) Budapest, 2018. 94-106. p.; BARNA Ildikó: Statisztikai elemzések. In: JAKAB András; SEBŐK Miklós (szerk.): *Empirikus jogi kutatások: Paradigmák, módszertan, alkalmazási területek.* Osiris Kiadó, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont. Budapest, 2020. 325-346. p.

Az értekezés számos pontján az eredeti forrásokból feltárt egyedi ügyeket is tárgyaltam. Ebben a tekintetben az volt az álláspontom, hogy a hivatali iratok lényeges, a tárgykör szempontjából fontos részleteit nem parafrazálom, nem írom át új szöveggé. Ezzel a megoldással jobban nyomon követhető a hatóságok érvelése, és betekintést nyerhetünk a korabeli bíróságok hivatali nyelvezetébe, az ítélkezés egykori (a korabeli helyesírási szabályokat is megtartó) stílusfordulataiba.[46] A fegyelmi ügyek tárgyalásakor feltárt személyi adatok kiegészítésül szolgálhatnak a bírói prozoprográfia megírásra váró tanulmányaihoz.[47]

Tekintettel arra, hogy a külföldi kitekintés a disszertáció kereteit szétfeszítené, nem lehetett feladatom, hogy a bírói hivatással kapcsolatos külföldi hivatástörténeti modelleket is bemutassam, ezért összehasonlító jogi megközelítést nem alkalmaztam a kutatómunkám és elemzéseim során.[48] A vonatkozó hazai törvények országgyűlési vitáit követve utaltam arra, hogy a bírósági szervezetre és a bírói szolgálati pragmatikára vonatkozó szabályozás alapvetően a magyar igazságszolgáltatás igényeiből és lehetőségeiből kiinduló, és nem modellkövető jogképzés volt.

A disszertáció szerkezetének és tipográfiai rendszerének kialakítása során szintén Gyurgyák János idézett könyvészeti alapművét vettem figyelembe.

[46] Lásd: KAJTÁR István: A dualizmus jogi kultúrtörténeti lenyomatai. *Jogtörténeti Szemle*, 2007/3. sz. 24-31. p.
[47] STIPTA István: A pénzügyi közigazgatási bíróság archontológiája. *Forum. Acta Iuridica et Politica*, 2017/1. sz. 99-135. p.; ROKOLYA Gábor: A közjegyzői prozopográfia módszerei és az első következtetések. *Jogtörténeti szemle*, 2025/2. sz. 45-54. p.
[48] A bírói felelősség külföldi modelljeiről külön szaktanulmányokban értekezek, amelyek közül egy megjelent tanulmány a francia felelősségi rendszert mutatja be: „A bírák felelőssége: kitekintés a 19–20. századi francia szabályozásra”. *Studia Iuris*, 2025/2. (a továbbiakban: SCHLACHTA Boglárka Lilla 2025.) 198-211. p.

2. A bírói eskü és a hazai bírói hivatás története

A hazai jogéletben, így a bírói hivatás története során is rendkívül nagy szerepe volt az eskü intézményének. Ennek számos történeti változata volt, amelyek közül kiemelkedett a fontosabb hivatali feladatok ellátására, az ezzel összefüggő kötelezettségek elismerésére vonatkozó ünnepélyes nyilatkozat, ígéret vagy fogadalom. A bírói tisztség kezdettől fogva nagy jelentőségű állami feladatok ellátására szolgáló, tekintélyt feltételező feladatellátás volt, így természetesnek tekinthetjük, hogy a bíráknak a megválasztáskor, az alkalmazáskor és a hivatalba iktatás alkalmával a megbízók, vagy a nyilvánosság előtt szankcionálható ígéretet kellett tenniük. A szakirodalmi katalógusokból viszont az tűnik ki, hogy még ezen a téren sem született olyan tudományos összefoglalás, amely a magyar bírói eskük szövegének pontos megállapítására, ezek hivatástörténeti tartalmának értelmezésére vonatkoznak. Mivel a középkorban bírói hivatali eskünek a modern korban, tehát az általam kutatott időszakban is jelentős szerepe volt,[49] indokoltnak tartom az esküváltozatok rövid áttekintését, tartalmuk és a bírói hivatáshoz való korabeli kapcsolatuk rövid elemzését.[50] Az értekezésem érdemi részének bevezetője alkalmas lehet arra is, hogy a bírói hivatás, és a bírói igazságszolgáltatás középkorban gyökerező egy fontos intézményének változásait és modern kori továbbélésének indokait nyomon kövessük. Jellemző, hogy amikor 1947-ben Guthy Károly budapesti ítélőtáblai alelnök esküt tett, arra hivatkozott, hogy egy kultúrállam berendezkedése nem képzelhető el a bíráskodás pártatlansága és függetlensége nélkül. Hogy ebben a tekintetben hazánkban hosszú ideje nincs változás, annak bizonysága a „ma érvényben lévő, általa most letett bírói eskü szövege, amely lényegében megegyezik Zsigmond, Mátyás és II. Ulászló királyok dekrétumaiban a bírák számára megállapított hivatali eskü szövegével."[51]

2.1. Bírói esküformulák a rendi korszakban

Az esküváltozatok áttekintésének belső időrendi és tartalmi határát a bírói hivatást megalapozó 1869. évi IV. törvénycikk megjelenése szabja meg. A bíráskodás történetének kezdeti időszakában, hazánkban is a dekrétumokba és törvényekbe foglalt esküszöveg tartalmilag az egyházi esküt képezte le, amennyiben a bírói tisztséget vállaló az Istenre, a Szűz Máriára és

[49] „A bírónak – hivatása gyakorlásában – más programja nem lehet, mint a törvény és a bírói eskü tartalmának megvalósítása." Bothos Gyula, a magyar királyi közigazgatási bíróság másodelnöke 1938-as beiktatásán. BOTHOS Gyula: A bírói hivatásról. *Magyar jogi szemle*, 1938/6. sz. 217. p.

[50] Részletesebben: SCHLACHTA Boglárka Lilla: Adalékok a bírói hivatás történetéhez. In: Országos Bírósági Hivatal (szerk.): *Mailáth György Tudományos Pályázat 2019. Díjazott dolgozatok*. Országos Bírósági Hivatal. Budapest, 2020. 817-857. p.

[51] *Magyar Országos Tudósító*, XXIX. évf. 1947. szeptember 22. 6. kiadás 286. p.

minden szentekre fogadta, hogy jutalmat, kedvezést és gyűlöletet félretéve szolgáltat igazságot. Ez a szakrális jelleg 1869 után háttérbe szorult. Ettől kezdve a bírói hivatal és hivatás közjogi kötöttsége dominált, és ennek megfelelően az újabb esküszöveg az uralkodó, az uralkodóház és az ország alkotmányához való hűséget emelte ki.

A rendi kor időszakában törvénybe (dekrétumba) foglalt jogforrások közül először Zsigmond király 1435. évi (II.) dekrétumának 1. articulusában találhatunk utalást arra, hogy miért volt szükség a bírák eskütételére.[52] A legfontosabb indok eszerint az ítélkezők elfogulatlanságának biztosítása volt, amelyet már abban az időben is a hivatás gyakorlásnak elemi feltételének tartottak. A hivatalos indokolásban arra is történik utalás, hogy az esküre kötelezett országos bíráknak „a gyűlölet gyanúját"[53] is távol kell tartaniuk maguktól.

Az eskü jelentőségét növelte, hogy azt az uralkodó, vagy személyes megbízottjának kezeihez kellett letenni. Az 1435-ös eskü szövege:

> „Én N., esküszöm az Istenre és az Isten szent anyjára, Szűz Máriára, minden szentekre és Isten kiválasztottjaira, hogy minden előttem perlekedőnek, együtt és egyenkint, a személynek, tudniillik gazdagnak és szegénynek megválogatása nélkül, és minden kérést, jutalmat, kedvezést, szeretetet meg gyűlölséget hátratéve és távol tartva, tehetségemhez képest igaz és való törvényt és igazságot fogok tenni, amint tudniillik azt az Isten és az ő igazsága szerint megtenni kötelességemnek ismerendem. Isten engem úgy segéljen és a boldogságos Szűz Mária és a mi Urunk Jézus Krisztusnak az éltető keresztje."

A magánharccal, súlyos belső konfliktusokkal terhelt időszak bíráinak szakrális esküje alapvetően az egyházi értékrend, a vallás előírásainak követését várta el a hivatalba lépőktől. Ezt tükrözi az evangéliumi egyenlőségre történő utalás, az isteni igazság követésére történő felhívás és az eskü szankció-záradéka. A szövegben ezen túl megjelenik a bíráskodáshoz szükséges objektivitás iránti igény és a pártatlanság bírákkal szemben támasztott követelménye is.[54]

---

[52] JÁSZAY Pál: *A magyar nemzet napjai a Mohácsi vész után* 1. Pest, 1846. 250. p.

[53] *Magyar Jogi Lexikon*. (Szerk.: MÁRKUS Dezső) II. köt. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság. Budapest, 1899. (a továbbiakban: *Magyar Jogi Lexikon* 1899.) 9. p. Az esküszöveget elemzi: ALFÖLDI Dávid: A bírói függetlenségről. *Jogtudományi Közlöny*, 1922/2. sz. 9. p.

[54] SZÁDECZKY-KARDOSS Irma: A jogi szaknyelv történeti kutatási szerepe. *Győri Tanulmányok*. 20. évf. Győr, 1998. 132. p. A 15. század első harmadában összeállított budai jogkönyv bírói esküszövege is nagy hangsúlyt fektetett a pártatlanságra. Vö: BLAZOVICH László – SCHMIDT József: *Buda város jogkönyve* II. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 17. Szeged, 2001. 327-328. p. A bírói tisztségre és az esküre vonatkozó hazai szakirodalom: Eike von Repgow: *A Szász tükör*. Közreadja: BLAZOVICH László – SCHMIDT József. Pólay Elemér

A magyar jogtörténet kiemelkedő jelentőségű jogforrása, I. Mátyás Decretum maiusa kiemelkedő jelentőséget tulajdonított az igazságszolgáltatás kérdéseinek, és a bírói tekintély erősítésének. Nem véletlen, hogy számos – a bírói hivatást érintő – rendelkezése mellett ő is kötelezővé tette a bírák esküjét. Az 1486. évi LXXIII. törvénycikk elrendelte, hogy „az ország rendes bírái és helyetteseik, úgyszintén az ispánok, alispánok, ítélőmesterek, táblabírák és mások, a kik az országban bíráskodnak, a maguk helyén esküt tegyenek." A fejlett itáliai (és az általa közvetített római jogi) kultúrát meghonosító uralkodó már a teljes bírói kart figyelmébe vonta, hiszen a korabeli igazságszolgáltatás minden kulcspozícióját betöltő jogszolgáltatók eskütételre kötelesek voltak. A törvény szerinti esküszöveg következő volt.

> „Én N. esküszöm az élő Istenre és az Isten szent anyjára, szűz Máriára és minden szentekre és az Isten kiválasztottjaira, hogy minden előttem perlekedőnek és minden ügyben, mely tisztemhez tartozik, minden személynek, tudniillik gazdagnak és szegénynek megválogatása nélkül, kérést, jutalmat, kedvezést, félelmet, gyűlölséget, szeretetet és barátságot távol tartva és félretéve, tehetségemhez képest minden dologban igaz és való törvényt és igazságot fogok tenni s végrehajtást eszközölni, a mint azt Isten és ez ő igazsága szerint megtenni kötelességemnek ismerendem. Isten engem úgy segéljen és minden szentjei."

Az igazságos király esküszövege lényegében nem különbözött a Zsigmond kancelláriájában megfogalmazott textustól. Jogi szempontból mégis figyelemre méltó, hogy az eskü tartalmazza a törvényes és igazságos végrehajtásban való közreműködés ígéretét is.

II. Ulászló időszakában is számos olyan királyi rendelkezés született, amely az igazságszolgáltatást, benne a bírói hivatalt érintette. Az 1492. dekrétum XXXIII. artikulusa rögzített egy eskü-formulát, amely – néhány stiláris különbséggel – Mátyás korabeli szöveget vette át:

> „Én N. esküszöm az élő Istenre és az Isten szent anyjára, szűz Máriára és minden szentekre és az Isten kiválasztottjaira, hogy minden előttem perlekedőnek és minden, tisztemhez tartozó ügyben, minden személynek, tudniillik gazdagnak és szegénynek, megválogatása nélkül, kérést, jutalmat, kedvezést, félelmet, gyűlölséget, szeretetet és barátságot távol tartva és félretéve, tehetségemhez képest minden

Alapítvány-Csongrád Megyei Levéltár. Szeged, 2005. 26-27. p.; *A Sváb tükör*. Közreadja: BLAZOVICH László-SCHMIDT József. Pólay Elemér Alapítvány-Csongrád Megyei Levéltár. Szeged, 2011. 14. p.

> dologban igaz és való törvényt és igazságot fogok tenni s végrehajtást eszközölni, a mint azt Isten és az ő igazsága szerint megtenni kötelességemnek ismerendem. Isten engem úgy segéljen és minden szentjei."

A norma bevezető soraiból kitűnik, hogy ezt a fogadalmat a bírákon kívül a királyi főtisztviselőknek is le kellett tenniük, hiszen A reszortjukhoz tartozó ügyekben ők is gyakorta bíráskodtak. Meg kell említenem, hogy a fenti dekrétum esküszövegének tartalma szoros tartalmi egyezést mutat Werbőczy István Hármaskönyvének Előbeszédében (14. cím) foglalt, bírákkal szembeni követelményekkel. A legendás Hármaskönyv gyakran idézett sorai: „5. § A biró az itélethozásban ne legyen sem tulságosan kegyetlen, se szerfölött kegyelmes: hanem csak igazságos. Mert minden ítélésben az irgalom és az erő, vagyis az igazság vagy egybekapcsolva. Ezeknek egyességében áll a méltányosság. […] Mert a hol az igazság túlhágja mértékét, kegyetlenség vétkét szüli; a szerfölött való kegyelmesség pedig a rend felbomlását okozza." Eszerint tehát a bírói hivatáshoz szükséges emberi tulajdonságok összegzése, a bírói ítélkezés elvárt normáinak megfogalmazása nem feltétlenül Werbőczy szellemi alkotása, hiszen ezek a követelmények már a korábbi bírói esküformulákban is megfogalmazódtak.

Történeti forrásként is kiválóan alkalmas és a rendi szemlélet érzékeltetésére is plasztikus jogforrás az 1498. évi IV. törvénycikk „az ítélőmesterekről és a táblabírákról, meg azok esküjéről."

> „Nehogy pedig az ítélőmestereket ajándékokkal megvesztegessék, a rákosi szigorú eskü alatt meg kell fogadniok és igérniök, hogy mindenki részére igazságos, törvényes és istenes ítéletet fognak mondani, és annak okáért minden perlekedőnek tetszésétől fog függni, ha vajjon akar-e nekik ajándékot adni vagy nem? 1. § Mindazonáltal, ha valamely peres fél törvényesen bebizonyíthatja azt, hogy valamelyik ítélőmester az ilyen ajándékok miatt valaki részére hamis és igaztalan ítéletet mondott, akkor az olyan ítélőmester fejével és javainak elvesztésével bűnhődjék. 2. § És hogy az ülnökökkel együtt a főpap- és báró urak is, kiknek a bíráskodásnál jelen kell lenniök, szintén tartozzanak a rákosi esküminta szerint hitet tenni arra, hogy mindenki részére, kedvezés és gyűlölség nélkül igazságos ítéletet fognak mondani.

> 3. § És hogy az olyannak, a ki paraszt törzsből származott, nem kell ítélőmesteri tisztet viselnie; és nem nemes törzsből ítélőmestert soha sem szabad választani."[55]

A dekrétum szövege sokat elárul a korabeli igazságszolgáltatás szemléletéről. Nem tiltja a bíráskodásban résztvevőket az ajándék elfogadásától, de szigorú büntetést helyez kilátásba az elfogult ítélet esetén. A rendelkezés kibocsájtójának szándéka szerint az ítélkezésben érdemben közreműködő ülnököket is esküre kötelezték. A rendelkezés harmadik fontos pontja, hogy – a rendi szemléletnek megfelelően – rögzíti a nemesség igazságszolgáltatási monopóliumát, ezúttal kiterjesztve az ítélőmesterekre is.

Ahhoz, hogy a korszak bíráira és egyéb állami ügyekben szerepet vivő hivatalnokaira vonatkozó elvárásokat összevethessük, érdemes idézni az 1498. évi VII. törvénycikket. Ennek címe szerint „midőn az egész országot érdeklő ügyek vannak a tanácsban tárgyalás alatt, a tanácskozáshoz nyolcz ülnököt kell odabocsátani, s ezek esküdjenek meg."

> „Hogy a királyi felség olyan ügyek alkalmából, melyek az egész országot közösen látszanak érdekelni és illetni, a fentebb emlitett tizenhat nemes közül mindenkor nyolczat bocsásson be a tanácsba. 1. § A mely nemesek szigorú hit alatt tartozzanak megesküdni, hogy a tanácsban hűségesen és titoktartás mellett, valamint ez ország közjavára és hasznára fognak mindent megbeszélni és tárgyalni."

II. Ulászló 1500. dekrétumának X. artiklusa ismét elrendelte, hogy a táblához megválasztott bírák is tanúságot (hűségesküt) tegyenek a király és az ország iránti lojalitásukról. Az eskü szövegét nem ismerjük.

A Mohács előtti Magyarország területi egységei az igazságszolgáltatás terén is számos sajátosságokkal rendelkeztek. Ez a partikularizmus, tartalmi és stiláris sokszínűség a bírói eskü szövegében megjelenik. A székelyek 1505-ben, Székely-Udvarhelyen hozott constitutiói, szerint:

> „A bírák a választás után elsőbben istennek tartozó hiteket tesznek: hogy ők sem szeretetre, sem gyűlölségre, sem pedig magok hasznokra nézve nem, hanem csak az egy Istenre és annak igazságát szemök előtt viselvén, valami a két peres fél közt igazság lészen, azt cselekszik és végezik, melyet ha megcselekesznek, igen jó, ha hol pedig nem, ha a bírák közül valamelyik Istenét elfelejtvén és a maga idvességét is hátra

[55] A rákosi esküről: Bónis György: A személynök és bírótársai a Jagellók korában 5/I. *Századok*. 1969. 17. p.

> hagyván, vagy könyörgésért vagy ajándékért, vagy pedig maga hasznáért az igaz útból valamely felé kitérne, az olyan mindjárt örök számkivetésre sententiáztassék."[56]

A rendi korszak magyar államszervezetének egyik markáns sajátossága a nemesi vármegyék kiterjedt hatásköre volt. A helyi nemesség önkormányzati szerve fontos igazságszolgáltatási jogkört gyakorolt: első fokon döntött a nagyobb perértékű polgári perekben, és a jelentősebb bűnügyekben. Ezen túl fontos felülvizsgálati jogkört gyakorolt az úriszékek és a hatáskörébe tartozó városi bíróságok ítéletei felett. A vármegyéket irányító ispánok személyesen is komoly befolyást gyakoroltak az ítélkezésre, ezért tevékenységük nem volt közömbös az uralkodó szempontjából sem. Az önvédő harcokkal terhelt időszakban született meg az 1552. évi XXXVIII. törvénycikk, amelynek – tartalmat összefoglaló – címe szerint „…az ispánok a vármegyékben esküt tegyenek; ellenkező esetben hivatalukat vesztik." A rendelkezés utal a korábbi időszak azonos tárgyú intézkedéseire, egyben igazolja, hogy ezek gyakran hatástalanok voltak. A törvény szövegéből az is kiderül, hogy a hivatali eskünek a visszaélések megakadályozásában a korszak jogalkotói nagy jelentőséget tulajdonítottak.

> „Továbbá az ispánok az egyes vármegyékben a régi szokás és a korábbi országos határozatok értelmében a vármegye előtt esküt tegyenek. 1. § És azokat, a kik az esküt annyi rendelkezés után is megvetették: az ispáni tiszttől fosszák meg és helyükbe másokat tegyenek. 2. § Ha pedig valaki a királyi felség előtt tett esküt, az erről a dologról a vármegyének levelet mutasson föl; máskülönben (amiképp előre bocsátottuk) a vármegyén esküdjék; ellenkező esetben az ispáni tisztben el ne fogadják; hanem adják azt a tisztet annak, a ki esküt teszen."

A királyi Magyarország 15. századi igazságszolgáltatási szervezete rendkívül nehezen tudta a kor kívánta jogszolgáltató feladatokat teljesíteni. A központi hatalom számos reformáló törvényt hozott, amely egyaránt érintette a bírói szervezetet, a bírák alkalmazását és a jogi eljárás szabályait. Ezek közé tartozott az 1557. évi XIII. törvénycikk, amely a királyi törvényszékhez az esztergomi érsek két emberén kívül, négy bíró választását rendelte el.

> „A világi bíráskodás gyakorlására nézve pedig, a melynek a fennirt végzésekhez képest kell végbe mennie, legalább négy, a törvényben járatos és alkalmas bírót kell alkalmazni: legyenek ezek akár a királyi felség vagy az urak szolgálatában állók közül valók, akár mások.

[56] *Magyar Jogi Lexikon* 1899. 9. p.; KIRÁLY János: *Magyar alkotmány- és jogtörténet. Különös tekintettel a nyugat-európai jogfejlődésre.* Budapest, 1908. 544. p.

> 1. § És az igazságtételre nézve az ország rendes bírái előtt legott esküt is tegyenek, nehogy gyanúsíthatók legyenek.”

A rendelkezés utolsó mondata ebben az esetben is szükségesnek tartotta az eskületétel által nyújtott garanciát, hiszen az új bírák így kerülhették el a bírói tevékenységet minden korban kísérő gyanúsítgatást.

III. Károly magyar király különös gondot fordított az igazságszolgáltatás rendi keretek között történő korszerűsítésére. Ennek egyik fontos – a bírói státust is érintő – dokumentuma az 1715. évi XXIV. törvénycikk „a törvények javításáról s törvényszékek tartásáról.” A keveset hivatkozott törvény elvi éllel rögzítette a szakmai alkalmasság, a törvény tudásának igényét és bírákkal szembeni kötelezettségét.

> „4. § A közben pedig míg ezt az intézkedést a jövő országgyűlésen foganatba nem veszik, igazságosnak találják, hogy (a kir. fiscus alább említett eljárásának fenntartásával) úgy a nagyobb, mint a kisebb nyolczados valamint a rendkívüli törvényszékeket s a felebbvitelek felülvizsgálatait, úgy a királyi, mint a hétszemélyes táblán is, (melyhez az ország főpapjain és báróin kívül más, az említett főpapokkal és bárókkal együtt az igazságszolgáltatásra, Ulászló 3-ik decretuma 4-ik t. czikkének hasonlatosságára esküvel előzetesen kötelező törvénytudókat is alkalmazzanak) minden további értesítés nélkül, csupán e jelen szabály erejével fogva, a kir. ügyész ellenében is, az alább írt eljárás kivételével, az oda tartozó perekben, a megállapított időkben mind Magyarországon, mind a hozzá kapcsolt részekben, megtartsák.”

Az uralkodó ebben az esetben is fontosnak tartotta a bírói esküt, amelynek Ulászló által kiadott szövegét rendelte alkalmazni. Az igazságszolgáltatás szervezetének legjelentősebb rendi kori szervezeti reformjára 1723-ban került sor. Az 1723. évi XXX. törvénycikk „a kerületi táblák felállításáról, és az azoknál alkalmazandó személyekről” rendelkezett. A korabeli tömör törvényi szóhasználata ellenére kitűnik a bírákkal szembeni határozott elvárás, a magyar alattvalói státus, a megfelelő vagyoni helyzet és a hivatali eskü letétele.

> „2. § Hogy a perlekedők, az 1715. évi 28-ik törvénycikkben megjelölt s eddig az ítélőmesteri bírói hatósághoz tartozó ügyekben az igazságszolgáltatás jótéteményétől megfosztva ne legyenek, Ő legsz. felsége jóságos akaratához és szándékához képest, elrendelik, hogy az ország négy kerületében alattas ítélőtáblákat állítsanak föl. 3. § Melyek

> mindegyike, az elnökökkel együtt, magyar születésű s ez országban jó birtokos és a hazai jognak szabatos ismeretével s egyenlő bíráskodási hatáskörrel felruházott, bírói esküvel kötelezendő öt személyből álland."

2.2. A bírói eskü szerepe az 1869. évi IV. tc. után

A kiegyezést közvetlenül követő két évben a bírói eskü szövege eltért az anyaországi és az erdélyi részeken. Az egyébként közjogilag egyesült erdélyi részeken az ítélő bírák minden esküformájában benne volt a hűségi fogadalom az uralkodó és a törvényes leszármazói iránt. A régi magyarországi részekben a főbíróságok esküformájából ez hiányzott.

Az 1869. évi IV. tc. 14. §-a szerint a kinevezett bírónak esküt kellett tennie. A bírói hatalom gyakorlásáról szóló sarkalatos törvény az eskü letételéhez kötötte a bírói tevékenység megkezdését, a bírói fizetéshez való jogot és – ha az esküt tevő állami hivatalt korábban nem viselt – a szolgálati idő megkezdését is.

Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter által előterjesztett a törvénytervezet nem tartalmazta az esküformulát. A képviselőház központi bizottsága azonban 1869. június 16-án elkészített egy erre vonatkozó szövegtervezetet.[57] Horváth Döme kecskeméti képviselő, bizottsági előadó a következő esküszöveget javasolta a képviselőháznak:

> „Én... esküszöm az igaz és mindenható Istenre, hogy ő cs. és apostoli királyi felségéhez, első Ferencz József urunkhoz és királyunkhoz, ő felsége uralkodó házához, Magyarországhoz és ennek alkotmányához bármi viszonyok közt hű maradok, a hivatali titkot megőrzöm, a törvényeket, a törvényes szokásokat és rendeleteket megtartom; ezek szerint erőmhöz és tehetségemhez képest, a hivatalomhoz tartozó minden ügyben, az előttem perlekedőknek, vagy hozzám folyamodóknak, személyes válogatás, érdekeltség és elfogultság nélkül, kérést, jutalmat, kedvezést és kedvkeresést, félelmet és gyűlöletet félre téve, részrehajlatlanul, lelkiismeretem és meggyőződésem szerint igazságot szolgáltatok; tisztemben híven, pontosan és serényen eljárok. Isten engem ugy segéljen."[58]

[57] Az osztályok előadóiból alakult központi bizottság jelentése a birói hatalom gyakorlásáról szóló törvényjavaslat tárgyában. 1869-1872 Képviselőházi irományok, 1869. I. köt. Irományszám: 1869-44. 121-122. p.
[58] 1869-1872 Képviselőházi napló, 1869. II. kötet 1869. július 9. 476. p. Az esküszöveget a királyi vegyes bíróságok (1870. évi XV. tc.) bírái esetében is alkalmazták. (Antal Tamás szíves közlése).

A képviselőházi vitában Nyári Pál élesen tiltakozott az eskü törvénybe vétele ellen, elsősorban azért, mert a tervezet – az erdélyi mintát követve – nem csupán az uralkodó, hanem az uralkodóházához való hűségi fogadalmat is tartalmazta.[59] Hivatalos esküformát végül nem a törvény, hanem az 1871. december 20-i, 10.369. IME. számú igazságügyi miniszteri rendelet állapította meg[60] Ezt a szöveget vették át később (1874-ben, majd az 1891-ben) kiadott bírói ügyviteli szabályok is. Ez az esküforma szó szerint azonos volt azzal, melyet a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásakor a képviselőház központi bizottsága készített, és törvényi szövegként javasolt.

Az esküre utaló rendelkezés lényegét érintetlenül hagyva az 1891. évi XVII. tc. 58. §-a módosította az 1869-es normaszöveget. Eszerint „A biró kineveztetése után legkésőbb egy hó alatt s mindenesetre hivatalának elfoglalása előtt köteles a bírói esküt letenni azon törvényszék teljes ülésében, melyhez kineveztetett, vagy amelynek kerületében székhelye van.” Szilágyi Dezső korszakos rendelkezése[61] nyomán megszületett a bírói eskü végleges, 1869-ben a törvényhozás elé terjesztett javaslattal azonos szövege.[62]

Nem érdektelen idézni a bírósági kezelőszemélyzet (igazgató, irodaigazgató, irodatiszt, írnok, díjnok) esküjét is, amelyben jól érzékelhető a korabeli ügyvitelei, és ügykezelési fegyelem iránti igény.

> „Én N. N. esküszöm az igaz és mindenható Istenre, hogy Ő császári és apostoli kir. Felségéhez, Első Ferencz József urunkhoz és királyunkhoz, Ő Felsége uralkodó házához, Magyarországhoz és ennek alkotmányához bármi viszonyok közt hű maradok; a törvényeket és rendeleteket megtartom; elöljáróim iránt engedelmességgel viseltem; a hivatalos meghagyásokat pontosan és lelkiismeretesen teljesítem; a hivatalos iratokat rendeltetésükhöz és a nyert utasításhoz képest híven kezelem; azokat vagy azok másolatát másnak, mint a kit szabály szerint illet, ki nem adom; az azokban előforduló más módon tudomásomra jutott hivatali titkokat senkinek fel nem fedezem; a hivatali könyveket

[59] *Magyar Jogi Lexikon* 1899. 10. p.; Képviselőházi napló 1869-1872. II. köt. 476-481. p.; *A Hon*, 1869/156. sz. 1. p.
[60] *Igazságügyi Javaslatok Tára*, 1910. augusztus-december (10. évf.) 4. sz. 491. p.
[61] Bírói ügyviteli szabályok: az 1891. évi 4291. IME. szám rend., (R. T. 935. p.) 25. §-a.
[62] A Kúria, a Budapesti Ítélőtábla, valamint a Budapesti Törvényszék bírái és tisztviselői kara 1918. november 19. napján az ünnepi teljes ülésen tették le az új esküt, lásd: Bódiné BELIZNAI Kinga: *Hivatás és függetlenség. A M. Kir. Kúria elnökei, 1869-1937.* Gondolat Kiadó. Budapest, 2020. (a továbbiakban: BÓDINÉ BELIZNAI 2020.) 198. p.

> és jegyzékeket lelkiismeretesen vezetem; mindenre, ami hivatalomhoz tartozik, gondosan felügyelek; tisztemben híven, pontosan és serényen eljárok. Isten engem úgy segéljen!”[63]

A bírói eskü letételére vonatkozó, a polgári korban mindvégig érvényes szabályok szerint a kinevezett ítélőbíró a kinevezési okirat átvétele után egy hónapon belül köteles a hivatali esküre jelentkezni. A kinevezett bíró a fizetését és egyéb pótlékait a hivatali eskü letételének napjától kapta. A társas-bírósághoz kinevezett bíró az esküt a bíróság teljes ülésében tette le, a járásbírósághoz kinevezett bíró annak a törvényszéknek teljes ülésében, melynek kerületébe a járásbíróság tartozott. Az eskületétel után az állást kötelező volt elfoglalni. Ha a bíró az eskü letételében vagy állásának elfoglalásában gátolva volt, az illetékes bíróság elnökétől halasztást kérhetett. Az esküre vonatkozó törvényi és ügyviteli szabályokat szigorúan vették. Aki az eskü letételére vonatkozó kötelezettségnek nem tett eleget, és a mulasztást nem igazolta, úgy tekintették, hogy a kinevezést nem fogadta el.

A korabeli szakirodalom hangsúlyozta, hogy a bírói esküre a szorosan vett hivatali szempontokon túl is szükség volt. A Magyar Jogi Lexikon szakírója szerint ugyanis a bírói hivatal nem csupán kikényszeríthető törvényes kötelezettségeket rótt a bíróra, hanem olyanokat is, amelyek „mint alattvalóra és állampolgárra tisztán erkölcsi alapon hárulnak.”[64] A bírói eskü az erkölcsi kötelességek teljesítésének biztosítéka is volt.

Már a kiegyezés utáni időszak elején felmerült a kérdés: hogyan pótolható a bírói eskü azok esetében, akik a hitelveik szerint nem tartoznak esküt tenni. A bírói hivatásra vonatkozó törvények ebben a kérdésben nem adtak eligazítást. Az alkotmányjogászok a közszabadságra hivatkoztak, miszerint a bírákat hivatalukra valláskülönbség nélkül alkalmazni kell (1791. évi XII. tc., 1895. évi XLIII. tc.). A kérdést analógia útján segített megválaszolni az 1868. évi LIV. tc., amelynek 242. §-a kimondja, hogy „Felek, kik az eskütételtől saját hitelveik szerint törvényesen fölmentvék, ünnepélyes bizonylást tartoznak eskü gyanánt letenni, mely azonban foganatára a valósággal letett esküvel minden tekintetben egyenlő.” Horvát Boldizsár a bírói hatalomról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása során 1869. július 9-én, szintén ebben a szellemben nyilatkozott. Álláspontja szerint „Miután van általános törvényünk (t. i. az 1868. évi LIV. tc.), mely rendelkezik arról, hogy oly egyének, kik hitük szerint nem tartoznak esküt

[63] MARSCHALKÓ János: *A bírósági ügyvitel szabályai*. Az új büntető ügyvitel szabályaival kiegészített második kiadás. Budapest, 1900. 36-37. p.
[64] *Magyar Jogi Lexikon* 1899. 29. p; KŐNIG Endre: Bíróküldés büntetőügyekben. *Jogtudományi Közlöny*, 1925/14. sz. 108. p.

letenni, azok az eskü helyett fogadalmat tesznek: úgy hiszem, ezen általános törvényt nem kellene itt ismételni; ez minden esetben különösen alkalmazást igényel és alkalmaztatni fog."[65]

Jól látható, hogy a polgári kor bíráinak esküszövege számos ponton őrzi a középkori történeti hagyományokat. Egyezik a hivatali alkalmazáshoz szükséges kötelező jelleg, az eskü morális töltöttsége és annak homagiális (hűségi) tartalma. Szerepel benne az igazságosság érvényesítésének kritériuma, amely a jogszolgáltatás mindenkori alapkövetelménye volt.

2.3. A magyar bírói hivatás szervezeti keretei a polgári korban

A kiegyezés utáni bírósági rendszer egyik legfontosabb jellemzője a szervezet-rendszer és a jogszolgáltató működés stabilitása, állandó jellege volt. A bírósági szervezet átalakításával véget ért az a korszak, amikor az uralkodók egyedi mandátummal, eseti felhatalmazással rendelték el egyes ügyek bírói vizsgálatát. Ezt követően a bíróságok már nem meghatározott időszakonként üléseztek, működésük állandóvá vált. Ez a körülmény döntő hatást gyakorolt a bírói státusra is, hiszen az igazságszolgáltatás résztvevői ettől kezdve főhivatás szerint látták el feladataikat. A gyakorlat igényei nyomán maradtak még eseti jellegű ítélő fórumok is, mint a szolgabírák és a békebírák testületei, de ezek szerepe fokozatosan csökkent.[66] Nélkülözték az ítélkezési állandóságot a korlátozott ügykörű választott bíróságok, valamint – törvényszékek esetében – az ülésszakok idejére megalakított, nálunk rövid ideig működő esküdtbíróságok.[67]

A bíróságok a szervezeti reform után ezentúl lokalizáltak, helyhez kötötté váltak; szabály szerint csak kijelölt székhelyükön és hivatali helyiségeikben gyakorolhatták az igazságszolgáltatást. Ez a körülmény szintén jelentősen befolyásolta a bírák szolgálati viszonyait. A törvényszékek központjait törvény, a járásbíróságok székhelyét, területét és a törvényszékek határait az igazságügyi miniszter állapította meg.[68] A miniszterek – különösen Szilágyi Dezső – gyakran éltek ezzel a lehetőséggel. A bíróságok hivatal-szerűen, folyamatosan működtek, az általános törvényszünet ismeretlen volt. Az 1887. évi XXX. tc. 2. §-a

[65] Képviselőházi napló. 1869. évi II. köt. 479. p.; *Magyar Jogi Lexikon* 1899. 29. p.; ALFÖLDI Dávid: A bírói függetlenségről. *Jogtudományi Közlöny*, 1922/ 2. sz. 9. p.; LUDVIGH János: Isten ugy segéljen. *A Hon*, 1869/158. sz. 1. p. A bírósági fogalmazók és gyakornokok 1937-es esküokmányát közli: ANTAL Tamás: Az Igazságügyi Minisztérium története, 1867-1990. I. kötet: Az Igazságügyi Minisztérium története (1867-1944): fejezetek a polgári kor évtizedeiből. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2018. 280. p.

[66] MÁTHÉ 1982. 136-139. p.

[67] A bíróságok szervezéséről: TOLDY István: *Öt év története*. Pest, 1872. 220-221. p.; SÁRKÖZI Zoltán: Kisebb érdekképviseleti fondok. *Repertórium (Levéltári leltárak 87.)* Budapest, 1988. 31. p.

[68] MEZEY Barna: A kiegyezés jogpolitikájának kialakítása: Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter reformprogramja. *Jogtörténeti szemle*, 2007/3. sz. 31-42. p.

törvényszünetet csak az ítélőtáblákra és a Kúriára tartotta fenn, sürgős ügyekben ezeknek a fórumoknak is külön szüneti tanácsokat kellett tartaniuk.[69]

A bíróságok 1869-től az államszervezet részeivé váltak, megszűnt a tradicionális önkormányzati bíráskodás, és a bírák választásának gyakorlata.[70] Ez az elv – a törvényhozás által megszabott feltételek és korlátok között – kiterjedt azon szervekre is, amelyek átruházott hatáskörben jártak el. A szervezet alapvetően homogénné vált, hiszen az 1871. évi XXXI. és XXXII. tc. azonnali hatállyal megszüntetett minden addigi különleges hatáskörű elsőfokú bíróságot, városi és megyei törvényszéket, úrbéri ítélkező fórumot, bányabíróságot, főszolgabírói vegyes-bíróságot.[71]

Az ítélkező személyzet jogi helyzetét alapvetően meghatározta, hogy a bíróságok felügyelete, egymáshoz és társhatóságaikhoz való viszonya szabályozottá vált. Az igazságügyi miniszter főfelügyelete mellett minden bírósági elnök szolgálati felettese, felügyelő hatósága lett bírói munkatársainak.[72] A magasabb fokú bíróság szervezeti-felügyeleti jogot kapott az alacsonyabb szintű felett. A bíráskodási tevékenységre nézve hierarchikus viszony alakult ki az egyes bírósági fokozatok között. A szervezeti törvények rendelkeztek a hatásköri és illetékességi összeütközés során követendő eljárásról, az azonos fokú bíróságok egymáshoz való viszonyáról. A bírósági szervezetben következetesen érvényesült a decentralizáció elve, amely szerint a jogviták zömét ott kellett elbírálni, ahol azok keletkeztek.[73]

A bírói hivatás szempontjából különleges jelentősége volt annak, hogy részletező törvények és rendeletek határozták meg a bíróságok belső szervezetét, a szolgálati viszonyokat, a bírák, a segéd- és kezelőszemélyzet alkalmazási feltételeit. Sor került a bírói függetlenség szervezeti és anyagi feltételeinek szabályozására, az összeférhetetlenség leggyakoribb eseteinek meghatározására. Egy Kúriai[74] döntés szerint bírói függetlenség egyik alapvető biztosítéka, hogy „az arra törvény szerint illetékes bíróság eljárása alól a döntése alá kerüli ügy,

[69] STIPTA István: Bírósági szervezettörténet a hazai jogtörténet-tudomány tükrében. *Jogtörténeti szemle,* 2017/1-2. sz. 2-10. p.; KONCZ Ibolya Katalin: A hatalommegosztás kérdése a polgári Magyarországon. *Miskolci Jogi Szemle,* 2017/Különszám. 92. p.

[70] MEZEY Barna: Az 1869. évi IV. tc. jelentősége. In: PERES Zsuzsanna; Bagossyné KÖRTVÉLYESI Mária (szerk.): „Bírák vagyunk..." A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk kihirdetésének 150. évfordulója tiszteletére. Országos Bírósági Hivatal. Budapest, 2019. 17-23. p.

[71] BALOGH Judit: A felsőbíráskodás megszervezése Debrecenben. *Jogtörténeti szemle*, 2017/1-2. sz. 59. p.

[72] Az igazságügyminiszteri főfelügyeletéről, a felügyelet, a felügyeleti jogkörben szankcionálható bírói rendetlenségekről lásd: ANTAL 2006. 155-158.; 167-169.; 206-207. p.; Uő. 2003. 6-9. p.

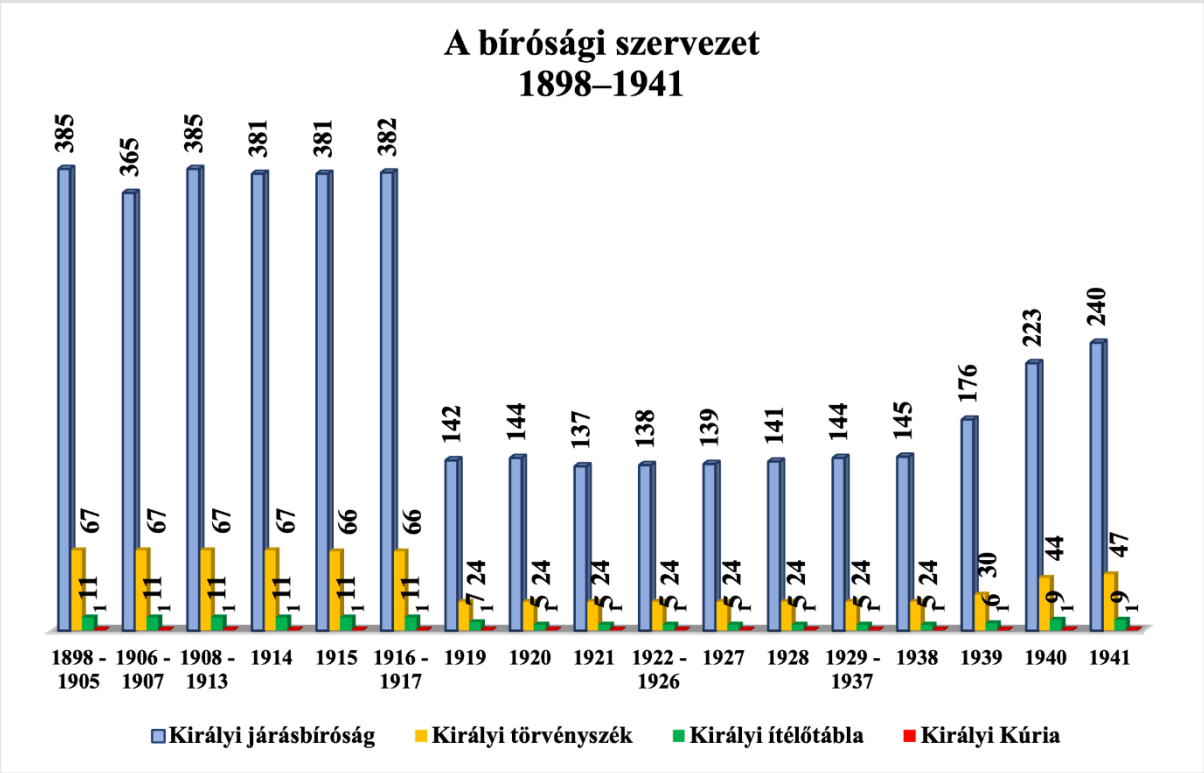
[73] BÓNIS György – DEGRÉ Alajos – VARGA Endre – MOLNÁR András (szerk): *A magyar bírósági szervezet és perjog története.* Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, Zala Megyei Bíróság. Zalaegerszeg, 1996. 298 p.; STIPTA 1998. 125-126. p.

[74] Az értekezésben a Magyar Királyi Kúria hivatalos megnevezését – eltekintve a hivatalos iratokban is különböző írásmódoktól – egységesen a Kúria rövidítéssel használom.

a törvényben szorosan meghatározott mellőzhetetlen szükség esetein kívül el ne vonassék”.[75] A bírói függetlenség további biztosítékai: 1. a bírák elmozdíthatatlansága (1869. évi IV. tc. 15. §.) és áthelyezés tilalma (1891. évi XVII. tc.); 2. az összeférhetetlenség szabályozása (1869. évi IV. tc. 8-13. §§.); 3. a bírák anyagi függetlensége (1869. évi IV. tc. 5. §.) és 4. az együttalkalmazást kizáró okok (1891. évi XVII. tc. 41-43. §§.). Sarkalatos elvnek tekintették azt is, hogy senkit illetékes bírájától elvonni nem szabad (1869. évi IV. tc. 20. §).[76]

A bírák személyzeti viszonyait az is jelentősen meghatározta, hogy a dualista rendszer világosan elkülönítette egymástól a rendes és különös bíróságokat. Az érdemi ítélkezés alapvetően a rendes bíróságok keretei között zajlott, az alapvető szabályozások is ezt a területet érintették.[77]

A bíróságtörténeti szakirodalomban a dualizmus-kori rendes bíróságok számát átlagolva olvashatjuk. Az is gyakori, hogy a szerzők az egyes fórumokat létesítő törvények irányszámait veszik alapul, és a későbbi változásokra nem utalnak, ezt már nem követik. Az alábbi táblázat a hivatalos igazságügyi statisztikai adatok alapján, álláspontom szerint az igazságügyi

[75] MEZEY Barna: A bírói hatalom. In: ERDŐS Csaba – LÁPOSSY Attila – POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán – SMUK Péter (szerk.): *Kukorelli-kommentár*. Gondolat Kiadó. Budapest, 2022. 63-69. p.

[76] MÁTHÉ 1982. 35-52. p. KŐNIG Endre: Bíróküldés büntetőügyekben. *Jogtudományi Közlöny*, 1925/14. sz. 108. p. Vö: Bódiné BELIZNAI Kinga: A Kúria szervezete és működése az 1723. évi bírósági reformtól az 1868. évi polgári törvénykezési rendtartásig. *Kúriai döntések, bírósági határozatok*, 2023/6. sz. 1128-1145. p.; BALOGH Judit: A bírák jogállása az állami (királyi) bíróságokon. In: Bódiné BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria.* Kúria. Budapest, 2023. 171-182. p.

[77] PAPP László: Különbíróságok szerepe és rendeltetése a modern igazságszolgáltatási rendszerekben. *Acta Universitatis Szegediensis.* Acta Jur. et Pol. 2017/1. sz. 69-81. p.

statisztikai szempontoknak megfelelően[78] mutatja be a bírósági szervezet számbeli változásait.[79]

A bírói hivatás szervezeti keretei az országterület változásainak megfelelően módosultak. A dualizmus utolsó harmadában, Szilágyi Dezső miniszteri időszakában végleges formát nyert négyfokozatú igazságszolgáltatási fórumrendszer mindvégig megmaradt, és nem változott alapvetően a bírósági szervezeti rendszer térszerkezete sem. A királyi járásbíróságok számának – Trianon utáni – radikális csökkenése mellett a hivatásrend helyzetére hatással volt az 1919 és 1929 közötti szervezeti racionalizálás. A két világháború közötti időszakban gyakori szanálási elképzelések ellenére még a gazdasági krízis időszakában is érintetlen maradt a törvényszékek és az ítélőtáblák szervezete. A harmincas évek végén bekövetkezett területgyarapodás következtében a járásbíróságok száma kisebb arányban növekedett, mint a törvényszékeké.

2.4. A bírósági szervezetrendszer

2.4.1. királyi járásbíróságok és személyzetük

A nagy jogszolgáltatási reform után új bírósági rendszer alapegységei a járásbíróságok lettek.[80] Ezeken a fórumokon döntöttek a tömegügyekről, itt bírálták el a kisebb vagyoni értékű polgári pereket és a csekélyebb súlyú büntetőügyeket. A létesítendő járásbíróságok számát – nagy viták után – az 1871. évi XXXII. tc. 360-ban állapította meg. Amikor a katonai határőrvidék 1873-ban civil területi szervezetté alakult, a számuk további 14-gyel bővül. Mivel az ügyforgalom radikálisan növekedett, 1885-ben még tíz ilyen fórumot létesítettek. Budapest területén öt járásbíróság alakult, melyeket az I-III., IV., V., VI–VII., VIII–IX. kerületekben szerveztek. Az 1913. évi XXV. tc. az utóbbi négy járásbíróságot „központi járásbíróság” néven egyesítette, hatáskörébe kizárólag polgári ügyeket utalt. A járásbírósági bűnügyek (alapvetően vétségek) elbírálására az egész fővárosban egy „budapesti büntetőbíróságot” alapítottak.[81]

[78] VAVRÓ István: Az igazságügyi statisztika történetéből. In: VUKOVICH György (szerk.): *KSH Konferencia 1992.* KSH. Budapest, 1992. 21. p.; Uő: A bűnügyi statisztika kialakulása, fejlődése a II. világháborúig. In: KOVACSICSNÉ NAGY K.: *Igazságügyi statisztika*. Tankönyvkiadó. Budapest, 1981. 11-14. p.; VIGH József: Az igazságügyi statisztika tárgya és feladata. *Magyar Jog, 1961*/12. sz. 563-567. p.

[79] E fejezetben szereplő kimutatások a Kormányjelentés és statisztikai évkönyv (Budapest, Athenaeum) 1898 és 1941 között kiadott évkönyvei (jogszolgáltatás fejezetei) alapján készült (lásd: forrásjegyzék).

[80] MÁTHÉ 1982. 133-136.; 148-155. p.

[81] BÓDINÉ BELIZNAI 2020. 21-22. p.; MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *Bíróságszervezés Pest vármegyében.* Budapest Környéki Törvényszék. Budapest, 2024.

A járásbíróság élén kinevezett járásbírák álltak, akikhez – nagyobb ügyszámú helyeken – al-járásbírákat osztottak be.[82] Az ítélkezés egyes-bíráskodás formájában történt. A járásbíróság ítéletei ellen (polgári ügyekben) jogorvoslatért a törvényszékhez lehetett fordulni, büntető ítéleteik az ítélőtáblához voltak fellebbezhetők.[83] A jogállamiság szempontjából fontos döntés volt, hogy a telekkönyvek vezetése fokozatosan – 1915-re végleg – átkerült a járásbíróságokhoz. Ez a döntés szavatolta az ingatlanforgalom szakszerű kezelését, de kétségtelenül nagy adminisztratív terhet rótt a csekély számú ügykezelői apparátusra. A bírósági adminisztrációt helyi kezelőirodák látták el.[84]

Az első szintű, tömeges ügyforgalmú bírói fórumok szervezetéről és hatásköréről már az átszervezés elején dönteni kellett. A királyi járásbíróságok belső szervezet az 1871. évi XXXI. és 1891. évi XVII. tc.-ek szabályozták. A törvényi rendelkezések szerint a járásbíróság egy, esetleg több járásbíróból állt. A bírói létszámot a segéd- (jegyző, aljegyző, joggyakornok), kezelő- (írnok, díjnok) és szolgaszemélyzet egészítette ki.[85] A járásbírói szervezethez tartoztak a bírósági végrehajtók is. Ha a járásbíróság telekkönyvi hatóság is volt, a telekhivatal külön személyzetét is ide sorolták. Már az 1871-es törvény igyekezett tisztázni a bíróságon belüli függelmi viszonyokat. Eszerint a felügyelet és igazgatás szempontjából a járásbíróság személyzete a vezető járásbíró alatt állt, akit akadályoztatása esetén a második járásbíró, esetleg a rangidős albíró helyettesített. A szolgálat szempontjából azonban a vezetés a járásbírót csak a segéd- és kezelőszemélyzettel és a bírósági végrehajtókkal szemben illette meg, a telekkönyvi hivatal közvetlenül a rang szerint első telekkönyvvezető, szükség esetén a törvényszéki elnök által kijelölt segéd-telekkönyvvezető irányítása alatt állt.[86]

Ma már különösnek hat, hogy a korabeli jogalkotók milyen részletesen szabályozták a bíróságok ügykezelési rendjét. A járásbíróságok belső szervezetében az 1897. december 30-án kiadott bírósági ügyviteli szabályzat is hatalmas terjedelmű dokumentum, amely a kezelési

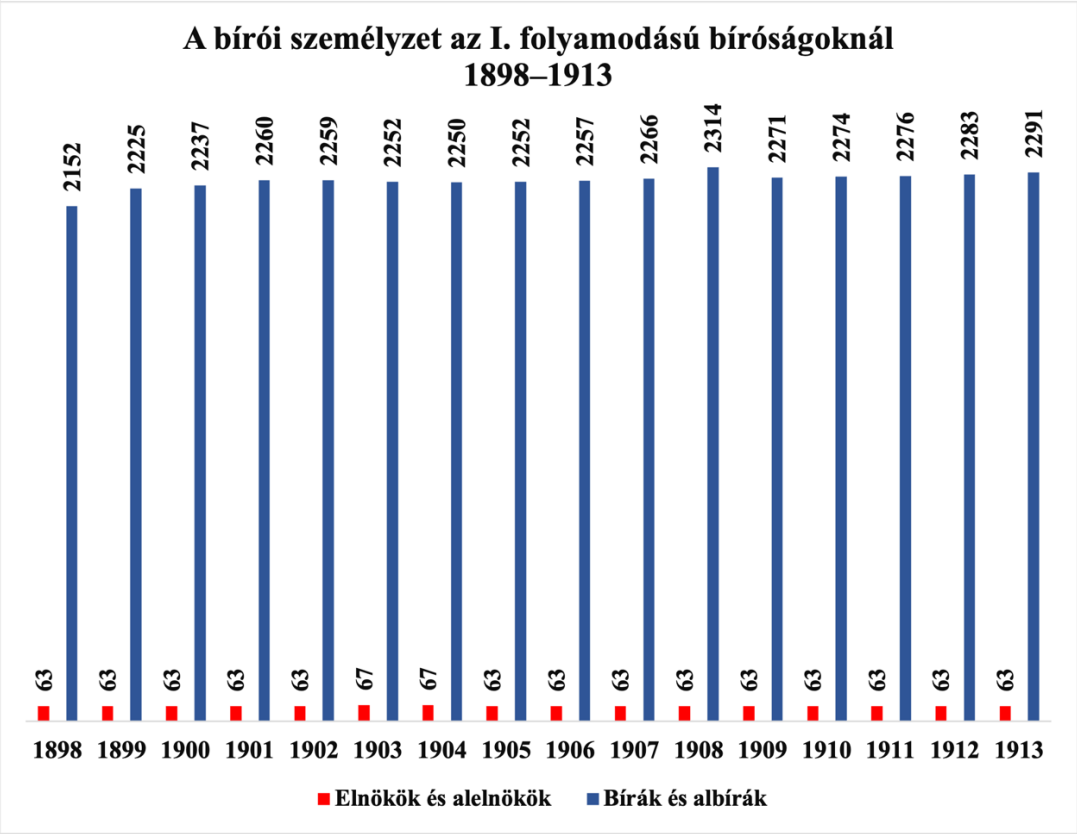
[82] MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *Fejér vármegye járásbíróságainak szervezéstörténete*. Székesfehérvári Törvényszék Székesfehérvár, 2023.
[83] HANGODI László: Emlékkönyv. 4. [köt.]: *A Tapolcai Járásbíróság története 1872-1984*. Veszprém, Veszprémi Törvényszék, 2023.; BALOGH Judit: Mozaikok a Berettyóújfalui Királyi Járásbíróság történetéből (1872-1949). In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Berettyóújfaluban*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2017. 45-55. p.
[84] MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *A jogszolgáltatás a polgári kori Fejér vármegye járásbíróságain 1872-1944*. Székesfehérvári Törvényszék. Székesfehérvár, 2022.
[85] KOVÁCS Ilona: A Hajdúböszörményi Járásbíróság bírái és tisztviselői 1872 és 1950 között. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Hajdúböszörményben.* Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2018. 78-79. p.
[86] SIMON Zsolt: Emlékkönyv. 5. [köt.]: a *Pápai Járásbíróság története 1872-1990*. Veszprémi Törvényszék. Veszprém, 2024.; BALOGH Judit: Fejezetek a Hajdúszoboszlói Királyi Járásbíróság szervezés- és ítélkezéstörténetéből. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Hajdúszoboszlón*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2019. 55-69. p.

teendőket a bírák mellett felállított jegyzői irodákba beosztott kezelők által, a bíró közvetlen útmutatása és felügyelete alatt végeztette.[87] A Szilágyi Dezső koncepcióját követő szabályozás szerint a járásbíróságok felettes (fellebbviteli, felülvizsgálati) hatósága, az 1893. évi XVIII. és 1896. évi XXXIII. tc. szerint az a törvényszék, amelynek területén az eljáró járásbíróság székhelye volt. A peren kívüli eljárásban hozott végzések esetében az ítélőtábla rendelkezett másodfokú hatáskörrel. Voltak sajátos illetékességi szabályok is: a budapesti és pestvidéki törvényszékek területén levő járásbíróság az 1893. évi XVIII. tc. szerint mint kereskedelmi bíróság járt el. Ebben az esetben is gondoskodtak a felülvizsgálatról: az ide tartozó ügyekben a járásbíróságok fellebbviteli hatósága a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék volt. Az 1893-as törvény decentralizálta a felügyeleti jogot is; ettől kezdve a járásbíróságok feletti felügyeletet törvényszékek és ítélőtáblák látták el, a főfelügyelet joga az igazságügy-minisztert illette meg. Korábban az igazságügyi miniszter gyakorolta a bíróságok feletti felügyeleti jogot, de ez a fontos tevékenység – a bíróságok nagy száma miatt – a gyakorlatban nem érvényesült.[88]

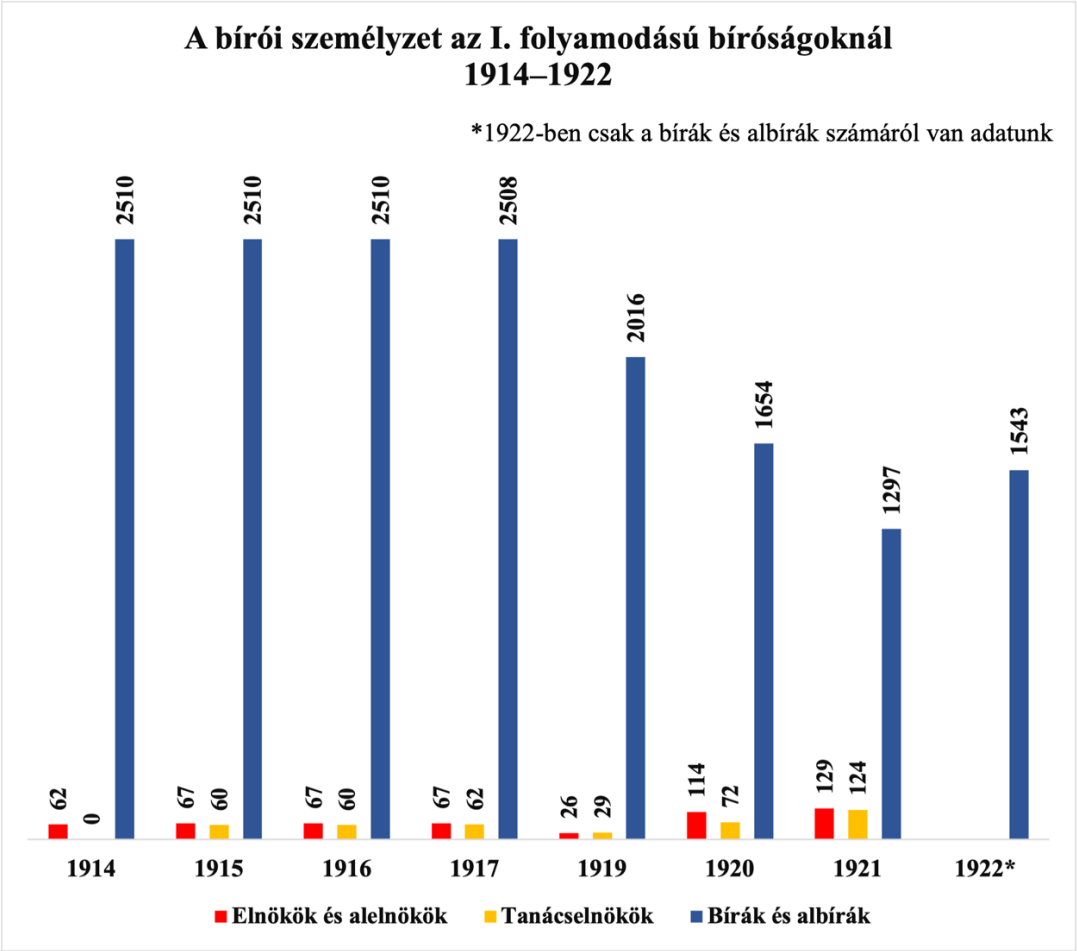
Az elsőfokú bíróságok bírói személyzetről 1898 és 1913, valamint 1913 és 1922 között az alábbi kimutatásokat készítettem, amelyek jól szemléltetik a bírói személyzet létszámában bekövetkezett változásokat:

[87] FARKAS Eszter (szerk.): Szemelvények az Edelényi Királyi Járásbíróság történetéből. 2. bőv. kiad. Miskolci Törvényszék. Miskolc, 2018.

[88] MARSCHALKÓ János: Bírósági szervezet. In: *Magyar Jogi Lexikon* 1899. 88. p.; FARKAS Eszter (szerk.): *Szemelvények az Edelényi Királyi Járásbíróság történetéből*. Miskolci Törvényszék. Miskolc, 2017.; BALOGH Judit: Adalékok az „elfeledett járásbíróságok" (Derecske, Hajdúnánás, Hajdúhadház) személyi állományához. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.) *Elfeledett bíróságok Hajdú-Bihar vármegyében*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2024. 91-112. p.

A dualizmus békeidőszakában a rendes bíróságok első fokon ítélkező bíráinak létszáma a szervezeti stabilitással összefüggő állandóságot mutat. Ebben az időszakban a törvénykezés normái sem változtak olyan mértékben, hogy ezeknek az ítélkezők létszámára érdemi hatásuk lett volna.

A korábbi tendencia folytatódott az első világháború időszakában is, amelynek során a polgári bíróságok első szintjén érdemi változások nem történtek. A forradalmak évében ez helyzet radikálisan megváltozott, és csupán 1922-ben történt – az előző időszak arányait követő – létszámkorrekció.

2.4.2. A királyi törvényszékek és bíráik

A polgári kori bírósági szervezetünk központi fóruma a királyi törvényszék volt.[89] Ez a fórum örökölte a rendi vármegyék elnevezését, kiemelt szerepét és általános hatáskörét. A folytonosságot formailag az is igazolta, hogy a területi illetékesség törvényi megállapítása során a dualizmus-kori törvényhozók törekedtek arra, hogy minden közigazgatási feladatot ellátó vármegye területén legalább egy ilyen ítélkező fórum legyen. Az is előfordult, hogy egy vármegyében – figyelembe véve a földrajzi viszonyokat, és az érkező ügyek számát – több királyi törvényszék létesült (pl. Kalocsa).[90]

[89] SZABÓ István: *A magyar igazságszolgáltatás történetének vázlata az államalapítástól napjainkig*. Bíbor Kiadó. Miskolc, 2004. 111. p.
[90] MARGITAY Dezső: A birói kinevezések eszközlése körüli nézetek. *Jogtudományi Közlöny*, 1870. 27. sz. 171. p; MÁRKUS Dezső: A végleges bírósági szervezet megalkotása. *Jogtudományi Közlöny*, 1908/20. sz. 173-174. p.

Az 1871-ben nagy viták nyomán létrejött szervezeti törvény nyomán az ország egész területén 102 királyi törvényszék alakult. Tíz évvel később újabb három általános hatáskörű bírói fórum jött létre. Az államháztartás siralmas állapota is indokolta, hogy Tisza Kálmán miniszterelnökségének első évében az 1875. évi XXXVI. tc. 64-re, csaknem a felére csökkentette a törvényszékek számát. Tíz évvel később ismét szűkítő korrekció történt: a Jászberényben és Karcagon megszüntetett ítélő fórumok helyébe Szolnokon új törvényszéket hoztak létre. A rendszer hatásköri szempontból is lassan stabilizálódott, egyedül a budapesti törvényszékből emelték ki a büntető ügyszak bíráit, és 1895-ben önálló büntetőbírósággá szervezték a budapesti büntető törvényszéket. A Horthy-korszakban törvényszékeket Budapesten és általában megyénként szerveztek.[91] A területi arányosság érdekében egyes megyékben több ilyen bírói fórum létesült, más esetekben két megyét átfogó illetékességi területű törvényszékek alakultak. Így pl. Pest megyében a Pest vidéki, kecskeméti, kalocsai bíróság működött, míg Komárom-Esztergom k.e.e. megyékben nem volt külön törvényszék.[92]

A királyi törvényszékek belső szervezetét törvényi rendelkezések, közelebbről az 1871. évi XXXI. tc. 6-10., és az 1891. évi XVII. tc. 25., 28. és 35-37. §-ai szabályozták.[93] A törvényhelyek rendelkeztek az elnöki státusról, rögzítve, hogy a törvényszékeket ők vezetik. Ha az elnök bármilyen okból nem tudta ellátni feladatát, az ítélőtáblai bírói címmel felruházott törvényszéki bírák közül a rangsor szerint következő helyettesítette. A fővárosi törvényszéki elnököket hivatalból a Kúria rendes bíráinak létszámába sorolták, a vidéki törvényszéki elnökök közül tízen kaphattak Kúriai bírói címet. A törvényszéki bírák létszámának meghatározása az igazságügyi miniszter joga volt. A létszámszaporítás elkerülése és a takarékosság érdekében a törvényszéknél ténylegesen hivatalban lévő albírák száma az adott királyi törvényszéknél rendszeresített ítélő bírák egynegyedét nem haladhatta meg.[94]

A bírói hivatást ellátók sajátos személyi köre volt a különös bíróságok személyzete. A váltó- és kereskedelmi jogviták eldöntésére – a budapesti, a budapesti büntető és a pestvidéki törvényszékek kivételével – az ország valamennyi törvényszékénél kereskedelmi ülnököket

[91] KENGYEL Miklós: A magyar bírósági szervezet a két világháború között. In: BALOGH Judit – KONCZ Ibolya Katalin – SZABÓ István – TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Studia in honorem István Stipta 65*. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2017, 195-207. p.

[92] Az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbíróságok területköreinek kimutatása. Magyarországi Rendeletek tára. 1. Pótfüzet 1871. Pest, 1872.; STIPTA 1998. 166. p.; MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *Epizódok a Pestvidéki Királyi Törvényszék történetéből 1872-1944*. Budapest Környéki Törvényszék. Budapest, 2019. 120 p.

[93] HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): *A Szegedi Törvényszék története. I. részám A Szegedi Törvényszék épületeinek története.* Szegedi Törvényszék. Szeged, 2014.; BALOGH Judit: Két fejezet a debreceni bíráskodás polgári kori történetéből. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Debrecenben II.* Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2022. 27-42. p.

[94] HORVÁTH Zsolt (szerk.): *Zalai bírói archontológia, 1872-2024*: a Zalai bírói archontológia, 1872-2020 átdolgozott kiadása. Zalaegerszegi Törvényszék. Zalaegerszeg, 2024.

alkalmaztak. Minden törvényszékekhez előírt számú segítő apparátust, egyrészt segédszemélyzetet (jegyzők, aljegyzők, joggyakornokok, pertárnok), másrészt kezelőszemélyzetet (irodaigazgató, irodatisztek, telekkönyvvezetők, segéd-telekkönyvvezetők, írnokok és díjnokok) alkalmaztak. A törvényszékek személyzete feletti felügyeletet a törvényszéki elnök látta el.[95]

A törvényszékek elsőfolyamodású bíróságokként polgári jogvitákban egyes vagy hármas tanácsban döntöttek.[96] Abban az esetben, ha e testületek fellebbezési fórumként jártak el, mindig hármas tanácsban hozták határozataikat (1893. évi XVIII. tc. 125. §). Ez volt a határozathozatal rendje az olyan semmiségi panaszok esetében is, amelyeket az érdekeltek a békebírák – a községi bíráskodás alá tartozó ügyekben hozott – ítéletei ellen nyújtottak be. (1893. évi XVIII. tc.). A törvényszék fellebbezési tanácsának elnöke rendszerint maga a törvényszéki elnök volt, de lehetett más olyan bíró is, akit az igazságügyi miniszter a fellebbezési tanács vezetésének jogával ruházott fel.[97]

A váltóeljárás alá tartozó, továbbá kereskedelmi ügyekben – ha a törvényszék bírói illetékességről döntött, vagy a kereskedelmi ügy érdemében határozott – az egyik szavazónak feltétlenül speciális ismeretekkel rendelkező kereskedelmi ülnöknek kellett lennie. Büntető ügyekben a törvényszéknél, mint elsőfokú bíróságnál a vizsgálóbíró (1891. évi XVII. tc. 33. §) egyesbíróként járt el, aki nem csupán nyomozó tevékenységet fejtett ki, hanem bírói hatáskört is gyakorolt. A vádtanács (1897. évi XXXIV. tc. 8. §) elnökből és két bíróból álló testületből állt. A korabeli igazságszolgáltatás sajátos fórumai az időszakonként működő esküdtbíróságok voltak (1897. évi XXXIII. tc. 1. §). E testületek az elnökkel együtt három bíróból és 12 esküdtből álltak. Ez azonban nem minden törvényszéknél működött, mert az igazságügyi miniszter elrendelhette, hogy ugyanazon ítélőtábla területén levő több szomszédos törvényszék területét egy esküdtbírósági kerületté alakítsák át.[98]

A járásbíróságoktól fellebbezett pereket a törvényszék minden esetben tanácsülésen vizsgálta meg, és itt döntöttek arról, hogy az ügy fellebbviteli tárgyalásra utasítható-e. A törvényszékeknél fegyelmi bíróság is működött, de ez csupán a törvényszék területén levő

[95] HOMOKI-NAGY Mária – MASA Gabriella (szerk.): A Szegedi Törvényszék története. II. részám *Szemelvények a Szegedi Törvényszék bíráinak életéből*. Szegedi Törvényszék. Szeged, 2015.

[96] MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: A modern bírósági szervezet történeti változásai a Debreceni Törvényszék illetékességi területén. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Elfeledett bíróságok Hajdú-Bihar vármegyében*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2024. 31-44. p.

[97] SZÁNTÓ Csilla (szerk.): Törvényszéki elődeink: *A Fővárosi Törvényszék története 1870-1915*. Fővárosi Törvényszék. Budapest, 2019. 75 p.

[98] Az esküdtbíráskodás szervezéséről és a vonatkozó miniszteri rendeletekről részletesen: ANTAL Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon 1890-1900. Ítélőtáblák, bírói jogviszony, esküdtszék - Dél-Alföldi évszázadok 23. Szeged, 2006. (a továbbiakban: ANTAL 2006) 245-251. p.; MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *A Székesfehérvári Törvényszék polgári kori története.* Székesfehérvári Törvényszék. Székesfehérvár, 2021.

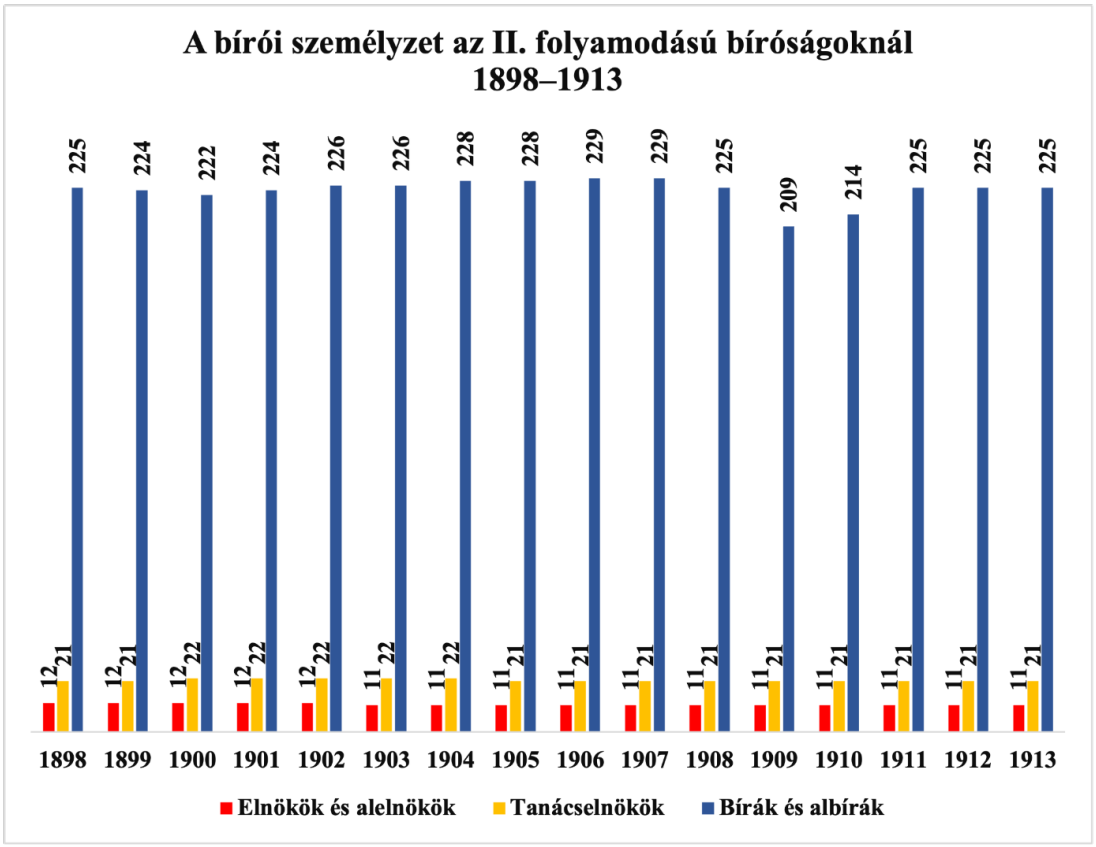
bíróságok hivatalnokai és szakértői felett ítélt, az ítélőbírák fegyelmi ügyei nem tartoztak hozzá. A testület elnökből vagy ennek helyetteséből és két ítélőbíróból állt. A fegyelmi testület fellebbviteli fóruma az ítélőtábla fegyelmi bírósága volt.[99]

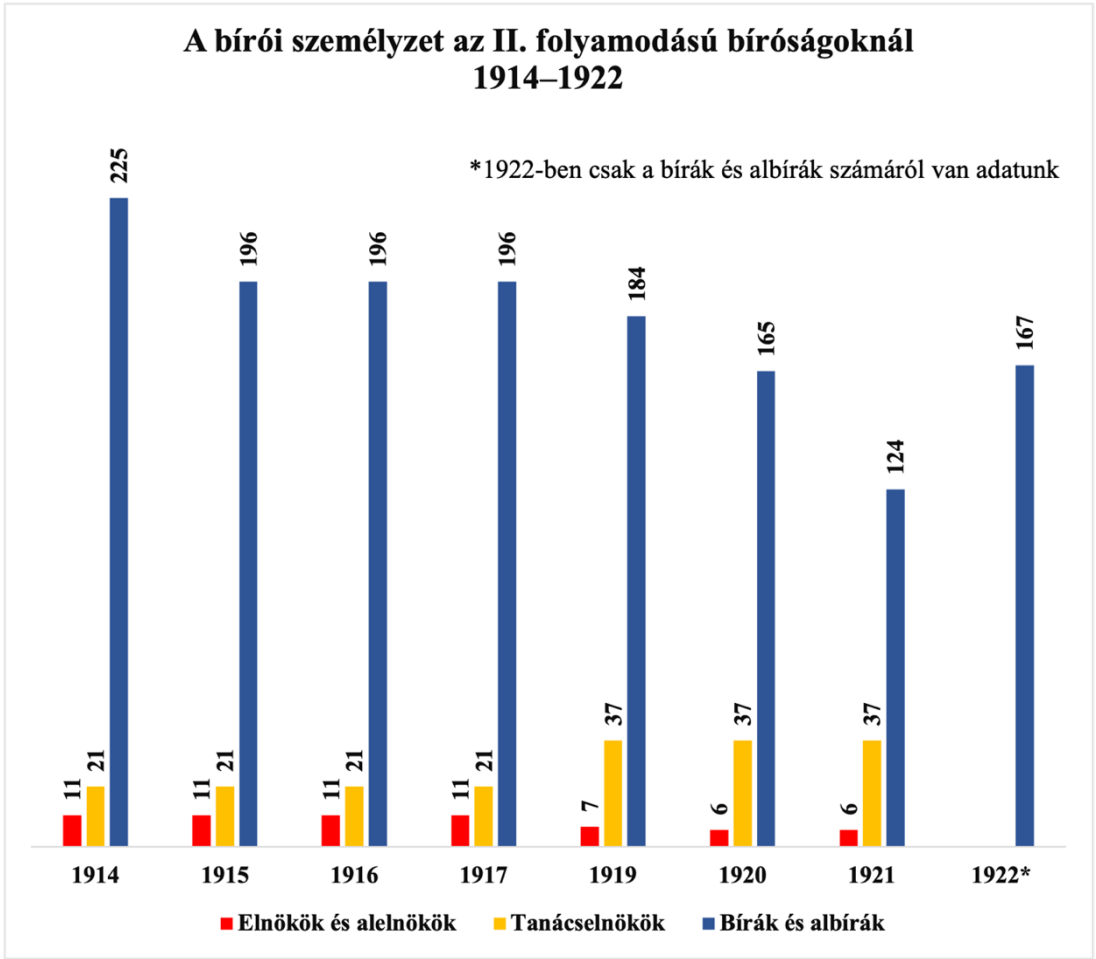
Az ítélkezés érdemét tekintve a törvényszék felettes hatósága a területileg illetékes ítélőtábla, tehát az a magasabb bírói fórum, amelynek területén a törvényszék volt. A főszabály alóli kivételként a jelentősebb perértékű (ötszáz forint feletti) sommás perekben született ítéletek ellen a Kúriához lehetett felülvizsgálati kérelmet beadni. A törvényszék első vagy másodfokú ítéletei, továbbá a törvényszék, az esküdtbíróság és az ítélőtábla részéről kiküldött bíró végzései ellen az ítélőtáblához lehetett fellebbezni.[100] Felügyelet szempontjából a törvényszékek közvetlenül az ítélőtáblák, közvetve az igazságügy-miniszter főfelügyelete alatt álltak. A főfelügyeleti jog tartalmáról hosszas viták folytak.[101]

Az 1891. évi XVII. tc. kísérletet tett a felügyeleti jog tartalmának meghatározására. A törvény e jogosultság folytonos, állandó gyakorlásának szükségességét és felvigyázó jellegét emelte ki. Eszerint a felügyeletnek kötelessége gondoskodnia kellett arról, hogy az ügyvitel – amely alatt nem csupán a törvénykezési ügymenetet, hanem az ügykezelést és az összes számviteli és gazdasági ügykört is értették – törvényes, szabályszerű, pontos és gyors legyen. A felügyeleti szervnek ezen túl kötelessége volt az alkalmazottak hivatalos működésére, az elintézés minőségére és mennyiségére ügyelni. A felügyelet köteles volt olyan intézkedéseket is tenni, amelyek lehetővé tették, hogy a folyamatban levő ügyek ne, vagy a lehető rövid ideig szüneteljenek. A törvény e rendelkezése biztosítékot kívánt nyújtani arra, hogy az iratok felterjesztése miatt a felügyeleti hatóság a folyamatban levő ügyek intézését ne hátráltassa.[102]

A másodfokú bíróságok személyezti létszámáról az alábbi kimutatásokat készítettem:

[99] HOMOKI-NAGY Mária – KRUSÓCZKI Bence – PÉTERVÁRI Máté: A Szegedi Törvényszék története III.: *Fejezetek a Szegedi Törvényszék magánjogi gyakorlatából*. Szegedi Törvényszék. Szeged, 2017.
[100] MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Debrecenben II*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2022.
[101] MÁTHÉ 1982. 55. p.
[102] A bírói és ügyészi szervezet módosításáról. A törvényjavaslat indokolása. Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Képviselőház. Irományok. Budapest, 1891. XXVI. köt. 995. szám (Szilágyi Dezső előterjesztése 1891. február 20.) 28; Kivonatos indokolás a bírói és ügyészi szervezet módosításáról szóló előadói tervezethez. *Jogtudományi Közlöny*, 1890/31. szám 241. p.

A bírói személyzet az II. folyamodású bíróságoknál
1898–1913
12 21 225
12 21 224
12 22 222
12 22 224
12 22 226
11 22 226
11 22 228
11 21 228
11 21 229
11 21 229
11 21 225
11 21 209
11 21 214
11 21 225
11 21 225
11 21 225
1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913
Elnökök és alelnökök
Tanácselnökök
Bírák és albírák

A bírói személyzet az II. folyamodású bíróságoknál
1914–1922
*1922-ben csak a bírák és albírák számáról van adatunk
11 21 225
11 21 196
11 21 196
11 21 196
7 37 184
6 37 165
6 37 124
167
1914 1915 1916 1917 1919 1920 1921 1922*
Elnökök és alelnökök
Tanácselnökök
Bírák és albírák

A törvényszéki állománycsoport létszámának alakulása terén ebben a periódusban is a korábbi tendenciák érvényesültek. Egyedül a tanácselnökök számának jelentős növekedése említhető az 1920-as évek utáni időszakból, amely az elnökök és alelnökök számának csökkentésének kiegyenlítését, egyben az ügyszakok vezető testületei szakmai szerepének erősítését szolgálta.

2.4.3. A királyi ítélőtáblák és személyzetük

Az ítélőtáblák szervezeti átalakításáról az 1890. évi XXV. tc. rendelkezett. Az ítélőbírói személyzet elnökből – akit akadályoztatása esetén a rangsor szerint legidősebb tanácselnök helyettesített –, alelnökből és ítélőbírákból állt.[103] A tanácselnökök, bírák összes létszáma a törvény szerint a 245-öt nem haladhatta meg. Az ítélőbírák közül egyeseket az igazságügyi miniszter tanácsvezetési joggal ruházott fel. Az 1893. évi XXXII. tc. 1. §-a értelmében az ítélőtáblákhoz szükség szerint számfeletti ítélőbírákat is kinevezhettek, ezek száma azonban 14-nél nem lehetett több. A segédszemélyzet elnöki titkárból, tanácsjegyzőkből, (albírák, jegyzők és bírói vizsgát tett aljegyzők) szükség szerint fordítóból állt, míg a kezelő személyzetet az igazgató, az irodatisztek, az írnokok és díjnokok képezték. Felügyelet szempontjából az egész személyzet az ítélőtábla elnöke alatt állt, a kezelő- és szolgaszemélyzet feletti közvetlen felügyeletet azonban az igazgató gyakorolta. Az ítélőtábláknál a rendes kezelőhivatalokon (iktató, kiadó, irattár) kívül elnöki iroda és felülvizsgálati tanács mellett jegyzői iroda működött.[104]

Az ítélőtáblák büntető és polgári ügyekben kizárólag (másod- vagy harmadfokú) fellebbezési bíróságként jártak el. Az elsőfokú hatáskörük szűk volt, ebben a jogkörben csak a hivatalnokok fegyelmi ügyeiben döntöttek. A kerületi táblák a kerületükben működő törvényszékek és járásbíróságok által elbírált ügyekben dönthettek. Másodfokú fellebbezési jogkörük volt a törvényszéken elbírált rendes polgári ügyek, úrbéri, váltó-, kereskedelmi, csőd- és bányaügyek, telekkönyvi viták esetén. Harmadfokú hatást gyakoroltak az ezer forintot meg

[103] ANTAL Tamás: A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 180-1914 között. *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből I.* (Bíróságtörténeti Könyvek, Magyar Királyi Ítélőtáblák története). Országos Bírósági Hivatal. Budapest-Szeged, 2014.; BALOGH Judit: A Debreceni Ítélőtábla rövid története: Ítélőtábla Debrec(z)enben. In: SZILÁGYINÉ KARSAI Andrea (szerk.): *10 éves a Debreceni Ítélőtábla*. Debreceni Ítélőtábla. Debrecen, 2015. 4-26. p.

[104] STIPTA 1998. 128-130; SZŐCS Sebestyén: Polgári kori jogszolgáltatási szervek iratai (1869-1950). *Levéltári módszertani füzetek (1983-1993)*, 11. I. Bírói szervezet. ÚMKL Budapest, 1990. 10. p.; BALOGH Judit – SZÉPLAKI László: Táblabíráskodás a 19. és a 21. században: A Győri Ítélőtábla példája. *Jogtörténeti szemle*. 2024/4. sz. 1-10. p.

nem haladó sommás perekben. Büntető perekben a törvényszéktől fellebbezett ügyeket bírálták felül.[105]

Az ítélőtáblák hatásköre a Horthy-korszakban keveset változott. A korabeli igazságügyi statisztika polgári, büntető és jövedéki ügyekre tagolva jelenítette meg a tevékenységüket, és regisztrálta a budapesti árú- és értéktőzsde s a szegedi Lloyd-társulat választott bírósága, valamint a szombathelyi Kereskedők Társulata árú-, termény- és értékcsarnokának külön bírósága (1923-tól 1926-ig) ide fellebbezett jogvitáit.[106] Ide kerültek a kényszeregyezségi ügyek, a választásokkal összefüggő teendők. Amikor a társadalombiztosítási bíráskodásról szóló 1932. évi IV. törvénycikk megszüntette a Munkásbiztosítási Felsőbíróságot, ügykörét a budapesti ítélőtáblára ruházta át. A telepítésről és más földbirtok-politikai intézkedésekről szóló 1936. évi XXVII. tc. 3. §-a szerinti panaszokról az ingatlan fekvése szerint illetékes királyi ítélőtábla határozott. A 7.070/1941. M. E. és a 9.060/1941. M. E. sz. rendelet kiegészítette és módosította az uzsorabíróságra, valamint az árdrágító visszaélések és a közellátás érdekét veszélyeztető cselekmények esetében követendő eljárásra vonatkozó rendelkezéseket. Panasznak volt helye a királyi ítélőtáblához az ingatlanok átengedésére kötelezett zsidók által el nem végzett gazdasági munkálatok ügyeiben is. (4.990/1940. M. E. sz. rendelet (I. K. 160.) 5. §-ának (3) bekezdése alapján.)[107]

A bírák – az ügyek súlya szerint – három, vagy öttagú tanácsban döntöttek. Az ítélőtábláknál két-két szakosztály, a polgári és büntető ügyek szakosztálya, a polgári szakosztályban pedig külön három szaktanács alakult a közpolgári, az úrbéri ügyek, a váltó-, kereskedelmi és csődügyek, valamint a budapesti áru- és értéktőzsde és a vidéki termény- és gabonacsarnokok külön bíróságaitól fellebbezett jogviták eldöntésére. A szaktanácsokat az elnök minden évben újra alakította, azokba az elnököket, illetve tanácsvezetőket, a bírákat és tanácsjegyzőket maga osztotta be. Az elnök bármelyik tanácsban bármikor elnökölhetett. Az ítélőtábla büntető ügyekben az 1897. évi XXXIV. tc. 7. §-a szerint öttagú tanácsban hozta döntéseit.[108]

---

[105] ANTAL Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon 1890-1900. Ítélőtáblák, bírói jogviszony, esküdtszék - *Dél-Alföldi évszázadok 23.* Szeged, 2006. 168. p.; KOVÁCS Ilona (szerk.): *Az előttem perlekedőknek igazságot szolgáltatok: a Debreceni Királyi Ítélőtábla elnökei és bírái 1891-1950*Debreceni Ítélőtábla. Debrecen, 2018.

[106] ANTAL Tamás: A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1914 és 1921 között. *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből II.* (Bíróságtörténeti Könyvek, Magyar Királyi Ítélőtáblák története). Országos Bírósági Hivatal. Budapest-Szeged, 2014.

[107] ANTAL Tamás: A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1938 és 1950 között. *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből* IV. köt. Szegedi Ítélőtábla. Szeged, 2019. 182 p.

[108] ANTAL Tamás: A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1921 és 1938 között. *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből III. köt.* (Bíróságtörténeti Könyvek, Magyar Királyi Ítélőtáblák története). Országos Bírósági Hivatal. Budapest-Szeged, 2017.; HOMOKI-NAGY Mária: Történetek a Szegedi Törvényszék működéséről. In: HOMOKI-NAGY Mária – PÉTERVÁRI Máté – VARGA Norbert (szerk.): *A Szegedi Törvényszék története*. Szegedi Törvényszék. Szeged, 2019. 5-63. p.

Az 1890. évi XXV. tc. az addigi két ítélőtábla (Budapest, Marosvásárhely) helyett 11 királyi ítélőtáblát hozott létre. A dualizmus idején működő 384 járásbíróságot és a 67 törvényszéket a következő módon osztották fel közöttük: a budapesti kerülethez tartozott a balassagyarmati, a budapesti, a budapesti kereskedelmi és váltó-, a budapesti büntető-, a besztercebányai, egri, fiumei, ipolysági, kalocsai, kecskeméti, pestvidéki, székesfehérvári, és szolnoki (összesen tizenhárom) törvényszék. A debreceni kerületbe sorolták be a debreceni, máramarosszigeti, nyíregyházi, szatmárnémeti és zilahi (öt) törvényszéket. Győr volt a királyi ítélőtábla központja a győri, komáromi, soproni, szombathelyi, veszprémi, zalaegerszegi (hat) törvényszékeknek.[109] Kassa területéhez hét törvényszék tartozott (beregszászi, eperjesi, kassai, lőcsei, miskolci, rimaszombati, és sátoraljaújhelyi). A kolozsvári királyi ítélőtábla a következő hét törvényszéket fogta át: besztercei, deési, dévai, gyulafehérvári, kolozsvári, nagyszebeni és tordai. Marosvásárhely kerületébe tartozott a brassói, csíkszeredai, erzsébetvárosi, kézdivásárhelyi, marosvásárhelyi és székelyudvarhelyi (hat) törvényszék. Nagyvárad volt a központja az aradi, békésgyulai, és nagyváradi törvényszékeknek. A pécsi kerületbe a kaposvári, a nagykanizsai, a pécsi és a szekszárdi bíróságok tartoztak. A pozsonyi ítélőtáblához öt törvényszéket rendeltek (aranyosmaróti, nyitrai, pozsonyi, rózsahegyi és trencséni.) Szeged hat törvényszéke a következő volt: nagybecskereki, nagykikindai, szabadkai, szegedi, újvidéki és zombori. Temesvár volt a központja a fehértemplomi, karán-sebesi, lugosi, pancsovai és temesvári (öt) törvényszéknek.[110]

A kerületi bíróságok illetékességi területei egybefüggő térségeket fogtak át. Az 1891-ben életbeléptetett új rend határozott előrelépést jelentett a fellebbezési rendszer korszerűsítése, és a szervezet decentralizációja terén.

Ez a struktúra Trianonig megmaradt. Ezt követően csak öt ítélőtábla működött az ország területén: Budapesten, Szegeden, Debrecenben, Győrben és Pécsett. Hat királyi ítélőtábla székhelye (Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Pozsony, Temesvár) a határokon túlra került. Az 1938-tól 1941-ig tartó területgyarapodás következtében az ország területe − összesen 78.987 km^2 visszacsatolásával − csaknem megduplázódott, ami hasonló méretű növekedést idézett elő a bírósági szervezetben is. Négy olyan város került magyar fennhatóság

[109] Selmeczi-Kovácsné DANCSECZ Mónika: A bírósági szervezet kiépülése Győrben a XIX század végén – XX. század elején. In: *Tanulmányok a győri felsőbíráskodás történetéből a XIX-XX. század fordulóján*. 15 éves a Győri Ítélőtábla. (Szerk: MOLNÁR Andrea – SZÉPLAKI László). Győri Ítélőtábla, Győr, 2019. 31. p.
[110] STIPTA 1998. 129. p.; ANTAL Tamás: A szegedi királyi ítélőtábla története 1890 és 1914 között. *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből I.* OBH-Magyar Igazságügyi Akadémia. Budapest-Szeged, 2014. 167. p.

alá, ahol korábban királyi ítélőtábla működött (Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad). Eszerint 1938-ban 5, 1939-ben 6, 1940-ben és 1941-ben 9 ilyen fórumunk volt.[111]

A Horthy-korszakban ezen a téren is jogfolytonosságot deklaráltak, a bíróságok hivatalos megnevezésében a királyi jelző megmarad. A restaurált ítélőtáblák szervezete sem változott. Egyelőre annyi történt, hogy „A királyi ítélőbírák és a királyi ügyészek státusáról" szóló 1920. évi XX. tc. az ítélőbírákat és ügyészeket kivette az állami tisztviselők részére megállapított fizetési osztályokból és hat fizetési csoportba sorozta.[112]

Az ítélőtáblák társas-bírósági jellege megmaradt, továbbra is hármas tanácsokban ítéltek. A bíróság másod- vagy harmadfokban jár el polgári és büntető-ügyekben, elsőfokú bíráskodásra csak némely fegyelmi esetekben vagy főtárgyaláson előtte elkövetett bűncselekmények esetében dönthetett. Az ítélőtáblák fellebbviteli bírósága a Kúria volt. Az ítélkezést tekintve a Kúria, a felügyelet szempontjából közvetlenül az igazságügy miniszter alatt álltak.

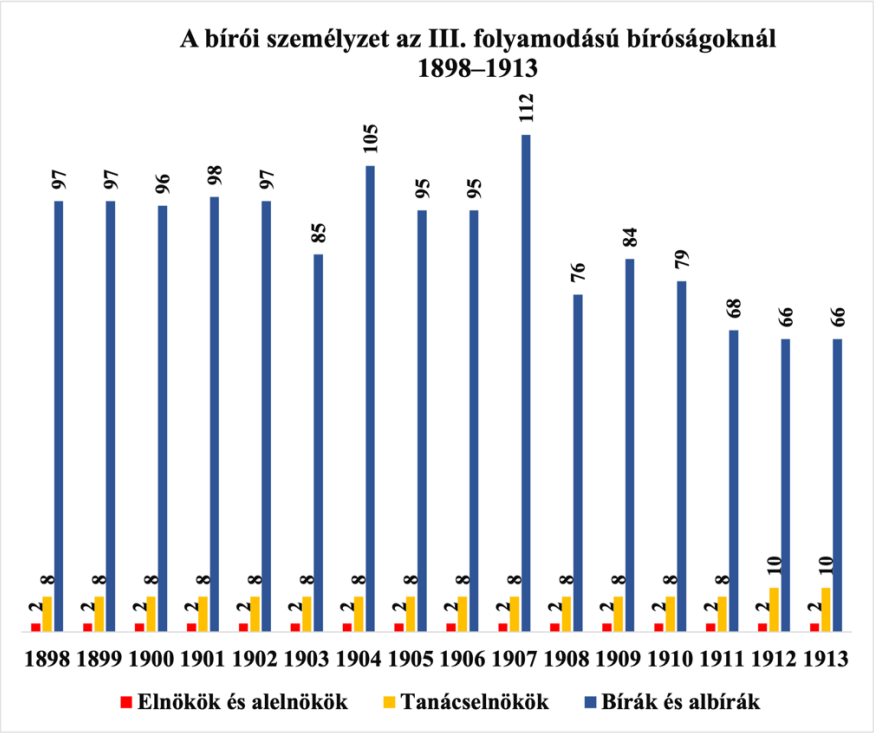
Az ítélőtábláknál fegyelmi bíróság alakult. Hatáskörébe az elsőfokú bíróságok bírái, ügyészei, alügyészei, továbbá az ítélőtábla segéd- és kezelőszemélyzete tartozott. A bíróság az ítélőtábla elnöke, illetve a rangban legidősebb tanácselnök vezetése alatt álló öttagú tanácsban döntött. Az alábbi táblázatban összefoglaltam az ítélőtáblák elé kerülő ügyek számszerűsíthető adatait. Látható, hogy az igazságügyi kormányzat rendteremtő szándéka a fegyelmi hatáskör ítélőtáblai elnökökre delegálása terén eredményes volt, hiszen a bevezetés utáni években a fegyelmi ügyek száma jelentősen megnövekedett a korábbi időszakhoz képest.

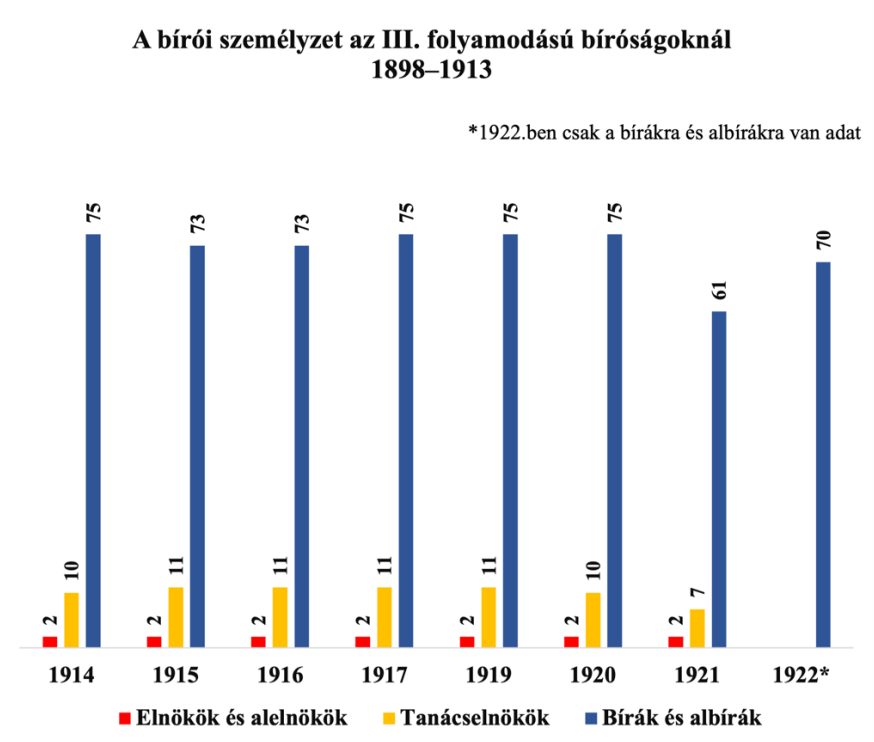
Az ítélőtáblák személyzeti létszámáról az alábbi kimutatások ismerhetők meg. Általános tendenciaként megállapítható, hogy a dualizmus utolsó időszakában és különösen a területvesztés után egyre élesebben vetődött fel az ítélőtáblák megszüntetésének igénye a hazai közpolitikában. Ennek ellenéra a magyar jogásztársadalom jelentős része, és a honi tudományos élet csaknem kivétel nélkül a harmadik ítélkezési szint megtartása mellett foglalt állást. Ebben komoly szerepe volt a történelmi tradiciók védelmének, a Kúria tehermentesítésére vonatkozó szándéknak és a fegyelmi ügyek célszerű elbírálására vonatkozó igénynek.

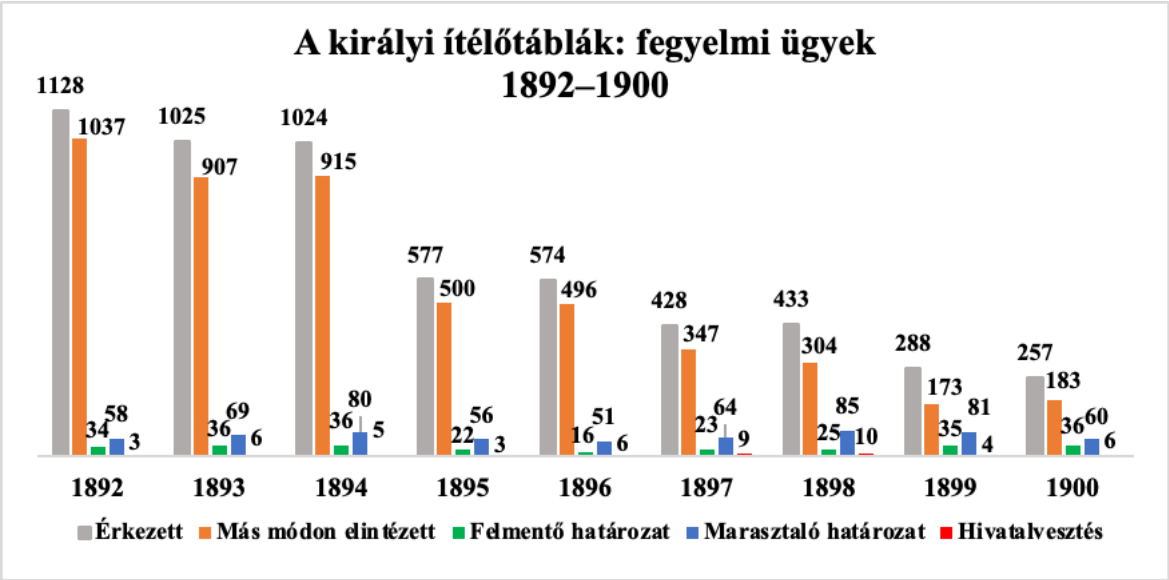
[111] JOÓ László Ádám: A második bécsi döntéssel visszatért országrészek törvénykezési rendszere. *Debreceni Műhely* 18. 2021. 3-4 23-31. p.; Uő: Az igazságszolgáltatás újjászervezése Észak-Erdélyben a második bécsi döntés után. In: DAJNOKI Krisztina – FELFÖLDI János (szerk.): *A Debreceni Egyetem Szakkollégiumainak I. Tudományos Konferenciája* - Konferenciakötet. Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar. Debrecen, 2020. 61-67. p; Hollósi Gábor: Törvényhozási teendők az 1938 és 1941 közötti területgyarapodásaink kapcsán. *VERITAS Évkönyv 7.* 2020. 206-214. p.

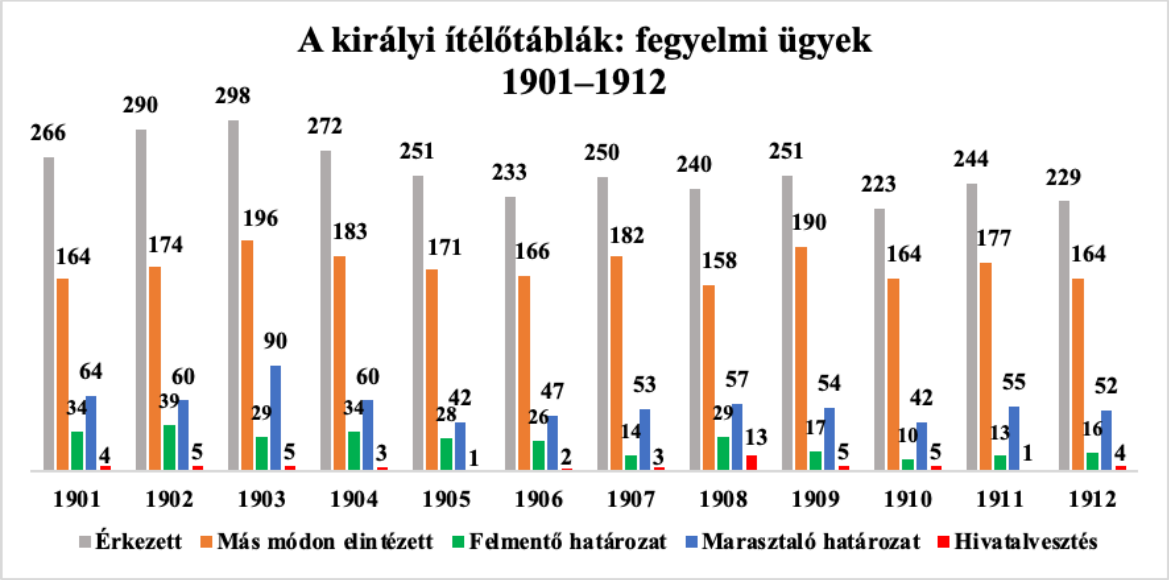
[112] A bírák fizetéséről: BELIZNAI Kinga „Hogy a minimumra legyen szállítva bíróhoz való hozzáférhetés esélye"- Bírói fizetésrendezés és a bírók anyagi függetlensége 1869-1920. *Állam- és Jogtudomány,* 2018/2. sz. 3-32. p.

A korabeli ítélőtáblaknak meghatározó szerepük volt a fegyelmi ügyek elbírálásában. Az ítélőtáblák alá tartozó fegyelmi ügyek számáról pedig az alábbi kimutatásokat készítettem:

A kimutatásokból jól látható, hogy a fegyelmi eljárások a rendes eljárást kikerülő módon, tehát fegyelmi eljárás mellőzésével, megszüntetésével, esetleg felügyeleti útra terelésével folytak. Amennyiben egy ügy a fegyelmi tárgyalásig jutott, akkor az esetek nagyobb részében marasztaló döntés született, azonban a fegyelmi bíróságok a fegyelmi szankciók közül a legsúlyosabbal, vagyis a hivatalvesztés kiszabásával csupán az esetek töredékében éltek.

2.4.4. A királyi Kúria bírái, hatásköre és tevékenysége

A polgári korszakban mindvégig a magyar királyi Kúria volt a legfőbb bírói fórum (1881. évi LIX. tc. 2. §). A bíróság korábbi, nagy történelmi múltú két osztályát (Semmitőszék és Legfőbb Ítélőszék) ugyanez a törvény egyesítette.[113] A legfőbb bíróság személyzetének létszámát az erre vonatkozó törvények (1884. évi XXXVIII., 1891. évi XCII., 1893. évi XXXII. tc.) a következőképpen állapították meg: a bíróság elnökből, másodelnökből, hét tanácselnökből és a fiumei s tengerészeti ügyek két előadójával együtt 65 rendes bíróból, ezenkívül számfeletti és kisegítő bírákból állt. Az elnök az elnöki teendők végzését részben a másodelnökre ruházhatta át akkor is, ha hivatalában akadályoztatva nem volt; rendes helyettese a másodelnök és – ha ez is akadályozva volt –, a rangsor szerint legidősebb tanácselnök. A másodelnök a tanácsüléseken az elnöki teendőket látta el.[114]

A Kúria rendes bírái közül az elnök tanácsvezetőknek azokat rendelhette ki, akiket az ő felterjesztésére az igazságügy-miniszter tanácsvezetés jogával felruházott. A rendes bírák létszámába a Budapesten működő törvényszékek elnökeit is beszámították.[115] A számfeletti bírák létszáma három lehetett: ezek a legközelebbi üresedés esetén a rendes bírák sorába léptek és állásuk a szükség múltán, megüresedés esetén megszüntetendő volt. Kisegítő bírákul az 1877. évi V. tc. és az 1893. évi XXXII. tc. szerint ítélőtáblai bírákat lehetett alkalmazni, ha azt az ügyek mennyisége s az ennek folytán felszaporodott hátralékok szükségessé tették. A Kúria segéd- és kezelőszemélyzetének létszámát – az 1881. évi LIX. tc. alapján – a szükséghez képes az igazságügyi miniszter állapította meg. A bíróság létszámába tartozott a segédszemélyzet (elnöki titkár, a tanácsjegyzők, illetve a tanácsjegyzői szolgálatra berendelt bírósági tagok). A kezelőszemélyzetet a főigazgató, az igazgatók, irodatisztek és díjnokok, a szolgaszemélyzetet az ajtónállók, a kapus és a hivatalszolgák képezték.[116]

A Kúria, az 1881. évi LIX. tc. szerint, ha a fellebbvitel az öttagú tanácsban hozott táblai határozat ellen történt, vagy a táblákra vonatkozó illetékesség-összeütközési kérdést kellett eldönteni, héttagú, más ügyekben öttagú tanácsban határozott. Teljes ülésén azokban a vitás elvi kérdésekben döntött, melyeket az 1881. évi LIX. tc. és az 1890. évi XXV. tc.-ek hatáskörébe utaltak. A legfelsőbb bíróság tanácsai 1912 után csak öt tagból álltak.

[113] BÓKA Zsolt: A bíróságok régi-új elnevezései: Kúria és törvényszék. *Jog-Állam-Politika*. 2010/4. sz. 136-152. p.
[114] ANTAL Tamás: A Magyar Királyi Kúria 1868 és 1945 között. In: Bódiné BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria*. Kúria. Budapest, 2023. 38-75. p.
[115] MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: A Kúria helyszínei és épületei háromszáz év tükrében. In: Bódiné BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria*. Kúria. Budapest, 2023, 184-216. p.
[116] BOGNÁR Iván: Igazságügyminisztériumi Levéltár. *Repertórium (Levéltári leltárak 17.)* Budapest, 1962. VI. Az egyesített Kúria 1882-1945. 64-65. p. STIPTA 1998. 126-128. p.

Büntető ügyekben az esküdtszéki ítéletek elleni semmisségi panaszok ügyében döntött. Abban az esetben, ha a koronaügyész bármely büntető bíróság jogerős határozata ellen – a jogegység érdekében – a Kúriánál perorvoslattal élt, az ügyet a döntést kezdeményező részvételével megtartott tárgyaláson döntötték el. A Kúria az 1897. évi XXXIV. tc. szerint a büntető ügyekben a jogegység érdekében beadott perorvoslat esetében, továbbá, ha az esküdtbíróságnak vagy az ítélőtáblának határozata ellen emelt semmisségi panaszt vizsgálta fölül, héttagú tanácsban, minden más esetben öttagú tanácsban határozott.

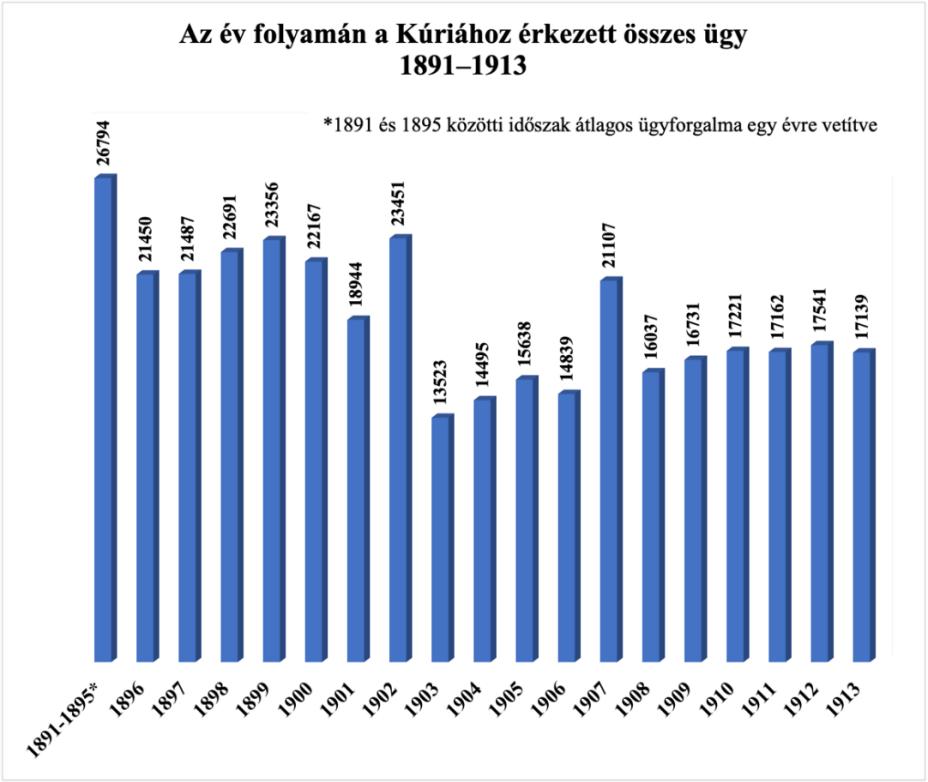
Az említett, rendes ügyek elbírálására szolgáló tanácsokon felül a Kúrián még fegyelmi tanácsok és a választói jogosultság felett bíráskodó tanácsok működtek. Ilyen volt a kisebb fegyelmi tanács, mely az állami hivatalnokok felett gyakorolt fegyelmi bíráskodási hatáskört. A testület a Kúria másodelnöke, ennek akadályoztatása esetén a rangban legidősebb tanácselnöke elnöklete alatt a Kúria hat ítélő bírájából alakult. A nagyobb fegyelmi tanács elé a kisebb fegyelmi tanácstól fellebbezett fegyelmi ügyek tartoztak.[117] A testület a Kúria elnökének, alelnökének, ill. rangban legidősebb tanácselnökének elnöklete alatt a bíróság nyolc bírájából állt. A harmadik különleges fórum a választói jogosultság felett bíráskodó tanács volt, amely az 1874. évi XXXIII. tc. szerint a választói névjegyzék tekintetében a központi választmány határozata ellen beadott fellebbezések ügyében határozott.

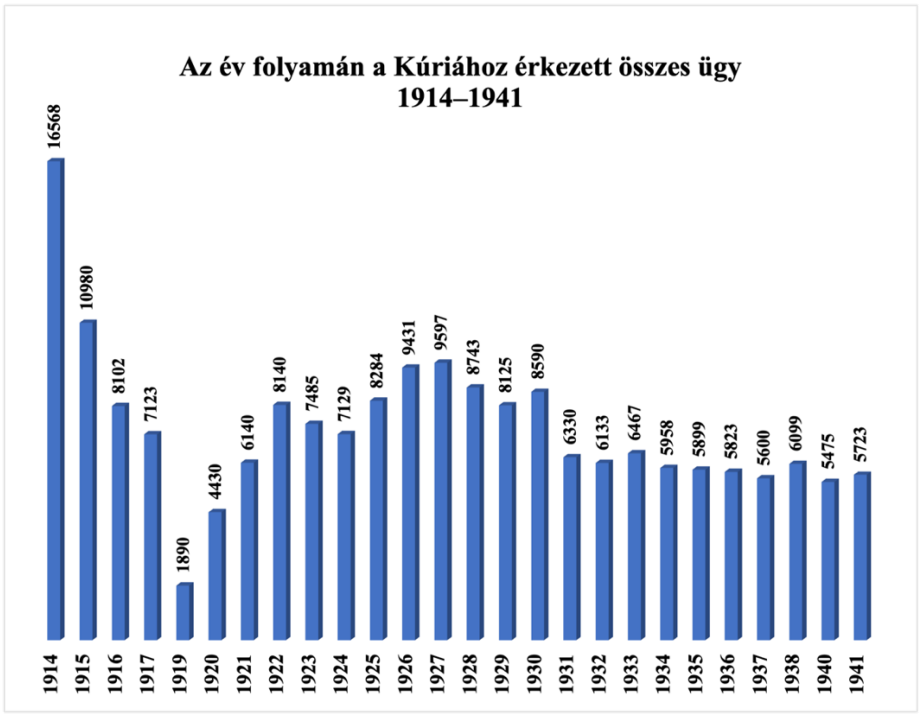
Az 1912. évi LIV. tc. rendelkezése szerint a Kúria évenként négy jogegységi tanácsot volt köteles alakítani, amelyek a vitás elvi kérdésekben állást foglalva jogegységi határozatokat hoztak.[118] A tanácsok – az elnök, másodelnök vagy helyettesének vezetése alatt – tíz tagból álltak. A négy tanácsból egy közszolgálati, egy telekkönyvi, úrbéri és birtokrendezési ügyekben, egy váltó, kereskedelmi és csődügyekben, a negyedik büntető ügyekben járt el. Fontos jogfejlesztő szerepe volt a büntető és polgári tanácsok teljes ülésének, amelyen a büntető vagy polgári, illetve mindkét tanács minden bírája részt vett. E fórum hozta a teljes ülési határozatokat. A Kúria tagjai más ítélkező fórumokon is részt vettek. Az 1887. évi XXV. tc. alapján ítélkeztek az osztrák-magyar bank választott bíróságában, az 1871. évi VIII., a 1881. évi LIX. tc. rendelkezése szerint a Kúria ítélőbírói tagjai és a koronaügyész fölötti külön

[117] ANTAL Tamás: A Magyar Királyi Kúria 1868 és 1945 között. In: Bódiné BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria.* Kúria. Budapest, 2023. 68. p.
[118] Bódiné BELIZNAI Kinga: A Kúria döntvényalkotási joga. *Jogtörténeti szemle*. 2012/2. sz. 13. p.; VARGA Norbert: A Kúria döntvényalkotási joga 1912 és 1930 között. In: SCHWEITZER Gábor – SZABÓ István (szerk).: *A közjogi provizórium (1920-1944) időszakának alkotmányos berendezkedése I*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar. Budapest, 2016. 172. p.

fegyelmi bíróságban, valamint az 1895. évi XXXVII. tc. szerint alakított szabadalmi tanácsban.[119]

A Kúriához érkezett ügyszámról az alábbi kimutatásokat készítettem:

[119] *Magyar jogi lexikon* 1899. passim; MÁTHÉ1982.; MEZNERICS Iván és TORDAY Lajos: *A magyar közigazgatás szervei 1867–1937.* Budapest, 1937.; BÓNIS György – DEGRÉ Alajos – VARGA Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története* 2. bővített kiadás. A kiegészítő jegyzeteket írta: BÉLI Gábor. Zalaegerszeg, 1996.

Az 1891. évi XVII. tc. a Kúriánál és az ítélőtáblánál bevezette az elnöki tanács intézményét. E testület tagjai az elnökön kívül a tanácselnökök voltak. Az elnöki tanács javaslatokat tehetett a bíróság elnökének igazságügyi adminisztratív kérdésekben, a belső ügyvitellel, a tanácsbeosztással, a munkafelosztással, a házi ügyrenddel összefüggő és gazdasági természetű ügyekben. Lehetővé vált az is, hogy a tanács átruházott kérdésekben határozatokat hozhasson. Az elnök arról is dönthetett, hogy bizonyos ügyek eldöntését a tanácsra bízza. A törvény indokolásában Szilágyi Dezső maga is megjelölt olyan esetköröket, amelyekben miniszterként a királyi tábla tanácsának véleményére igényt tartott.[120] A tanács összetételének meghatározásában döntő szempont volt, hogy a testületben idősebb, tehát tapasztalatokban gazdagabb tagok vegyenek részt. Az elnöki tanácsban eszerint az elnök után a testület rangsor szerint következő tagjai kaptak helyet.

Az elnöki tanácsnak fontos szerepe volt a bírói állások betöltésénél.[121] A királyi táblai tanács javaslatot tett a táblai bírói állások és a kerületben lévő törvényszékeknél betöltendő törvényszéki bírói, és a járásbíróságoknál létesített járásbírói és albírói állásokra. A reform nyomán a törvényszék és a törvényszéki elnök korábbi javaslattételi joga jelentősen szűkült. Az elnöki tanács hatáskörét meghatározó rendelkezés szoros összefüggésben állt azzal az igénnyel, hogy a bírói testületek kiegészítése a bíróság véleményének ismeretében történjen, illetve, hogy a bírói állás betöltésénél a bíróságok kifejthessék álláspontjukat. A törvény fenntartotta viszont azt a gyakorlatot, hogy a bírói fórumokat csak javaslattételi jog illette meg. Ez a vélemény a minisztert továbbra sem kötötte. A korabeli álláspont szerint a bíró-kinevezési jogot a kormány nem adhatta ki a kezéből, és nem engedhetett döntő befolyást a bíróságnak, mert ez ellenkezett volna a parlamentáris felelősséggel. „Parlamentáris államban minden kormánycselekvés, így a kinevezés is, a parlament ellenőrzése alatt áll s így minden kinevezésért a kormány felelősségre is vonható. Ezzel szemben a bíróság nem lehet felelős, mert független. A kötelező bírósági kijelölésnél viszont a miniszter nem vonható felelősségre, és csak a bíróságot érné bírálat, ami viszont tekintélyét csorbítaná."[122]

---

[120] Ilyenek: a törvényszéki és járásbírósági székhelyek kijelölése, bíróságok megszüntetése vagy egybeolvasztása, új járásbíróságok felállítása, területi változások az ügyvédi és közjegyzői kamarák kikerekítése. Indokolás 30; Felügyelet. *Ügyvédek lapja*, 1891/10. sz. 6. p.

[121] Az igazságügyi előléptetésekről. *A Jog,* 1905 (24. évf.) 34. sz. 1905-08-20. 1. p.

[122] Bírói állások betöltése. *Jogtudományi Közlöny*, 1906/7. sz. 1. p.; Vö. Dr. Doleschall Alfréd egy. m.-tanár, budapesti kir. büntető törvényszéki bíró előadói beszéde az elsőfolyamodású bírák és ügyészek országos kongresszusán. *Jogtudományi Közlöny,* 1903/12. sz. 1-8. p.; HOMOKI-NAGY Mária: A bírói felelősség az 1869:IV. tc. alapján. *Forum Acta Juridica et Politica*, 2017/1. sz. 46. p; PERES Zsuzsanna: A modern igazságszolgáltatási szervezet felépítése és személyzete (1867-1950): In: VÉRTESI LÁZÁR: *A Pécsi Királyi Ítélőtábla elnöki arcképcsarnoka [1891-1950].* Pécsi Ítélőtábla. Pécs, 2023. 9-18. p.

2.5. A bírói gyakorlati vizsga – a szakmai színvonal garanciája

A polgári időszak hazai bírósági rendszerének sajátos intézménye a bírói gyakorlati vizsga (korabeli hivatalos elnevezéssel vizsgálat) volt.[123] A bírói hivatás alapjait megteremtő 1869. évi IV. tc. 7. §. szerint a bírói tisztséghez jogi képzettséget kellett igazolni. Ennek keretében lehetőség volt az ügyvédi vizsga elismertetésére. A másik lehetőség az volt, hogy az érintett a megszabott elméleti vizsgák után három évi joggyakorlatot szerzett és bírói gyakorlati vizsgát tett. Az 1874. évi XXIV. tc. 3. §. szerint ilyen vizsgát tehetett minden magyar állampolgár, aki az 1869. évi IV. tc. 7. § 2. a) pontja szerint a jogi tanulmányokból valamely felsőbb, akár hazai, akár külföldi jogi tanintézetben, a hazai jogból itthoni jogi képzőhelyen a szabályszerű elméleti vizsgákat letette és igazolta, hogy tanulmányai befejezése és a szabályszerű államvizsga vagy az első szigorlat letétele után három évig joggyakorlaton volt.

A bírói képesítési és vizsgarendszerről az 1870-es években élénk viták folytak. Ezek lényege a jogászi hivatások, mindenekelőtt a bírói és ügyvédi pályák átjárhatósága, követelményrendszerének közelíthetősége volt.[124] A bírói és ügyészi szervezet módosításáról szóló törvényjavaslat előirányozta az egységes gyakorlati vizsgát, de jogászképzés (főleg a jogakadémiai diplomák vitatott egyenértékűsége) akadályozta a rendszer általánossá tételét.

A nagy bírósági reform évében, 1891-ben (XVII. tc.) részletezték bírói álláshoz szükséges a szükséges gyakorlat megszerzésének feltételeit. Ettől kezdve a kötelező három évi joggyakorlatból legalább kettőt bíróságnál, egy évet ügyészségnél, ügyvédnél vagy közjegyzőnél kellett megszerezni. A vizsga tárgyai a magyar közjog, polgári büntető, bánya-, kereskedelmi anyagi és alaki jog, váltó- és csődjog, közigazgatási és pénzügyi jog. A vizsga szóbeli és írásbeli volt, alapvetően a gyakorlati ismereteket kérte számon.

A vizsgát 1874-től a budapesti és a marosvásárhelyi ítélőtáblánál alakított vizsgabizottságok előtt lehetett letenni. Szilágyi Dezső szigorított az eljáráson; 1891. évi XVII. tc. szerint már csak Budapesten, az igazságügyi miniszter által kinevezett bizottság vizsgáztathatott. A bizottság tagjait három évre az igazságügyi minisztérium fogalmazó személyzetéből, a Budapesten lakó ítélő bírák, ügyészek, egyetemi jogtanárok és ügyvédek közül az igazságügyi miniszter nevezte ki.

A rendelkezések különös gonddal szabályozták a pótvizsga feltételeit. A pótvizsgát a szóbeli vizsgától számított egy év alatt, de három hónapnál korábban nem lehetett letenni. A pótvizsgálatot a jelölt hármas bizottság előtt tette le, a tagok a szaktárgyak vizsgabiztosai voltak. A pótvizsga sikeréhez a bizottság két tagjának támogató döntésére volt szükség.

[123] MÁTHÉ 1982. 181-183. p.
[124] Vö: *Ügyvédi Kamarai Közlöny*, 1904/6. sz.

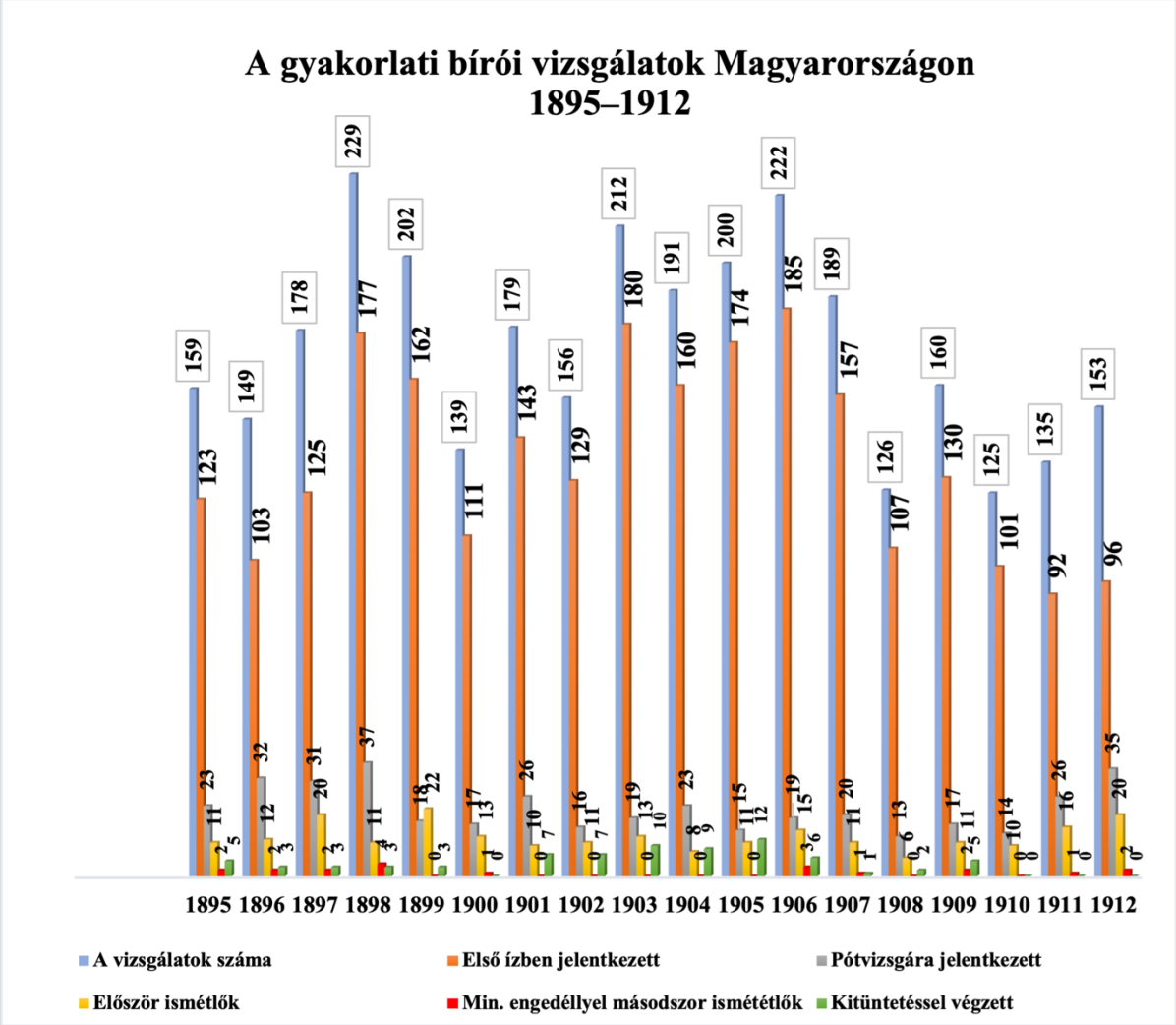
A képesítés kitűnő, vagy egyszerű, megjelölés nélküli lehetett. A képesített jelölt részére a vizsgabizottság az egész országra hatályos oklevelet állított ki. A bizonyítvány szövege a következő volt:

> „A gyakorlati bírói vizsgálati bizottság bizonyságot tesz arról, hogy N. N. az 1891: XVII. t. cz. 17-21. §-ai és az ezen törvény végrehajtása tárgyában kibocsátott igazságügyministeri szabályrendelet utasításai szerint 189... évi... hó...-ik napján a bírói gyakorlati vizsgálatot (kitűnő sikerrel) kiállotta és a bírói tiszt önálló gyakorlására képesítettnek ítéltetett."[125]

Horváth Ödön egy szakcikkben közzé tette és elemezte a bírói gyakorlati vizsgák 1887 és 1891 közötti adatait. Az érintett öt év átlagában a bírói vizsgák száma évente 139 volt, amelyből Budapestre 112, Marosvásárhelyre 27 esett. A vizsgabizottságok évente átlag 23 jelöltet, Budapesten az ottani jelöltek 17%-át, Marosvásárhelyen pedig 15%-át minősítettek felkészületlennek. Az elemzés szerint a bírói vizsgát tévők átlagos száma a végbizonyítványt nyerő hallgatók átlagos számának 29%-a volt. Az 1890-ben évben a vizsgák száma feltűnően magas, 185 volt, amely a szervezés alatt álló ítélőtáblák álláskínálatával függött össze. A bírói vizsgákra az adott öt évben évente átlagosan 20 ismétlő jelentkezett, akik közül két jelölt bukott ismét.[126]

Az igazságügyi minisztérium által évente kiadott statisztikai adatok összegzésével összeállítottam a gyakorlati bírói vizsgák adatsorát 1895-től 1912-ig. Ez az időszak a vizsgarendszer végleges tartalmának kialakulásától az adatok közzétételéig eltelt időszakot fogta át.[127]

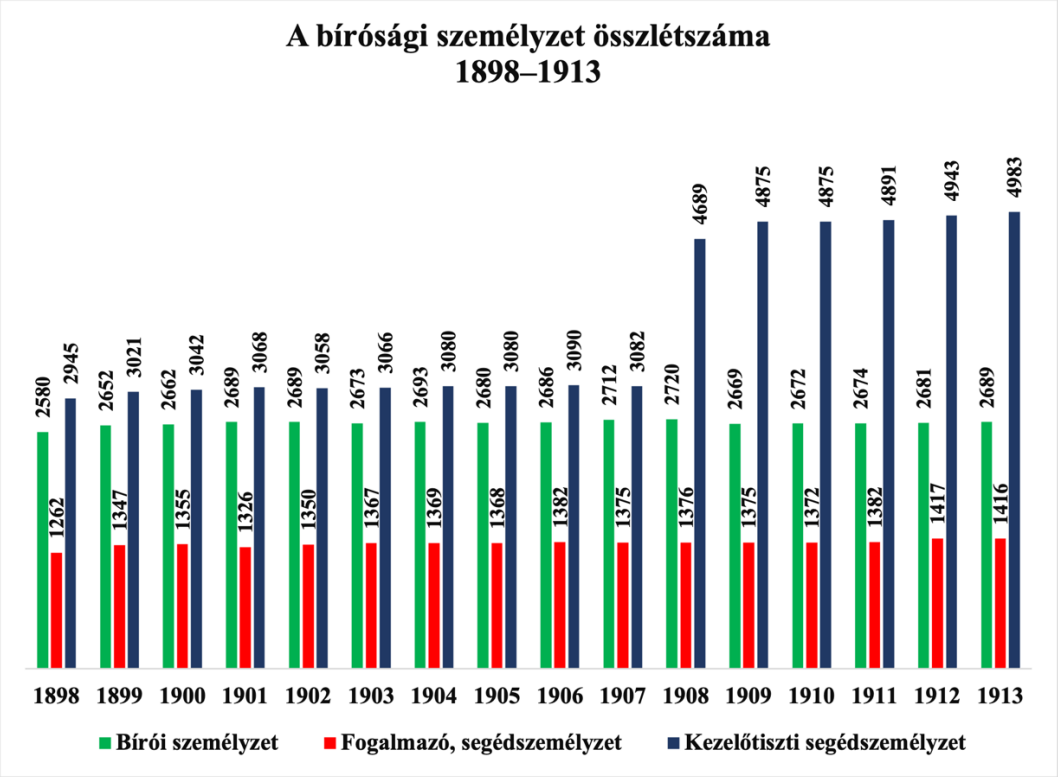
[125] *Magyar Jogi Lexikon* 1899. 23-24. p.
[126] HORVÁTH Ödön: Néhány statistikai adat az ügyvédi és birói vizsgálatok felől. *Jogtudományi Közlöny*, 1892. 48. szám 378. p.; VARGHA Ferencz: A gyakorlati ügyvédi s birói vizsgálatok reformja. *Jogtudományi Közlöny*, 1902/11. sz. 93-94. p.
[127] Kormányjelentés és statisztikai évkönyv: Statisztikai Évkönyv – 1898. C) Statisztikai Évkönyv V. Állami és törvényhatósági élet. Évkönyvek: 1898-1912.

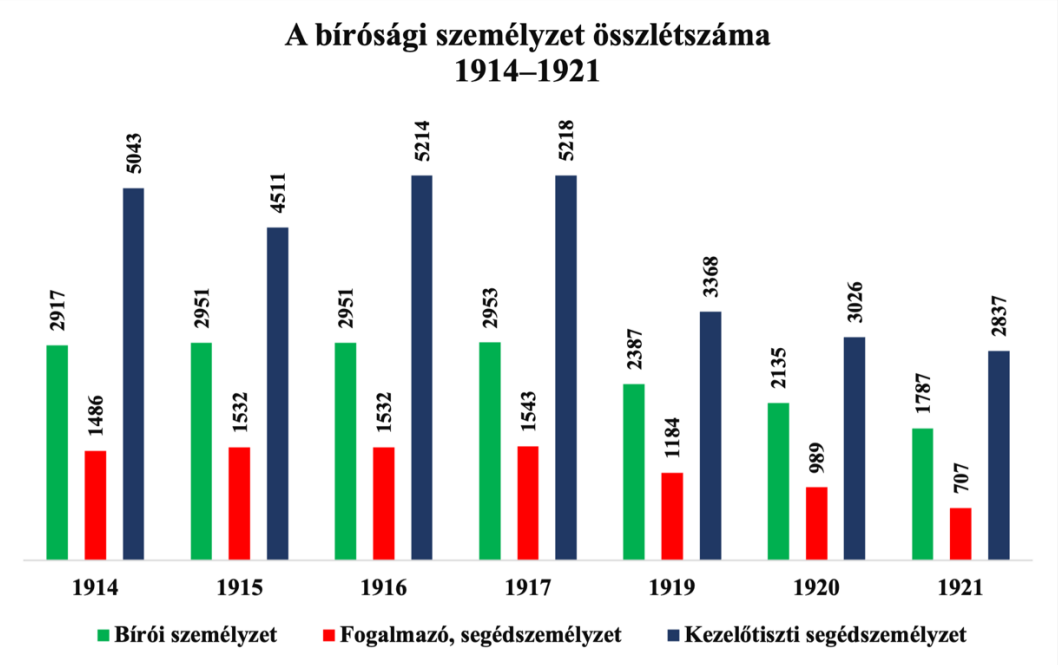

A vizsgára jelentkezők száma kiegyensúlyozott, átlagban 100 és 200 között volt. Ez a szám a bírói hivatás iránti folytonos érdeklődést igazolja. A vizsgák általában eredményesek voltak, viszonylag alacsonynak tekinthető az első és második próbálkozások száma és aránya. Az is feltűnő, hogy a kitüntetéssel végzettek az eredményes vizsgát tevők töredék százalékát tették ki, és ez az arány a vizsgálható 17 évben nem emelkedett. A számok igazolják, hogy a miniszter által delegált bizottságok kiváló minősítést valóban csak a kiválóan felkészült vizsgázóknak adtak.

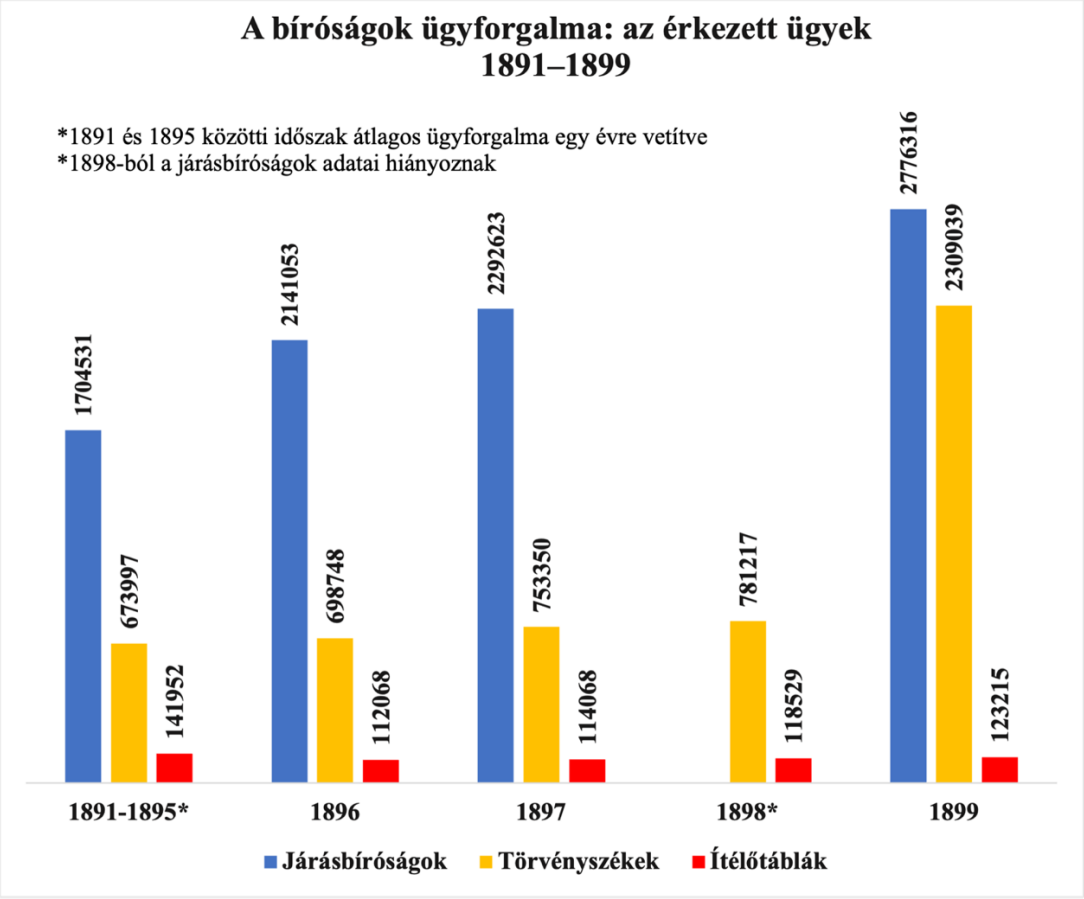
2.6. A bírói személyzet összlétszáma és munkaterhe

A dualizmus békeidőszakában, az első világháború előtti évig az ítélőbírói létszám lényegében változatlan volt. Az ország politikai, gazdasági életében nem történt olyan változás, amely az érdemi ítélkezés szervezetét és személyzetének létszámát alapvetően változtatta volna. A nagy arányú létszámnövekedés kezelőszemélyzet állományában történt.

A történelmünk tragikus változásai azonban 1914-től tükröződtek az igazságügyi apparátus létszámában is. A világháború, majd az ország megcsonkítása miatt jelentősen csökkent a bírák, és – velük arányosan – az érdemi ítélkezést segítők száma.

A kiválasztott időszak ügyforgalmi statisztikája egyértelműen igazolja, hogy – állandó ítélkező létszám mellett – az érkezett ügyek minden fórum esetében folyamatosan emelkedtek, tehát a bíráskodás iránti társadalmi igény is erősödött. Ez egyben a bírói hivatás töretlen tekintélyét, a bírák iránti jelentős bizalmat is igazolja.

3. A bírák személyi táblázatai

3.1. A bírák személyi táblázatainak szabályozása 1872 és 1900 között

A disszertáció jelen fejezetében a korabeli bírák személyi és hivatali adatainak nyilvántartásáról szóló négy igazságügyi miniszteri rendeletet elemzem.[128] Az áttekintés során érintem a bírák minősítésének sokat vitatott kérdését is, hiszen a felügyeleti jogot gyakorló bírósági vezetők ezekben a személyi táblázatokban rögzítették véleményüket a bírák szakmai tevékenységéről és előmeneteli esélyeikről. A személyi táblázatok – eddig feldolgozatlan – archivált anyagait Budapest Főváros Levéltárában gyűjtöttem.

3.1.1. Az 1872. évi igazságügyi miniszteri rendelet

A bírói ügyvitel tárgyában 1869. április 29-én kiadott igazságügyi miniszteri rendelet[129] még nem rendelkezett a bírák és bírósági hivatalnokok személyi táblázatairól. Három évvel később, Bittó István igazságügyi miniszter 1872. évi április 4-én 4010. számú rendeletével kibocsátott szolgálati utasítás 14. szakasza írta elő az érintett személyi kör személyi adatainak kötelező nyilvántartását. A rendelkezés szerint a hivatalba lépés alkalmával három példányban kellett kitölteni a személyi táblázatot, amelyhez az adatok hitelességét igazoló okmányokat is csatolni kellett. Két példányt az igazságügyi miniszter kapott, egy példány a bíróság elnökénél maradt.

A rendelet szerint „E táblázatok minden tételét az elnök a bemutatott okmányokkal összeegyezteti, a netalán szükséges helyreigazításokat eszközli, a hitelesítési záradékot mindegyik példányra rávezeti s azután az okmányokat az illetőnek visszaadja.”[130]

A táblázatban „az illetőnek hivatali állására, jogi és nyelv-tanulmányai eredményére és nyilvános magaviseletére vonatkozó minden tény”-t rögzíteni kellett. A nyilvántartásba került „az újabb kinevezés, a letett vizsgálatok, a különös szorgalom elismerése, az intés és a fegyelmi eljárás megindítása és eredménye” is. A törvényszék és a területén lévő járásbíróságok személyzeténél előforduló változásokról a törvényszék elnökének az igazságügyi minisztert folyamatosan tájékoztatni kellett. Ha valamelyik bírósági tagot vagy hivatalnokot áthelyezték, vagy más állami szervnél alkalmazták, a személyi táblázatot az új hivatali főnökéhez kellett küldeni.[131]

---

[128] Az ítélőtáblái ügyviteli és közvetlen felügyeleti szabályokról lásd bővebben: ANTAL 2014. 54-63. p.; Uő 2015. 79-91. p.
[129] Vö: „Az ügyviteli szabályokat korábban az 1874. évi október 15-én 3436. szám alatt, és az 1881. évi november hó 1-én 3274. szám alatt kelt rendeletek állapították meg.” HOMOKI-NAGY Mária 2017. 58. p., 54. lj.
[130] 4010/1872. I.M.E. 14. §.
[131] Uo.

3.1.2. A 3436/1874. I.M.E. rendelet

A Pauler Tivadar 1874. október 15-én kiadott rendelete hatályon kívül helyezte az 1869-es bírói ügyviteli szabályzatot és a 4010/1872-es szolgálati utasításról szóló rendeletet. A 3436/1874. I.M.E. rendelet 23. §-a szerint „Minden bíró és bírósági hivatalnok tartozik hivatalba lépése alkalmával az előszabott minta szerint szerkesztendő személyi táblázatot, az abban felsorolt tételekre vonatkozó mellékletekkel együtt egy példányban az elnökhöz benyújtani. E táblázatok az elnök kezelése alatt állanak. A joggyakornokok két példányban állítják ki személyi táblázatukat, melyek egyike az igazságügyministeriumhoz felterjesztendő."

Az idézett sorokon kívül további rendelkezéseket a bírák személyi tábláira vonatkozóan az 1874-es I.M.E.-ben nem találunk. A rendelet utalt az 1872. december 31-én kelt I.M. szabályzatra, miszerint „a bíróság személyzetének nyilvántartása s a törzskönyvek vitele iránt az 1872. decz. 31-kén 39873. sz. a. kibocsátott igazságügyministeri szabályzat irányadó."

Eszerint a személyi táblákban nyilvántartott személyi adatok és vélemények felhasználása belső felügyeleti ügykörben maradt, hiszen annak részletszabályait külön igazságügyminiszteri szabályzat rögzítette, amely a jogforrási hierarchián kívül helyezkedett el, így csupán a bírósági szervezet vezetői számára volt elérhető.

A Pauler-féle rendelet 23. §-hoz tartozó sablon képezte a személyi táblák mintapéldányát. Ennek megfelelően a két oszlopos, hat soros táblázat első oszlopában az alábbiak szerepelnek:[132]

1. Neve, születési helye és ideje, vallása, családi állapota és jelenlegi állása, vagy hivatala, honvéd vagy, közös hadseregben.
2. Tanulmányai, képesültsége, nyelv- s egyéb ismeretei.
3. Előadása azon rokonsági viszonynak, melyben az illető törvényszék területén alkalmazott hivatalnokokhoz áll.
4. Előbb viselt közhivatalai időrendben előadva, az egyes kinevezési okmányok keltére és számára hivatkozva.
5. Csatolmányok.
6. Jegyzetek.

A második oszlop a kitöltésre szolgált, melynek negyedik pontjához a szolgálati időt év/hónap/nap formában kellett rögzíteni.

[132] A személyi táblákban a rovatok nem voltak arab számokkal ellátva, azonban a könnyebb átláthatóság miatt a disszertációban a felsorolást ilyen módon jelöltem.

A felsorolt rovatok folyamatos vezetésére csupán a „Jegyzetek” rovatban volt lehetőség, ugyanis amennyiben a többi rovatban bejegyzett adattal kapcsolatos változás állt be, azt hivatalból nem módosították a személyi táblázatokban.[133] A többi rovatot is fontos lett volna a változások bekövetkeztével módosítani, hiszen előfordulhatott, hogy a hivatalba lépés után például a bíró családi státusza megváltozott. A szabályozás e hiányosságának kritikáját olvashatjuk az alábbi forrásból:

> „Szerény nézetem szerint pedig nem éppen közönyös dolog, habár a közszolgálati politikára nézve befolyása nincs is, hogy az igazságügyi kormányzat tudomással bírjon a bírák és bírósági hivatalnokok családi állapotáról nem épen tán a családos emberre nézve némileg önző, de igazolható feltevés szempontjából, hogy tán egyenlő qualifikáczió mellett a terhesebb anyagi gondot teremtő családi állapot javára alkalmilag figyelembe vétetnék, hanem statitisztikai, ethikai, tán nemzetgazdászati s egyéb szempontokból. Mindenesetre érdekességi szempontból sem lenne hátrányos tudni, hogy a bírák és bírósági hivatalnokok hány százaléka nős, hány százaléka nőtelen, mennyi százaléka családos, vagyis gyermekekkel megáldott s mennyire növekedik vagy apad az évenként, amennyiben erről kimutatás készíttetnék.
>
> Ezen szerény indítványomat vagyok tehát bátor a magyar igazságügyi kormány figyelmébe ajánlani, hogy rendelje el a személyi táblázat első rovatának hivatalból való folytonos vezetését s e czélból a bírósági hivatalnokok is a családi állapotukban előforduló változásoknak felelősség terhe mellett való bejelentésére utasítandók.”[134]

E fejezetben tehát a személyi táblák korai szabályozásába és azok vezetésébe nyertünk bepillantást, melynek hiányosságait is láthattuk. A következőkben az 1891-es tárgybeli reformot vizsgálom meg.

[133] SERLY Antal: A bírósági hivatalnokok személyi táblázatáról. *Ügyvédek Lapja*, 1887, 4. évf., 21. sz. 1887. május 21. (oldalszám nélkül).
[134] Uo.

3.1.3. Az 1891-es I.M.E. rendelet

Az 1874-es bírói ügyviteli szabályok több ponton is „revízióra" szorultak,[135] ezért Szilágyi Dezső radikális igazságszolgáltatási reformjainak[136] eredményeképpen a személyi táblázatok szabályozásában is jelentős változások következtek be. A 4291/1891. I.M.E. rendelet[137] 27. szakasza szerint „minden ítélőbíró és bírósági hivatalnok köteles hivatalba lépése alkalmával személyi táblázatát a vonatkozó rovatok kitöltésével két példányban kiállítani és azokat a hivatkozott okiratok csatolása mellett az illető bíróság elnökének, ha pedig járásbírósághoz neveztetett ki, azon törvényszék elnökének átadni, a melynek kerületébe a járásbíróság tartozik."

Az 1891-es I.M.E. rendelet szerint az „elnök a beadott táblázat minden tételét a bemutatott okiratokkal egybeveti, ehhez képest a táblázatot vagy hitelesíti vagy a kinevezettet új táblázat készítésére utasítja."[138]

Míg az 1874-es I.M.E. rendelet csupán a joggyakornok esetében írta elő a személyi táblázat egy példányának felterjesztését, az 1891-es I.M.E. rendelkezése szerint a bírák és bírósági hivatalnokok esetében már szükség volt erre.

Az 1891-es rendelet – az 1874-es szabályozás hiányosságát orvosolva – előírta, hogy a személyi táblákban bekövetkezett változásokat is rögzíteni kellett. Eszerint a személyi táblázat ezen túl az „illetőnek hivatalos állására vonatkozó minden további változás és általában a táblázat rovataiban feltüntetett minden ténykörülmény felemlítésével esetről esetre kiegészítendő. Az ily változást és ténykörülményt tehát köteles az elnök az igazságügyministernek bejelenteni és az általa őrzött táblázatban szintén bejegyezni."[139] A bejelentés alól kivételt jelentett, ha a miniszter változásról hivatalból már tudomást szerzett.[140]

A rendelet 28. §-a szerint, ha az adott bírót másik bírósághoz helyezik át vagy más „államhivatalba lép", akkor az elnöknél őrzött személyi táblázatot az újonnan illetékessé váló hatósághoz küldték át. Tehát megállapíthatjuk, hogy a bírák áthelyezése esetén nem kellett új

[135] ANTAL Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890-1900). Ítélőtáblák, bírói jogviszony, esküdtszék.* Csongrád Megyei Levéltár. Szeged, 2006. 167-169. p.; Uő: *A szegedi királyi ítélőtábla története 1890-1914 között.* Országos Bírósági Hivatal – Magyar Igazságügyi Akadémia. Budapest-Szeged, 2014. 54-58. p.

[136] Az átszervezett bírósági rendszerről lásd: STIPTA 1998. 123-131. p.

[137] Az új bírói ügyviteli szabályzat éles kritikájáról lásd: MÁRKUS Dezső: A bírói ügyviteli szabályok. *Jogi Szemle*, 1891. V. köt. 11. sz. 557-262. p. Különösen: „Maguknak az ügyviteli szabályoknak szerkezete – alaki szempontból – nem felel meg sem várakozásainknak, sem a gyors ügyvitel kívánságainak. Az *ügyvitelnek gyorsnak kell lennie* – ez a főszabály. És hogy azzá lehessen, ehhez a főkellék, hogy szabályi világosak és gyorsan áttekinthetőek legyenek. Az előttünk fekvő munka e követeléseknek nem felel meg." Uo. 257. p.

[138] 4291/1891. I.M.E. 27. §.

[139] Uo.

[140] Uo.

személyi táblát kitölteni, hanem a már meglévő személyi táblát az elnökség az új felettes fórum részére továbbította.

A két oszlopos, tizenhárom – arab számmal ellátott – rovatból álló személyi táblázat fejlécébe került a hivatalnok neve, az első oszlopában pedig az alábbi adatok szerepeltek:

1. Születési hely és idő
2. Vallás
3. Családi állapot
4. Viselt állás a közös hadseregnél / honvédségnél
5. Elméleti képzettség az illető vizsgák letétele napjainak feltüntetésével
6. Nyelvismeret
7. Államhivatalba lépés előtti foglalkozás
8. Polgári és katonai szolgálatban külön időben viselt állások és azokban töltött idő
9. Rendkívüli szolgálatok
10. Kitüntetések
11. Czímek és méltóságok
12. Hivatali főnök sajátkezű név aláírása, hivatalnok sajátkezű név aláírása
13. Hivatali jegyzék

Arab számozás nélkül, a hivatali státusz megszűnéséhez kötődően, az első oszlopba a további alrovatok is tartoznak:

- Hivataláról lemondott
- Hivatalát vesztette
- Végkielégített
- Nyugdíjaztatott
- Meghalt

A második oszlop a kitöltésre szolgált, melyet a héttől - kilencedik rovatig terjedően év/hónap/nap formában kellett kitölteni.

Látható, hogy az 1891-es szabályozás a korábbihoz képest sokkal komplexebb, több érdemi szempontra kiterjedő személyi táblázatot írt elő. Azonban az új szabályozásból kikerült az 1874-es rendelet személyi táblájának harmadik rovata, amely azon „rokonsági viszonyok” felsorolására szolgált, amelyek az illető törvényszék területén alkalmazott hivatalnokokhoz álltak. A tizenharmadik rovatba a bírák minősítése került.

A könnyebb átláthatóság kedvéért az alábbi táblázat vázlatosan szemlélteti a két rendelkezés közötti főbb különbségeket.

3436/1874. I.M.E. rendelet	Szempontok	4291/1891. I.M.E. rendelet
egy példány (joggyakornokok esetében két példány)	**kiállítandó**	két példány
mellékletek	**csatolmányok**	okiratok
bíróság elnöke részére	**benyújtandó**	bíróság elnöke részére járásbíróság esetén törvényszék elnöke részére
-	**a bíróság elnöke jogosult**	hitelesíteni/ új táblázat készítésére utasítani
csupán a „jegyzetek” esetében vezetendő	**változások**	minden változás és ténykörülmény vezetendő
bíróság elnöke részére (joggyakornokok esetében igazságügyminisztérium részére is)	**felterjesztendő**	bírósági hivatal és igazságügyminiszter
6	**rovatok száma**	13
rendeleten kívül: 39873/1872. sz. I.M. szabályzat 1872. december 31.	**rendelkezések**	csak a rendeletben: 27 - 28. §

3.1.4. Az 1900-as adatfelvételi reform

A személyi táblázatokat kilenc évvel később, 1900. szeptember 27-én a Plósz Sándor[141] által kiadott I.M. rendelet ismét módosította. A koncepciózus miniszter visszatért az 1874-es mintához hasonló, kevesebb rovatot tartalmazó, átláthatóbb személyi kimutatások rendszeréhez. A módosítás indoka az ügyvétel egyszerűsítése volt. A rendelet szerint

> „A bírói ügyviteli szabályok (1891. augusztus 19-én 4291.1. M. E. sz.) 9. §-ához és az ügyészségi utasítás (1899. október 20-án 4600. I. M. E. sz.) 7. §-ához kiadott minták alapján hozzám felterjesztett jegyzékek nélkülözik a szükséges tömör áttekinthetőséget és könnyű kezelhetőséget; más részről a személyi táblázatok másolataiban,

[141] Plósz Sándor igazságügyi miniszterről lásd bővebben: SZIVÓS Kristóf: Sándor Plósz (1846–1925). *Forum: Acta Juridica et Politica,* 2021/2. sz. 167-184. p.

> a melyek az Ü. Sz. 7. §-a és az Ü. U. 6. §-a értelmében a pályázati kérvényekhez hivatalból mellékeltetnek, az e czélra eddig megállapított minta összes rovatainak terjedelmes kitöltése folytán oly adatok is soroltatnak fel, a melyekre a pályázók szolgálatának és minősitésének mérlegelésénél szükség nincs."[142]

A rendelethez tartozó II. minta tartalmazta a személyi táblázathoz szolgáló sablont. Az öt rovatot tartalmazó személyi táblázat az alábbiakból állt:[143]

1. Neve, születési helye és ideje, vallása, családi állapota.
2. A képességet bizonyító és az ezekre vonatkozó vizsgák vagy szigorlatok rövid vázlata. Hadkötelezettségi viszonyai.
3. Nyelvismeretei körülményesen leírva.
4. Szolgálati ideje.
5. Hivatalos jegyzetek.

Eszerint a módosításban már nem szerepelnek következő rovatok: államhivatalba lépés előtti foglalkozás, polgári és katonai szolgálatban külön időben viselt állások és azokban töltött idő, rendkívüli szolgálatok, kitüntetések, címek és méltóságok, hivatali főnök sajátkezű név aláírása, hivatalnok sajátkezű név aláírása, illetve a hivatali státusz megszűnéséhez kötődő alrovatokat sem tartalmazza a személyi táblázat. A „Hivatalos jegyzetek" alá a bírák minősítése került.

3.2. A bírák titkos minősítése

Ahogyan a fentebb kiemeltem, a bírák minősítését a szolgálati felettes a személyi táblázatokban a „Hivatali jegyzék", majd a „Hivatalos jegyzetek" rovatban rögzítette.

A minősítések a szolgálati előmenetel fontos elemei voltak, azonban titkosításukat a korabeli szaklapokban számos kritika érte. A minősítések szolgálati nyilvánosságát Balogh Jenő igazságügyi miniszter[144] 62.500/1913. I.M. számú rendelete vezette be.

A Budapest Főváros Levéltárában feltárt források szerint az alábbi szempontok szerint minősítették a bírákat: képzettség, ítélőképesség, felfogás, szorgalom. Példaként említhető Despinits Péter személyi táblája a Szegedi Királyi Ítélőtáblaról, aki a következő minősítést

[142] A kir. igazságügyministernek 4696/1900.1. M. E. számú rendelete a birói ügyviteli szabályok 7. és 9. §-ainak és az ügyészségiutasítás 6. és 7. §-ainak módosítása tárgyában. *Igazságügyi Közlöny*, 1900. IX. évf., 9. sz. (1900. szeptember 27.)

[143] A személyi táblákban arabszámos jelölés nélküli rovatokat tartalmaztak, azonban a könnyebb átláthatóság miatt a disszertációban a felsorolást arab számokkal jelöljük.

[144] DOBROCSI Szilvia: Balogh Jenő, a büntető perjog tudósa. In: CZINE Ágnes (szerk.): *60 Studia in honorem Andrea Domokos - átdolgozott kiadás.* KRE ÁJK. Budapest, 2024. 121-128. p.

kapta 1893. május 16-án: „Képzettség: jó, Ítélőképesség: gyenge, Felfogás: gyenge, Szorgalom: fáradhatatlan”.[145]

Szeghető Ignácz személyi táblájában a Szegedi Királyi Ítélőtáblárol összetettebb minősítést olvashatunk, amely 1894. február 18-án kelt: „Képzettsége: jeles, törvény és judicatura ismerete kiterjedt különösen a büntető ügy terén az első rendű szakértők közé tartozik; Ítélőképessége: éles; Felfogása: gyors; Szorgalma: fáradhatatlan, – *itt egy olvashatatlan szó áll [a Szerző]* – a gondosság és alaposságra nézve az elsőrendűek közé tartozik.”[146]

Azonban fontos kiemelni, hogy 1913-ig a személyi táblázatokban nyilvántartott minősítések nem voltak megismerhetők a bírák számára, ezért nem tekinthetjük véletlennek, hogy az érintettek a korabeli szaklapokban adtak hangot elégedetlenségüknek, ahogyan az alábbi két forrásban is olvasható.

„Beszélünk-e arról, hogy a személyi táblázatot, ezt a néhány rubrikás papírlapot minő mystikus titok leple borítja? Ez sokszor a kegyhajhászók lelépő jegye lehet, ha lelkiismerétlen főnökök kezelik és polypja a valódi független bírónak, akárhogy megfelelt kötelességének. A mesterségesen előidézett setétségben nem látjuk a hydrát. De fájdalmas szorításától néha egész életen át nem tudunk szabadulni.”[147]

Egy másik forrás szerint:

> „A titkos minősítés veszedelme nem agyrém, nem falra festett ördög, hanem élő hús- és vérből való szörnyeteg. Ott grasszál a bíró háta mögött. Ott vigyorog az elnöki irodákban és szedi áldozatait. Ezek az áldozatok a közélet hanyatlásának a mártírjai. Ezek az áldozatok a bürokratismus túlhajtásának a halottja, vérük elégtételért eseng az igazság Istenasszonyához, mégsem akarja őket senkisem meglátni és jajszavaik süket fülekre találnak. Ilyen igazságtalanságot jogállam meg nem tűrhet!”[148]

[145] HU BFL VII.1.a. 1870/ 1891-1918. 1937. 1950. Elnöki iratok. Személyi táblázatok_869 (Despinits Péter). ANTAL 2014. 24.; 31.; 78. p.
[146] Uo. Szeghető Ignácz. ANTAL 2014. 24.; 30.; 31.; 77. p.
[147] Az uniformis. *A Jog,* 1897, 16. évf. 3. sz. (1897. január 17.) (a továbbiakban: Az uniformis) 1. p.
[148] GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése. *A Jog,* 1904, 23. évf. 41. sz., (1904. október 9.) 1. p.

3.2.1. Szaktudományi és hírlapi viták a bírák titkos minősítéséről

A kutatómunkám során gyűjtött források szerint a miniszteri rendeletet érintő első kritikai állásfoglalás 1897. január 17-én jelent meg A Jog c. folyóiratban.[149] A lesújtó véleményt megfogalmazó szerző nem vállalta a nevét. A szaklapokban e tárgykörről egészen 1904-ig anonim cikkeket olvashatunk. A közvélemény előtt a bírák titkos minősítésének nyílt kritikáját Gál Lajos sátoraljaújhelyi királyi albíró vállalta fel először. A Bírák titkos minősítése című cikksorozatának[150] első közleménye A Jog, 1904. január 24. számában jelent meg. A szerző első cikkében kifogásolta, hogy a bírák minősítésének jogalapjáról nincs nyilvános jogszabályi rendelkezés. Ezt Gál Lajos a következőképp fogalmazta meg:

> „Leírtam, kiböngésztem szóról-szóra, de nem találtam sehol azt a törvényt, amely a bírósági főnöknek megadná a jogot arra, hogy a bírákat megkérdezésük nélkül, titkosan minősíthesse. Nem találtam ezt sehol, mert az nincs is sehol! Vagy ha van, az egyedül a főnököknek szóló, úgynevezett bizalmas rendelet lehet, amihez a nyilvánosság hozzá nem fér. Ha pedig nincsen sehol, akkor a titkos minősítés mai alakjában jogtalan, törvénytelen és absurdum!”[151]

A megjelent cikkekben az elnöki önkény is fókuszba kerül, a bírálók szerint a minősítéseket az elnökök a felügyeleti hatáskör alapján önkényesen állapítják meg. Éppen ezért a minősítések tartalmi elbírálása a hivatali előmenetelre döntő hatással van.[152]

> „Az elnököknek vannak kegyvesztett és kegyelt bírái. A kivételeknek tisztelet és hála! Az elnökök kegyencét mindenki ösmeri. Annak szerencséjéről mindenki beszél. Annak előhaladását mindenki várja, lesi, ő pedig bizton tudja. A kegyenc! Jha, az nagy úr! Annak a minősítési táblázata ragyog az egyesektől! Az boldog ember, még ha kevesebbet és rosszabbul is dolgozik mint más! De a kegyvesztett? Az várhat, tűrhet, és dolgozhat rogyásig, míg »észre veszik«.

[149] Az uniformis 1. p.

[150] GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése. *A Jog*, 1904, 23. évf., 4. sz. 25-26. p., Uő: Bírák titkos minősítése. *A Jog*, 1904, 23. évf., 41. sz., 285-286. p., Uő: Bírák titkos minősítése II. *A Jog*, 1904, 23. évf., 42. sz., 293-294. p., Uő: Bírák titkos minősítése III/I. *A Jog*, 1904, 23. évf., 43. sz., 301-302. p., Uő: Bírák titkos minősítése III/2. *A Jog*, 1904, 23. évf., 44. sz., 313-314. p., Uő: Bírák titkos minősítése IV. *A Jog*, 1904, 23. évf., 45. sz., 320-323. p., Uő: Bírák titkos minősítése V. *A Jog*, 1904, 23. évf., 47. sz., 335-338. p. Lásd továbbá: Uő: A bírói függetlenség garanciái. *A Jog*, 1904, 23. évf., 10. sz., 73-74. p. Uő: Néhány szó a birák titkos minősítéséhez. (I. Válasz egy délvidéki bírónak és egy járásbírónak) – (II. Válasz Marschalkó úr cikkére.) *A Jog*, 1905, 24. évf., 3. sz., 17-19. p., Uő: Néhány szó a bírák titkos minősítéséhez. *A Jog*, 1905, 24. évf., 11. sz., 131-132. p.

[151] GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése. *A Jog*, 1904, 23. évf., 41. sz. 286. p.

[152] Vö.: SOMLYÓDI István: *A magyar bírói függetlenség mint egyik alkotmánybiztosíték kiépítéséről.* Szeged, 1906. NAVRATIL Szonja: *A jogászi hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937)*. ELTE Jogi Kari Tudomány 25. Budapest, 2014. 57. p.

> S még szerencse, hogy bírja a munkát és nincsenek esetleg »káros szenvedélyei«; például nem iszik, nem kártyázik, mert akkor aztán csakugyan vége van."[153]

Kulcskérdés a tájékoztatás hiánya, hiszen a bírákról készült minősítéseket az érintettek nem ismerhetik meg, így az esetleges igazságtalanságokkal, valótlanságokkal szemben védtelenek.

A cikkíró kiemelte, hogy a minősítés torz rendszere a gyakorlatban komoly káros következménnyel járt.

> „A titkos minősítés veszedelme nem agyrém, nem falra festett ördög, hanem élő hus- és vérből való szörnyeteg. Ott grasszál a biró háta mögött. Ott vigyorog az elnöki irodákban és szedi áldozatait. Ezek az áldozatok a közélet hanyatlásának a mártírjai. Ezek az áldozatok a bürokratismus tulhajtásának a halottja, vérük elégtételért eseng az igazság Istenasszonyához, mégsem akarja őket senkisem meglátni és jajszavaik süket fülekre találnak. Ilyen igazságtalanságot jogállam meg nem tűrhet!"[154]

Cikksorozatának végén a következő konklúziót fogalmazta meg:

> „Értekezésem célja főképpen az volt, hogy rámutassak először a titkos minősítés óriási veszedelmére. Hogy továbbá bebizonyítsam, hogy a főnökök nem képesek a mai rendszer mellett, igazságosan minősíteni a bírákat, és hogy végül hozzájáruljak csekély tehetségemmel ahhoz az üdvös mozgalomhoz, amelynek célja egy jogállamban egy nagy jogtalanságot megszüntetni, és ezzel a magyar igazságszolgáltatást a visszaélések posványából kiragadni. Ezek után már csak az lenne hátra, hogy reá mutassak ama módozatokra, amelyek alapján a titkos minősítés eltörlésével minő alakban kellene, – ha elkerülhetetlen lenne – a bírákat nyilvánosan minősíteni."[155]

A szerző a nyilvános minősítési eljárás átalakítására is javastatot tett:

> „célszerűbbnek találnám, ha az elnöki iroda által kellő időben közölt statistikai adatok alapján a bírák minősítése felett éppen úgy egy háromtagú tanács határozna, mint más ügyek felett. Ez lenne a bírói gondolkozásnak legmegfelelőbb mód. És az így első fokúlag

[153] GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése III/2. *A Jog*, 1904, 23. évf., 44. sz. 313. p.
[154] Uő: Bírák titkos minősítése. *A Jog*, 1904, 23. évf., 41. sz. 285. p.
[155] Uő: Bírák titkos minősítése V. *A Jog*, 1904, 23. évf., 47. sz. 337. p.

> megállapított minősítés nyolc napon belül az illető bíróval végzésileg közöltetnék, amely ellen – ha a minősített megelégedve nem volna – jogorvoslattal élhetne, a saját maga által felmutatandó bizonyító adatok kapcsán a kir. táblához és harmadfokban esetleg a Kúriához is. Ez a mód igen egyszerű, jogos és világos megoldása lenne a sokat panaszolt kérdésnek. Ez a mód megszüntetné az elnöki hatalmaskodást, de megszüntetné a bírák elégedetlenségét, gyanúját és elkeseredését is. Az elnök visszahelyeztetnék igazi hivatása magaslatára s a bíró nem maradna az alárendeltek sorában! Mindkét fél meg lenne elégedve sorsával!"[156]

Gál Lajos bíró 1907-ben egy röpiratot is kiadott, amelynek címe „A beteg igazságügy" volt.[157] A röpirat a különböző szak és hírlapokban komoly visszhangot váltott ki.[158] Ennek egyik magyarázata, hogy a szerző a minősítési rendszer által a bírói karnak okozott sérelmeket, szabályozásbeli hiányosságokat nagy bátorsággal és kimerítő alapossággal sorolta fel. Az igazságszolgáltatás egészét is hátrányosan befolyásoló rendszerbeli hiányosságok szerinte:

> „1. A titkos minősités. 2. A szerves egész szolgálati pragmatika hiánya. 3. A tiltott pártfogás (protekczió) visszaélései. 4. A felügyeleti és főfelügyeleti hatóságok által személyi ügyekben elkövetett törvényellenes intézkedések. 5. A csekély javadalmazás. 6. A pályázatoknál részben űzött titkos és meg nem engedhető gyakorlat. 7. A minősítési törvény téves értelmezése. 8. A családos bírák hátrányos helyzete a nőtlenekkel szemben. 9. Az első folyamodású bírák és albírák túlterheltetése. 10. Az előléptetési viszonyok hátrányos esélyei és az automatikus előléptetés szükségessége. 11. A fegyelmi törvény hiányai és a fegyelmi gyakorlat tévedései. 12. Lakbérleti viszonyok figyelmen kívül hagyása. 13. Az előkészítő szolgálat elhanyagolásának befolyása a bíró helyes kiképzésére. 14. A főnöki rendszer ez idő szerint tapasztalható fogyatkozásai. 15. Vizsgáló bírák kirendelésének kérdése. 16. Az ügyészi intézmény függőségének káros hatásai. 17. A bírói állás tekintélyének téves értelmezése. 18. Személyi táblázatok őrzése és az ezekbe vezetett jegyzetek káros behatásai. 19. Önkényes ügybeosztás

[156] Uo. 338. p.
[157] GÁL Lajos: *A beteg igazságügy.* Deutsch. Budapest, 1907.
[158] Példálózó jelleggel bővebben: *A Jog*, 26. évf., 26. sz. 207. p., *Az Ujság*, 5. évf., 135. sz. 14. p., *Pesti Napló*, 1907. 58. évf., 151. sz. 16-17. p.

> és ennek sérelmes jelenségei és az ellenőrzés túlhajtása. 20. Az egyéniség (specziális képesség) kifejlesztésének elhanyagolása. 21. Egyforma képesítés, különböző mérlegelés. 22. Az alárendeltségi érzet bűnös ápolása."[159]

1907. október 19-21. között tartott a Szegedi Országos Bírói nagygyűlésen is felmerült a bírák titkos minősítésének kérdése, ezért javaslatot fogalmaztak meg a titkos minősítés megszüntetése érdekében.[160]

> „Az első minősítés mindenkor, – a későbbi minősítések az érdekeltekkel akkor közlendők, ha az előző minősítés változott. A járásbíróságoknak és törvényszékeknek bíráit az illető törvényszék elnöke, az Ítélőtáblák bíráit az illető Ítélőtábla elnöke minősítse. Az év végével a törvényszék, illetve Ítélőtábla elnökéhez a hivatalos feljegyzésnek hiteles másolata átteendő. A törvényszéki elnökök minősítése ellen az Ítélőtáblák elnökeihez, – az Ítélőtáblák elnökeinek elsőfokú minősítése ellen az esetről-esetre alakítandó hármas tanácshoz egyfokú jogorvoslatnak legyen helye."[161]

3.2.2. Vita a titkos minősítés szükségességéről

A titkos minősítéssel szemben felhozott érveket Marschalkó János törvényszéki bíró, a korszak bírósági ügyvitelének legalaposabb ismerője, számos tekintetben indokolatlannak tartotta. Kiemelte, hogy a minősítéseket nem a közvetlen főnökök, hanem felső felügyeleti hatóságok végzik, a közvetlen főnök csupán javaslatot tesz.

> „A föntemlített czikksorozat egy általa is »bizalmas«-nak jelzett minősítési rendelet adatait tárja fel teljes részletességgel, de elhallgatja annak legfontosabb részét, amelyből okoskodásának egész alapja megdőlne: azt t. i. hogy nem is a közvetlen főnök minősit. Az ő ebbeli előterjesztése csak javaslat jellegével bír, amelyet a felső felügyeleti hatóságok az évi ügyvizsgálatok alapján, továbbá a minősítettnek felebbvitel útján odakerült munkái alapján állapítanak meg, sőt ha

[159] GÁL Lajos: *A beteg igazságügy.* Deutsch. Budapest, 1907. 5-6. p.
[160] A gyűlésen megalakult az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület, továbbá részletes memorandumot fogalmaztak meg Günther Antal igazságügyminiszterhez, melynek ötödik pontja volt, hogy a kötelező minősítés ellen egyfokú jogorvoslatnak legyen helye. ANTAL 2014. 42-45. p.
[161] Szegedi bírógyűlés. *Szeged és Vidéke*, 1907. 6. évf., 240. sz. 5. p.

> mindezekben elegendő támpontot nem találnak, evégből a minősítendőnek érdemleges dolgozatait is felkívánhatják.
>
> Ebből látható, hogy a minősítés súlypontja nem is a közvetlen főnökön, hanem a fölöttes hatóságok vezetőin nyugszik."[162]

A titkos minősítésre véleménye szerint szükség van, hiszen a minősítés nem öncélú, hanem arra való, hogy a minősített álláspályázatánál a döntés meghozásához iránymutatást szolgáljon. A válasza szerint „[…] igazán olyan nagy előnye származnék subjective a minősitettnek, ha kapott »calculusait« ismerné? Jól tudja mindenki, hogy a minősités nem önczél, hanem arra való, hogy irányadóul szolgáljon abban az esetben, ha a minősitett valamely állásra pályázik."[163]

A kritikára Gál Lajos reagált.

> „Dr. Marschalkó János az igazságügyminiszteriumba beosztott kir. törvényszéki bíró úr […] volt szíves hasonló czímen egy czikket írni, amelyben – bár szerény nevemet nem említi – az általam a Jog-ban «Birák titkos minősítései» cz. a. folyó czikksorozatomra tesz megjegyzéseket. Mindenek előtt köszönetet mondok a czikkírónak azért a buzgalomért, hogy be nem várva az én czikksorozatom végét, behatóan foglalkozik ezzel a nagy horderejű kérdéssel."[164]

Gál Lajos válaszolt a közvetlen főnök általi minősítéssel kapcsolatos érvelésre is:

> „A czikkiró maga is beösmeri, hogy a főnök minősítési joga kifogás alá eshetik különösen akkor, ha a főnök oly bírót minősít, akinek ügyszakában ő maga nem oly járatos, mint a minősítendő. De ezzel szemben azt vitatja, hogy nem is a közvetlen főnök minősít […] Én felhozok elég példát a czikksorozatomban, hogy ez nem áll. Felhozom különösen, hogy az elnök minősítésével szemben – noha a statisztikai adatok évről-évre felküldetnek a kir. táblához és a minisztériumhoz – még egyetlen egy esetben sem történt, hogy az elnök figyelmeztetve lett volna, hogy ezt vagy amazt a bíráját túlszigorúan minősítette."[165]

A minősítés titkosságának kérdéskörére Gál az alábbi megállapítást tette:

> „Czikkiró beösmeri, hogy azt, hogy a minősités hivatalos titkot képez: szükséges rossznak kell tekinteni! …Nem kérem, azt jogtalanságnak

[162] MARSCHALKÓ János: A bírák minősítése. *Jogtudományi Közlöny,* 1904/45. sz. 367. p.
[163] Uo. 369. p.
[164] GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése. (Válasz dr. Marschalkó János urnak). *Jogtudományi Közlöny*, 1904/47. sz. 383. p.
[165] Uo.

> kell tekinteni; jogtalanságnak, amelyet sem törvény, sem rendelet kifejezetten elő nem ír, tehát ki kell irtani irgalmatlanul az igazságszolgáltatás testéről! […] A minősités körül folytatott harcz egy nagy igazságtalanság eltörléséért folyik. Bárhogy kicsinyelje is ezt a harczot az igen t. czikkiró úr, nem tagadhatja meg tőlünk azt, hogy egyes állításainkat maga is beösmert, hogy a »szükséges rossz minősités« nem lehet jogos, tehát nem lehet czélszerü sem."[166]

3.3. A minősítésről szóló rendelet és a titkos minősítés megszüntetése

3.3.1. A 71169/1900. IV. I. M. számú titkos rendelet

1910-ben az adott kérdésben váratlan fordulat történt. Az ellenzékivé vált Pesti Hírlap 1910. november 19-én megjelent számában a nyilvánosságra hozta a bírák titkos minősítésének részletszabályairól szóló 1901. január elsején hatályba lépett titkos I.M. rendeletet.

> „A közönség sokszor olvasott már a titkos minősítésről, anélkül, hogy tudná, mi az? Most aktákkal mutatom ezt be. Az igazságügyminisztérium a bíróságok vezetőihez titkos rendeletet adott ki, amelyben meghagyja, hogy minden bíróról, jegyzőről s joggyakornokról klasszifikációt, osztályzatot írjanak, akár csak az iskolás gyerekekről. A képzettségükről, ítélőképességükről, fölfogásukról, szorgalmukról, sőt a magánéletükről »minősítést« jegyezzenek föl a »személyi táblázat«-ba, mert ez után léptetik elő az illetőket. De az a szokás, hogy az érdekelt bíróval nem is közlik, hogy »egyest« kapott-e vagy »szekundát«, tehát nem is javíthat."[167]

A közleményből kiderült, hogy a Hivatalos jegyzetek rovatban a következő szempontok szerint minősítették a bírák munkavégzését: képzettség, ítélőtehetség, felfogás, szorgalom.

Az észrevételek rovatba kellett rögzíteni az olyan körülményeket, amelyek a minősítésre befolyással voltak, de amelyek a kimutatások számszerű adataiból nem ismerhetők meg. Eszerint a bíró esetében említeni kellett, hogy tevékenysége csakis az érdemileg könnyű elintézésű ügyekre szorítkozik vagy nehéz, bonyolult ügyeket dolgozott fel.

Ugyanebben a rovatban titkos rövidítéseket használtak a beteges állapotra (Bet.), összeférhetetlen természetre (Ö. f.), megbízhatatlanságra (Mb.), felületességre (Fel.).

---

[166] Uo. 383-384. p.
[167] *Pesti Hírlap*, 1910. 32. évf., 276. sz. 10. p.

Rögzítették a hivatali tekintélyt hátrányosan érintő jelenségeket, pl.: iszákosság, jellemgyengeség, könnyelmű adósságcsinálás, léha családi élet, emellett az előnyös tulajdonságokat is jegyezni kellett, pl.: különös szakismeret.[168]

Rögzítették továbbá az agg kort, a kiszabott fegyelmi büntetést, a folyamatban lévő fegyelmi eljárást, járásbíróságnál alkalmazott bíróknál, hogy alkalmas-e a hivatalvezetésre.[169]

3.3.2. A 62.500/1913. I. M. sz. rendelet

A Pesti Hírlapban 1910-ben megjelent anekdota szerint, egy vidéki albíró megunta, hogy mellőzik bírói kinevezését, ezért felkereste Szilágyi Dezsőt és személyesen kérdezte meg, hogy miért nem nevezi ki bírónak. A cikk szerint a párbeszéd a következőképp zajlott le:

> „- Azért nem nevezem ki, – rivall rá Szilágyi az albíróra – mert maga kártyás!
>
> A fiatalember elsápad, majd elvörösödik. Tiltakozik. Nem is tud kártyázni.
>
> - Egy bíró ne hazudjék! – kiált Szilágyi.
>
> - Az hazudik, aki kártyásnak mond! – kiált még nagyobbat az albíró, gondolván, hogy most már úgyis vége mindennek, Szilágyi kidobja."[170]

Azonban Szilágyi az albírót nem dobta ki, hanem elővette a titkos minősítését, amiben benne volt, hogy az albíró kártyás, ezért elrendelte a vizsgálatot, amelynek során kiderült, hogy az albírónak soha életében kártya nem volt a kezében. Nagyobb bűne volt: nem vette el a bíróság elnökének a lányát feleségül. Az anekdota szerint Szilágyi az elnököt kényszernyugdíjazta, az albírót pedig kinevezte. A cikk 1910-ben jelent meg, amikor még a minősítés titkos volt és éppen ekkor került nyilvánosságra a minősítésekről szóló titkos miniszteri rendelet. Ilyen körülmények között a cikket a szerző a következő szavakkal zárta: „De most már igazán jó volna megszüntetni a titkos minősítést különös tekintettel arra, hogy Szilágyi Dezső már meghalt."[171]

A titkos egyéni minősítési rendszerrel szemben a nyilvánosság előtt fokozódó elégedetlenségnek megszüntetése érdekében, Balogh Jenő 1913-ban bevezette a minősítések szolgálati nyilvánosságát.[172]

---

[168] Uo.
[169] Uo.
[170] *Pesti Hírlap*, 1910/276. sz. 11. p.
[171] Uo.
[172] STIPTA István: Balogh Jenő, az igazságügy református minisztere. *Jogtörténeti szemle*, 2017/4. sz. 42. p.; A M. kir. kormány 1913. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1915, Athenaeum. Statisztikai Évkönyv – 1913. A) A minisztériumok működése. 9. M. kir. igazságügyministerium

A rendelet meghatározta a minősítés tárgyi körét, amelyhez ítélőbírák esetén a következő szempontok tartoztak: a) jogismeret, b) felfogás, c) ítélőtehetség, d) szorgalom, e) magatartás, f) bánásmód a felekkel, g) vezető állásra alkalmasság.[173]

A minősítési fokozatok egytől-háromig terjedtek, az egyes jelentette a „megkívánható átlagos mértéket meghaladó" minősítést, emellett a „K" minősítés jelentette a „átlagos mértéken messze felülemelkedő kiválóságot".[174]

> „Az ítélőbírákat első fokon:
>
> a) a járásbíróság ítélőbíráit a fölöttes törvényszék elnöke az illető járásbíróság vezetőjének meghallgatásával;
>
> b) a törvényszék ítélőbíráit, ideértve az Ítélőtáblai bírói címmel és jelleggel felruházott bírákat is, a törvényszék elnöke az illető tanácsvezetőnek meghallgatásával;
>
> c) az ítélőtábla bíráit az Ítélőtábla elnöke/ az illető tanácselnök meghallgatásával.
>
> A meghallgatás természetesen elmaradt, amikor a törvényszék elnöke a járásbíróság vezetőjét vagy a törvényszék tanácsvezetőjét minősitette.
>
> Másodfokon:
>
> az 1. a) és 1. b) pontban említett ítélőbírákat az ítélőtábla elnöki tanácsa;
>
> az 1. c) pontban említett bírákat pedig a Kúria elnöki tanácsa.
>
> A Kúria elnöki tanácsa a 2. §. 1, d-g) pontjában felsoroltak tekintetében a határozathozatalt mellőzheti.
>
> A törvényszéki elnököt egyedül az Ítélőtábla elnöki tanácsa minősiti, még pedig másodfokú minősítés hatályával."[175]

Ez a rendelet megszüntette az ítélőbírákra nézve az egyéni minősites rendszert és a végérvényes minősítést bizottságra, a királyi ítélőtáblák és a királyi Kúria elnöki tanácsára bízta. Megszüntette a szolgálati minősites titkosságát, és megengedte, hogy a végérvényes minősítéséről a minősített, – ha kéri – értesítést kapjon. Fontos rendelkezés volt, hogy ezt követően a megjavításra szoruló minősitést az érdekeltekkel hivatalból is közölni kellett.[176]

188. p.; *Pesti Napló*, 1913. augusztus 2. 64. évf. 182. sz. 2. p.; *Jogtudományi Közlöny*, 1917. április 8. 14. sz. 126. p.; Megszűnik a birák titkos minősítése. Magyarország, 1913. 20. évf. 286. sz. (1913-12-04.) 5. p.

[173] 62.500/1913. I. M. szám rendelet, 2. § 1. pont.

[174] Uo. 3. §.

[175] Uo. 4. §.

[176] Lásd uo. 13. §.

3.4. A személyi tábla, mint közvetlen bizonyíték

A hivatali jegyzékbe nem csupán a bírák minősítését, hanem a hivatali státusszal kapcsolatos egyéb körülményeket is rögzítették. A Magyar Királyi Kúria 1896. április 18-án kelt ítéletében közvetlenül hivatkozott a fegyelmi eljárásban vádlott Muttnyánszky Ádám pestvidéki királyi járásbíró személyi táblázatára. Eszerint:

> „A büntetés mérvét illetően az első fokú fegyelmi bíróság ítéletének megváltoztatásául 1. rendű vádlott csak az 1871. évi VIII. t. cz. 22. § a) pontjában írt »rosszalásra« volt ítélhető egyfelől azért, mert enyhitőül szolgál részére a beadványoknak kifogástalanul történt gyors elintézése, másfelől pedig azért, mivel nem forognak fenn oly körülmények, melyek 1. rendű vádlott ellenében súlyosbitóul számitásba véthetnének és jelesül nem az, hogy fegyelmileg már büntetve volt, volna, mert a személyi táblázatban foglalt adatok szerint 1. rendű vádlott fegyelmileg büntetve nem – és csak elnökileg volt, megintve és ez is 1890. évi június hó 9-én egyébként is más tekintet alá tartozó cselekmény miatt történt."[177]

Az idézett ítéletből kiderül, hogy az elsőfokú fegyelmi bíróság hibásan rögzítette, hogy a vádlott már fegyelmileg büntetve volt, amelyet a fegyelmi büntetés kiszabásánál súlyosító körülményként értékelt. A Magyar Királyi Kúria a büntetés kiszabásának mérlegelésénél a vádlott személyi táblájában rögzített adatokat vizsgálva jutott arra a következtetésre, hogy a vádlott nem fegyelmi bíróság által kiszabott büntetést kapott, hanem a csekélyebb fokú felügyeleti eljárás keretében intézkedést szabtak ki vele szemben. A 4291/1891. I.M.E. rendelet 86. § 1-13. pontja határozta meg a felügyeleti intézkedéseket,[178] amelyekre a fegyelmi eljárás mellőzése, megszüntetése, kisebb fokú szabálytalanság esetén kerülhetett sor a csekélyebb fokú felügyeleti eljárásra.[179] A hetedik pont szerint írásbeli megintésre az 1871. évi VIII. tc. 28. §-a értelmében volt lehetőség. Az idézett tc. 28. szakasza kimondta, hogy „Csekélyebb rendetlenségek esetében az elnök hivatalosan megintheti a törvényszéknél vagy annak területén

[177] HU BFL VII.1.b. 3. 1895/11 Muttnyánszky Ádám pestvidéki kir. járásbírósági járásbíró és Nyomárkay Aurél pestvidéki kir. járásbírósági albíró. Vö. „Más esetben is megszegte az ügyviteli szabályokat, amelyek miatt a törvényszék elnöke többször megintette, és ezt személyi lapjára is rávezették." CSML Szegedi Ítélőtábla Elnöki iratok VII.1. 14. doboz Sch. F.; HOMOKI- NAGY Mária: A bírói felelősség kérdéseinek megítélése a gyakorlatban. *Pro Publico Bono-Magyar Közigazgatás*, 2020/3. sz. 218. p.

[178] MARSCHALKÓ János: *A bírósági ügyvitel szabályai.* Az új büntető ügyvitel szabályaival kiegészített második kiadás. Budapest, 1900. 66-69. p.; ANTAL 2003. 15-18. p.

[179] Ennek megfelelően döntött a fegyelmi bíróság pl.: Murinyi Endre (37/1901.), Stoevesandt Győző (43/1901.) ügyeiben (lásd: HU BFL VII.1.b. 11-12. 1919. alatt).

alkalmazott bírói tagokat és bírósági hivatalnokokat.” Az írásbeli intéssel szemben, a szóbeli intést nem vezették be a személyi táblázatokba.[180]

A szakirodalom eddig nem foglalkozott kellő részletességgel a bírák személyi táblázataival, az ezekben rögzített adatok elemzésével és nyilvántartások szabályozásának jogforrási jellegével. A tárgybeli szabályok összehasonlításával képet kaphatunk a dualizmus-kori szolgálati pragmatika egyik fontos eleméről, az előmeneteli rendszert befolyásoló minősítések ténybeli alapjaként felhasznált adatok köréről és ezek felhasználásának módjáról.

Megállapítható, hogy az 1900-as módosítás bizonyos tekintetben visszalépés volt, ugyanis a kitüntetések, illetve a címek és méltóságok rovatai a bírák előmenetelénél fontos szempontként szolgálhattak volna. Felmerül a kérdés, hogy a személyi táblákban rögzített minősítések milyen célt szolgáltak, amennyiben azokat a bírák nem ismerhették meg. Ezt a körülményt, ahogyan a szemléltetett forrásokból is láthattuk, a korszak bírái is sérelmezték. A minősítések szintén a bírák előmenetelében kaptak döntő szerepet, a titkos minősítés éppen ezért jogosan vetett fel aggályokat az érintettekben. Az ismertetett jogeset alapján is igazolható, hogy a személyi táblákra a fegyelmi bíróságok közvetlenül hivatkoztak és annak tartalma befolyásolta az ítéletek tartalmát.

[180] BELIZNAI Kinga 2024. 45. p.

4. Az első fegyelmi törvény létrejötte és előzményei

4.1. Az 1869. évi IV. tc. hivatástörténeti jelentősége

Mielőtt a konkrét felelősségi törvény jellemzőit tárgyalom, a bírói hivatás fejlődéstörténetével kapcsolatban fontosnak tartom a jogállamiság 19. századi követelményeinek rövid áttekintését. A kritériumok élén az államhatalom jogi korlátozottsága áll. Ennek három további garanciáját ismerjük. Az egyik a törvényhozás alkotmányos meghatározottsága, a másik a végrehajtó hatalom törvényeknek való alárendelése, a harmadik a jog érvényesítése a független bíróságok útján.[181] Az értekezés tárgykörének szempontjából a harmadik követelményt kell kiemelni. A hatalmi ágak elválasztása által jöhet létre a független igazságszolgáltatási rendszer, amely függetlenség azt jelenti, hogy a bíróságoknak az állami életben igazságszolgáltatási monopóliuma van. A törvénykezés tehát e ponttól kezdve kizárólagos állami hatáskört jelent. Meg kell határoznunk az igazságszolgáltatás függetlenségének jelentését, amely alatt egyrészt a szervezeti, másrészt a személyi függetlenséget értjük.[182] A szervezeti függetlenség jelenti az igazságszolgáltatás szervezet, vagyis a bíróságok szervezeti értelemben vett autonómiáját, amelyek függetlenek a végrehajtó és a törvényhozói hatalomtól is. A függetlenség második eleme a személyi függetlenség, amely azt jelenti, hogy a bírót az ítélkezésben senki sem utasíthatja, tehát a jogérvényesítés során csak a törvényeknek van alárendelve. A polgári állam létrejöttének egyik feltétele tehát a független és önálló igazságszolgáltatási rendszer megléte.[183]

A magyar alkotmánytörténetben 1869. július 15. fordulópontot jelentett, hiszen ezen a napon hirdették ki az országgyűlés mindkét házában az 1869. évi IV. törvénycikket, amely a bírói hatalom gyakorlásáról rendelkezett.[184] Ezen évforduló emlékére 2000. július 15-től e napot a Bíróságok Napja elnevezéssel illetjük.

---

[181] TÓTH J. Zoltán – NAGY Péter: A montesquieu-i hatalommegosztási tan kialakulása. *Jogelméleti Szemle*, 2024/4. sz. 189-207. p.; RIMASZÉCSI János: A hatalmi ágak megosztásának problematikája. In: CSERVÁK Csaba – HORVÁTH Attila (szerk.): *Az adekvát alapjogvédelem: Alkotmányjogi tanulmányok*. Porta Historica. Budapest, 2018. 209-214. p. SZABÓ Annamária Eszter: Pártatlan bírósághoz való jog. *Magyar Jog*, 2024/12. sz. 755-758. p.; BIRÓ Zsófia: A bírói hatalomgyakorlás megoszlása a tradicionális magyar jogban. Novissima Kiadó. Budapest, 2023. 159-162. p.

[182] RIMASZÉCSI János: *A hatalmi ágak megosztásának XXI. századi kérdései különös tekintettel az igazságszolgáltatásra*. KRE ÁJK DI. Budapest, 2023. 95. p.

[183] SZABADFALVI József: *„A jogállam a jogeszme megvalósítását célzó intézmény": Jogállam-koncepciók Magyarországon a 20. század közepéig.* Gondolat Kiadó. Budapest, 2023. 226 p.; TÓTH J. Zoltán: A jogállamiság fogalmának eszmetörténeti vázlata. *Diké.* 2022/1. 260-275. p.; SZABÓ István: A bírói normakontroll bevezetése az 1869. évi IV. törvénycikkben. In: HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): *Konferencia a bírói hatalomról és az állampolgárságról*: IV. Szegedi Jogtörténeti Napok Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. Szeged, 2011. 175-184. p.

[184] Az 1869. évi IV. tc. jelentőségét számos tudományos mű tárgyalja, lásd pl.: BARNA Attila (válogatta): A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója. Kúria. Budapest, HVG-ORAC, 2019; MÁTHÉ Gábor: A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. létrejötte és jelentősége a dualizmus jogrendszerében. *Gazdaság és jogtudomány*, 1969/1-2. sz. 133-161. p.

A magyar királyi minisztertanács 1869. április 13-án Budán tartott ülésén kilencedik napirendi pont volt a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvénytervezet tárgyalása, amelyet Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter adott elő. A miniszteri testület csupán a tervezet 10. §-ához fűzött kiegészítést, miszerint: „a bíró nem lehet politikai lap szerkesztője sem". A javaslatot a minisztertanács egész terjedelmében elfogadta és megbízta az igazságügyi miniszter a „legfelsőbb helyeni bemutatásával".[185] Ebben a fontos törvényhozási kérdésben szükség volt az uralkodói előszentesítésre.

E törvénycikk első szakasza kimondta, hogy „Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülöníttetik. Sem a közigazgatási, sem a bírói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak". A második szakasza így szólt: „A bírói hatalom Ő Felsége a király nevében gyakoroltatik." Látjuk tehát, hogy az imént meghatározott jogállami feltételek egyike, a hatalmi ágak szétválasztása, illetve az igazságszolgáltatás állami monopóliuma megfogalmazódott a törvényben.

A törvénycikk alapján az ítélő bírákat az igazságügyi miniszter ellenjegyzésével a király nevezte ki.[186] A bíró ettől kezdve a jogkereső feleknek ingyen köteles igazságot szolgáltatni, fizetését az állampénztárból kell állni.[187] A 6.§ meghatározta bírói hivatal betöltésének feltételeit, amelyek a következők voltak: 26. életévét betöltötte, feddhetetlen jellemű, csőd vagy gondnokság alatt nem áll, továbbá a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában kiadott 1868. évi XLIV. tc. rendelkezéseinek képes megfelelni, ezen felül rendelkezik a törvényben meghatározott elméleti és gyakorlati képzettséggel. A 15. § alapján, a törvényesen kinevezett bíró – törvényben meghatározott eseteket és módokat kivéve – hivatalából el nem mozdítható, továbbá:

> „A bírót a törvényben meghatározott eseteken kívül csak saját akaratával lehet székhelyéről más bírósághoz vagy más hivatalba áttenni vagy előléptetni. E szabály alól kivételnek csak akkor van helye, midőn az előléptetés vagy áthelyezés más bírósághoz, a bírói szervezet változása folytán, történik; továbbá, midőn a bíró családjának valamely tagja ugyanazon törvényszéknél alkalmazásban van vagy jön.

[185] Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867-1944. Napirendi pont tárgya: 9. A bírói hatalom gyakorlására vonatkozó törvényjavaslat (IM). HU MNL OL K27. (K27186904131K27186904131017.jpg) *ark:52333/s10368rr6w68zr* (Letöltés: 2026. július 13.)
[186] 1869. évi IV. tc. 3. §. SEREG Péter: A bírósági függetlenség kérdése a hatalmi ágak rendszerében különös tekintettel a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikkre. *Advocat*. Miskolc, 2022/1. 4-10. p.
[187] 1869. évi IV. tc. 5. §. MÁTHÉ Gábor: A bírói hatalom gyakorlásáról az 1869. évi IV. törvény megalkotása. In: *A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója*. Kúria, HVG-ORAC. Budapest, 2019. 37-49. p.

> Ugyanazon törvényszéknél bírói hivatalra nem alkalmazhatók: kik fel- vagy lemenő ágbeli rokonok; vagy egymással harmadíziglen oldalrokonságban, vagy másodíziglen sógorságban, továbbá fogadott szülei vagy gyermeki viszonyban állanak."[188]

Nem előzmény nélküli tehát, hogy a 3436/1874. I.M.E. rendelet által rögzített személyi táblázat harmadik pontjában az adott törvényszék illetékessége alá tartozó bíróságra kinevezett bíró más bíróhoz fűződő rokonsági fokát is rögzíteni kellett: „előadása azon rokonsági viszonynak, melyben az illető törvényszék területén alkalmazott hivatalnokokhoz áll" (lásd: 3.1.2. alfejezet). E rendeleti szintű jogi norma megfelelt a jogszabályi hierarchiában fentebb álló törvényi rendelkezésnek.

A törvény 24. szakasza kimondta, hogy a bírói felelősségről külön törvény rendelkezik,[189] ezért a következőkben a bírói felelősségről szóló első fegyelmi törvény létrejöttét és annak képviselőházi vitáját tekintjük át.

4.2. A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc. képviselőházi vitája

A minisztertanács 1869. október 11. napján tartott ülés második napirendi pontján az Országgyűlés elé terjesztendő törvényjavaslatokról döntött a tanács, amelyek között volt a bírói felelősségről és áthelyezésről szóló törvényjavaslat is.[190]

A képviselőházi bizottság előterjesztése nyomán a javaslatról szóló képviselőházi vita az 58. Országos ülésen 1869. október 26-án kezdődött és még ezen a napon le is zárult az előterjesztés általános vitája. A 73. Országos ülésen 1869. november 25-én a képviselőház elfogadta az előterjesztést, amely a főrendiház elé került.

A törvényjavaslatot a képviselőház, a főrendiház által tett többnyire stilisztikai módosításokkal a 169. Országos ülésen 1870. április 28-án véglegesítette és az uralkodó elé terjesztette. A szentesítésre 1871. március 13-án került sor.

A törvényjavaslat tárgyalása során a képviselőház 45 képviselője szólalt fel. A legaktívabb képviselők Ghyczy Kálmán és Tisza Kálmán voltak. E fejezetben azokat a – tárgykörömhöz kapcsolódó – szövegrészeket tekintem át, amelyek éles vitát váltottak ki a

[188] 1869. évi IV. tc. 17. §. Vö: MEZEY Barna: Történeti alkotmány és jogállamiság: (Adalékok az 1869. évi igazságügyi reform történetéhez). *Jogelméleti Szemle* 2022/4. sz. 70-76. p; MÁTHÉ 1982. 53 p.
[189] MÁTHÉ 1982. 53-60. p.
[190] Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867-1944. Napirendi pont tárgya: 2. Az Országgyűlés elé terjesztendő törvényjavaslatok... HU MNL OL K27. (K27186910111K27186910111004.jpg és K27186910111K27186910111005.jpg) *ark:52333/s10368rjwpgq4h* (letöltés: 2026. július 13.)

képviselőházban a törvényjavaslat részletes tárgyalása során. Ezek a következők voltak: az esküdtek felelőssége, a hivatali bűntett és fegyelmi vétség kártérítése, a fegyelmi bíróság felállítása, a fegyelmi tárgyalás nyilvánossága, a fegyelmi vétség tényállásai és az igazságügyminiszter főfelügyeleti joga.

4.2.1. Az általános vita

Az 58. Országos ülésen 1869. október 26-án kezdődött meg törvényjavaslat képviselőházi tárgyalása. A miniszter tervezetét az ellenzéki képviselők több ponton bírálták.[191] A javaslat bizottsági előadója Szőgyény-Marich László (Deák-Párt) képviselő volt. Az általános vitán összesen hat képviselő szólalt fel: Ghyczy Kálmán (a balközép egyik vezére), Ludvigh János (balközéppárt), Simonyi Ernő (Függetlenségi Párt), Papp Zsigmond (Országos 1848-as Párt), Pulszky Ferencz (Deák-párt), Perczel Béla (a Deák-Párt elnöke).

Az általános vitában többen vitatták a fegyelmi bíróság szükségességét is. „Azt kérdem: megegyeztethető-e az a jogegyenlőség elveivel, hogy a bíráknak vétségeire nézve külön kiváltságos bíróság alakíttassák?"[192] – tette fel a kérdést Ghyczy Kálmán. A képviselő nem értett egyet azzal, hogy külön fegyelmi bíróság döntsön a bírák fegyelmi felelősségéről, emellett azt is ellenezte, hogy egyetlen fegyelmi bíróság jönne létre.[193]

> „Mily bíróságok, mily eljárás ez? Egy fegyelmi bíróság lesz egész Magyarországon Pesten fölállítva, két fokozatban: részint a királyi táblának, részint a királyi curiának tagjaiból. Minden fegyelmi panasz az egész országból e bíróságnál lesz bejelentendő, e bíróság fogja a panaszlott bírákat az egész országban kihallgattatni. Ha vizsgálat lesz szükséges, e végett a királyi táblának kebléből fognak az ország legszélső vidékeire kiküldetni a vizsgáló közegek, és ha a bíróság előtt lesznek a tanuk kihallgatandók, akkor azok az ország széléről is ide Pestre fognak idéztetni, sőt a másodfokú bírósághoz még Erdélyből is a tanuk ide Pestre lesznek szállítandók. Mily költséges, mily hosszadalmas eljárás ez, könnyen megfoghatja ki-ki, a ki meggondolja,

[191] Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói felelősség szabályozása a kiegyezést követő években. In: *A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója.* Kúria. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 59. p.; MÁTHÉ Gábor: A bírói felelősség és a bírákra vonatkozó főbb rendelkezések törvényi szabályozása a dualizmus első éveiben. In: A Kar Tudományos Bizottsága (szerk.): *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae. Tom. 14.* Tankönyvkiadó. Budapest, 1972. 178-184. p; Uő 1982. 53-60. p.

[192] Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 26., 50. p.

[193] Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben. *Jogtörténeti Szemle*, 2019/2. sz. 22. p.

> hogy fegyelmi vétségek nem csak Pesten, hanem az ország legtávolabb vidékein és ott talán a legnagyobb számban fognak elkövettetni. És hogy e fegyelmi bíróság minőségét néhány szóval még inkább jelezzem, elégnek tartom fölemlíteni azt, mit e korban és e helyütt a titoknak fátyolával szerettem volna elfödni: ez az, hogy a bíróságoknál a tárgyalás nem nyilvános, hanem titkos lesz."[194]

Horvát Boldizsár[195] egyértelműen kiállt a fegyelmi bíróság fontossága mellett. Azzal érvelt, hogy a testület „csak fegyelmi esetekben ítél; ha a biró akár közönséges akár pedig hivatali bűnt követ el, melyek e törvényjavaslatban körvonalzva vannak, miután büntető codexünk nincsen – mely ezekről szólana – a rendes törvényszékek alá esik. Csupán fegyelmi vétségekre nézve kellett eltérnem a rendes bíróságoktól, mert a fegyelmi vétségeket a törvényben taxatíve elsorolni egyátalában lehetetlen; nincs törvényhozás, sem Amerikában, sem Európában, mely a fegyelmi vétségeket elsorolta volna, vagy elsorolni bírná, mert oly casuistikába sodortatnék, oly labyrinthba bocsátkoznék, melyből kibontakozás nincsen. Minthogy pedig a fegyelmi vétségeket törvényben elsorolni nem lehet, szükségkép következik, hogy a fegyelmi bíróságnak a fegyelmi vétségek esetében bizonyos discretionalis hatalmat kell kezeibe tennünk. Itt nincs más választás!"[196]

Az 58. Országos ülésen a részletes vita is megkezdődött, azonban a képviselőház csupán a törvényjavaslat első négy szakaszának elfogadásáig jutott, ennek okaira az alábbiakban térünk ki. A felszólalók között a korszak kiváló jogászai és jogi tapasztalattal is rendelkező tekintélyes képviselők (Nyáry Pál, Somossy Ignácz, Halmosy Endre, Ghyzy Ignácz, Máttyus Arisztid, Ludvigh János, Simonyi Ernő, Szontagh Pál (csanádi), Bezerédj László, Budnay István, Irányi Dániel, Pulszky Ferencz, Ivánka Imre, P. Szathmáry Károly, Kerkapoly Károly, Ghyczy Kálmán, Deák Ferencz) voltak.

[194] Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 26., 49-50. p.
[195] Horvát Boldizsár jogalkotási tevékenységéről lásd bővebben: BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: Horváth Boldizsár és a bírákra vonatkozó jogalkotás. *Vasi Honismereti és helytörténeti közlemények*, 1999/1. sz. különösen 32. p.; PATYI 2016. 149-150. p.
[196] Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 26., 55. p.

4.2.3. Az esküdtek felelőssége

A részletes tárgyalás első érdemi vitapontja a törvényjavaslat 3. szakasza volt. A javaslat szerint hivatali büntettek esetén törvény hatálya az esküdtekre, és választott bírákra is kiterjed.[197]Az elsőként felszólaló Ludvigh János indítványozta, hogy az esküdtekre ne terjedjen ki a törvény hatálya.[198] A képviselő ebben a személyi körben egyetlen esetben látta indokoltnak a hivatali bűntett megállapítását, mégpedig a megvesztegetés hivatali büntette esetén. Utalt az angol megoldásra, ahol az esküdtszéki lajstromok úgy készülnek, hogy sem a vádlott, sem a vádló nem ismeri az esküdtszéki tagokat, így kizárt a megvesztegetés lehetősége.

Simonyi Ernő képviselő az esküdtszéki intézmény jellegadó sajátosságára hívta fel a figyelmet, mely szerint az esküdtszéki tag csak lelkiismeretének felelős azon ítéletért, melynek meghozatalában közreműködött.[199]

Horvát Boldizsár elvetette ezt az érvelést, ugyanis véleménye szerint a rendes bíró is csak saját lelkiismeretének felelős. Azonban, ha hivatásával visszaél, felelősségre vonható, ezért véleménye szerint az esküdtszéki tagok és más bíróságok között ebben a tekintetben nem indokolt és nem is lehet különbséget tenni.[200]

Szontagh Pál képviselő megfogalmazta, hogy az esküdtek és a bírói személyzet között nem vonható párhuzam. Az esküdtszéki institutió nem egyéb, mint a nép lelkiismeretének megtestesülése.[201]

E gondolatmenetet erősítve Pulszky Ferenc képviselő is kiemelte, hogy „az esküdtet a bíróval egyenlő vonalra tenni semmiképp sem lehet, és ha az esküdt követ el bűnt, az egészen más tekintet alá jön, mint ha a bíró követi el. Az esküdt nem jöhet más tekintet alá, mint minden más polgár.”[202]

A képviselőház végül nem fogadta el az eredeti szöveget, tehát a hivatali büntettek hatálya az esküdtekre nem terjedt ki.

[197] Képviselőházi irományok, 1869. I. köt. 19. szám. Törvényjavaslat a bírói hatalom gyakorlásáról (a továbbiakban: Törvényjavaslat). 48. p.
[198] Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 26., 61. p.
[199] Uo. 62. p. Vö.: ANTAL 2006. 227. p.
[200] Uo. 63. p.
[201] Uo.
[202] Uo. 64. p.

4.2.4. Kártérítés hivatali bűntett és fegyelmi vétség esetén

A képviselőházi vitában nagy hangsúlyt kapott a bírák anyagi felelősségének kérdése.[203] A törvényjavaslat 4. szakasza szerint: „Hivatali bűntett, vagy fegyelmi vétség esetében, a felelősségre vonás közkereset útján történik, a kártérítés pedig, amennyiben az erre okot adó cselekmény büntettet képez: a károsított akarata szerint akár a büntető perben, akár azonkívül, egyéb esetekben a jelen törvény szerint csak magánkereset útján érvényesíthető."[204]

Halmossy Endre módosító indítványa szerint: „Hivatali bűntett vagy fegyelmi vétség esetében a felelősségrevonás közkereset útján történik, a kártérítés pedig a jelen törvény III. fejezetében meghatározott módon, magán-kereset útján érvényesíthető."[205]

Halmossy szerint a negyedik szakasz két elvet fogalmaz meg: az egyik, hogy a hivatali büntettek és vétségek büntetése csak közkereset útján történhet; a másik, hogy a kártérítés magán kereset útján érvényesíthető. [206]

Ghyczy Kálmán egy kiterjesztő tartalmú javaslattal élt: „Hivatali bűntett vagy vétség megfenyítése az illetékes rendes büntető-bíróságok előtt rendes bűnvádi eljárás mellett közkereset útján eszközlendő; kárának megtérítését mindazonáltal a károsított, akarata szerint, akár a bűnvádi eljárás útján, akár az illetékes rendes polgári bíróságok előtt saját fölperessége alatt indítandó magánkeresettel, előző bűnvádi eljárás vagy engedélykérés nélkül, mindig keresetbe veheti."[207]

A dualizmus időszakának két markáns, nagy tapasztalattal rendelkező jogásza, Ghyczy Kálmán és Horvát Boldizsár nem csupán a közjogi álláspontjukat tekintve, hanem ebben a szakkérdésben is eltérő állásponton volt. Az eltérés abból ered, hogy a törvényjavaslat szerint a felelősségre vonás fegyelmi vétség esetén fegyelmi bíróság előtt fegyelmi eljárás, a hivatali vétség esetén pedig rendes bíróság előtt büntetőeljárás keretében történik.[208] Ghyczy Kálmán javaslata a fegyelmi vétséget is rendes bíróság elé kívánja utalni. Különbözött az álláspontjuk a kármegállapítás kérdésében is. A törvényjavaslat a hivatali vétség esetén választási lehetőséget kínált a károsultnak, hogy a büntetőperben vagy a büntetőper befejezte után polgári perben kívánja-e a kárát érvényesíteni. Ghyczy Kálmán javaslata szerint előzetes büntetőper nélkül is lehetőséget kellene adni kártérítés érvényesítésére.[209]

[203] Vö: JÓNÁS Andrea: A bírák szolgálati jogviszonyának fennállása alatt okozott károkért való felelősség szabályai I. *Erdélyi Jogélet*, 2025/3. sz. 91-93. p.
[204] Törvényjavaslat, 48. p. 4. §.
[205] Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 27., 74. p.
[206] Uo.
[207] Uo. 66. p.
[208] Uo. 76-77. p.
[209] Uo. 78. p.

A képviselőház sem a központi bizottság javaslatát, sem Ghyczy Kálmán módosító indítványát nem fogadta el. Halmossy Endre előterjesztése képviselőházi többséget kapott.[210]

4.2.5. A fegyelmi bíróság felállítása

Ugyan a miniszteri javaslat következő szakaszát később tárgyalták, hiszen a fegyelmi bíróságok felállításáról a törvényjavaslat 32. szakasza rendelkezett,[211] a fejezet logikai felépítésének szempontjából fontosnak tartottam e tárgykört közvetlenül a 4. szakasz tárgyalása után vizsgálni. Egyébként már a 4. szakasz részletes vitájában is felmerült e kérdéskör, és annak elfogadásával a bírósági hatáskör kérdésében lényegében ekkor érdemi döntés született.

A vita lényege az volt, hogy szükség van-e külön fegyelmi bíróságra vagy a bírák fegyelmi vétségét is a rendes büntetőbíróság elé kell utalni.[212]

Horvát Boldizsár szerint a rendszer alapelve, „az, hogy fegyelmi eljárást a bírósági tagok felett felsőbb-fokú bíróságok gyakorolják, s csak is a kezelő személyzet felett az első bíróságok."[213]

Ahogyan az előző tárgykörnél is láttuk, Ghyczy Kálmán ezúttal is a törvényjavaslat elvi alapját támadva indítványozta, hogy a fegyelmi vétség felett is a rendes bíróságok ítéljenek.[214]

A képviselőház nem fogadta el a tekintélyes ellenzéki képviselő módosítását. A képviselőház a fegyelmi bíróság létrehozatala mellett döntött.[215]

4.2.6. A fegyelmi tárgyalás nyilvánossága

Ami az eljárás jellegét illeti, a törvényjavaslat szerint a tárgyalás szóbeli, de nem nyilvános.[216] A tárgyalás tervezett titkossága ellen már az általános vitában több képviselő is állást foglalt. A javaslat a nyilvánosságot két esetben ajánlotta: ha a vádlott azt saját érdekében követeli, vagy ha olyan fokú a fegyelmi vétség, amely a bírónak hivatalából leendő elmozdíttatását vonná maga után.[217]

---

[210] Uo. 91. p.
[211] Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 29., 61. Országos Ülés.
[212] Vö: KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: *Az ügyvédi autonómiák létrejötte és működésük megkezdése Magyarországon a polgári korszakban.* Pécsi Tudományegyetem. Pécs, 2009. 78-83. p.; Uő: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon.* Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2012.; Uő: „Hogy karunk érdekeinek emelésére az egyesek nemes szándéka és tettereje egyesüljön": A budapesti ügyvédség testületté szerveződése a 19. században. *Díké: A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport Folyóirata,* 2020/1. sz. 120-121. p.
[213] Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 29., 61. Országos Ülés. 126. p.
[214] Uo. 125. p.
[215] Uo. 128. p.
[216] Törvényjavaslat, 53. p. 43.§.
[217] Uo.

Az eredeti előterjesztéshez képest a részletes vitára Horvát Boldizsár módosította a rendelkezést, miszerint törvényben meghatározott korlátok között a tárgyalás nyilvános: „Ezen fogalmazást az ellenzék megtámadta: nem tartották eléggé szabadelvűnek a nyilvánosság azon mérvét, melyet én hoztam javaslatba. Mit tettem tehát? proponáltam azon nyilvánosságot, melyet ugyanazon jogügyi bizottság indítványozott, melynek tagjai közt az ellenzék vezérférfiai Tisza, Várady és Bónis is ott voltak."[218]

A korlátokról az 1868. évi LIV. tc. vagyis a Pp. rendelkezett. Ezek között szerepelt a Pp. 103. § b) pontja is, amely szerint a bíró kizárhatja a nyilvánosságot, ha a perben olyan tények merülnek felamelyek nyilvánosságra hozatala egyik vagy másik fél jó hírét vagy érdekét veszélyeztetné.

Tisza Kálmán indítványozta, hogy e rendelkezés ne tartozzon a korlátok közé, hiszen a bírák erre kivétel nélkül hivatkozhatnak és így a fegyelmi tárgyalás gyakorlatilag minden esetben titkos lesz. Javasolta, hogy csupán a közerkölcsiségre hivatkozva lehessen zárt tárgyalást elrendelni.[219]

A képviselőház Horvát Boldizsár miniszter javaslatát fogadta el.[220]

4.2.7. A fegyelmi vétség tényállásai

Választott kutatási tárgyköröm szempontjából kiemelt jelentőségű a törvényjavaslat 20. szakasza, amely a fegyelmi tényállásokról szólt. Eszerint:

> „Fegyelmi vétségeket követ el, s a jelen fejezet szabályai szerint büntetendő azon bíró, vagy bírósági hivatalnok,
>
> a) ki hivatali kötelességét vétkesen, de nem azon bűnös czélból szegi meg, hogy ezáltal magának, vagy másoknak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon;
>
> b) ki viselete által tiszteletre s bizalomra méltatlanná válik."[221]

A szöveg Szakácsy Dániel képviselő módosító indítványára kiegészült a „botrányos magaviselet" jelzővel, amelyet a képviselőház vita nélkül elfogadott.[222]

A levéltári kutatásaim alapján igazolható, hogy e tényállás jelentős teret engedett a bírói mérlegelésnek, ezért a kutatott iratok tanúsága szerint számos esetben értelmezési bizonytalanságot is eredményezett. Ezekben az ügyekben legtöbbször a bíró magánéletében

[218] Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. november 20., 325. p.
[219] Uo. 324-325. p.
[220] Uo. 327. p.
[221] Törvényjavaslat 50. p. 20. §.
[222] 118. p.

tanúsított magatartása miatt indult fegyelmi eljárás. Ilyenek voltak: éjszakai tivornyázás, éjjeli kocsmai duhajkodás, dulakodás a törvényszéken, apróhirdetés az újságok házasság rovatában.[223]

4.2.8. Az igazságügyi miniszter főfelügyeleti joga

Az igazságügyminiszter főfelügyeleti jogát[224] az ellenzéki képviselők ebben a képviselőházi vitában is indokolatlanul széles körűnek minősítették. Az előterjesztett javaslat szerint:

> „Az igazságügyminiszter főfelügyeleti joga, és hatósága, melynél fogva a bíróságok pontos és szabályszerű ügykezelése fölött őrködik, a tapasztalt hiányok orvoslásáról gondoskodik, az igazságügy általános érdekében vagy egyes panaszok esetében a szükséges adatok felterjesztését elrendeli, a visszaélések megvizsgálása és megtorlása iránt intézkedik, jövőre is érintetlenül marad; azonban bármely hivatali bűntett, vagy vétség megfenyítését csak a jelen törvényben szabályozott úton, és módon eszközölheti."[225]

Horvát Boldizsár azzal érvelt, hogy „fen akarom magamnak tartani, hogy ha bűnösnek találok valamely tisztviselőt, akkor a vád megindítását ellene elrendelhessem; de magának a vádnak megállapítása nem tőlem függ, hanem a bíróságtól, a mint ez ki van mondva ezen törvényben."[226]

Deák Ferenc is a rendelkezés megtartása mellett szólalt fel. Hangsúlyozta, hogy a királyt illeti a végrehajtói hatalom, amelyet a minisztérium útján gyakorol. „Ha ezen törvény a miniszternek hatalmat adna, a bírót felfüggeszteni, megbüntetni, azonnal arra szavaznék, hogy töröltessék el; de azt mondja, hogy ott, hol hiányt lát, segíteni igyekezzék, és hol vétkes mulasztás vagy törvénybe ütköző cselekvés történt a törvény irányában, ő nem ítél, hanem csak

[223] Lásd bővebben: SCHLACHTA Boglárka Lilla: Adalékok a bírói hivatás történetéhez a Budapest Főváros Levéltárában feltárt iratok tükrében (1890-1938). In: SZIKORA Veronika – BALOGH Judit (szerk.): *Díjnyertes gondolatok: Tanulmányok a 35. OTDK Állam- és Jogtudományi szekciójának első helyezett szerzőitől*. DE ÁJK. Debrecen, 2021. 252-257. p. Vö.: Bódiné BELIZNAI Kinga: Történetek a bírói felelősség köréből. In: GOSZTONYI Gergely – RÉVÉSZ T. Mihály (szerk.): *Jogtörténeti parerga II: Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére.* ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2018. 61-66. p.; HOMOKI-NAGY Mária: A bírói felelősség kérdéseinek megítélése a gyakorlatban. *Pro Publico Bono*, *Magyar Közigazgatás*, 2020/3. sz. 221-222. p.

[224] STIPTA István: A bírósági igazgatás és felügyelet elvi kérdései a dualizmus kori tudományos és törvényhozási vitákban. In: PERES Zsuzsanna – BATHÓ Gábor (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 80 éves Máthé Gábor tiszteletére: Labor est etiam ipse voluptas.* Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest, 2021. 971-979. p.

[225] Törvényjavaslat 48. p., 5. §.

[226] Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 27., 94. p.

felügyel. Ezt a szakaszt nem csak helyesnek, czélszerűnek, hanem a törvényjavaslatban mulhatlan szükségesnek találom."[227]

A képviselőház a központi bizottság szövegét fogadta el. A főrendiház viszont módosítástokért, mert az uralkodó főfelügyeleti jogát kívánta a törvény szövegében megjeleníteni.[228] A kérdés láthatóan megosztotta a kormánypárti képviselőket is; a módosítást a képviselőház csekély többséggel, 88 szavazattal, 86 ellenében fogadták el.[229]

[227] Uo. 95. p.
[228] Főrendiházi napló, 1869. I. köt., 1869. december 10., 111. p.
[229] Képviselőházi napló, 1869. VIII. köt., 1870. április 28., 88. p.

5. A bírák felelőssége a gyakorlatban

5.1. Az 1871. évi VIII. tc. rendelkezései

Ahogyan az előző fejezetből részletesen megismerhettük, a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló törvényjavaslatot Horvát Boldizsár igazságügyminiszter[230] nyújtotta be. A miniszter tervezetét az ellenzéki képviselők több ponton élesen bírálták.[231] A képviselőházi bizottság előterjesztése nyomán a javaslatról szóló vita az 58. Országos ülésen 1869. október 26-án kezdődött és az általános vita még ezen a napon zárult lezárult. A 73. Országos ülésen 1869. november 25-én a képviselőház elfogadta a törvényjavaslatot, amely a főrendiház elé került. A törvényjavaslatot a képviselőház, a főrendiház által tett – többnyire stilisztikai módosításokkal – a 169. Országos ülésen 1870. április 28-án véglegesítette és az uralkodó elé terjesztette. A szentesítésre 1871. március 13-án került sor.

A választott kutatási területem szempontjából kiemelt jelentőségű a törvénycikk 20. szakasza Eszerint:

> „Fegyelmi vétséget követ el s a jelen fejezet szabályai szerint büntetendő azon bíró vagy bírósági hivatalnok:
> a) ki hivatali kötelességét vétkesen, de nem azon bűnös czélból szegi meg, hogy ez által magának vagy másnak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon;
> b) ki botrányos magaviselete miatt tiszteletre s bizalomra méltatlanná válik."

A törvényjavaslat eredeti, miniszteri előterjesztésben szereplő szövege szerint, a b) pont a következőképp rendelkezett volna: „ki viselete által tiszteletre s bizalomra méltatlanná válik."

A törvénycikk 61. §-a szerint, amennyiben egy bíróval szemben büntetőper indul, akkor a hivatalból indítani kell ellene fegyelmi eljárást is.[232]

---

[230] Bódiné BELIZNAI Kinga 1999/1. sz. 32. p.; PATYI 2016. 149-150. p.

[231] Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói felelősség szabályozása a kiegyezést követő években. In: *A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója*. *Kúria, HVG-ORAC*, Budapest, 2019, 59. p.; Uő: A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben. *Jogtörténeti Szemle*, 2019/2. sz. 21-22. p. MÁTHÉ Gábor 1972. 178-184. p.

[232] 1871. évi VIII. tc. 61. § „Ha bármely hivatalnok ellen, ki a jelen törvény 2. § alá tartozik, akár a fegyelmi eljárás folyama közben, akár pedig azt megelőzőleg bűnvádi eljárás indíttatott: az illető bíróság köteles a büntető per befejeztével az összes bűnvádi iratokat a jogerejű ítélettel együtt a fegyelmi bírósághoz azonnal áttenni, még akkor is, ha a vádlott a büntető bíróság által a vád alól teljesen felmentetett.
A fegyelmi bíróság azon esetben, ha a vádlott a büntető perben valamely bűntettre nézve bűnösnek találtatott, de hivatalvesztésre nem ítéltetett: vádlottnak minden további kihallgatása nélkül az ellene megindítandó s illetőleg folytatandó fegyelmi eljárás iránt azonnal intézkedik.

Ezek alapján, az általam vizsgált fegyelmi eljárások – elvi jelentőségük és előfordulási gyakoriságuk alapján – három (plusz egy) tárgykörre bonthatók: a hivatali vétség tényállása, a botrányos magaviselet tényállása és a büntetőper miatt indult fegyelmi ügyek.[233] A negyedik kategóriába a Tanácsköztársasággal összefüggő fegyelmi ügyek tartoznak, ugyanis fontosnak tartottam ezen eseteket külön csoportba gyűjteni. A következőkben néhány jellemző és általánosításra alkalmas fegyelmi ügyet ismertetek.

A bírák fegyelmi ügyeit kezdetben az 1871. évi VIII. törvénycikk szabályozta. A törvény alaprendelkezések egy részét az 1936. évi III. törvénycikk módosította.[234]

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy fegyelmi eljárás megindítására a bűnvádi eljárás is okot adott. Ugyanis a törvénycikk 61. §-a alapján, ha egy bíróval szemben bűnvádi eljárás indult, akkor akár a fegyelmi eljárás közben, akár a bűnvádi eljárás alatt, az illető bíróság köteles volt az eljárás befejeztével az összes iratot a fegyelmi bírósághoz áttenni. Ez vonatkozott arra az esetre is, ha a vádlottat felmentették. Amennyiben a vádlott bűnösnek bizonyult, azonban hivatalvesztésre nem ítélték hivatalvesztésre, a vádlott további kihallgatása nélkül, az ellene megindítandó vagy folyamatban lévő fegyelmi eljárás iránt azonnal intézkedni kellett. Abban az esetben, ha a vádlott a büntető perben ártatlannak bizonyult, vagy csak kihágás miatt ítélték büntetésre, akkor a fegyelmi bíróság a közvádló meghallgatása után a törvény 39. §-a értelmében először a fegyelmi eljárás megindításáról vagy mellőzéséről hozott határozatot.[235]

A törvénycikk a fegyelmi vétség büntetési nemei közé a rosszallást, a feddést, a pénzbüntetést, valamint hivatalvesztést sorolta.[236]

Ha pedig a vádlott a büntető perben a bűntett vádja alól felmentetett, vagy csak valamely kihágás miatt itéltetett büntetésre, a fegyelmi bíróság, a közvádló meghallgatása után a 39. § értelmében mindenek előtt a fegyelmi eljárás megindítása vagy mellőzése iránt hoz határozatot."

[233] Vö. Bódiné BELIZNAI Kinga: Történetek a bírói felelősség köréből. In: GOSZTONYI Gergely – RÉVÉSZ T. Mihály (szerk.): *Jogtörténeti parerga* II: Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018, 61-66. p.; HOMOKI-NAGY Mária: A bírói felelősség kérdéseinek megítélése a gyakorlatban. *Pro Publico Bono*, *Magyar Közigazgatás*, 2020/3. sz. 221-222. p.

[234] GÜNTHER Antal: A birák felelőssége és fegyelme. *Jogtudományi Közlöny*, 1881. 46. sz. 373-375. p.; MÉRAY Frigyes: Az ügyvédek és bírák felelőssége általában. *Ügyvédek lapja*, 1905. 22. évf. 2. sz. 2-3. p.; PATYI 2016. 147-164. p.; BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *Történetek a bírói felelősség köréből*. In: GOSZTONYI Gergely-RÉVÉSZ T. Mihály (szerk.): Jogtörténeti Parerga II. ELTE-Eötvös Kiadó. Budapest, 2018. 61-62. p.

[235] SZÉPLAKI László: *A bírák fegyelmi felelőssége a XIX. és a XX: század fordulóján a Győri Királyi Ítélőtábla mint első fokú fegyelmi hatóság döntéseinek tükrében*. In: MOLNÁR Andrea – SZÉPLAKI László (szerk.): Tanulmányok a győri felsőbíráskodás történetéből a XIX-XX. század fordulóján. Győri Ítélőtábla. Győr, 2019. 69-76. p.

[236] 1871. évi VIII. tc. 22. § a-d) pontja.

5.2. A fegyelmi tanács zárt ülései, a fegyelmi eljárás rendje

A fegyelmi eljárásokról a Budapest Főváros Levéltárában a fegyelmi bizottság 1900 és 1901, valamint 1910 és 1914 között kelt tanácsülési jegyzőkönyvei tartalmaznak releváns adatokat.[237] E jegyzőkönyveket teljes mértékben áttekintettem és ezek alapján az alábbiakat állapítom meg.

A fegyelmi tanács zárt ülésben hozta meg döntéseit, amelyen egy elnök és négy szavazóbíró, valamint egy jegyző volt jelen. A döntések egyhangúan vagy szótöbbséggel születtek.

A fegyelmi tanács 1900 és 1901 között ítélőbíróval szemben összesen 14 fegyelmi ügyben hozott ítéletet, amelyek közül összesen négy felmentő és tíz vétkességet megállapító döntés volt. A döntéshozatal felmentés esetén két esetben egyhangúan, két esetben szótöbbséggel született meg. Vétkességet megállapító döntések esetén a vétkesség kérdésében egy esetben egyhangúan, egy esetben szótöbbséggel döntött a tanács. A vétkesség és büntetési nem esetén összesen öt esetben egyhangú, két esetben szótöbbségi határozat született.

Míg a büntetési nemmel kapcsolatban két egyhangú, egy szótöbbséggel hozott ítélet született. A szótöbbségi arány minden esetben 3:1 volt.

A vétkességet megállapító döntések esetén a kiszabott büntetési nemek aránya az alábbi volt: rosszallás: hat, feddés: két, pénzbüntetés: egy, hivatalvesztés: egy estben.

Az egy hivatalvesztett bíró ügyét célszerű részletesebben ismertetni. Adorján Imre karczagi aljárásbírót a fegyelmi bíróság az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontja, valamint a 21. § c) pontjában meghatározott fegyelmi vétségben mondta ki bűnösnek és ezért döntött a legsúlyosabb büntetés kiszabása mellett. A döntés a vétkesség kérdésében 3:1 arányban, szótöbbséggel született meg, ugyanis a fegyelmi tanácsból egy tag a 21. § c) pontját mellőzni javasolta.[238] A fegyelmi ügy lényege az volt, hogy a vádlott bíró súlyosan megszegte hivatali kötelességét, mert pontatlanul járt el hivatalában, az aktákat nem írta alá, ezen felül „részegeskedésével" botrányos magaviseletet is tanúsított.[239] A Kúria az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. A bíró azonban még tíz évvel később sem tudta elfogadni ezt a döntést, ezért perújítási kérelmekkel élt. A beadott kérelmei folytán olyan mennyiségű ügyirat keletkezett, hogy a levéltár egy teljes, önálló dobozban őrzi Adorján fegyelmi iratanyagát.[240] A perújítási kérelmekben a bíró csupán az „iszákosság vádját" kívánta megcáfolni, mivel úgy gondolta,

[237] HU BFL. VII.1.c. Tanácsülési jegyzőkönyvek (1891-1950). 213. kisdoboz. A fegyelmi Bizottság jegyzőkönyvei (1900-1901); 214. kisdoboz. A fegyelmi Bizottság jegyzőkönyvei (1910-1914).
[238] HU BFL. VII.1.c. Tanácsülési jegyzőkönyvek (1891-1950). 213. kisdoboz. A fegyelmi Bizottság jegyzőkönyvei (1900-1901).
[239] Az ügy a sajtóban is megjelent: „Járásbírák fegyelmi ügyei". *Az Ujság*, 1912/30. sz. 55. p.
[240] HU BFL VII.1.b. 13. 14/1901. Adorján Imre.

hogy csak e vád beigazolása miatt vesztette el a bírói állását. Ezzel szemben a bíróság vétkesnek mondta ki több vádpontban is. Eszerint hivatalába nem pontosan járt, onnét engedély nélkül távozott, hivatali kötelességét hanyagul teljesítette, a „főnöki utasításokat" nem teljesítette, bírói teendőit mások által végeztette el. E pontokat tehát a perújítási kérelmével nem érintette.

Az ügyészség az újrafelvételi kérelem elutasítását indítványozta, mivel

> „lehet, hogy a kérelmező elítélése óta megváltozott, munkás, józan, megbízható ember lett, de ez nem tartozik a jogerősen elbírált fegyelmi ügyre, ez nem bizonyíték az ítélet tarthatatlansága mellett, mert nem czáfolja meg azt, hogy az ítélet által felvetett időben hanyag, iszákos, rendetlen, s magaviseletével botrányt okozó albíró volt, akinek hivatali állásától való megfosztása igazságos és szükséges volt. [...] az újrafelvétel útja nem kegyelmi út, amelyen évek hosszú sora után az eredeti bizonyítékok általános állítások és más formájú mentési eszközök segélyével elerőtleníthetőek".[241]

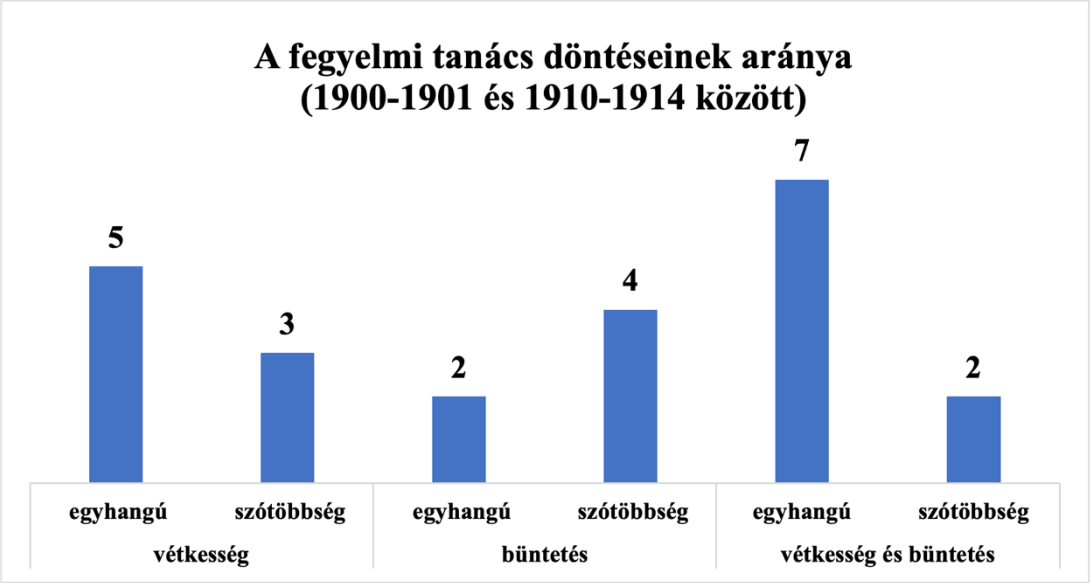
Az ítéleti arányok 1910 és 1914 között az alábbiak szerint alakultak. Ebben az intervallumban a fegyelmi tanács bíróval szemben összesen hat fegyelmi ügyben hozott ítéletet, amelyek közül öt vétkességet megállapító döntés született.

A döntéshozatal során a vétkesség kérdésében három esetben egyhangúan, egy esetben szótöbbséggel döntött a tanács, amely a vád második pontját érintette és ebben felmentő ítéletet hozott. A vétkesség és büntetési nem esetén együtt két esetben egyhangú döntés született. Míg a büntetési nemmel kapcsolatban három esetben szótöbbséggel hozott ítélet született. Szótöbbség esetén az arány 3:2, illetve 4:1 volt.

A vétkességet megállapító döntések esetén a kiszabott büntetési nemek aránya az alábbi volt: rosszallás: három, feddés: két estben. Egy esetben pedig a bíró akarata elleni nyugdíjazás történt.

Az összesített adatok az alábbi kimutatásban olvashatók.

[241] HU BFL VII.1.b. 13. 14/1901. Adorján Imre. (908/1910. 1910. február 21.)

A jegyzőkönyvek alapján megállapíthatjuk, hogy a fegyelmi tanács érdemben döntött az ügyekről, a döntéshozatal nem automatikusan történt a vádló indítványa alapján. Az előadó bíró és a szavazóbírók több esetben különböző álláspontot képviseltek, ezért nem minden döntés egyhangúan született. Tehát összességben megállapíthatjuk, hogy e fegyelmi ügyekben minden esetben érdemi vita zajlott és minden esetben alaposan indokolt határozat született.

5.3. A fegyelmi eljárás vizsgálati szakasza

Az alább olvasható két fegyelmi eljárás a botrányos magaviselet tényállása alapján indultak, azonban a fegyelmi eljárás vizsgálati szakaszában maradtak. Az első forrás 1891. december 3-án kelt ügyészi indítványából ismerhető meg, amely szerint Gellér Rezső korponai ügyvéd Cseh István korponai királyi aljárásbíró ellen, amiatt nyújtott be panaszt, hogy az általa képviselt felperesnek folytatott perében 1891. október 30-án tartott tárgyaláson a bíró vele szemben „durván és illetlen magaviseletet tanúsított és őt kíméletlen bánásmódban megtámadván, ezáltal botránkozást keltett”.[242] A panaszos ügyvéd a panaszának „támogatására” további adatokat nem terjesztett elő, a panaszlott aljárásbíró a terhére rótt cselekményt tagadta. Mindezekre tekintettel mégis a panasszal megtámadott aljárásbíró maga is a fegyelmi vizsgálat foganatosítását kérte, ezért az ügyészség a vizsgálatnak elrendelését indítványozta. A panaszos ezen felül a nevezett aljárásbírót az illetlen és durva magaviselet vádján kívül további sokkal súlyosabb vádakkal illette: a perbeli alperessel való összejátszás, az alperes javára való részrehajlás, azonban ezekre a vádakra a vizsgálat nem volt kiterjeszthető, mert mindezeket a panaszos „csak mellékesen

[242] HU BFL VII.1.b. 1. 1891/63. Cseh István.

hozta fel", ezeket állításokat „még csak valószínűvé sem tette", továbbá a kérelmi részben csupán az albíró iránta tanúsított durva bánásmódja miatt kért megtorlást.[243] „A vizsgálatnak ily körülmények közt tehát csak az lesz a feladata, hogy a kérdéses tárgyaláson jelen volt, és a panaszos, valamint a panaszlott albíró által hivatott tanuknak kihallgatása által kiderítse, hogy az utóbbi a panaszos iránt milyen magaviseletet tanúsított és magaviselete által botrányt okozott-e."[244]

Az ügyben 1892. március 18-án a fegyelmi bíróság a fegyelmi eljárást megszüntette, mivel a királyi főügyészség a panaszt nem tartotta fenn, a panaszló pedig ellenindítványt nem terjesztett elő. Vád hiányában a további eljárást a Budapesti Királyi Ítélőtábla, mint fegyelmi bíróság megszüntette.

Egy másik forrásból Talabér István budapesti I.-III. ker. járásbírósági albíró ellen tett panasz ismerhető meg. Az 1900. július 4-én kelt ügyészi indítvány szerint Hoffer Mihály budapesti I.-III. kerületi járásbírósági albíró fegyelmi panaszában azt állítja, hogy Talabér István által hozott határozatot megváltoztatta, ezért Talabér azt mondotta neki, hogy hamisítást követett el. A vizsgálat szerint Hoffer Mihály a kérdéses határozatot önkényesen tényleg megváltoztatta. Ezért, ha bizonyítható is volna, hogy Talabér István hamisítással vádolta Hoffer Mihály albírót, akkor sem volna fegyelmi vétséggel terhelhető, „mert valódi tényt állított s habár a kifejezés nem tekinthető udvariasnak, de az még sem bír oly jelleggel, hogy annak alapján 1871: VIII. t.cz. 20. § a. b."[245] – pontjába ütközne, ezért az ügyészség fegyelmi eljárást mellőzését kérte.

5.4. A hivatali vétség tényállása

A hivatali vétség megítélése alá esett Szlamka István selmecbányai járásbíró fegyelmi ügye, de 1891. április 29-én a Budapesti Királyi Főügyészség indítványa nyomán fegyelmi eljárás mellőzéséről hozott határozatot a fegyelmi bíróság. Az indítvány indokolása szerint 1890 augusztus 25-én hozott első bírói ítélettel eldöntött bűnügy – amellyel szemben felülvizsgálatot nyújtottak be –, az aljárásbíró asztaláról többi elintézetlen ügyei közül nyomtalanul eltűnt, majd az 1890 decemberében végrehajtott „szorgos kutatás daczára sem" került elő. A vizsgálat során az aljárásbíró úgy nyilatkozott, hogy a kérdéses ügy a hivatali szobájában volt a többi ügy között az asztalán és „az ő hibája nélkül ismeretlen kezek gonosz közreműködése folytán veszett el". A vizsgálat során kiderült, hogy a járásbíróság helyiségei csupán erkély ráccsal vannak ellátva,

[243] Uo.
[244] Uo.
[245] HU BFL VII.1.b. 8. Talabér István.

állandó őrizet alatt nem álltak, ezért az idegenkezűséget nem lehet kizárni. „Ezeknél fogva nem lehetvén azt bizonyítottnak venni, hogy a kérdéses bűnügy Szlomka István albíró hibájából veszett el, - a további eljárás és vizsgálat beszüntetését kellett indítványozni."[246]

A következő forrásban a főügyészség 1891. április 3-án szintén a fegyelmi eljárás megindítását mellőző indítványt tett Winchkler István pápai járásbíróval szemben. Az indokolás a következő. Idősebb Szűcs Sámuel elmondása alapján 1890. november 20-án a királyi járásbíróságon vádlottként jelent meg, ahol a királyi aljárásbíró védelme előterjesztése közben megakadályozta és megfenyegette, hogy ha még egy szót szól, fogházba veti. A bíró nyilatkozatából, azonban az derül ki, hogy a panaszlót nem védelme előterjesztése közben akadályozta meg.

> „Kénytelen volt a bíróság előtt való tiszteletlen és rakanczátlan magaviselete miatt rendre utasítani, kitűnt továbbá a nyilatkozatból, hogy a panaszlót Pozsony város rendőrsége erkölcsi bizonyítványában akkép jellemzi, hogy »mint igen rakonczátlan és veszekedő természetű ember ismeretes«, végül kitűnt, hogy a kir. ítélőtábla a panaszlat által a panaszlóra lopás vétsége miatt mért egy havi fogházbüntetést 2 hónapra felemelte. –
>
> A most említett adatok elég világosságot derítvén arra, hogy id. Szűcs Sámuel panaszkodásának alaptalan volta felismertethessék és eléggé bebizonyítva, hogy a panaszlattal a panaszló viselkedésének megítélésében kíméletlenség vagy hatalmaskodó ellenszenv nem vezérelte és így tehát őt semmiféle kötelezettségszegés nem is terheli: a fegyelmi eljárásnak vizsgálat rendelése nélkül leendő mellőzését kellett indítványozni." [247]

A következő forrás az 1900. április 11-én kelt, Bodányi László ráczkevei albíróval szembeni főügyészségi fegyelmi panasz. Az indítvány alapján a bíró az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) pontjába eső fegyelmi vétséget követett el, mert egy bűnjelként lefoglalt tehén és borjú kiadása iránt 1898. július 6-tól 1898. november 26-ig intézkedést nem tett intézkedést., Ennek következtében 83 frt. 51. kr. tartási költség merült fel, amelyet az államnak kellett megtéríteni.[248] Mivel a panaszlott bíró a kárt saját költségén megtérítette, ezért az ügyészség 1900. május 30-án indítványozta a fegyelmi eljárás mellőzését: „A mulasztás pedig melyből a

[246] HU BFL VII.1.b. 1. 18/1891. Szlamka István.
[247] HU BFL VII.1.b. 1. 19/1891. Winchkler István.
[248] HU BFL VII.1.b. 8. Bodányi László.

kár eredt, olyan csekély, hogy a kárnak önkéntes megtérítése után fegyelmi büntetés alá nem vonható: ennélfogva fegyelmi panaszomat visszavonom."[249]

A Budapesti Királyi Ítélőtábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1931. május 9-én ítéletében vétkesnek mondta ki az 1871. évi VIII. tc. a) pontjában Árvay Géza budapesti központi királyi járásbírósági alelnököt, ezért őt a bíróság feddésre ítélte. Az indokolásból a következő tényállás bontakozik ki.

Singer Ernőné felperes Singer Ernő alperes elleni perben a budapesti királyi. törvényszék, mint fellebbezési bíróság az elsőfokú bíróság ítélete ellen bejelentett fellebbezés következtében az 29. Pf. 1637/1930/6. sz. végzésben a bizonyítás kiegészítését rendelte el és az ennek során teljesítendő tanúkihallgatásokat az elsőfokon eljárt királyi járásbíróságnak hagyta meg. A járásbíróság elnöke azonban, akihez az elsőfokú ítéletet hozó bíróhoz a megkeresés teljesítésének elintézése végett az ügy visszakerült, a meghagyás teljesítését megtagadta és az iratokat további megfelelő eljárás végett visszaküldte a budapesti királyi törvényszékhez, azzal az indoklással, hogy

> „a Pp. egyik alapelve a közvetlenség, amelyből folyik, hogy a bizonyitást és igy a tanúkihallgatást is a perbíróság a szóbeli tárgyalás folyamán veszi fel. E szabály alól a Pp. 289. § 3. pontja költségkímélés – majd a Pp-nek, helyesebben az ezt kiegészítő 1925. évi VIII. t.c.-nek 10. §-a a fellebbezési bíróság idejének kímélése szempontjából az ott irt kivételeket engedi meg. Ez utóbbi §. szerint azonban az ítélkező bíróság a tanúk kihallgatását csak a székhelyen lévő kir. járásbíróság területén kívül bízhatja megkeresett bíróra, mert az igazságügyi bizottság indokai szerint abban az esetben, ha a tanúnak úgyis a törvényszék székhelyére kell jönni, nem indokolt, hogy a tanukat ne a székhelyen lévő ítélőbírósig hallgassa ki. Ezek szerint a kir. törvényszék 6. sorszámú határozata a Pp. alapelvével, illetve a törvényhozó akaratával ellentétes, igy a törvényt sérti és ezért azt a kir. járásbíróság nem foganatosíthatja."[250]

A budapesti királyi törvényszék ezért az eljárt királyi járásbíróságot egyenesen utasította a meghagyás teljesítésére. Azonban a nevezett járásbírósági alelnök a meghagyás teljesítését ismét megtagadta. Az iratokat a törvényszékhez visszaküldte, a Pp. 17. §-a értelmében a megkeresés teljesitéséről, illetve annak megtagadásáról az Ítélőtábla határozhatott. Az

[249] Uo.
[250] HU BFL VII.1.b. 66. 55/1930. Árvay Géza.

Ítélőtábla kimondta, hogy a járásbíróság a törvényszék fellebbviteli tanácsának bizonyítás felvételt elrendelő végzésében foglalt megkeresés teljesítését nem tagadhatta meg, és ezért utasította a járásbíróságot a foganatosításra. A nevezett alelnök ugyanezt az eljárást követte el egy másik üggyel kapcsolatban is. A két ügyet egyesítették. A bíróval szemben nem lehetett jóhiszeműséget megállapítani, mert makacsul kitartott álláspontja mellett, így és szembe került a felsőbb bíróság álláspontjával. Az ügyben hozott határozat a terhelt részéről bejelentett fellebbezés miatt nem emelkedett jogerőre. A Kúria az elsőfokú fegyelmi bíróság döntését részben helybenhagyta, a büntetés kiszabását megváltoztatta és az elkövetőt az 1871. évi VIII. tc. 22.§ a) pontja alapján rosszallásra ítélte. Az elvi tartalmú indokolás a következő:

> „A jogsegély általános fogalmából ered ugyanis az 1911: I. t.c. 15. §-ának parancsoló szabálya, hogy a megkeresés teljesitését megtagadni nem szabad. Ez általános szabály alól a törvény kifejezetten csak két esetben enged kivételt, amikor a megkeresést viszont meg kell tagadni: a / ha a cselekmény tiltó törvénybe ütközik, b/ ha az megkeresés utján egyáltalában nem teljesíthető. E szerint ahhoz, hogy a megkeresés megtagadható legyen, a foganatosítani kívánt cselekménynek kell tiltó törvénybe ütközőnek lenni."[251]

1895. április elsején a királyi főügyész indítványozta Zandegiacomo-Maczer Kálmán fiumei királyi törvényszéki albíró fegyelmi eljárásának megindítását, az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) pontjára hivatkozva. A tényállás az indítvány alapján a következő volt: az albíró beismerte, hogy hivatali székhelyére nem tért vissza. A távolmaradása nemcsak, hogy engedélyt nem kapott, hanem a visszatérésére a fiumei királyi törvényszéki elnök két alkalommal is felhívta. Az engedély nélkül való távolmaradása miatt a fegyelmi bíróságnak 1894. december 14-én 301. fegy. szám alatt kelt és a Kúria által 1894. évi március 23-án helybenhagyott ítéletével jogerősen meg is fenyített, amelynek ennek ellenére továbbra sem tért vissza a székhelyére. Ezáltal ismételt hivatali kötelességszegést követ el, amely az 1871. évi VIII. t. cz. 20. §-ának a) pontjába ütköző fegyelmi vétség minden ismérvét kimeríti. A bíró védekezésül betegségre hivatkozott, azonban a becsatolt orvosi bizonyítvány szerint az albíró egészséges volt, tehát egészségi állapota nem képzett akadályt a visszatérésre.[252]A vádlott albíró azonban állásáról végül lemondott, amelyről a bíróság 1895. április 23-án határozatot hozott, ezért a királyi főügyész az eljárás folytatását nem kérte.[253]

[251] Uo.
[252] HU BFL VII.1.b. 3. 1895/2. Zandegiacomo-Maczer Kálmán.
[253] Uo.

5.5. A botrányos magaviselet, mint fegyelmi vétség

E tényállás nagyfokú teret engedett a bírói mérlegelésnek, ezért a kutatott periratokban is rendkívül változatos ítéleteket és tanulságos indokolásokat olvashatunk. Ezekben az ügyekben kivétel nélkül a bíró magánéletében tanúsított magatartása miatt indult fegyelmi eljárás, így lehetőségünk van a korabeli erkölcsi elvárások tartalmát és a jogi normákhoz való viszonyát is vizsgálni. Mint korábban említettem, a legtipikusabb elkövetési magtartások az éjszakai tivornyázás, az éjjeli kocsmai duhajkodás, dulakodás a törvényszéken, apróhirdetés feladása az újságok házassági rovatában.[254] Az alábbiakban néhány jellemző jogesetet említek.

Az első levéltári forrásból Novák Károly lajosmizsei királyi járásbírósági albíró ügye ismerhető meg. A Budapesti Királyi Ítélőtábla, mint fegyelmi bíróság 1882. szeptember 11-i ítélete szerint az 1871. évi VIII. tc. 20 § b) pont alapján Novák Károly lajosmizsei királyi járásbírósági albíró fegyelmi vétséget követett el, ezért a fegyelmi bíróság a törvénycikk 22. § a) pont alapján jogerősen rosszallásra ítélte. Az ítélet indokolásából a következő tényállás ismerhető meg.

> „[A] nagykárolyi vendéglő udvarán egy társaság, ebben a vádlott Novák Károly is tekézett, kuglizott, ki a tanúvallomások szerint kissé ittas volt. Ugyanoda érkezvén Rigó Gáspár nagykárolyi elemi tanító is a játékban részvételre felhivatott és midön a tekéző helyen […] helyet foglalt. Novák Károly előbb nevezettnek czipőit akarta lábairól lefűzni, majd annak kalapját fejéről leütötte. Rigó Gáspár ily tréfákkal ellen tiltakozván, vádlott azonnal kalapját újra fejébe nyomva, azután azonban lekapván azt elhajította, mire a nevezett tanító vádlottat nyakon ütötte, azután a helyszínről lakására eltávozott, vádlott Novák Károly pedig nyomban utána ment és előbb a tanító által maga után bezárt […] ajtón dörömbölt, azután pedig a hátsó ajtón a tanító udvarára behatolván ott a tanítót sértő szavakkal illette, sőt vele durváskodásba is bocsátkozott, s annak lakására erőszakkal behatolni akart és csak a tanító nejének közben lépésére és csillapító kérelmére távozott el.

[254] HU BFL VII.1.b. 8. Talabér István; HU BFL VII.1.b. 11. 28/1901. Markó István; HU BFL VII.1.b. 51. 6/1925. Werheim Gyula; HU BFL VII.1.b. 51. 37/1924. Szabó Ignác; HU BFL VII.1.b. 83. 4/1938. Zubovich Artur; HU BFL VII.1.b. 83. 8/1937. Fogel Zoltán.

> Vádlottnak ezen ténykedése és annak minden egyes mozzanata – különösen azon körülmény is, hogy vádlott nyilvános helyen ittas volt, a botrányosság jellegét viseli magán […] tekintettel egyrészt vádlottnak feddhetetlen előéletére és azon körülményre, hogy vádlott tette előbb nyers tréfa volt, csak később vált komollyá továbbá, hogy vádlott őszinte megbánást tanúsított a végtárgyalás alkalmával – másrészt azonban arra, hogy vádlott ittas állapotát érezve a helyszínről el nem ment és az esemény komolyságát egyedül ő idézte elő, mindez oly feltűnő botrányos lett […] mindezek folytán […] rosszallással büntetendőnek mondatott ki."[255]

A következő forrás az 1925. június 6-án kelt ítélet, amelyben a magyar királyi Kúria a következő tényállást rögzített Szabó Ignác egri királyi törvényszéki bíró fegyelmi ügyében. A Kúria kisebb fegyelmi tanácsa az elsőfokú fegyelmi bíróság ítéletében megállapított tényállást az ott felhozott bizonyítékokat valónak fogadta el és úgy találta, hogy az elsőfokú bíróság helyes jogi okfejtéssel állapította meg vádlottaknak az 1871. évi VIII. tc. 20. §-ának b) pontja alá eső fegyelmi vétségben való vétkességét, valamint a bűnösségi körülmények kellő mérlegelésével a bűnösség fokával arányban szabta ki a vádlott fegyelmi büntetését.[256] Szabó Ignác egri királyi törvényszéki bírót, az elsőfokú bíróság rosszallásra ítélte, amelyet a Kúria helybenhagyott.

> „Ellenben a Lehoczky Márton vádlott bűnösségi körülményeinek szorgos méltatásával a m.kir. Kúria úgy találta, hogy ezt a vádlott a vele szemben már régebb idő óta csipkedő, gúnyolódó modorral viselkedő dr. Szabó Ignácnak a Bálint János szőlőjében tett bántó élű megjegyzését az előzmények után joggal maga ellen irányzott célzatos sértésnek vehette, hogy vádlott-társának vele szemben tanúsított viselkedése miatt benne összegyülemlett keserűséget ez az újabb sértés még jobban fokozhatta és dr. Szabó Ignácnak a Korona vendéglő kertjében őt tovább izgató viselkedése és szóbeli nyilatkozatai, végül pedig az a kijelentése, hogy tekintse magát felpofozottnak, alkalmasak voltak Lehoczky Márton vádlottban a felháborodásnak nagy mértékben való felkeltésére, mihez képest a m.kir. Kúria az eset összes

[255] HU BFL VII.1.b. 1. 1891/41. Novák Károly.
[256] HU BFL VII.1.b. 51. 37/1924. Szabó Ignác.

> körülményeinek mérlegelésével arra a meggyőződésre jutott, hogy ez a bor hatásától amúgy is felhevült, érzékenyebb természetű vádlott a dr. Szabó Ignác kihívó viselkedésétől felingereltetve erős felindulásában ragadtatta el magát arra, hogy vádlott társa ellen tettlegességet kövessen el."

Mindezeket megvizsgálva, valamint az elsőfokú bíróság által felhozott enyhítő okkal és azzal, hogy az eset ugyan nyilvános helyen, de alig néhány ember jelenlétében történt, a Kúria az elsőfokú bíróságnak Lehoczky Márton vádlott ellen megállapított büntetését vétkessége fokához képest aránytalanul súlyosnak tartotta, ezért az ítélet erre vonatkozó részének megváltoztattatta.[257]

A következő jellemző eset Werheim Gyula kecskeméti királyi járásbíró fegyelmi ügye. A bírót a Budapesti Királyi Ítélőtábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1925. május 16-án vétkesnek mondta ki, ezért őt bíróság feddésre ítélte és elrendelte más bíróságra való áthelyezését. A tényállásból megtudható, hogy Werheim Gyula és Papp Dezső ügyvéd, valamint Fekete József gazdálkodó 1924 karácsony első ünnepén mulatozni indultak.

> „Egyik vendéglőből a másikba járva, borozva, kártyázva, tivornyázták át az éjszakát. Éjfél utáni 2 óráig a kecskeméti „Beretvás" kávéházban makaó játékot játszottak. Záróra után a vasúti vendéglőbe mentek, ahol hideg ételeket és sört fogyasztottak. Innen az Erzsébet falatozóba mentek, amely még zárva volt. Miután a helyiséget a vendéglős kopogtatásukra kinyitotta, bementek az intelligens közönség részére fenntartott különszobába, ahol 21-es kártyajátékot játszottak. Nagyban ment az ivás, nagyban a kártya. Terhelt nyereségben volt. Nyeresége körülbelül 3-4.000.000 koronára ment. Az Erzsébet falatozóban, ahol utoljára mulattak és ahol időközben egy közös ismerős, Bajkai Lajos is megjelent, kártyavita támadt terhelt és Papp Dezső között. E vita közben terhelt felugrott és Papp Dezső felé fordulva ennek édesanyját mélyen sértő trágár kifejezést használt. […] Erre Papp Dezső felugrott és terheltet kétszer megütötte. A tettleges inzultus után terhelt távozott a különszobából, hol az incidens lefolyt, de egy negyedóra múlva visszajött és egy szomszéd asztalnál telepedett le."[258]

[257] Uo.
[258] BFL VII.1.b. 51. 6/1925. Werheim Gyula.

A tényállás szerint Papp Dezső kezet nyújtott a terheltnek békülés szándékából, aki ezt elfogadta és visszaült az asztalhoz. A terhelt nem ismerte be vétkességét. A fegyelmi bíróság ennek ellenére magatartását a fegyelmi vétség tényállásának minősítette, ugyanis a terhelt a társadalmi állásához nem méltó, trágár, illetve sértő kifejezésekkel illette az ügyvéd édesanyját.

> „Ezzel a magatartással provokálta a lefolyt botrányos jelenetet és okozójává lett annak, hogy Papp Dezső őt tettleg bántalmazza. A botrányos, tettleges inzultus körülményei még inkább indokolják a vétkesség megállapítását. Terhelt ugyanis bírói állása és meglettebb kora ellenére kocsmáról kocsmára járva átdőzsöli az egész éjszakát. Iszik és nagybani szerencsejátékba vesz részt, ugy hogy anyagi viszonyait meghaladó kártyadifferentiái merülnek fel. A botrányos jelenet után sem viseli magát lovagias gondolkozású és önérzetes férfihez illő módon. Ahelyett, hogy a helyszínről végleg távozva és kijózanodását bevárva gondolkozott volna, az őt ért súlyos sértés elintézése módján, visszatért ugyanabba a helyiségbe, ahol a tettleges inzultus érte és ahol mulatozott az a férfi, aki őt tettleg inzultálta.”

A bíróság kimondta, hogy az 1912. évi VII. t. c. 9. §-a alapján a bíró hivatalból való áthelyezését el kellett rendelni, „mert terhelt a történtek után jelenlegi székhelyén a bírót megillető tekintélyt többé nem élvezhetné s igy közérdek, hogy jelenlegi állomáshelyéről áthelyeztessék.”[259]

Az ítélet ellen a nevezett bíró, a következő szövegű fellebbezést terjesztette elő:

> „Hiszen igaz, a hivatás magaslatán álló bíró éljen hivatásának és hivatalán kívül is tanúsítson oly magaviseletet, amely a bírói méltóságnak megfelel. De nem fordul-e elő soha bíró – különösen legényember – életében, hogy néha húsból és vérből álló ember és akkor a Corpus Juris területén kívül álló szórakozást is keres? Megtorlandó cselekmény-e, ha egy Bíró kártyázik, holott vidéken ez a bevett szórakozási nemek közzé tartozik uri emberek között?
>
> Nem. Ez nem bizalomra méltatlanná tevő magatartás. Akkor lenne az, ha bíró notorius kártyás lenne, notorius, züllött kártyásokkal, alacsonyrendű helyeken folytatná a játékot. De én előkelő földbirtokossal és ügyvéddel töltöttem egy, egyetlen egy estét, ezt csak nem lehet bűnömül felróni? […] Nyugodtan bízom ügyemet a

[259] Uo.

> nagyméltóságú Fegyelmi Bíróságra, amely, ha sújtja is a bűnös bírókat, de meg is védi őket. Jellembe vágó, a bírói talár tisztaságát rontó cselekményt el nem követtem."[260]

A Kúria 1925. október 17-én kelt ítéletében az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Az indokolás szerint, a Kúria kisebb fegyelmi tanácsának is meggyőződése volt, hogy a vádlottnak tettleges bántalmaztatásával végződött éjjeli kocsmai duhajkodás a bírói tekintéllyel össze nem férő botrányos magaviselet fogalmát kimeríti. Kimondta továbbá, hogy az 1912. évi VII. tc. 9. §-ának alkalmazása „pedig annál inkább helyben volt hagyandó, mert vádlott nőtlen s csak három év óta kecskeméti lakós, következéskép reá nézve a más székhelyre leendő áthelyezés nem jár olyan következményekkel, amelyek ennek az egyébként indokolt rendelkezésnek mellőzésére alapul szolgálhatnának."[261]

5.6. A büntetőügyek miatt indult fegyelmi eljárások

Ebbe az ügytípusba tartozott Rose Gyula szentendrei királyi járásbíró ügye, aki ellen levéltitok megsértésének vétsége miatt volt folyamatban büntetőper Az ügyről a királyi főügyész 1900. május hó 11-én 114/fgy. számú iratból értesült.

A tényállás a következő volt: Szüts Ödön előtt egy polgári per volt folyamatban. Az alperes ügyvédje érdeklődött az írnoknál, hogy érkezett-e fellebbezés; az írnok azt a tájékoztatást adta, hogy érkezett egy ajánlott levél Szüts Ödön részére, amiben valószínűleg a fellebbezés van. Mivel Szüts Ödön szabadságon volt, az alperes ügyvédje a járásbíróság vezetőjéhez Rose Gyulához fordult, aki miután meggyőződött a levél nagyságáról és súlyáról, ezáltal arról is, hogy abban magán levél nem lehet, felbontotta: „abban találta a felperes fellebbezését, ámde a fellebbezéshez egy levél is volt csatolva következő tartalommal: »Szíveskedjék ezen fellebbezést szíves ígéretéhez képest úgy beiktatni, mintha kellő időben érkezett volna.« Rose Gyula a levél tartalmát közölte ugyan […] de azon kérelemmel, hogy az köztük maradjon. Ezt megtudván, Szüts Ödön albíró levéltitok megsértése miatt följelentéstett Rose Gyula ellen."[262]

Azonban a vádat végül ejtették, de az iratokat fegyelmi eljárásra a törvényszék elnökéhez kellett terjeszteni. Mivel azonban az adott esetben sem vétkes kötelességszegés, sem botrányos magaviselet törvényi tényállása nem valósult meg, a királyi főügyész nem emelt fegyelmi panaszt. Az 1878. évi V. tc. 327. §-ában meghatározott a levéltitok megsértésének fő

[260] Uo.
[261] Uo.
[262] HU BFL VII.1.b. 8. 1900. Rose Gyula.

tényállási eleme volt, hogy az elkövetőnek tudnia kellett „a levél jogtalan felbontásáról vagy a levél tartalmának közzétételéről”. A jogtalanság tudatának ismérve hiányzott, hiszen a terhelt bíró jóhiszeműleg bontotta fel a levelet, azt hitte, hogy a boríték magántitkot képző levelet nem tartalmaz, a magánlevélhez véletlenül jutott, mert az a fellebbezéshez volt csatolva. Ezért nem lehetett a jogtalanságot megállapítani. A „levéltitok megsértésének közzététele” is sem valósult meg, mert azt az alperes ügyvédjével a terhelt bíró úgy osztotta meg annak tartalmát, hogy titoktartásra kérte.[263]

A Budapesti Királyi Főügyészség 1900. február 27-én a Budapesti Királyi Főügyészség a következő tényállást állapította meg Markó István vámosmikolai királyi járásbírósági albíróval szemben: Markó István párbajt vívott Kádár Kálmánnal szemben a „vámosmikolai casinóban”, mert Kádár Kálmán azt mondta róla, hogy „hitvány, piszok, jellemtelen ember”. Ezért „pedig Kádár Kálmán békés úton satisfactiot nem szolgáltatott neki: a társadalmi közfelfogás nyomása alatt erkölcsi jóhírneve érdekében kénytelen volt ellenfelével párbajt vívni, mely cselekmény miatt jogerősen három napi államfogházra ítéltetett.” Az ügyészség megítélése alapján ebből a tényállásból nyilvánvaló, hogy Markó István nem követett el olyan cselekményt, amely az 1871. VIII. tc. 20. § vagy 21. § alapján fegyelmi vétségnek lenne tekinthető, ezért a fegyelmi eljárás megindítását nem indítványozta.[264]

A Budapesti Királyi Főügyészség 1913. október 21-én kelt indítványában Pozsgay Béla kiskőrösi járásbíróval szemben a fegyelmi eljárás mellőzését kérte. Az indokolásból a következő tényállás ismerhető meg: Pozsgay Béla kiskőrösi járásbírót a Btk. 258. §-ba ütköző a 259. §-a szerint minősülő rágalmazás vétsége miatt, mint „társ-szerzőt” helyezték vád alá a „Kiskőrös és Járása” című lap 1910. július 17-én kiadott számában „Nyilttér” rovatában megjelent sajtóközlemény miatt. Az esküdtbíróság Pozsgay Bélát az ellene emelt vád alól jogerősen felmentette. Ezért a fegyelmi bíróságnak azt a kérdést kellett eldönteni, hogy a bűnügy tényállása alkalmas-e fegyelmi eljárás megindítására.

> „Pozsgay Béla járásbíró és Melczer Gyula főszolgabíró mint Biró Dezső, Sáfáry Endre és Ugrik Kálmán megbízottai megbízójukhoz egy levelet intéztek, melyben kijelentik, hogy Erdély Lajossal szemben lovagias elégtétel vevésnek helye nincs, miért is azt ajánlják, hogy az illetékes bírósághoz forduljanak.

[263] Uo.
[264] HU BFL VII.1.b. 8. 1900. Markó István.

> Pozsgay Béla ugyan elismerte, hogy ezt a levelet aláírta, de nem volt tudomása arról, hogy az a »Kiskőrös és Járása« című lapban ki fog adatni."[265]

Melczer Gyula az esküdtszéki tárgyaláson megerősítette és kijelentette, hogy a levelet ő írta és Pozsgay Béla azt csak aláírta, ezért a fegyelmi bíróság megállapította, hogy az 1871. VIII. törvénycikk 20. §-ának a) és b) pontjába „ütköző fegyelmi vétség tényálladéka föl nem ismerhető, az eljárás megindítása mellőzendő."[266]

A következő forrás Metzke Károly fegyelmi ügyéről szól. Ebben az esetben a Budapesti Királyi Főügyészség 1914. március 24-én a fegyelmi eljárás mellőzését kérte. Az indokolás a következő volt: Metzke Károlyt a szentendrei királyi járásbíróság becsületsértés vétsége miatt 20 korona pénzbüntetésre ítélte, mert 1913. július végén, Visegrádon Proháczki Katalint arcon ütötte. „A törvényszék elnökéhez beadott nyilatkozatában azt adja elő, hogy a kérdéses alkalommal Visegrádon szőlőjébe akart kimenni, s egy elvitt kulcs miatt cselédjét az utcán kérdőre vonván, Proháczki Katalin a cseléd ügyét megáévá téve panaszlott bíróval szemben kihívóan viselkedett, vele feleselt, mire panaszlott bíró őt arcul ütötte."

A fegyelmi bíróság megállapította, hogy Metzke Károllyal szemben e tényállás miatt a fegyelmi eljárás megindítása mellőzendő, „mert érthető jogos felháborodásában cselekedett, a mikor a cselédjével fennforgó ügyébe illetéktelenül beleavatkozott Proháczki Katalint arcul ütötte, s mert az ügy büntető úton való elintézése után nincs ok a fegyelmi eljárás megindítására."[267]

A budapesti királyi főügyészség 1926. július 6-án kelt indítványában Gedeon Alajos budapesti királyi törvényszéki bíróval szembeni fegyelmi eljárás mellőzését indítványozta. A tényállás szerint Gedeon Alajos 1926. május 18-án a lakása előtt hangosan játszó gyerekeket csendre intette. Ezért a gyerekek a szemközti ház pincéjébe szaladtak, a bíró utánuk ment, hogy felírja a nevüket abból a célból, hogy az illetékes iskolai és rendőri hatoságoknak az utcai csendháborításoknak megakadályozása céljából jelentést tehessen. Amikor a pincéből kijött, Niemand Józsefné az egyik gyermek anyukája a következő szavakkal illette: „szemtelen, pimasz, csirkefogó, szemtelen piszok". Ezért Gedeon Alajos becsületsértés vétsége miatt feljelentést tett. A büntető eljárás során Niemand Józsefné viszonvádat emelt a bíróval szemben, mert az „közönségesnek" nevezte őt. Niemand Józsefnével szemben a bíróság megállapította, hogy feltűnően durva és nyilvánosan elkövetett becsületsértés vétségét. Gedeon Alajossal

[265] HU BFL VII.1.b. 30. 12/1913. Pozsgay Béla.
[266] Uo.
[267] HU BFL VII.1.b. 30. 3/1914. Metzke Károly.

szemben emelt vád alól felmentették. „Nem merült fel semmi adat arra, hogy dr. Gedeon Alajos a bíróság által elbírált eset alkalmával oly botrányos magaviseletet tanúsított, melynél fogva az őt, állásánál fogva megillető tiszteletre és bizalomra méltatlanná vált volna."[268] Az indítvány alapján az Ítélőtábla 1926. szeptember 4-én kelt határozatával mellőzte a fegyelmi eljárást Gedeon Alajossal szemben.

Az alfejezet utolsó forrása Fayl Ivor fegyelmi ügye. A budapesti királyi főügyészség 1931. március 31-én Faly balassagyarmati királyi törvényszéki bíróval szemben a fegyelmi eljárás mellőzését indítványozta. A tényállás szerint a budapesti királyi büntetőjárásbíróságnál a bíróval szemben a Bvt. 20. §.-ába ütköző kétrendbeli hatóság előtti rágalmazás miatt büntetőeljárás volt folyamatban, mert fegyelmi feljelentést tett Henrád Henrik ügyvéddel szemben. Az ügyvéddel szemben a fegyelmi eljárást mellőzték, mivel a fegyelmi feljelentésében „fegyelmi vétség elkövetése kellő ténybeli alap nélkül, gondatlanul vádolta és vádja nem bizonyult valónak".[269] A budapesti királyi büntető járásbíróság azonban 1930. november 24-én hozott ítéletével Fayl Ivort felmentette a vád alól, mivel a bizonyítási eljárás eredményeként azt állapította meg, hogy „a fegyelmi feljelentésben foglalt vádaknak mindenben meg volt a kellő ténybeli alapja és igy a vádlottat a feljelentés megtételénél gondatlanság sem terheli. A feljelentés megtétele által tehát nem követett el bűncselekményt."[270]

5.7. A Tanácsköztársasággal összefüggő fegyelmi ügyek

5.7.1. Megszüntető és felmentő fegyelmi bírósági határozatok

E csoportba tartozó fegyelmi eljárások ténylegesen nem felelnek meg sem a hivatali vétség, sem a botrányos magaviselet tényállásának. Ezekben az esetekben jelentős részben politikai számonkérésről volt szó. Ezekben az eljárásokban a bírák kommün alatti magatartását vizsgálták. Azokkal a bírákkal szemben, akik a Tanácsköztársaság[271] ideje alatt vezető pozíciót töltöttek be, a Tanácsköztársaság bukása után fegyelmi eljárást indítottak.[272] Ebben az alfejezetben az általam kutatott források alapján azokat az eseteket mutatom be, amelyekről általánosságban elmondható, hogy a fegyelmi eljárások végén a bírákat felmentették vagy a

[268] HU BFL VII.1.b. 53. 26/1926 Gedeon Alajos.
[269] HU BFL VII.1.b. 67. 18/1931. Fayl Ivor.
[270] Fayl Ivort 1927-ben hivatalvesztésre ítélték, a tényállást lásd: BELIZNAI 2024. 238-289.
[271] HOLLÓSI Gábor: Alkotmányos alkotmánytalanság. A Tanácsköztársaság alkotmányával kapcsolatos problémák. *Rubicon*, 2019/4. sz. 12-15. p.
[272] Bírák ügyeiről az igazoló bizottság előtt lásd bővebben: ANTAL 2019. 62-97.; 123-133. p.

fegyelmi eljárást mellőzték[273] velük szemben, általában olyan indokkal, hogy a vezetői pozíciókba kényszerből kerültek és hatalmukkal nem éltek vissza.

Erre példa Porázik János szécsényi járásbíróval szembeni feljelentés. Ebben az esetben a fegyelmi bíróság az 1919. november 22-én kelt határozatával mellőzte a fegyelmi eljárás megindítását.[274] A bíróval szemben egy balassagyarmati lakos azért tett büntetőfeljelentést, mert a panaszlott bíró a szécsényi munkás- katona- és paraszttanács tagja, a tanács közművelődési osztályának előadója volt. Ezen túl a Szécsényben 1919. május 1-én tartott vörös népünnepélyen, illetve több alkalommal tartott vörös kabarék és propaganda előadások rendezésében is aktívan részt vett. Megalapította a szécsényi közalkalmazottak szakszervezetét. Elvállalta annak elnökségét és a szervezet alakuló gyűlésén a proletárdiktatúra iránti hódolatát is kifejezte. A balassagyarmati államügyészség a lefolytatott büntetőügy nyomozása során nem talált büntetendő cselekmény megállapítására alkalmas bizonyítékokat, ezért a nyomozati iratokat a fegyelmi bírósághoz tették át.

A panaszlott bíró beismerte, hogy az említett tisztségeket betöltötte, és a szakszervezet megalakításában is részt vett. Azonban a közéleti szereplést abból a célból vállalta, hogy a Tanácsköztársaság szervei által amúgy is gyanakvással figyelt közalkalmazottak érdekeit lehetőleg megvédje és az új kormányzat helyi szerveinek mintegy fékjéül szolgáljon. Részben tagadta, hogy a Tanácsköztársaság iránti hódolatát fejezte volna ki. A május elsejei ünnepséggel és a további programokkal kapcsolatban pedig kifejtette, hogy azokat nem ő szervezte.

A fegyelmi bíróság a döntés indokolásában megállapította, hogy „tanúk egész sorának egybehangzó vallomásával is igazolást nyert”, hogy a bíró a betöltött pozícióiban arra törekedett, hogy a szélsőségekre hajló elemeket „a lehetőségekhez képest megfékezze, a rémuralmat tompítsa, a közalkalmazottak érdekeit megvédje”. Ez a törekvése eredményes is volt, mert a városban lévő felekezeti iskolák államosítását késleltette, a magánlakásoknak iskolák céljára történő igénybevétele ellen tiltakozott. A köztulajdonba vett egyházi javak és könyvtárak likvidálásának mellőzése részben neki volt köszönhető. A vörös kabarék a bíróság szerint nem politikai jellegű rendezvények voltak, hanem a szegényebb társadalmi osztályok segélyezését szolgálta. A fegyelmi bíróság nem talált arra bizonyítékot, hogy a panaszlott bíró a tanácsköztársaság híve lett volna. A járásbíró védekezését igazolták, amely során bizonyítást nyert az is, hogy az eljárás alá vont az akkori politikai irányzatot élesen bírálta. Mindezekre

[273] Mellőzte a fegyelmi bíróság a fegyelmi eljárást továbbá: Simon Mihály tamási járásbíró (37/1919.), Vitkovics Sándor bonyhádi járásbíró (38/1919.), Záhonyi Aladár sásdi járásbíró (39/1919.) és Kelényi Jenő budapesti központi járásbíró (42/1919.) ügyében is, lásd: HU BFL VII.1.b. 38/a (1919) alatt.
[274] HU BFL VII.1.b. 37. 8/1919. Porázik János.

tekintettel a közvádló a fegyelmi eljárás mellőzését indítványozta, és a fegyelmi bíróság is felmentő határozatot hozott.

Szintén e napon, a fegyelmi bíróság 1919. november 22-én kelt határozatával megszüntette a fegyelmi eljárást Bubics Jenő budapesti büntetőtörvényszéki bíróval szemben.[275] A fegyelmi eljárást azért indult meg, mivel a Tanácsköztársaság alatt a legfőbb államügyészség, majd a budapesti államügyészség vezetésével bízták meg, amely tisztséget a kommün bukásáig megtartott. Az általa vállalt megbízások természete miatt, azt kellett megvizsgálni, hogy a rendszer meggyőződéses hívei közé volt-e sorolható.[276] A lefolytatott vizsgálat alapján ez azonban nem volt igazolható. A panaszlott bíró a vezetői kinevezését megelőző időkben sem volt semmilyen politikai pártnak vagy szakszervezetnek tagja. A vezetői megbízásra azért választhatták őt, mivel „liberálisabb gondolkodású bíró hírében állott".[277] Az államügyészség vezetése előtt vádbiztosi megbízást jelöltek ki számára, amelyet visszautasított. A vezetői tisztséget sem akarta elvállalni, arra „parancsszóval kellett kényszeríteni". A vezetői megbízatással kapcsolatban kijelentette, hogy kellemetlenül érintette, de a következményektől tartva már nem tudott előle kitérni. A kommunizmusnak nem volt híve, az ügyészségi kollégái bizalommal voltak iránta. A vezetői státusz során kifejtett magatartása kifogástalan, udvarias és barátságos volt. Kiemeli a bíróság, hogy Pongrácz Jenő legfőbb államügyész kiszabadítása érdekében a legnagyobb készséggel járt el, továbbá közbejárásának volt köszönhető, hogy a legfőbb államügyészség tagjait nem bízták meg az egyházi javak likvidálásával, továbbá az is, hogy a legfőbb államügyészség a régi szerveztében és korábbi hivatali helyiségeiben maradhatott meg. Mindezekre tekintettel a bíróság fegyelmi vétséget nem állapított meg..

A fegyelmi bíróság 1920. január 19-én kelt határozatával mellőzte a fegyelmi eljárás megindítását Boda Géza kaposvári bíróval szemben is. A nevezett kaposvári törvényszéki bíró a Tanácsköztársaság idején nem sokkal a tanácskormány lemondása előtt a kaposvári forradalmi törvényszéken a helyettes elnöki, a bűnügyeket likvidáló bizottságban pedig előadói pozíciót töltött be. Megbízatásai során tanúsított magatartása miatt a kaposvári törvényszék és az igazoló bizottság elnöke indítványozta tevékenységének kivizsgálását.

A vizsgálat megállapította, hogy Boda Géza törvényszéki bírót a forradalmi törvényszék helyettes elnökévé, valamint a bűnügyek likvidáló bizottságának előadójává saját akarata, sőt

[275] HU BFL VII.1.b. 34. 5/1919. Bubics Jenő.
[276] Hasonló célból és okból indult meg a fegyelmi és büntetőeljárás Mándi Sándor budapesti királyi büntetőtörvényszéki bíróval szemben is, mivel a Tanácsköztársaság alatt rendőrségi vádbiztos volt, azonban a terhelt a hivatali állásáról lemondott, ezért vele szemben 1921. február 19-én a fegyelmi eljárás megszűnt. Lásd: HU BFL VII.1.b. 34. 9/1919. Mándi Sándor. Mándi később ügyvédi irodát nyitott Budapesten a Margit körúton (lVilág, 1921/207. sz. 9. p.)
[277] Uo.

kifejezett tiltakozása ellenére nevezték ki. Magatartása mindkét megbízatásában kifogástalannak bizonyult. Kényszerek hatására a forradalmi törvényszék helyettes elnökeként mindössze két ügyben látta el elnöki tisztségét. Elnöki hatalmát azonban ezekben az ügyekben is a Tanácsköztársaság törvényellenes rendeleteit megsértő vádlottak javára érvényesítette. Az egyik ügyben keresztülvitte a vádlott felmentését, a másikban pedig sikeresen járt közben annak érdekében, hogy a vádlottat mindössze be nem hajtott pénzbüntetésre ítéljék. A vizsgálat továbbá megállapította, hogy a bepanaszolt bíró a bűnügyek megszüntetésébe egyáltalán nem avatkozott, viszont sikeresen működött közre abban, hogy a bizottság által megszüntetett bűnügyek iratait megóvják a megsemmisítéstől.

A vizsgálat során megismert adatok semmiféle bizonyítékot nem szolgáltatnak arra, hogy a törvényszéki bíró híve lett volna a Tanácsköztársaság rendszerének. Az új rezsim szervei által neki juttatott tisztségek betöltése pedig a vizsgálat során igazolt körülményekre tekintettel sem a hivatali kötelességek vétkes megszegését, sem a botrányos magatartás elemeit nem merítette ki, ezért a fegyelmi eljárás megindításának mellőzését indítványozta. A bíróság megállapította továbbá, hogy a fegyelmi bíróság illetékessége a 4957/1919 M.E. számú rendelet 1. §-ának (1) bekezdésén alapszik, figyelemmel arra, hogy az eljárásra különben a Pécsi Ítélőtábla volt hivatott, amelynek működését ellenséges megszállás akadályozta, a vád képviselője pedig a budapesti királyi ítélőtáblához, mint fegyelmi bírósághoz fordult."[278]

Székely Lajos budapesti királyi büntetőtörvényszéki bíróval szemben fegyelmi és büntetőeljárás is indult, ugyanis a Tanácsköztársaság alatt a budapesti forradalmi törvényszék, majd a vörös őrség mellett vádbiztos volt.[279] A fegyelmi eljárásban vizsgálni kellett, hogy a vádbiztosi működés az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és/vagy b) pontjába ütköző fegyelmi vétség tényállását megvalósítja-e. A vizsgálat azért indult, mert a vádbiztosi állás elvállalása arra engedett következtetni, hogy a terhelt a Tanácsköztársaság híve volt, az elveit követte és ezzel a magatartással a hivatali kötelességét megszeghette, továbbá botrányos magatartást is tanúsíthatott. A proletárállam idején megvalósult terror miatt azt is vizsgálni kellett, hogy a vádbiztosi tisztet önként vagy kényszerből vállalta-e el, azonosította-e magát a Tanácsköztársaság szellemiségével. Mind a bűnügyi, mind a fegyelmi vizsgálat során kétségtelen bizonyossággal megállapítható volt, hogy a terhelt nem az új rendszer érdekében folytatta munkáját, hanem a megtorlástól tartva járt el. Tevékenysége során az üldözött és

[278] HU BFL VII.1.b. 39. 53/1919. Boda Géza.

[279] HU BFL VII.1.b. 34. 7/1919. Székely Lajos. Vádbiztosi tisztsége és működése miatt Vass Károly budapesti királyi törvényszéki bíróval szemben is fegyelmi eljárás zajlott, amelynek során a terheltet 1920. május 15-én az elsőfokú fegyelmi bíróság felmentette a vád alól. A döntést október 16-án a Kúria kisebb fegyelmi tanácsa is helyben hagyta. Lásd: 8/1919. Vass Károly.

intézkedési körébe utalt személyeket pártfogásába vette, feljelentéseket semmisített meg és az üldözötteket jogi tanácsokkal látta el, amelyekkel a vád alól szabadulni tudnak. Továbbá a „terror hatása által rákényszerített tiszt teljesítésében is az igazság szolgálatába szegődött [...] működésének minden mozzanata a felette és családja felett lebegő veszedelem mellett is a törvényes jogrend érvényre juttatását és az igazság megvalósítását szolgálta”.[280] Ezekre tekintettel a fegyelmi bíróság 1920. június 17-én a fegyelmi eljárás megszüntetéséről döntött.

Megszűnt a fegyelmi eljárás 1920. június 17-én Merkl János jászberényi királyi járásbíró ügyében is. A fegyelmi eljárás azért indult meg, mert a panaszlott bíró a jászberényi forradalmi törvényszék bírói állását ellenkezés nélkül elfogadta és „a törvénytelen bíróságnál való működésével bírói esküjét megszegte és a kommunizmus elveivel egyetértését juttatta kifejezésre”.[281]

Az eljárás során azonban bebizonyosodott, hogy a bíró ezt az állást nem kérte, sőt vissza akarta utasítani, szabadulni igyekezett tőle – még betegség szándékos előidézését is vállalta – és az elfogadását „csak rábeszélésre s a polgári osztálynak teendő szolgálat reményében határozta el s állását ilyen értelemben és a jogrend szellemében töltötte be”. A jogtalanul vádolt egyéneknek segíteni igyekezett, a kommunizmus elveit ellenezte. Mindezekre tekintettel a bírósági döntés indokolása szerint az ügyben a fegyelmi vétség „alkotó elemei fel nem ismerhetők”.[282]

A következő forrás Szmetán László budapesti királyi törvényszéki bíró aktája, akivel szemben az Ítélőtábla 1920. április 17-én szintén megszüntette a fegyelmi eljárást. A budapesti királyi főügyészség a bíró ellen fegyelmi eljárást és vizsgálatot rendelt el, mert az a gyanú merült fel, hogy bíró szabálytalanul töltött be két tisztséget. A forradalmi időszak alatt 1919. április 30-tól május 14-ig a Mária Nostrai Országos Büntető Intézet, 14-től pedig az Ítélőtábla vezetésével bízták meg, ahol a Tanácsköztársaság megszűnéséig, augusztus 2-ig látta el hivatalát. Ezek a megbízatások arra feltevésre szolgáltattak alapot, hogy a panaszlott bíró a tanácskormány bizalmasa volt, illetve a munkaerejének a tanácskormány szolgálatába bocsátásával a proletárdiktatúrát támogatta. A fegyelmi vizsgálat adataiból, különösen panaszlott bíró védekezéséből, valamint a vizsgálat során kihallgatott bírósági vezetők, ügyvédek, tanácselnök egybehangzó vallomásaiból az volt megállapítható, hogy Szmetán nem volt kommunista érdemű, sőt a proletárdiktatúra alatt is kifejezést adott azzal ellenkező érzületének és meggyőződésének, hogy a rá erőszakolt állásokra csak Blázs Emillel való

[280] Uo.
[281] HU BFL VII.1.b. 37. 29/1919. Merkl János.
[282] Uo.

korábbi baráti kapcsolata folytán, a felajánlkozása nélkül nevezték ki. A Mária Nostrai Országos Büntetőintézet vezetésétől mindenáron szabadulni igyekezett, az Ítélőtábla ideiglenes vezetői állásában pedig kifogástalanul, a „legszerényebben" viselkedett. A proletárdiktatúra érdekeit egyik állásában sem szolgálta. A tanúvallomások szerint többször kijelentette, hogy nem tekinti magát az Ítélőtábla vezetőjének, hanem csupán az elnöki iroda ideiglenes főnökének, továbbá kifejezést adott annak is, hogy azt is csak kényszerűségből vállalta el.

> „Mindenkivel szemben szerényen, tisztességesen járt el, a bíráknak a lehetőség szerint kezükre járt, dr. Róth Ferenc kir. ítélőtáblai tanácselnököt az őt fenyegető lakás requirálás ügyében a legmesszebbmenő támogatásban részesítette, Bernáth Elek ítélőtáblai főigazgatót pedig arra utasította, hogy a tanácskormánynak azt a rendeletét, mely az elnöki letétben lévő kékpénznek fehérpénzre való kicserélését hagyta meg, hagyja figyelmen kívül s a cserét ne eszközölje.
>
> Azonkívül [...] a proletárdiktatúra későbbi idejében a nagy kommunista dr. Balázs Emillel is éles ellentétbe került s mikor kommunistaellenes meggyőződését hangoztatta, dr. Balázs Emil durván reá támadt s akasztófával is fenyegette."[283]

Az Ítélőtábla 1920. június 7-i határozatában megszüntette a fegyelmi eljárást Debreczky Géza budapesti királyi törvényszéki bíróval szemben is. A tényállás szerint 1919 májusában Debreczky két bírótársa előtt Perényi Jenő bírótársáról azt állította, hogy szerinte a proletárdiktatúra alatt egyes bírókat „boycott" alá fogják helyezni. A vizsgálat tárgya az volt, hogy Debreczky Géza szándékosan nevezte-e meg mások előtt Perényi Jenőt.

> „A beszélgetésnél jelen voltak kihallgatása előtt az a gyanú forgott fenn, hogy a panaszlott dr. Perényi Jenőt egy olyan hir szerzőjéül, amely miatt a diktatúra idejében most nevezettnek komoly baja támadhatott volna, két társa előtt, akik mindketten bizalmi állást töltöttek be, azért nevezete meg, hogy Perényinek kellemetlenséget okozzon vagy saját maga érdemeket szerezzen. Ez a gyanú eloszlott, mert megállapítást nyert, hogy Perényi a hírt csakugyan terjesztette, hogy abból titkot nem csinált, hogy arról a törvényszéken mindenki beszélt […] mielőtt a

[283] HU BFL VII.1.b. 39. 1/1920. Szmetán László.

> panaszlott megnevezte volna s, hogy a sértett nevét csak többszöri faggatás után mondta meg."[284]

Az Ítélőtábla 1920. június 17-én szüntette meg a fegyelmi eljárást Fenes Ferenc[285] budapesti királyi törvényszéki bíróval szemben, aki a Tanácsköztársaság idején a Kúria vezető állását töltötte be. Az indokolás szövege az alábbi: az ügyészség a 2/1920-as számú határozattal a vádlottal szembeni fegyelmi eljárás megszüntetését indítványozta. Fenes Ferenc budapesti királyi törvényszéki bíró a Tanácsköztársaság egész ideje alatt az igazságügyi népbiztos megbízatásából a magyar királyi Kúria vezetői tisztségét töltötte be. Semmilyen adatot nem találtak sem arra, hogy a bíró a kommunizmus híve lett volna, sem pedig azzal kapcsolatban, hogy a legfelsőbb bíróság vezetésére való kinevezése hátterében a tanácskormányhoz fűződő közeli kapcsolatai állhattak. „Amennyiben ily kapcsolat tényleg fennforgott, ez annak felismerésén alapult, hogy a panaszlott bíró a kommunista eszmékkel legalább is rokonszenvezett. Az elrendelt vizsgálat során ez a gyanú megerősítést nem nyert."[286]

A bíró védekezésében előadta, hogy tanácskormány szerveihez semmiféle kapcsolat nem fűzte, a felsőbb bíróság vezetői állásánál valószínűleg azért esett rá a választás, mert az „úgynevezett köztársaság" idejében felállított lakásügyi bizottságok egyikének elnöki állását állítólag megfelelően töltötte be. Állítása szerint a kirendelés kellemetlenül érintette, attól szabadulni igyekezett, de Láday István, akihez ilyen irányú kéréssel fordult, forradalmi törvényszékkel fenyegette meg, ezért a terror hatása alatt nem utasította vissza a megbízást. A Kúria másodelnökének a budapesti törvényszék elnökéhez intézett átirata, valamint tanúk vallomása szerint a panaszlott az állásának elfoglalásakor a legnagyobb szerénységgel viselkedett, és ezt a hozzáállást mindvégig megőrizte. A Kúria bíráit illő módon, az őket megillető rang szerint említette.

> „Valahányszor ülésre hívta össze őket, soha sem ült be az elnöki székbe, hanem az elnöki emelvény előtt állt meg. Soha sem tett oly kijelentést, amely őt a kommunista eszmék hívének mutatta volna, sőt ellenkezőleg minden szavában az akkori rendszer elitélését lehetett felismerni. A bírák minden kérését teljesíteni iparkodott, a hol csak tehette, segítségükre volt s a mikor dr. Szlavek Ferenc curiai bírót letartoztatták, kiszabadítása

[284] HU BFL VII.1.b. 40. 9/1920 Debreczy Géza.
[285] ANTAL Tamás: A Magyar Királyi Kúria 1868 és 1945 között. In: Bódiné BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria.* Budapest, 2023. 55; 66. p.
[286] BFL VII.1.b. 39. 2/1920. Fenes Ferenc.

érdekében mindent elkövetett és családjának erkölcsi és anyagi támogatását is felajánlotta."[287]

A tanúk állításai szerint a kommunisták nem voltak bizalommal iránta; ez volt az oka annak, hogy a népbiztosság – a későbbi vádbiztos személyében – ellenőrt nevezett ki mellé. A vizsgálat első szakaszában a panaszlottnak az a magatartása látszott kifogásolhatónak, amely szerint a Kúria alkalmazottainak munkabér osztályokba való sorozását saját elnöklete alatt két hivatalszolgával együtt végezte el, valamint a Vörös Hadseregbe való tömeges belépés céljából a bírákhoz „lelkesítő beszédet" intézett. A vizsgálat kiegészítése során ez a vád sem igazolódott. Az elnöki tanácsos vallomása szerint:

> „a munkabér osztályokba való sorozást a kiadott rendelet értelmében a hatóság bizalmi férfiainak közreműködése mellett kellett elvégezni, miután azonban a bírák egyike sem töltött be ilyen bizalmi állást s viszont visszásnak látszott, hogy a bírák sorozásában a kezelő és szolgaszemélyzetből választott bizalmi egyének vegyenek részt, a tanú tanácsára a panaszlott készséggel vállalkozott a kérésnek olyatén megoldására, hogy a bírák sorozásába a bizalmiak be ne vonassanak.
>
> De nem kifogásolható a panaszlottnak a vörös hadsereg szervezése alkalmából tanúsított magatartása sem, mert megállapítást nyert, hogy a panaszlott az összehívott gyűlésen csak a kiadott rendelettel reá kötelezett formának kívánt eleget tenni, de nem tanúsított oly túlbuzgóságot, amely arra mutatna, hogy minél nagyobb számú jelentkezést akart volna elérni s hogy e cél érdekében tisztességtelen eszközökhöz folyamodott volna."[288]

A fegyelmi bíróság Kabakovits József pestvidéki királyi törvényszéki bíróval szemben 1920. június 17-én a fegyelmi eljárást megszüntette, azonban az ügyiratokat a fennforogni látszó csekélyebb rendetlenség miatt felügyeleti vizsgálat céljából a pestvidéki királyi törvényszék elnökéhez tette át.[289] A panaszlott bíróval szemben a proletárdiktatúra idején kifejtett tevékenysége miatt két irányból merült fel fegyelmi panasz. Az egyik, hogy a kommün idején a budapesti magyar államrendőrség dunai kapitányságához rendőri kihágási ügyek felülvizsgálatára volt kirendelve, ezt követően pedig a pestvidéki törvényszékhez tanácsvezetőnek nevezték ki, amelyet a diktatúra végéig betöltött.

[287] Uo.
[288] HU BFL VII.1.b. 39. 2/1920. Fenes Ferenc.
[289] HU BFL VII.1.b. 37. 27/1919. Kabakovits József.

A másik panaszpont szerint a törvényszék személyzetének szociális nevelését célzó felolvasást tartott, amellyel a kommunizmus céljait szolgálta. A vizsgálat során igazolást nyert, hogy az első panasszal kapcsolatban a munkavégzése „az objektív igazság szem előtt tartásával és a rendőrségi régi tisztviselők előadmányának figyelembe vétele mellett történt" és csak addig tartott, amíg a törvényszékre vissza nem rendelték.[290]

A második ponttal kapcsolatban igazolást nyert, hogy csupán többszöri kérésre vállalta el a felolvasást, amennyiben nem vállalta volna el, akkor „hivatásos agitátort" kértek volna fel erre az alkalomra. A megtartott felolvasás során csak a szociális eszmék keletkezésének „rideg történeti összefoglalását" adta és minden „agitatorius" szándéktól távol tartotta magát. A tanúvallomások szerint a panaszlott bíró nem volt a kommunizmus híve és sokszor elítélőleg is nyilatkozott róla. A II. kerület vízivárosi római katolikus templomban zajlott ellenforradalmi tüntetésben is részt vett, amelyre másokat is rábeszélt. Ezekre tekintettel az ügyészség a fegyelmi eljárás megszüntetését indítványozta.

A panaszlott bíróval szemben azonban egy, az igazoló bizottság által is nehezményezett cselekmény beigazolódott. Eszerint abban az időszakban amikor a „forradalmi szellem a legjavában tombolt", a régi törvényes rendszerrel ellentétben álló forradalmi tanokról adott elő, amellyel a destruktív irányzat támogatásának látszatát keltette. A fegyelmi bíróság szerint a előadás megtartása elől kitérhetett volna. Az indokolás szerint ez a magatartás „olyan helytelen, a bírónál méltán kifogásolható cselekménynek minősíthető, a mely miatt felügyeleti úton leendő megintése indokoltnak látszik".[291]

A panaszlott bíró a határozat ellen jogorvoslattal élt. A Kúria a fellebbezést 1920. november 27-én visszautasította, mivel az 1871. évi VIII. tc. 43. §-a szerint az eljárás megszüntetése tárgyában hozott határozat ellen csak a közvádló élhetett jogorvoslattal, a vádlottnak (panaszlottnak) tehát a határozat indokai ellen sem volt jogorvoslati lehetősége. A főbíróság kimondta továbbá, hogy nincs helye fellebbezésnek a fennforogni látszó csekélyebb rendetlenség felügyeleti hatáskörbe való áttételét elrendelő, „tisztán igazgatási rendelkezés" ellen sem.[292]

A fegyelmi bíróság 1920. június 12-én felmentette Tóth János budapesti I-III. kerületi királyi járásbírót a fegyelmi vád alól.[293] Tóth János korábban budapesti királyi ügyész volt, akit a fegyelmi ügy tárgyát képező cselekmény miatt a Tanácsköztársaság bukása után az ügyészi megbízatásának megvonása mellett a budapesti I-III. kerületi királyi járásbírósághoz neveztek

[290] Uo.
[291] Uo.
[292] Uo.
[293] HU BFL VII.1.b. 36. 17/1919. Tóth János.

ki. A cselekmény tehát még ügyészi megbízatása alatt történt, amelynek lényege, hogy egy ügyvéd ismerőse biztatására Gyón községben részt vett a községházán lefolyt tanácskozáson, ahol a népgyűlés elnökének váratlan felhívására improvizált beszédet mondott, amelyben a direktórium tagjainak összetétele fölött nyilvános kritikát gyakorolt. A beszédben „a proletárdiktatúra akkor hangoztatott elveinek alkalmazásával ugyan, de a jó ügy szolgálatában minden izgató él és a régi rendszer az új rendszerrel történt szembeállítása nélkül a község vezetését a józan és értelmes elemek kezére átjátszani igyekezett. [...] a régi polgári rend helyreállítása és a túlkapások elkerülésének az érdekében, a község zömét alkotó józan és értelmes elem uralmát kívánta a falu kapa-kaszakerülőivel szemben biztosítani”.[294]
A bíróság erre tekintettel megállapította, hogy a panaszlott sem hivatali kötelességét vétkesen nem szegte meg, és olyan botrányos magaviseletet sem tanúsított, amely fegyelmi vétséget képezne.

A fegyelmi bíróság az 1869. évi IV. tc. 11. §-ára hivatkozva megállapította, hogy a bíró politikai gyűléseken nem vehet részt, azok működésébe sem közvetve, sem közvetlenül be nem folyhat. Az adott esetre a bíróság álláspontja szerint a törvény ezen tiltó rendelkezése azért nem alkalmazható, mert a gyóni népgyűlés tárgya a községi képviselőtestület helyébe lépett falusi tanács újraválasztása volt, tehát egy közigazgatási szerv átalakításáról szó, amely politikai jellegű tevékenységnek nem tekinthető. Kiemelte továbbá, hogy a vádlott magatartása a proletárdiktatúra idején egyébként sem erkölcsi, sem hazafiúi szempontból nem esett kifogás alá. A Kúria az elsőfokú ítéletet 1920. november 20-án helybenhagyta.

A Budapesti Királyi Ítélőtábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1920. november 27-én Farkas Jenő marczalli királyi járásbíró ellen indított fegyelmi ügyben szintén felmentő ítéletet hozott. A bíróság a következő tényállást állapította meg.

A vád szerint a kaposvári szociáldemokrata párt vezetősége felháborodott azon, hogy a hatalmon lévő Károlyi-kormány a lemondott főispán helyére nem szociáldemokrata érzelmű személyt nevezett ki. 1919. március 10-én Somogy vármegye székházát katonákkal szállták meg, a megyeház bejárata elé gépfegyvert állíttattak, az épület homlokzatára pedig az „éljen a sociálista direktorium” feliratot tűzték ki. Ezt követően a vármegyei tisztségviselőket összehívták és tudatták velük, hogy a törvényes megyei hatóságok fölé három tagú direktóriumot neveztek ki, átvéve ezzel tényleges hatalmat is.

Elképzelhető, hogy a vádlott a szociáldemokrata párt erőszakos hatalomátvételét és a törvényes rend megdöntését csak „lesből láthatta”, de a vármegyeház gyűléstermébe mégis

[294] Uo.

felment és az ott elhangzott beszédeket végig hallgatta. Még ha arra vonatkozóan nincs is bizonyíték, hogy a szociáldemokrata párt vezetőségével előzetes egyeztetést követően csatlakozott volna a megyeházán megjelent erőszakos csoportokhoz, a vádlott megjelenése és a gyűlés iránti érdeklődése arra szolgáltatott gyanút, hogy a vádlott a szocialista párt vezetőségének erőszakos cselekedeteivel egyetért, ezáltal a bírókat megillető tiszteletre és bizalomra méltatlanná vált. A bíróság tanúkkal bizonyítottnak tekintette, hogy a vádlott a proletárdiktatúra kitörésével is csak hazafias egyénekkel érintkezett, a kommunistákat a legnagyobb indulattal elítélte, illetve a személyes szabadságának veszélyeztetésével ellenforradalmi tanácskozásokon vett részt, amelyeket a saját lakásán is tartott. A bíróság tényként állapítja meg továbbá, hogy „vádlottnak a kaposvári vármegyeházán a sociáldemokrata vezetőség által egybehívott gyűlésen történt, egyébként is véletlen megjelenésből vádlott hazafias érzületére hátrányos következtetés nem vonható-, ez okból vádlottat a terhére rótt vétség vádja és következményeinek terhe alól felmentette."[295]

Tartalmában ide sorolható Szentiványi Ede monori járásbíró ügye is. Az 1919. december 28-án kelt főügyészi indítvány ebben az ügyben is a fegyelmi eljárás megindításának mellőzését kérte. A felügyeleti vizsgálat adatai szerint Szentiványi a monori járásbíróság vezetője volt, majd 1919. március 30-án tartott munkástanácsi ülésen hozott határozattal a monori forradalmi törvényszék elnökévé nevezték ki. Azonban a kinevezése a bíró előzetes tudta és megkérdezése nélkül történt. A megbízást igyekezett magától elhárítani, azonban a monori közélet „tekintélyes egyéneinek" tanácsára és a polgári társadalom felkérésére, miután nem tudott az alól kitérni, az állást vállalta.

A felügyeleti vizsgálat és az egyidejűleg lefolytatott bűnvádi eljárás során kihallgatott, „teljesen hitelt érdemlő", a Tanácsköztársaság letörésére és megbuktatására szövetkezett ellenforradalmárok közül való tanúk vallomásaiból a bíróság megállapította, hogy a járásbíró a forradalmi törvényszéki elnöki állásában mindent elkövetett, hogy hatáskörében a polgári társadalom elé kerülő tagjait kimentse vagy a „nagyobb rossztól megóvja", s az ítélkezés körül a lehetőségéhez képest szem előtt tartotta a büntető törvények és eljárási szabályok kereteit is. Szentiványi maga is részt vett a május 30-i ellenforradalom szervezésében, annak leverése után, a letartóztatott ellenforradalmárok ügyének tárgyalásán és megmentésük érdekében olyan hazafiasan viselkedett, hogy önmagát is a letartóztatás veszélyének tette ki. Ezt követően hamar fel is mentették állásától.

[295] BFL VII.1.b. 39. 48/1919. Farkas Jenő.

> „Az ismertetett tények kétségtelenül bizonyitékai annak, hogy dr. Szentiványi Ede a kényszer hatása alatt vállalt forradalmi törvényszéki elnöki állásában, teljesen távol állva a kommunista eszméktől, nem a tanácsköztársaság szellemében és nem annak érdekében, hanem ellenkezőleg a kommunista törekvések által veszélyeztetett polgári társadalom jogainak, személy- és vagyonbiztonságának lehető megóvása érdekében munkálkodott."[296]

5.7.2. A fegyelmi felelősségre vonással zárult esetek

Ebbe a csoportba a fegyelmi felelősségre vonással zárult eseteket tárgyalom. Az első tárgyalandó forrás szerint: egy 1920. december 4-én kelt ítélet alapján Szenes Dezső nagykanizsai királyi járásbírót a fegyelmi bíróság az 1871. évi VIII. tc. a) pontjába ütköző fegyelmi vétség miatt feddésre ítélte, valamint az 1912. évi VII. tc. 9. § (1). bekezdése alapján elrendelte, hogy a járásbírót más bírósághoz helyeztessék át.[297] A megállapított tényállás szerint a proletárdiktatúra kitörését követően Szenes elvállalta a nagykanizsai forradalmi törvényszék elnöki állását és azt a kommün bukásáig végig vezette. A tanúvallomások szerint a vádlott bírónak ez a státusza „a művelt közönség körében megütközést, [...] undort keltett, úgy hogy sokan a vele való társadalmi érintkezést is megszüntették."[298] A tanúk azt is vallották, hogy később enyhült ez a szembenállás, mivel „szerencse, hogy ezt a szerepet a panaszlott és nem egy vérszomjas kommunista tölti be".[299] Ennek a felfogásnak a kihallgatott tanúk kifejezést is adtak a vádlott előtt. A fegyelmi bíróság azonban kimondta, hogy a „megrémült polgárság egyes tagjainak" az ilyenfajta nyilatkozata nem mentheti a vádlott bírónak azt az eljárását, hogy „a törvényes jogrend védelmére hivatott bíró létére fenyegető kényszer nélkül" a hivatali feletteseivel és a bírótársaival való előzetes megbeszélést mellőzve, az „első szóra elvállalta" a direktórium elnöke által neki jutatott megbízást. A fegyelmi bíróság kiemelte, hogy az eljárás

[296] HU BFL VII.1.b. 39. 52/1919. Szentiványi Ede.
[297] HU BFL VII.1.b. 38/a. 25/1919. Szenes Dezső. Ugyanígy döntött az elsőfokú bíróság Kágyi Aladár budapesti központi királyi járásbíró ügyében, amelyet a Kúria részben megváltoztatott, ugyanis az áthelyezés elrendelését mellőzte. Egy másik ügy is e körbe vonható, hiszen Kalmár Vilmos szekszárdi királyi törvényszéki bíró ügyében az elsőfokú bíróság rosszallásra ítélte a vádlott bírót és emellett az áthelyezését is elrendelte. A Kúria az ítéletet részben megváltoztatta és a bíróval szemben csupán a székhelyéről való áthelyezést rendelt el. (Lásd: HU BFL VII.1.b. 38/a. 36/1919. Kalmár Vilmos). Az elsőfokú bíróság rosszallásra ítélte Reich Péter Kornél budapesti központi királyi járásbírót is, amely ítélettel szemben sem a vád, sem a vádlott nem nyújtott be fellebbezést, ezért jogerőre emelkedett (lásd: HU BFL VII.1.b. 39. 45/1919.). Ugyanígy zárult Mészáros Béla budapesti központi királyi járásbíró ügye is (lásd: HU BFL VII.1.b. 38/a. 41/1919.) Az elsőfokú bíróság Kovács Sándor budapesti központi királyi járásbírót szintén rosszallásra ítélte, a vádlott bírót a Kúria azonban felmentette a vád alól (lásd: 43/1919.). Vö.: Mecsér József volt szegedi törvényszéki bíró ügye. ANTAL 2018. 142-194. p.; ANTAL 2019. 46. p.; ANTAL 2022. 95-103. p.
[298] Uo.
[299] Uo.

alá vont nem tett arra kísérletet arra, hogy kimentse magát ebből a helyzetből, még akkor sem, amikor az „ellenforradalmárokkal, tehát a törvény uralmának visszaállítására törekvő bátor férfiakkal szemben kellett a ma gyalázatos rendszer fenntartása érdekében a megtorlás és elrettentés útjára lépnie”.[300]

A fegyelmi bíróság hangsúlyozta, hogy ez a magatartás „a rendszerváltozásokhoz való szolgai alkalmazkodás, az érvényesülési esélyeknek mohó kihasználása” volt. Mivel a bíró ilyen indokból vállalkozott a proletárdiktatúra alatt a „leggyűlöltebb szerepek egyikére, a polgárságot szabadvéleménynyilvánítása miatt üldöző forradalmi törvényszék vezetésére: vétett a bírói elsőrendű kötelessége az alkotmány és törvényhűség ellen”.[301]

A fegyelmi tanács a büntetés kiszabásánál nyomatékos enyhítő körülménynek tekintette, hogy a fegyelmi eljárás alá vont a forradalmi törvényszék vezetésével, valamint az ítélkező tanács megalakítása során, a kiszabott szabadságvesztés büntetések rendszerinti felfüggesztésével és az eljárások számos esetben történő megszüntetésével a kritikus időben is kétségtelen jóindulatot tanúsított. Az áthelyezést azonban a fegyelmi tanács a közszolgálat érdekében indokolnak tartotta.

A Kúria kisebb fegyelmi tanácsa 1921. április 2-án az elsőfokú ítéltet részben megváltoztatta. A vádlottat az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontjában is vétkesnek mondta ki, továbbá a feddés helyett pénzbüntetésre (1000 korona) ítélte. A Kúria a megállapított tényállást valónak fogadta el, de szigorúbb büntetést állapított meg, mert a bíró a forradalmi törvényszék elnöki státuszának elfogásával és viselésével „nem valamely különleges hivatalos kötelességet szegett meg, hanem ez a vállalkozása oly botrányos magaviseletnek minősítendő, amely alkalmas volt arra, hogy őt mint bírót a tiszteletre és bizalomra a jogkereső közönség előtt méltatlanná tegye.”[302] A Kúria megállapította azt is, hogy a vádlott cselekménye súlyosabb megítélés alá esik, mivel „bár vádlott ebbeli működésében a polgári társadalmat mindenkor védelemben részesítette, ő az által, hogy a forradalmi törvényszéki elnöki állást elvállalta és abban mindvégig kitartott, egy tételes törvényeken nem alapuló gyűlöletes rendszer szolgálatába szegődött és azt támogatta, sőt az ezen állásban végzett teendőit miért külön díjazást is fogadott el s így illetéktelen haszonban is részesült, amely magatartással mélyen sérti a bírói tisztséget”.[303]

A következő tárgyalandó ügyben 1921. május 18-án az Ítélőtábla vétkesnek mondta ki az 1871. évi VIII. tc. 20. § b) pontja alapján, ezért feddésre ítélte Kejzlár Gyula budapesti királyi

[300] Uo.
[301] Uo.
[302] Uo.
[303] Uo.

törvényszéki bírót.[304] Az indokolásból megismerhető, hogy a nevezett bíró többi bírótársa előtt több alkalommal kinyilvánította rokonszenvét a kommunizmus iránt. Továbbá a Közalkalmazottak Országos Szövetségébe is belépett, valamint bírótársai részére felhívást bocsátott ki, hogy ők is kövessék. Felhívást tett közzé a május elsejei felvonulásra is, utalva arra, hogy „aki nem jelenik meg, azt szigorúan számon kérik, ez a bírótársaira nézve súlyos megalázást jelentett. Azonosította magát a kommunista eszmékkel abban a tekintetben is, hogy a bíróságok működésére nem lesz szükség, ezért a bíráknak új foglalkozást kell találniuk. [...] terhelt ténykedésével igen súlyosan megsértette a bírói állás dekorumát."[305]

Az ítélet ellen Kejzlár fellebbezett, azonban a Kúria 1921. szeptember 17-én az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. Az indokolás a következő volt: „vádlott terhére a botrányos magaviselet mérvét illetőleg legsúlyosabb beszámítás alá esik a vádlott által szövegezett »felhívás« ama tartalma, melyszerint Magyarországon a proletárdiktatúrát megelőzőleg osztályigazságszolgáltatás osztálytörvények szerint volt gyakorlatban."[306]

A fegyelmi bíróság 1920. március 31. napján Rátkai Béla budapesti központi járásbírósági királyi járásbíró ügyében marasztaló ítéletet hozott.[307] A bíróság az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontjába ütköző tényállást állapított meg és a legsúlyosabb büntetés, hivatalvesztés kiszabása mellett döntött. A tényállás szerint a vádlott bíró 1919. szeptember 5-én a budapesti királyi törvényszék elnökéhez intézett beadványában bejelentette, hogy a proletárdiktatúra alatt először a pestvidéki törvényszék vezetője, később az igazságügyi nép bizottságnál a magánjogi és a telekkönyvi ügyosztálynak csoport vezetője volt. Maga kérte, hogy ellene a fegyelmi eljárást indítsanak, amely beadvány alapján megindult vele szemben a fegyelmi eljárás.

A fegyelmi bíróság szerint, a vádlott bíró a vezető pozíciókat kényszer nélkül fogadta el, és azokat a Tanácsköztársaság bukásáig végig betöltötte. Emellett kommunista nézeteket vallott, amelyet a bíróság körében terjeszteni igyekezett, valamint a tanácskormányt lelkesen támogatta. A Közalkalmazottak Országos Szövetsége nevében alakult bírói és ügyészi szakcsoport által tartott ülésen felszólalt, az új rendszer hívének vallotta magát. Több beszédéből is idézett a bíróság, amelyekben a vádlott bíró a kommunista eszméket hirdette, továbbá arra szólította fel a bírótársait, hogy „aki nem tud beilleszkedni az új társadalmi

[304] Az elsőfokú bíróság feddésre ítélte Kármán Elemér budapesti királyi büntetőtörvényszéki bírót is. Az ítéletet a Kúria helybenhagyta. (Lásd: HU BFL VII.1.b. 39. 6/1920. Kármán Elemér).
[305] BFL VII.1.b. 39. 5/1920. Kejzlár Gyula.
[306] Uo.
[307] BFL VII.1.b. 36. 19/1919. Rátkai Béla.

rendszerbe, adja át a helyét az új rendszer híveinek".[308] A törvényszék hivatalos helységeiben, hivatali időben a bírósági személyzetet propaganda-előadások hallgatására kötelezte. A hivatalban mindenkit elvtársnak szólított, ami a politikai érzületének kifejeződése is volt. A bíróság megállapította, hogy ezekkel a magatartásokkal az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontját is megszegte.

A büntetés kiszabásával kapcsolatban a fegyelmi tanács kimondta, hogy „az a bíró, aki a törvényes jogrend erőszakos felborítására irányuló kommunisztikus eszméket nemcsak a magáévá tette, hanem azoknak buzgó terjesztője is volt, s aki ezen felül fenyegető kényszer nélkül a proletárdiktatúrának mondott rémuralom szolgálatában magas vezető állásokra"[309] vállalkozott, ítélőbírói tisztséget többé nem viselhet. „Az a magas erkölcsi színvonal ugyanis, amelynek magyar bírói testület mindenkor állott és amelynek a jogfolytonosság helyreállítása s a jog és erkölcs uralmának biztosítása céljából ezentúl még szigorúbban meg kell követeni."[310] Megállapította továbbá, hogy a jogkereső közönség elveszítené a bizalmát, ha a „bírói hatalom gyakorlói között a lezajlott törvény-erkölcs és vallásellenes mozgalom híveit ismerné fel."[311] Ezért a közérdeknek ez a követelménye és a vádlott terhére megállapított fegyelmi vétség súlya indokolja, hogy a fegyelmi bíróság a legsúlyosabb büntetés kiszabása mellett döntött.

A Kúria kisebb fegyelmi tanácsa az elsőfokú ítélet büntetés kiszabására vonatkozó részében megváltoztatta és a hivatalvesztés helyett pénzbüntetésre (800 korona) ítélte, a bírót továbbá más bírósághoz helyeztette át. A Kúria szerint a vádlott vallomásaiban tett kijelentések alapján nem volt híve az osztálykarakterű tanácsköztársaságnak és ellenezte a diktatúrát. Az igaz, hogy a kommunizmus elveit „elméletileg nagyrészükben szépnek tartotta s helyeselte annak azt a törekvését is", de annak gyakorlatát már helytelennek tartotta. Kimondta továbbá, hogy nem volt arra adat, hogy a vezetői pozíciói során erősíteni vagy állandósítani igyekezett volna a kommunizmust, hanem inkább azt igyekezett szolgálni, hogy az igazságügyi szervezet tagjai kevesebb sérelmet szenvedjenek a proletárdiktatúra következtében. Ezért enyhébb elbírálás alá esik, hogy vezetői tisztséget vállalt.[312]

A hivatali időben tartott kommunista előadásokkal kapcsolatban azt állapította meg a Kúria, hogy azok elméleti előadások voltak, és a tartalmuk a „communista izgatástól távol álló" volt. Az előadások azt a célt szolgálták, hogy az „akkori hatalmi tényezőknél a reactionarius

[308] Uo.
[309] Uo.
[310] Uo.
[311] Uo.
[312] Uo.

hírben álló pestvidéki törvényszék irányában kedvező hangulatot keltsen". A Kúria megállapította, hogy mindezekre tekintettel a vádlott bíró magatartása kimeríti az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontját. A büntetéssel kapcsolatban pedig megállapította, hogy a bizonyítás felvétele során méltánylást érdemlő szempontként lehetett megállapítani, hogy a „proletárdiktatúra idejében túszokként letartóztatott és általa teljesen ismeretlen egyének szabadlábra helyezése és kiszabadítása, sőt egy előtte szintén ismeretlen és ellenforradalmi tevékenységet kifejtett katonatiszt menekülése érdekében a legönzetlenebb segítséget nyújtott". A Kúria szigorúnak találta a hivatalvesztést, ezért pénzbüntetésre csökkentette a büntetést, de az áthelyezését indokoltnak találta.[313]

Hasonló volt az ítélkezési szemlélet és a fegyelmi döntés Kaló Miklós egri királyi törvényszéki bíró fegyelmi ügyében is, akit 1920. május 28-án az Ítélőtábla hivatalvesztésre ítélt, míg a Kúria ugyanebben az évben december 4-én pénzbüntetésre (1000 korona) változtatta döntést.[314]

Az elsőfokú ítélet az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontjában mondta ki vétkesnek Káló Miklóst. A tényállás szerint a Tanácsköztársaság idején a bíró számos tisztséghez jutott: egri igazságügyi népbiztos, a katona- munkás- és paraszt tanács tagja, a lakóházakat szocializáló bizottság, valamint a kommunista eszmék terjesztésére szolgáló propaganda bizottság elnöke, majd az egri törvényszék vezetője volt. A vádlott bíró elismerte, hogy ezeket a tisztségeket elvállalta és viselte. A tanúvallomások alapján azért került ilyen pozíciókba, mert erős szociális érzésű, radikális felfogású embernek ismerték. A vádlott Egerben a a „Jászai Oszkár szellemi vezetése alatt állott radikális pártnak[315] szerepvivő tagja, ünnepi szónoka volt".[316] Készségesen szolgálta az új rendszert. A bíróság megállapította, hogy „nyíltan, mint a kommunista alakulás kívánságának a közvetítője, mint azzal való megalkuvás, az ahhoz való alkalmazkodás szükségességének szólója jár el a bíróság irányába." Egy alkalommal a városházán „szélső kommunista szónokok társaságában a proletárdiktatúra védelmére katonaságot toborzó beszédet tartott, amely minden jó érzésű hallgatójában megütközést, megbotránkozást keltett."[317]

[313] Uo.
[314] HU BFL VII.1.b. 36. 21/1919. Káló Miklós
[315] A radikális párt szervezkedése: „A párt elnökének Káló Miklós, törvényszéki bíró, választatott meg, ki a választást elfogadta és kijelentette, hogy minden akaratával a párt érdekeit fogja szolgálni." *Egri Vörös Ujság*, 1919/52. sz. 2. p.
[316] Uo.
[317] Uo.

Mindezek alapján a fegyelmi bíróság megállapította, hogy a vádlott bíró nem alkalmas és nem méltó arra, hogy „a törvényes jogrend megvédésére hivatott és törvénytisztelő jogkereső közösség bizalmára támaszkodó királyi bíróságnak tagja maradhasson."[318]

A Kúria tehát pénzbüntetésre változtatta a döntést, mivel enyhítő körülményként vette figyelembe, hogy a vádlott a bíróságnak és az igazságügyi alkalmazottaknak érdekeit bátran és kitartással megóvni igyekezett, a vezetői állásról lemondani akart, de ezt az elhatározását a bíróság és az igazságügyi alkalmazottak érdekében nem valósította meg. A vállalt tisztségeket önzetlenül látta el. Az Eger várost „fenyegető terrorcsapat" közeledtével parlamenteri életveszélyes kiküldetést vállalt, ezzel a város és polgárainak megmentése érdekében hazafias szolgálatot tett, a kommunizmus túlkapásai ellen Eger város polgárait is védelmezte. Ezeket az enyhítő körülményeket olyan nyomatékosnak találta a Kúria, hogy a korábbi súlyos ítélet pénzbüntetésre való csökkentését rendelte el.

Keltai Jenő I-III. kerületi királyi járásbíró fegyelmi ügyében 1920. június 19-én az elsőfokú fegyelmi bíróság az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontja alapján is vétkesnek mondta ki a terheltet, ezért hivatalvesztésre ítélte, amelyet a Kúria kisebb fegyelmi tanácsa megváltoztatott és az idézett törvény 20. § csupán b) pontjába ütköző fegyelmi vétségben mondta ki vétkesnek, a büntetést pedig pénzbüntetésre (1000 korona) csökkentette, emellett az 1912. évi VII. tc. 9. §-a alapján a bíró áthelyezéséről határozott.[319] A jogerős ítélet tényállása szerint a bíró a kommün kezdetén a fővárosi rendőrségnél az ügyek likvidálásánál, ezt követően a I-III. kerületi járásbíróságnál működött tanácsvezetőként. A Kúria szerint a terhelt diktatúra alatti viselkedése és tevékenysége „nem tartozik azok közé, akiket a nemzeti eszme, a magyar alkotmány, a törvényekhez és törvényes szokásokhoz való ragaszkodás oly fokozott mérvben hat át, amint azt egy magyar bírótól letett hivatali esküjénél fogva is meg kell várni", ezért a botrányos magaviselet tényállását meríti ki, a hivatali kötelességszegést azonban nem. A büntetéssel kapcsolatban kimondta a bíróság, hogy a terhelt maga is belátta, hogy hová jutott a kommunizmus, amelyet ő maga is elítélt, valamint a vele szemben folytatott büntetőeljárás során 14 napig letartóztatásban volt, ezért már ezáltal is „megszenvedett", ezért a hivatalvesztés alkalmazása túl szigorúnak minősült a Kúria álláspontja szerint.

Balázs Emil budapesti királyi törvényszéki bírót a fegyelmi bíróság az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontjába ütköző magaviselete miatt hivatalvesztésre ítélte, amelyet a Kúria is helybenhagyott.[320] Az 1920. április 20-án kelt elsőfokú ítélet szerint a terhelt az Ítélőtábla

[318] Uo.
[319] HU BFL VII.1.b. 35. 15/1919. Keltai Jenő.
[320] HU BFL VII.1.b. 34. 14/1919. Balázs Emil.

vezetését vállalta el, miután a proletárdiktatúra elmozdította Juhász Andor elnököt, majd az igazságügyi népbizottsághoz csoportvezetővé nevezték ki, amely tisztséget a kommün bukásáig megtartott.[321] Az elnöki tisztsége során „toborzó beszédet tartott", a bírákat a vörös hadseregbe való belépésre szólította fel, a teljes ülés alatt hivatali tisztviselőket ültetett maga mellé. A Proletárjog című sajtóorgánumban tanulmányokat jelentetett meg. A diktatúra bukása után a törvényszék elnöke hivatalából felfüggesztette, valamint büntetőeljárás is indult vele szemben, ezért ismeretlen helyre szökött és a fegyelmi tárgyalást távollétében folytatták le. A bíróság kimondta, hogy a terheltnek tudnia kellett, hogy Juhász Andor eltávolítása a „leggyalázatosabb törvénytiprással történt". A proletárdiktatúra bukása idején már államtitkári kinevezése volt. A bíróság szerint a kommün uralomra jutását „személyes érvényesülésre használta fel". Azt a tényt, hogy hivatali tisztivelőket „hivatalszolgát" ültetett maga mellé, a bíróság úgy értékelte, hogy az a bírói kar megalázását jelentette és méltatlanná teszi őt a bírói állás viselésére. A bíróság álláspontja szerint a bíró azonosította magát azzal az iránnyal, „amely nyíltan a jogszolgáltatás megsemmisítését s a jogszolgáltatás tényezőinek lealacsonyítását tűzte célul". A hivatalvesztést azzal indokolta a bíróság, hogy „aki bíró létére oly mérvben azonosítja magát a felforgó irányzattal, mint ahogy azt terhelt tette, aki bíró létére a bírói pályán eltöltött hosszú szolgálat után a jogszolgáltatást kompromittálni igyekezett éppen akkor, amikor az uralomra került csőcselék fennen hirdette, hogy jogszolgáltatásra szükség nincsen: az végkép méltatlanná tette magát arra, hogy a bírói széket újból elfoglalja és bírói állást viseljen".[322]

1921. február 5-én az Ítélőtábla vétkesnek mondta ki az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontja alapján is Saskeőy József[323] – 1920. december 21. napjától állásától felfüggesztett – ócsai királyi járásbírót és a legsúlyosabb büntetésre, hivatalvesztésre ítélte.[324] A vádlott bírót a pestvidéki királyi törvényszék, mint büntetőbíróság a Btkv. 172. §-ának (2) bekezdésében meghatározott, valamint az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-a szerinti kétrendbeli izgatás bűntettében bűnösnek mondta ki, és egy évi börtönbüntetésre, mint összbüntetésre ítélte.[325] Az elkövetett

[321] Lásd az elnöki kinevezéssel kapcsolatban pl.: „Hogy lett elnök Balázs bíró?" Uj Nemzedék, 1919/10. sz. 3. p.
[322] Uo.
[323] Érdekesség, hogy „Tanítóból járásbíró" címmel jelent meg egy rövid publicisztika Saskeőy bírói kinevezésével kapcsolatban a Pesti Naplóban. A cikk szerint öt kötetet írt és több verse is megjelent a Pesti Naplóban, továbbá egy közgazdasági tanulmányával pályadíjat nyert. A bírói pályán „kriminálpedagógiai értekezésével" tűnt fel. „A bűnelőzés módszertanai" című nagy munkáján dolgozott. A cikk szerint tizenegy diplomája volt és a bírói vizsgát is kitüntetéssel tette le. (*Pesti Napló*, 1918/181. sz. 10. p.) A bírói kinevezéséről lásd: *Igazságügyi Közlöny*, 1918/8. sz. 434. p.
[324] HU BFL VII.1.b. 37. 23/1919. Saskeőy József.
[325] 1920 szeptemberében már „Börtönre ítélt járásbíró" címmel jelent meg a Pesti Naplóban egy tudósítás, miszerint Saskeőy „az ócsai munkástanácsnak volt az elnöke és e minőségben a falu lakossága és munkásai előtt a diktatúrát dicsőítő beszédeket tartott. [...] A bíróság [...] izgatás büntette miatt egy évi börtönre ítélte el, de büntetéséből a vizsgálati fogsággal tizenegy hónapot kitöltöttnek vett." *Pesti Napló*, 1920/231. sz. 4. p.

bűncselekmények tényállása a következő volt: 1919. március 22-én az ócsai állami elemi iskola előtti téren körülbelül 150 fős tömeg előtt tartott beszédében a következőket mondta:

> „Egy pórig megalázott ember áll előttetek: a vezető járásbíró kivette kezemből a Karay-féle aktákat, addig meg proletárokat idéztem, nem volt semmi baj, mikor azonban az urakat kezdtem idézni terheltek ként mindjárt kivették kezemből az ügyet. Menjetek el Rákóczy vezető bíróhoz és mondjátok meg neki, hogy ugyanazzal a vonattal hozza vissza a Karay-féle aktákat, a melyikkel elvitte. Követeljétek a hagyatéki ügyöknek elvételét, mellyel tul vagyok terhelve, menjetek el dr. Pártoshoz és követeljétek tőle, hogy az uri kaszinót azt a bünbarlangot zárja be, – ahol az urak összedugva fejüket, csinálják ellenünk a politikát."[326]

Egy másik alkalommal, 1919 tavaszán egy járásbírósági irodatiszt temetésén tartott beszédet: „Te szegény proletár egész életeden át festett iróasztal mellett krajczárokért körmöltél, ez alatt a felek és ügyvédek százakat, talán ezreket kerestek."[327]

Ezekért a cselekményekért ítélte tehát el a büntetőbíróság. A fegyelmi bíróság megállapítása szerint „már ebből a tényállásból nyilvánvaló, hogy dr. Saskeőy József többé bírói tisztet nem viselhet". Kimondta továbbá, hogy az 1869. évi IV. tc. 6. §-ának b) pontja értelmében „bírói hivatalt csak fedhetetlen jellemű egyén tölthet be, már pedig fedhetetlen jelleműnek nem tekinthető az, a kit a büntető bíróság bűncselekményeiért börtönbüntetéssel sújtott és ki ezt a büntetést ki is szenvedte."[328]

A vádlott bíró beismerte, hogy a terhére rótt beszédeket nyilvánosan elmondta. A fegyelmi bíróság megállapította, hogy

> „már magában az, hogy a fegyelmileg vádlott hivatalos személyes ügyeit és vélt sérelmeit a tömeg elé viszi és a tömeget igyekszik közbelépésre bírni ez ügyekben oly időben, midőn tudta – mert tudnia kellett –, hogy a tömeg az addig fenállott törvényes rend és e törvényes rendet fentartó törvényes hatóságok felforgatását már előzőleg is czélul és feladatul tűzte ki magának: oly súlyos megsértése a hivatali kötelességnek és oly botrányos magaviselet, a melyhez önfegyelmezettségre első sorban köteles bírónál semmiféle előzően

[326] HU BFL VII.1.b. 37. 23/1919. Saskeőy József.
[327] Uo.
[328] Uo.

> elszendvedett sérelem által okozott kedélyizgalom sem képes menteni."[329]

A fegyelmi bíróság – a terhelt beismerése alapján – azt is megállapította, hogy 1918. november 3-tól kezdve az ócsai néptanács elnöke volt, az ócsai politikai természetű mozgalmakban tevékenyen vett részt, beszédeket tartott, 1919. március 25. és április 30. között a munkástanács elnöki tisztségét is betöltötte. A vádlott bíró azzal védekezett, hogy „szerinte – az exponált – kisebb vidéki helyen lakó bíró a nagyobb, centrális helyeken lakó bíróval szemben van, a ki a nagyobb lakosság között észrevétlenül meghúzódhatik és a lakosok tömegében mintegy elmerülhet."[330] A fegyelmi bíróság megállapítása szerint ezt a védekezés nem helytálló, ugyanis éppen a kisebb helyeken élő bíráknak

> „kötelessége különösen ügyelni arra, hogy magatartásával okot ne szolgáltasson arra való következtetésre, hogy közéleti tevékenysége a megengedett s társadalmi térre szorított kereteken átcsap arra a mesgyére a mely már politikai szereplés mesgyéje. Különösen kötelesség ez akkor, midőn a forradalmak izzó légkörében oly politikai irány keletkezését észlelheti, a mely irány hitvallása más oltásokat emel és a melyről minden, erkölcsileg fertőzetlen tanult embernek tudnia kellett, hogy ez nem mutatkozik a civilizáció oly tavaszának, mely a nyár és ősz áldásait előkészitheti."[331]

A fegyelmi bíróság megállapította továbbá, hogy a vádlott bíró tevékenysége „nyilvánvalóan politikai színezetű" volt, és amely előmozdította a törvényes rend felborítását is.

A vádlott bíró beismerte azt is, hogy a „Perfid igazságszolgáltatás" feliratú közleményt ő írta, de azzal védekezett, hogy a megírása után pár nappal meg akarta semmisíteni, de azt az íróasztaláról ellopták. A védekezést a bíróság nem fogadta el. A szöveg lényege, hogy a Karay-ügyről a saját nézőpontja szerint osztott meg részleteket, például: „Mikor az urak kihallgatására került a sor összebujtak s Rákóczy Ferencz, a bíróság vezetője – a szociáldemokraták elleni titkos, alattomos bujtogatójuk – kijárta az államügyészségnél, hogy a Karay aktát elvtársunk kezéből kivegyék."[332]

A fegyelmi bíróság megállapította, hogy ez a cselekmény a hivatali kötelesség megszegésének minősül és egyúttal a botrányos magaviseletet is kimeríti, hiszen „az államügyészségnek a nyomozás irányítása körüli hivatalos tevékenységét a nyilvánosság előtt

[329] Uo.
[330] Uo.
[331] Uo.
[332] Uo.

kedvezőtlen, pártos színben feltüntetni igyekszik és az uri osztályt, valamint saját hivatalai elöljáróját egy politikai párt elleni bujtogatással vádolja."[333]

Az elsőfokú ítéletet a Kúria kisebb fegyelmi tanácsa helybenhagyta, kiemelve, hogy a vádlottat a büntetőbíróság „olyan bűncselekmény miatt ítélte el, mely a közrendet és közbiztonságot súlyosan veszélyezteti, az ilyen egyén pedig, mivel a bírónak ezen államérdek megóvása és előmozdítása fokozott mértékben kötelessége, bírói tisztet nem tölthet be".[334]

Egy másik ügyben az Ítélőtábla, mint fegyelmi bíróság 1921. március 30-án Araniczky Sztankó pestvidéki királyi törvényszéki bírót az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontjába ütköző fegyelmi vétség miatt szintén a hivatalvesztésre ítélte.[335] Araniczky 1919 szeptemberéig budapesti államügyészként szolgált, majd a pestvidéki törvényszékhez nevezték ki járásbíróvá.[336] A tényállás szerint Araniczky az 1918. évi októberi forradalom kitörése előtt tagja lett a Károlyi-pártnak, amely az 1869. évi IV. tc. 11. §-ába ütközik. Eszerint a bíró nem lehet tagja valamely politikai vagy munkás-egyletnek. A forradalom kitörése után tagja lett a Nagy Nemzeti Tanácsnak. Továbbá „ő volt az, aki a tömeg ovációja elől menekülő Károlyi Mihály grófot a Kir. törvényszék épületébe a Kir. törvényszéki elnök szobájába vezette."[337] A fegyelmi bíróság megállapította, hogy a vádlott „gyorsan alkalmazkodik" a változó politikai helyzetekhez, mivel később a társadalmi rendet felforgató proletárdiktatúra fenntartását és megerősítését szolgálta. Belépett a szakszervezetbe és felszólította a bírókat, ügyészeket, hogy lépjenek ők is a Közalkalmazottak Szakszervezetébe. Az igazságügyi népbiztos vádbiztossá nevezte ki. E minőségében az ügyészekkel gyűléseket tartott, amelyeken olyan beszédeket mondott, hogy t „a proletárdiktatúra legyűrte a burzsoáziát és mindenkinek alkalmazkodnia kell az új helyzethez, amiben mindenki meg fogja találni elhelyezkedését". Ismerőseinek ajánlotta, hogy a Népszavát és a „kommunista röpiratokat" olvassák, amit ő is „szorgalmasan" tett. 1920 márciusától Újvidéken „a szerbek által felállított fellebbezési bíróságnál állást vállalt".[338] A fegyelmi bíróság megállapította, hogy a vádlott a hivatali székhelyéről engedély nélkül eltávozott, és oda a proletárdiktatúra bukása után sem tért vissza, majd idegen megszálló hatalom szolgálatába lépett, miközben hivatali állása Budapesten volt. Azt is terhére rótták,

[333] Uo.
[334] Uo. Szintén az elsőfokú bíróság által hivatalvesztésre ítélt Luczáti Ignácz szekszárdi királyi járásbíróval szemben kiszabott büntetést helybenhagyta a Kúria (lásd: HU BFL VII.1.b. 38/a. 35/1919. Luczáti Ignácz.)
[335] HU BFL VII.1.b. 37. 26/1919. Araniczky Sztankó.
[336] Igazságügyi Közlöny, 1919/4. sz. 280. p.
[337] HU BFL VII.1.b. 37. 26/1919. Araniczky Sztankó.
[338] Uo.

hogy meg nem idézhető, ismertelen helyen tartózkodott.[339] Mindezekre tekintettel a bíróság a hivatalvesztés kiszabását találta indokoltnak.

A Kúria kisebb fegyelmi tanácsa az ítéletet helybenhagyta, emellett megállapította, hogy az elsőfokú ítélet meghozatala után Újvidékről Araniczky Sztankó aláírásával ellátott távirat érkezett, amely szerint állásáról az igazságügyminisztériumnál lemondott.[340] A táviratot a Kúria nem vette figyelembe. A bíró minisztérium értesítése szerint ugyan lemondott állásáról, de „a táviratok alapján kétségkívül meg nem állapítható, hogy a lemondás tényleg a vádlottól ered-e", valamint a lemondás az elsőfokú ítélet meghozatal után történt, ezért az 1871. évi VIII. tc. 27. §-a értelmében az eljárásra nem volt befolyással.[341]

Fekete Pál kiskunfélegyházi királyi járásbíróval szemben – öt évi – hivatalvesztést mondott ki a kecskeméti királyi törvényszék mint büntetőbíróság 1920. július 27-én a hatóság elleni erőszak bűntette és izgatás vétsége miatt. A tényállás szerint 1919. március 25-én a kiskunfélegyházi járásbíróság vezetését át akarta „adatni" magának és ezért a bíróság vezetőjét akadályoztatta, továbbá a járásbíróság hivatalos helyiségében 15-20 fő jelenlétében azt a kijelentést tette, hogy „nincs Törvény, nincs rendelet, hanem az a törvény és az a rendelet, amit a proletár bíróság kimond", ezáltal a törvény kötelező erejét megtámadta. A büntetőbíróság ezért két év börtönre, 200 korona pénzbüntetésre, valamint öt évi hivatalvesztérse ítélte. Mivel a büntetőbíróság hivatalvesztést mondott ki, ezért a fegyelmi tanács 1921. január 15-én a fegyelmi eljárás „abbahagyása" mellett döntött, mivel a fegyelmi eljárás lefolytatása céltalanná vált.[342]

[339] Idézés „nyilvános szóbeli tárgyalására a kir. ítélőtábla hivatali helyiségébe (V., Országház-tér 12. I. em. 33. ajtószám) 1921. évi március hó 30. napjának délelőtt 11 óráját tűzöm ki, amikorra és ahová Araniczky Sztankó vádlottat oly figyelmeztetéssel idézem, hogy a fegyelmi bíróság a tárgyalást meg fogja tartani és a vizsgálat eredményéhez, valamint a kifejlendőkhöz képest fog határozatot hozni abban az esetben is, ha a tárgyalásról elmarad. Budapest, 1921. évi március hó 20. napján. Dr. Juhász Andor, kir. Ítélőtáblás elnök mint a fegyelmi bíróság elnöke." *Budapesti Közlöny*, 1921/64. sz. 5. p.

[340] Kiczkó Kálmán budapesti központi királyi járásbíró a fegyelmi vizsgálat alatt szintén lemondott hivatali állásáról, ezért vele szemben a fegyelmi eljárás 1921. október 5-én megszűnt. A bíróval szemben azért indult fegyelmi és büntetőeljárás is, mivel az októberi forradalom idején az Országház terén rendezett népgyűlésen beszédet tartott, amely során olyan kijelentéseket tett, hogy „Őfelsége a király nevében ítéletet nem hoz" és „mint magyar bíró gróf Tisza István gyilkosait elítélni nem merné". E beszédről több sajtóorgánum is beszámolt. Továbbá a Tanácsköztársaság idején a budapesti központi járásbíróság vezetője volt. Lásd: HU BFL VII.1.b. 35. 11/1919. Kiczkó Kálmán. A fegyelmi ügyben tehát a lemondása folytán nem állapították meg a vétkességét, azonban a büntetőeljárás során bűnösnek bizonyult. Lásd pl.: „Dr. Kiczkó Kálmán pörujitása" 8 Órai Ujság, 1922/82. sz. 5. p. A fegyelmi eljárás alatt Balog Elemér budapesti királyi törvényszéki bíró is lemondott hivataláról (lásd: HU BFL VII.1.b. 39. 3/1920.).

[341] HU BFL VII.1.b. 37. 26/1919. Araniczky Sztankó.

[342] HU BFL VII.1.b. 34. 13/1919. Fekete Pál.

6. Az 1936. évi III. tc. rendelkezései

6.1. A törvényjavaslat képviselőházi vitája

Az 1936. évi III. törvénycikk indokolásában az alábbiakat olvashatjuk:

> „A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871:VIII. törvénycikk hatálybalépése óta eltelt hatvan évet meghaladó idő alatt igazságszolgáltatásunk szervezetében olyan lényeges változások történtek, amelyek közelről érintették a fegyelmi bíráskodásnak az 1871:VIII. törvénycikkben meghatározott rendszerét, s annak következtében, hogy ezeket a szervezeti változásokat nem követte nyomon az 1871:VIII. törvénycikk megfelelő módosítása, a fegyelmi bíráskodás hatásköri rendjében szembetűnő visszásságok állottak elő."[343]

Ennek megfelelően a törvényhozás nem az egyébként gyakori novelláris kiegészítés, hanem formailag egy új fegyelmi törvény megalkotása mellett döntött. Az elfogadott jogi norma keletkezésének indokaira, az előterjesztő kormányzati szándékokra a törvényalkotási vita, és ezen belül a képviselőházi diskurzus érdemi információkkal szolgál.[344]

A Minisztertanács 1935. január 17-én tárgyalta – többek közt – a királyi ítélőbírák és a királyi ügyészségek tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről és nyugdíjazásáról, továbbá a bíróságok és ügyészségek tisztviselőinek fegyelmi felelősségéről szóló törvényjavaslatot, amelyet Lázár Andor igazságügyi miniszter terjesztett elő, és a Minisztertanács elfogadott.[345]

[343] Általános indokolás. 1936. évi III. törvénycikk indokolása.
[344] Vö.: BELIZNAI 2024. 139–146. p.
[345] Nemzeti Ujság, 1935/15. sz. 4. p.; Uj Magyarság, 1935/15. sz. 7. p.; BELIZNAI 2024. 127. p; BÓDINÉ BELIZNAI 2020. 287-288. p.

6.1.1. Az általános vita

> „Valamely törvényjavaslat tárgyalása során a legelső kérdés, amelynek fel kell merülnie, az, hogy a törvényjavaslat előterjesztése időszerű-e, szükségszerű-e. A jelen törvényjavaslattal kapcsolatban mindkét kérdésre igennel kell felelni. Egy javaslatnak időszerűségét az adja meg, hogy azok az életkörülmények, azok az előfeltételek, amelyek valamely törvényalkotáshoz kapcsolódnak, változtak-e az elmúlt idők alatt és ennek folytán szükségessé vált más jogszabályok létesítése."[346]

E szavakkal nyitotta meg beszédét Erődi-Harrach Tihamér[347] a „a kir. ítélőbíráknak és a kir. ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről és nyugdíjazásáról, továbbá a kir. bírósági és kir. ügyészségi tisztviselők fegyelmi felelősségéről" szóló 11. számú törvényjavaslat[348] bizottsági előadója 1935. október 15-én a képviselőház 44. ülésén. Az 1871. évi VIII. tc. az új fegyelmi törvény tárgyalásakor már több mint 60 éve hatályban volt, ezért a fegyelmi felelősségről szóló rendelkezések felülbírálatát önmagában az időmúlás miatt is időszerűnek tekinthetjük. Fontos kiemelni, hogy 1871 és 1935 között számos új jogszabály született, amelyek alapjaiban megváltoztatták a hazai jogéletet, ezért a „régi" törvény felülvizsgálatát szükségszerűnek is tekinthetjük. Kérdésként merülhetett fel azonban a törvényhozás előtt, hogy elegendő-e módosítani a meglévő fegyelmi törvényt vagy egy teljesen új fegyelmi törvény megalkotását látták szükségesnek, amelynek eredményeként egy új törvény megalkotása mellett döntöttek.

A törvényjavaslat érdemi tárgyalása 1935. október 15-én kezdődött meg a Képviselőház 44. ülésén. Erődi-Harrach Tihamér hangsúlyozta, hogy már 1923-tól kezdve sürgető volt a fegyelmi törvény módosítása, ugyanis a gyakorlat elemi hiányosságokra hívta fel a figyelmet. Arra a kérdésre, hogy novelláris kiegészítésekre van-e szükség vagy kódex szerű, generális jogszabályváltoztatás mellett döntsenek, az alábbi választ adta:

> „az 1871: VIII. törvénycikket a fegyelmi bíráskodásra vonatkozó részében megváltoztatja, s ennyiben kódexszerűen alkotja meg; az 1871: VIII. törvénycikknek azokat a főként alkotmányjogi

[346] Az országgyűlés képviselőházának 44. ülése, 1935. október 15. Képviselőházi napló, 1935. III. köt. (a továbbiakban: Képviselőházi napló 1935. III. köt.) 263. p.

[347] 1922-től volt tagja a törvényhozásnak, az országgyűlési almanach szerint ő volt az előadója a legtöbb igazságügyi vonatkozású javaslatnak és a katonai büntető javaslatoknak is. Lásd bővebben: HAEFFLER István (szerk.): *Országgyűlési almanach. 1935–40*. (Sturm–féle országgyűlési almanach) Magyar Távirati Iroda Rt. Budapest, 1940. 249. p.

[348] A képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése. Képviselőházi irományok, 1935. II. köt. 102. szám 429. p.

> rendelkezéseit azonban, amelyeknek fenntartása ezidő szerint is kívánatos és szükséges, fenntartandónak tartja. Ezt a törvényjavaslat tehát nem helyezi hatályon kívül az egész 1871: VIII. törvénycikket, hanem csak a fegyelmi bíráskodásra vonatkozó részt hozza kódexszerűen a t. Ház elé."[349]

Kiemelte továbbá, hogy a fegyelmi eljárásnak gyorsnak, jónak és olcsónak kell lennie, ezért a fegyelmi eljárás elhúzására vonatkozó tényezőket kiküszöbölték az új javaslatból. Vélemény szerint az előző törvény a „pönalizálás tekintetében is helytelen disztinkciókat alkalmazott, amennyiben a régi jogszabály keretébe nem egy olyan vétség, amelynek fegyelmi eljárás alapjául kellett volna szolgálnia, nem volt beilleszthető, viszont az eljárás keretébe vont fegyelmi vétségeknél nem egyszer olyan szóhasználat volt, hogy ezek a fegyelmi vétségek ebben a minőségükben meg nem állhattak, ami igen gyakran akadályozta a fegyelmi bíráskodást."[350] A fegyelmi büntetésekkel kapcsolatban pedig egyszerűsíteni kíván az törvényjavaslat, ugyanis a „rosszallás" mint büntetési nem kikerült a fegyelmi szankciók közül. A bizottsági elnök értékelése alapján „a felügyeleti hatóság intézkedései keretén belül úgyis szerepel a megintés alkalmazása is, úgy, hogy a rosszalásnak, mint külön fegyelmi büntetési tételnek beillesztése teljesen feleslegesnek mutatkozott."[351]

Az új rendelkezésekkel kapcsolatban kiemelte, hogy a javaslat be kívánja vezeti az elévülést, amelynek általános elévülési idejét öt évben állapították meg, azonban az időmúlás nem általánosan szüntetné meg a fegyelmi vétségek büntethetőségét. Abban az esetben, ha a fegyelmi vétség súlyánál fogva a tényleges szolgálatban lévő személlyel szemben hivatalvesztésnek fegyelmi úton való alkalmazása közérdekből szükségesnek mutatkozik, az elévülési időn túl is megindítható és megindítandó lehet a fegyelmi eljárás. Ebben is érvényesül az az elv, hogy a „fegyelmi törvény eszköze a jó bíráskodásnak és arra való, hogy a bíráskodás jogát biztosítsa."[352] Kiemelte továbbá, hogy az áthelyezés és nyugdíjazás kérdéséről korábban nem a fegyelmi, hanem külön törvény (az 1871. évi IX. tc.) rendelkezett, ezért e két intézmény nem tekinthető új szabályozási tárgynak, azonban a fegyelmi felelősség szabályozása mellé vonták e két intézmény rendelkezéseit is, amely során figyelemmel voltak a bírói függetlenség elvének védelmére is.

Az első felszólaló az ellenzéki Dulin Jenő (Független Kisgazdapárt) későbbi belügyminisztériumi államtitkár volt, aki éles alkotmányos tartalmú kritikát fogalmazott meg a

[349] Képviselőházi napló 1935. III. köt. 264. p.
[350] Uo.
[351] Uo.
[352] Képviselőházi napló 1935. III. köt. 265. p.

javaslatról. Véleménye szerint a bírói fegyelmi felelősség kérdését eddig az 1871. évi VIII. tc. szabályozta, amely „egy alaptörvény, amely körülbelül hatvan esztendő óta tartalmazza az összes vonatkozó anyagi és alaki jogszabályokat. Ez a törvény nem precizíroz ugyan olyan szabatosan és formásan a fegyelmi vétséget illetőleg, mint a most előterjesztett törvényjavaslat, azonban a javaslat okos elaszticitását a kari érdeket és a kari tisztességet féltve óvó bírói kar mindenkor igen bölcs tartalommal töltötte ki.” Szerinte a hatvanesztendős fegyelmi törvénytől függetlenül „az ügyészi és a bírói testület mindenkor ragyogó példaadással szolgált és szolgál most is. Semmiféle szükségét nem érezzük annak, hogy a bírói, illetve az ügyészi testületre vonatkozólag új fegyelmi szabályokat alkossunk.”[353] Nem tartotta helyesnek, hogy csupán három büntetési nem maradna, azt sem, hogy a javaslat az áthelyezést mellőzni kívánja. Kifogásolta továbbá a felügyeleti vizsgálatot, amelyet a felügyeleti hatóság hatáskörébe kerülne. Súlyos hiánynak tartotta a védejtés hiányát. Hosszasan értekezett az áthelyezés és nyugdíjazás kérdéseiről, amelyekkel kapcsolatban pedig a bírói függetlenség megrendülésének veszélyét látta.[354]

A házszabály szerinti beszédrend alapján következő felszólaló Surgóth Gyula[355] (Nemzeti Egység Pártja) volt. Kormánypárti képviselőként védve az előterjesztést, a hivatali kötelesség megszegésének törvényi tényállásával kapcsolatban kifejtette, hogy a törvényjavaslat mindkét megállapítása helytálló. A közhivatalnok ugyanis „esküt tesz arra, hogy hivatali kötelességét híven, lelkiismeretesen és pontosan fogja teljesíteni. Aki tehát ezzel ellenkezőleg cselekszik, az nemcsak hivatali kötelességét szegi meg, hanem megszegi hivatali esküjét is. Az ilyen cselekménynek feltétlenül megtorlásban kell részesülnie.”[356] A tekintélysértés törvényi tényállásával kapcsolatban pedig az alábbiakat jelentette ki:

> „a közhivatalnok ugyanis tartozik olyan életmódot folytatni és olyan magatartást tanúsítani, hogy az köztisztelet és megbecsülés tárgya legyen. Aki tehát ezzel ellenkezőleg cselekszik, – mondjuk – hogy hivatalában durván, gorombán bánik a felekkel vagy pedig nyilvános helyen botrányt okozó magatartást tanúsít, az ezzel nemcsak saját

[353] Képviselőházi napló 1935. III. köt. 266. p.; *Magyar Jövő*, 1935. október-december (17. évf.) 236. sz. (1935-10-16.) 3. p.
[354] A bírói felelősségről és az igazságszolgáltatás függetlenségét fenyegető veszélyekről a két világháború közötti időszakban számos hazai szerző értekezett. Vö: CSÁNK Béla: *A bírói függetlenség hazánkban és a külföldön.* Budapest, 1942. 209-258. p.
[355] Surgóth Gyula mind ügyészi, mind bírói tapasztalatokkal is rendelkezett, ugyanis 1904-től alügyész, 1907-től ügyész, 1915-ben a budapesti büntetőtörvényszékhez került bírónak, 1917-ben pedig ítélőtáblai bíróvá nevezték ki, 1921-ben nyugdíjba ment, majd azt követően ügyvédi tevékenységet folytatott. Lásd bővebben: *Országgyűlési almanach*. 1935–40. 1940. 249. p.
[356] Képviselőházi napló 1935. III. köt. 270. p.

> hivatali állásának tekintélyét sérti és veszélyezteti, hanem egyszersmind az államhatalom tekintélyét is. Ezek szerint tehát az 5. §-nak mindkét rendelkezése teljesen helyes az én szerény véleményem és megítélésem szerint."[357]

Az áthelyezéssel kapcsolatban a képviselő nem osztotta ellenzéki társának álláspontját, ugyanis szerinte „a törvényjavaslatnak ez a rendelkezése is helyes. Első az igazságszolgáltatás érdeke és csak azután jön a magánérdek."[358] Egyetértett továbbá az elévülés bevezetésével is. A felügyeleti eljárást véleménye szerint Dulin képviselő rosszul értelmezte, szerinte a felügyeleti eljárás szabályozása is garanciákkal övezett, és a nyugdíjazással kapcsolatos tervezett törvényi rendelkezéseket is helyesnek tartotta.

Fábián Béla[359] (Független Nemzeti Demokrata Párt) következett a felszólalok soraiban, aki nem értett egyet volt bírótársa, Surgóth képviselő álláspontjával. Fábián is hosszasan értekezett a bírói függetlenség védelméről és az emiatt felmerülő aggályairól – bár ezt inkább általánosságban fejtette ki, nem a javaslat konkrét elemeit támadta – összességében nem tartotta szükségesnek az új fegyelmi törvény megalkotását. Az általános vita további részében Krüger Aladár (Nemzeti Egység Pártja) kiemelte, hogy az ellenzék általánosságában két szempontból támadja a javaslatot: a bírói függetlenség veszélyeztetése, valamint az új fegyelmi törvény szükségtelensége miatt. Kiemelte, hogy az ellenzékiek:

> „mindig arra gondolnak, hogy a felügyeleti hatóság alatt a legfőbb felügyeleti hatóság, az igazságügyi minisztérium értendő. Elfelejtik, hogy a felügyeleti hatóság kérdését az 1891. évi XVII. tc. 2. §-a szabályozza, amely szerint minden bírónak elsőfokú felügyeleti hatósága a közvetlen főnöke. A törvényszéki bírónak tehát – hangzott az érvelés – a közvetlen főnöke, a közvetlen felügyeleti hatósága a törvényszéki elnök, nem pedig az igazságügyminiszter."[360]

Már pedig az előterjesztés szerint a „közvetlen főnöktől indul ki minden kezdeményezés."[361] Dulin képviselő vádejtéssel kapcsolatos aggályaira pedig így reagált: „a királyi ügyész, mint a vádhatóság képviselője, nem elégedhetik meg abban az esetben, ha a fegyelmi vétségre okot

[357] Uo.
[358] Uo.
[359] A képviselő szintén bírói tapasztalatokkal rendelkezett, korábban törvényszéki bíró volt. Lásd bővebben: *Országgyűlési almanach.* 1935–40. 1940. 255. p.
[360] Képviselőházi napló 1935. III. köt. 277. p.
[361] Uo. 277. p.

nem lát, a vád egyszerű elejtésével; kötelessége indítványozni az illető bíró felmentését, ami sokkal nagyobb elégtétel, mint a vád elejtése."[362]

Mózes Sándor (Független Kisgazdapárt) aki ellenzéki képviselőként szintén általánosságban szólalt fel a bírói függetlenség védelme mellett, valamint a már tárgyalt módon sérelmezte a büntetési nemeket, valamint az áthelyezés és a nyugdíjazás tervezett szabályozását is. Felszólalását ekképp zárta: a „régi törvény nagyon is megállta a helyét, nagyon is jó szolgálatokat tett, száz százalékig biztosította a bírák függetlenségét. Erre a javaslatra tehát nincs szükség. Ebből az okból, valamint azért, mert teljes bizalmatlansággal viseltetem a kormány iránt, minthogy nem munkát, kenyeret és gazdasági célokat szolgáló és biztosító javaslatokkal jön a Ház elé, a javaslatot nem fogadom el."[363]

A következő felszólaló Wolff Károly (Keresztény Gazdasági Párt) volt, aki hosszasan kifejtette, hogy a javaslat megalkotásakor a bírói függetlenség garanciája elsődleges volt, az áthelyezés és nyugdíjazás kérdésköre, pedig nem „alkotmányjogi nóvum", hiszen erről már 1871-ben jogszabályi rendelkezett. A napi tanácskozási időbe Horváth Zoltán (Független Kisgazdapárt) képviselő felszólalása fért még bele, aki az ellenzéki álláspontot erősítve szintén a bírói függetlenség védelmére építette felszólalását.

A törvényjavaslat tárgyalása október 16-án folytatódott, amely ülésnapon az első felszólaló Pesthy Pál[364] (Nemzeti Egység Pártja) volt, aki az ellenzéki aggályokra reagálva kifejtette,hogy a javaslat az alkotmányjogi elveknek és a bírói függetlenség követelményeinek egyaránt megfelel.

A következő felszólaló Eckhardt Tibor (Független Kisgazdapárt elnöke) volt, aki azzal kezdte beszédét, hogy a törvénytervezet már 1934. június 5-én megszületett, amellyel kapcsolatban az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület súlyos aggályokat fogalmazott meg,[365] majd az ellenzéki narratívát folytatva a bírói függetlenséggel kapcsolatosan szólt. E felszólalást Lányi Márton (Nemzeti Egység Pártja) követte, aki kifejtette, hogy nem az 1934-es szöveget kell megtárgyalni, hanem az aktuális javaslattal kellene foglalkozni.

Végül Lázár Andor igazságügyi miniszter szólalt fel, aki az ellenzéki felszólalók aggályaira reagált. „Nagyon kérek mindenkit, ne méltóztassék folyton politikai motívumokat keresni olyan

[362] Uo. 277. p.
[363] Uo. 279. p.
[364] Szintén bírói tapasztalatokkal rendelkező képviselő volt, aki 1897-ben az ügyvédi és bírói oklevél megszerzése után az igazságügyi szolgálatba lépett. 1914-ben a szekszárdi törvényszék elnökévé, 1921-ben Kúriai bírává nevezték ki. 1924 és 1929 között igazságügyi miniszter volt. Lásd bővebben: *Országgyűlési almanach*. 1935–40. 1940. 338. p.
[365] A részletes bírálat főleg a bíró áthelyezhetősége és elmozdíthatósága ellen tiltakozott. *Ügyvédi Kamarai Közlöny*, 1935 (32. évf.), 4-10. sz. (1935-12-01.) 5. p.; *Uj Magyarság*, 1935. február (2. évf.), 28. sz. (1935-02-02.) 10. p.

törvényjavaslatoknál, amelyeknek semmiféle ilyen célzatuk nincsen, ne méltóztassék alkotmánysérelemről beszélni, mert ez veszedelmes dolog. [...] Ne méltóztassék olyan könnyen játszani ezekkel a szavakkal, mert ha ezekkel a szavakkal könnyen játszunk, ez azt jelenti, hogy nem ismerjük ezeknek a szavaknak a jelentőségét."[366]

6.1.2. A részletes tárgyalás

A javaslat részletes tárgyalása október 17-én kezdődött meg. A cím felolvasását követően Soltész János (Független Kisgazdapárt) jelentkezett szólásra, aki a már ismert narratívát ismételte meg, ezért az elnök jelezte, hogy Soltész képviselő a címhez hozzászólva „egy újabb általános vitát indított meg. Ez a házszabályokkal ellentétben van."[367] A következő felszólaló Mózes Sándor (Független Kisgazdapárt) volt, akivel szintén az előbb említett jelenet zajlott le. Horváth Zoltán (Független Kisgazdapárt), az igazságügyi miniszter előző ülésen elhangzott beszédét kritizálta, továbbá kinyilvánította – az előző két képviselőtársát követve –, hogy a javaslat címét sem fogadja el.

A javaslat 1-5. szakaszát a Ház hozzászólás nélkül elfogadta.[368] A 6. szakasz tárgyalta a fegyelmi vétség büntetési nemeit, amelyek a feddés, a pénzbüntetés, valamint a hivatalvesztés voltak. E hármas felosztást már az általános vita során az ellenzéki képviselők kifogásolták. Soltész János kifejtette, hogy a feddés és a pénzbüntetés mellékkövetkezményét túl súlyosnak találják, hiszen eszerint az elítéltet feddés esetén két évig, a pénzbírságra esetén három évig nem lehetne magasabb illetménnyel egybekötött hivatali állásra kinevezni vagy áthelyezni, magasabb fizetési fokozatba léptetni, jutalomban részesíteni és az említett időtartamot nem lehetne beszámítani a magasabb állás elnyerésére képesítő vagy magasabb fizetési fokozatba lépésre igényt adó szolgálati időbe. Ezért az alábbi büntetéseket indítványozta: a feddés, a pénzbírság, az előléptetésből való kizárás, valamint a hivatalvesztés.[369] Az indítványt támogatva Mózes Sándor (Független Kisgazdapárt) is röviden felszólalt Soltész indítványa mellett. Az indítványt az elnök azonban nem bocsátotta szavazásra, ugyanis Soltész azt nem a házszabálynak megfelelően nyújtotta be, azt szabályszerűen az általános vita során kellett volna

[366] Képviselőházi napló 1935. III. köt. 298. p.
[367] Uo. 306. p.
[368] A fenti szakaszokba foglalt felelősségi rendszer azonos volt a közjegyzőkre vonatkozó szabályokkal. FEKETE László – ROKOLYA Gábor (szerk.): Ars notarialis: A közjegyző hivatása, tiszte és működése. A közhitelű tanúsításról, annak szervéről: a közjegyzőről s a közjegyző működéséről, 1. kötet - *Studia Notarialia Hungarica* 12. Budapest, 2013. 176. p.; BARCS Ernő: Az 1936. évi III. tc. egyes rendelkezéseinek gyakorlati alkalmazása a közjegyzői felügyeleti és fegyelmi ügyekben 1936. *Kir[ályi] közjegyzők közlönye* 1936. 35.évf. 5. sz. 163-177. p.
[369] Képviselőházi napló 1935. III. köt. 307. p.

benyújtania. A többség a 6. szakaszt elfogadta. A továbbiakban a 7-14. szakaszokat a Ház hozzászólás nélkül elfogadta.

A 15. szakasz szólt az áthelyezésről, amellyel szemben felszólaltak Soltész és Horváth képviselők. Lázár Andor igazságügyi miniszter az áthelyezéssel kapcsolatos aggályokra a következőképp reagált: „Egyáltalán nem arról van szó, amit igen t. képviselőtársam itt előadott, hanem arról, hogy a független fegyelmi bíróság által elrendelt fegyelmi tárgyalás eredményeképpen a bíróság fegyelmi büntetés kiszabása nélkül is kimondhatja az áthelyezést. Ez tehát nem a felügyeleti hatóságoknak valamely kényük-kedvük szerinti intézkedése, hanem a független fegyelmi bíróság intézkedése az általa már elrendelt fegyelmi eljárás során."[370] A Ház a 15. szakaszt elfogadta, a 16-26. szakaszokat pedig hozzászólás nélkül támogatta. A 27. szakasz rendelkezett a magánvádról, amely kapcsán Horváth képviselő kért szót, aki a jogorvoslat hiányát kifogásolta (a magánvád esetén a fegyelmi bíróság a magánfél indítványára nem rendeli el a fegyelmi eljárást, akkor erről a magánfelet értesíti, a határozata ellen pedig nincs helye jogorvoslatnak). Az igazságügyi miniszter ezzel kapcsolatban a következő választ adta: „amikor először a felügyeleti hatóság, másodszor a közvádat képviselő királyi ügyész, harmadszor pedig a fegyelmi bíróság nem talál alapot arra, hogy fegyelmi eljárást rendeljen el, semmiképpen nem volna indokolt, hogy e határozat ellen a magánfélnek fellebbviteli jogot adjunk és így a querulánsoknak szabad teret engedjünk."[371] Ezt követően a Ház elfogadta a 27. szakaszt is. A 28-34. szakaszokat a Ház hozzászólás nélkül fogadta el.

A 35. szakasz szerint fegyelmi ügyben senkit sem lehet szegénységi jogban részesíteni és a panaszos részére nem lehet pártfogó ügyvédet kirendelni, Mózes és Horváth képviselők a szegénységi jog megadása mellett szólaltak fel, azonban az előterjesztő miniszter e kérdést azzal döntötte el, hogy a fegyelmi eljárás illetékmentes és ügyvédi képviselet sem kötelező. Ezt követően a 35. szakaszt is a többség elfogadta. A 36-49. szakaszokat a Ház hozzászólás nélkül hagyta jóvá.

Az 50. szakasz rendelkezett a felfüggesztésről, amelynek kapcsán Mózes Sándor ismét felszólalt, hogy „ne az eljárás megindításakor, hanem az eljárás és a vizsgálat megtartása után lehessen a felfüggesztést elrendelni".[372] Horváth Zoltán pedig az 50. szakasz utolsó bekezdését, találta túl általánosnak. („A felfüggesztést a közvádló indítványára vagy hivatalból akkor is el lehet rendelni, ha az az eset körülményeinél fogva egyéb okból szükségesnek mutatkozik."). A felszólalásokra az az igazságügyi miniszter nem reagált, az 50. szakaszt a Ház elfogadta. Az

[370] Uo. 309. p.
[371] Uo. 310. p.
[372] Uo. 311. p.

51. szakasz a sürgős esetben meghozandó felfüggesztésről rendelkezett, amely kapcsán Horváth képviselő fogalmazta meg, hogy „méltóztassék ezt a felfüggesztési jogot ne a törvényszéki elnökre bízni, hanem csak a tábla elnökénél kezdődjék, aki ezt a felfüggesztést elrendelheti."[373] A képviselőház többsége elfogadta az eredeti előterjesztést. A továbbiakban az 52-58. szakaszokat hozzászólás nélkül fogadta el a Ház. Az 59. szakasszal (áthelyezés) kapcsolatban csupán Soltész képviselő szólalt fel, de a képviselőház e szakaszt is elfogadta.

Egyetlen kormánypárti javaslatnak lett eredménye, melyet Surgóth Gyula (Nemzeti Egység Pártja) tett meg, amely az alábbi volt:

> „E törvényszakasznál bátor vagyok a következő módosító indítványt előterjeszteni: Az első bekezdésben előfordul a következő szöveg (olvassa): »...ha hivatali kötelességének ellátására testi, elmebeli vagy más szellemi fogyatékosság miatt képtelen.« Javaslom, hogy a »képtelen« szó előtt és az előbbi meghatározás után iktattassék be az a kifejezés is, hogy »állandóan vagy tartósan« képtelen. Ennek rövid indokolása az, hogy bár semmiféle kétséget nem szenvedhet az, hogy a törvény rendelkezése egyenesen olyan szolgálatképtelenséget kíván meg, mint feltételt, amely tartós vagy állandó, a szabatosabb megjelölés kedvéért kívánatos ennek ilyen módon való kifejezése. Ezzel egyszersmind a magas bírói körök véleményének figyelembe vételét is kifejezésre juttatjuk."[374]

E javaslathoz tehát az Igazságügyminiszter is hozzájárult, ezért ennek megfelelően fogadták el a javaslatot. A 61-63. szakaszokat hozzászólás nélkül fogadta el a Ház.

A felsőház 1935. december 17-én a képviselőház által megszavazott előterjesztést a részletes tárgyalás során hozzászólás nélkül elfogadta.[375] A kir. ítélőbíráknak és a kir. ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről és nyugdíjazásáról, továbbá a kir. bírósági és kir. ügyészségi tisztviselők fegyelmi felelősségéről szóló 1936. évi III. törvénycikk 1936. január 16-án hatályba lépett. Láthattuk, hogy a vita során az ellenzéki képviselők a bírói függetlenség megóvása mellett általánosságban szólaltak fel, azonban a fegyelmi törvény lényeges szakmai elemeit részleteiben nem támadták, ilyen tárgykörben komoly tartalmi

[373] Uo. 312. p.; ZALÁN Kornél: A kir. ítélőbíráknak és a kir. ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről és nyugdíjazásáról szóló 1936: III. törvénycikk magyarázata Franklin. Budapest, 1936.
[374] Képviselőházi napló 1935. III. köt. 312. p.
[375] Az országgyűlés felsőházának 17. ülése 1935. évi december hó 20-án. Felsőházi napló, 1935. I. köt. 301. p. Az általános vitáról részletesen: BELIZNAI 2024. 146-149. p.

indítványok nem születtek. A törvényhozás korabeli népképviseleti szerve részéről mindössze egy kormánypárti indítvány elfogadására került sor.

6.2. A fegyelmi vétség törvényi tényállása

Az alábbiakban a disszertáció szempontjából fontosabb normabeli változásokat tekintem át.[376] Az 1871. évi VIII. tc. 20. szakasza határozta meg a fegyelmi vétség tényállását. Ennek a) pontjába a hivatali vétség, míg b) pontjába a botrányos magaviselet tényállása tartozott.

Az új szabályozásból kikerült a „botrányos magaviselet"[377] fordulat. Az 1936. évi III. tc. 5. szakasza szerint fegyelmi vétséget követ el:

1. aki hivatali kötelességét gondatlanságból súlyosan vagy szándékosan megszegi;
2. aki életmódjával vagy magaviseletével állásának (alkalmazásának) tekintélyét akár szándékosan, akár gondatlanságból súlyosan sérti vagy veszélyezteti.

Az 1871. évi VIII. tc. rendelkezett a hivatali büntettek kategóriájáról is, hiszen ekkor még nem volt hatályos büntetőtörvénykönyv. Azonban az 1936. évi III. tc. már nem szólt a hivatali bűntettekről, ugyanis időközben hatályba lépett a Csemegi-kódex,[378] amely a büntetőjogi felelősség részletes szabályait határozta meg.[379]

Az 1871. évi VIII. tc. 22. §-a szerint fegyelmi vétség esetén a következő büntetési nemeket kellett alkalmazni: rosszallás, feddés, pénzbüntetés, hivatalvesztés. Az 1936. évi III. tc. 8. §-a pedig a következő büntetési nemekről rendelkezett: feddés, pénzbírság, hivatalvesztés. A rosszallás, mint büntetési nem kikerült az új szabályozásból, ennek oka, hogy az azonos erkölcsi tartalom miatt a feddés büntetési nemével összeolvadt.[380]

---

[376] Az 1936. évi törvénycikk megalkotásának fontosabb lépéseiről bővebben: BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: A bírák és a bírósági tisztviselők felelősségének szabályozása (1936). *Kúriai Döntések Bírósági Határozatok.* 2022/2. sz. (a továbbiakban: BÓDINÉ BELIZNAI 2022.); PATYI 2016. 156-160. p.

[377] A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló törvényjavaslat eredeti szövege szerint csupán „ki viselete által tiszteletre s bizalomra méltatlanná válik" rendelkezés szerepelt volna a tc. 20. § b) pontjában (lásd: Képviselőházi irományok, 1869. I. köt., 1869/19. számú iromány, 50. p. Azonban Szakácsy Dániel képviselői indítványa nyomán a rendelkezés kiegészült a „botrányos magaviselet" jelzővel, amelyet a képviselőház vita nélkül elfogadott (Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 16.– december 2., 60. Országos Ülés, 1869. október 28., 118. p. SCHLACHTA Boglárka Lilla: *A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc. képviselőházi vitája*. In: Miskolczi-Bodnár Péter (szerk.): XXIII. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2022. 212. p.

[378] Csemegi Károly a korszak egyik legjelentősebb jogtudósának tiszteletére 2024-ben a 125. születése napja alkalmából fontos kötet jelent meg: CZINE Ágnes (szerk.): *„Csemegi csak egy volt" Csemegi Károly emlékkötet*. ORAC Kiadó Kft. Budapest, 2024. Lásd még: Uő: „Csemegi csak egy volt". *Magyar Jog*, 2024/7-8. sz. 392–401. p.

[379] BÓDINÉ BELIZNAI 2022. 305. p.

[380] 1936. évi III. törvénycikk indokolása a kir. ítélőbíráknak és a kir. ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről, és nyugdíjazásáról, továbbá a kir. bírósági és kir. ügyészségi tisztviselők fegyelmi felelősségéről. Ezer év törvényei (a továbbiakban: 1936. évi III. tc. indokolása).

A törvény szabályozta az áthelyezés lehetőségét is, amelyről korábban külön norma, az egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok módosításáról szóló 1912. évi VII. törvénycikk 9. §-a rendelkezett. Ha a fegyelmi eljárás során megállapították, hogy a terhelt foglalkoztatása addigi székhelyén, annál a bíróságnál, amelynél alkalmazásban állt, az igazságszolgáltatás érdekével összeférhetetlen volt, akkor fegyelmi büntetés kiszabása mellett az ítéletben a fegyelmi bíróság elrendelhette, hogy más székhelyre, illetve más bírósághoz helyeztessék át.[381] Az áthelyezés a fegyelmi vétség megállapítása nélkül is elrendelhető volt.

Az új fegyelmi törvény hatálybalépését követően az Ítélőtábla fegyelmi tanácsa elé került ügyeket – elvi jelentőségük és előfordulási gyakoriságuk alapján – négy csoportra: a felügyeleti vizsgálat, pótmagánvád a fegyelmi eljárásban, a hivatali kötelesség megszegése, a bírói tekintély sértése és veszélyeztetése osztottam. A következőkben e kategóriákat elemzem.

6.3. Az új típusú fegyelmi eljárás

6.3.1. A felügyeleti vizsgálat

Az 1936. évi III. tc. kötelezővé tette az igazságügyi felügyeleti vizsgálatot a fegyelmi eljárás lefolytatása során.[382] Az 1871. évi VIII. tc. még nem rendelkezett részletesen a felügyeleti vizsgálatról, helyette a felügyeleti eljárás szabályairól a bírói ügyviteli szabályok tárgyában kiadott 1891. évi 4291. I.M.E. rendelet IV. fejezetét alkalmazták.[383] A törvénycikk 28. §-a szerint azonban csekélyebb rendetlenségek esetén az elnök hivatalosan meginthette a törvényszéknél vagy annak területén alkalmazott bírói tagokat és bírósági hivatalnokokat. A 29. § szerint a megintés előtt nyilatkozatra kellett felszólítani az érintettet. A megintés írásban történt, amely ellen a megintést sérelmesnek tartó fél, jogorvoslatért a fegyelmi bírósághoz fordulhatott.[384]

Az 1936. évi III. tc. indokolása szerint a felügyeleti vizsgálat célja a fegyelmi vétség tényállásának felderítése volt. Összhangban ezzel az elvvel, a bizonyítékok megszerzésére a felügyeleti hatóságot ugyanabba a jogkörbe helyezte, mint amely a Bűnvádi perrendtartás értelmében a vizsgálóbírót illette.[385]

[381] 1936. évi III. tc. 15. §.
[382] 1936. évi III. tc. 32. § „A fegyelmi eljárást mindig felügyeleti vizsgálat előzi meg."
[383] MARSCHALKÓ János: *A bírósági ügyvitel szabályai.* Az új büntető ügyvitel szabályaival kiegészített második kiadás. Grill Károly, Budapest, 1900. 58-76. p.
[384] Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben. *Jogtörténeti Szemle*, 2019/2. sz. 23. p.
[385] 1936. évi III. tc. indokolása.

A kötelező felügyeleti vizsgálattal tehát egy új típusú fegyelmi eljárási rend jött létre. A felügyeleti vizsgálat keretében továbbra is lehetőség volt a 4291/1891. I.M.E. számú rendelet szerinti intézkedést alkalmazni a panaszlott bírákkal szemben.

Erre példaként említhető Bodnár István törökszentmiklósi királyi járásbírósági elnökkel szembeni felügyeleti eljárás.[386] A panaszossal szemben a Dévaványai Takarékpénztár R.T. jogutódja tett fegyelmi feljelentést 1943. június 3-án. A tényállás szerint az egy ingatlan-árverési ügyben a panaszlott bíró nem adta ki a Dévaványai Takarékpénztár R.T., mint végrehajtó részére az ingatlanok árverésével kapcsolatos végzéseket. Ezért a végrehajtó sem az árverésen, sem a sorrendi tárgyaláson nem jelent meg, mivel nem tudott ezekről. Az árverési vételárból végül a hitelező sem nyert kielégítést. A panaszos a bíró kiemelt mulasztása miatt tett fegyelmi feljelentést.

A feljelentés szerint abban az esetben, ha a panaszos az árverésről idejében tudomással bírt volna, gondoskodhatott volna megfelelő vételi ajánlattételéről, és ebben az esetben az árverési vételár az ő követelését is fedezte volna. Ennek hiányában azonban az elsőhelyes jelzálog hitelező csupán olyan összeg erejéig tett vételi ajánlatot, amely a panaszlott ellen a fegyelmi eljárás megindítására részben a fegyelmi bíróság, – mellőzve a kártérítési perre tartozó kérdés eldöntését, hogy valóban merült-e fel kára a panaszosnak, illetve a jogelődének, – arra a meggyőződésre jutott, hogy az elkövetett mulasztás éppen annak a következménye volt. A bíróság megállapította továbbá, hogy alanyi tekintetben pedig az elkövetett kötelességszegés nem tekinthető olyan súlyosnak, amely fegyelmi vétség megállapítására szolgáltatna alapot,

> „mert hasonló hiba a leggondosabb munka mellett is előfordulhat és csökkenti az elkövetett mulasztás súlyát a panaszlott meg nem cáfolt védekezéséből megállapítható az a körülmény is, hogy az első mulasztás elkövetésekor a panaszlott betegeskedett. Kifogásolható, hibás eljárás ugyan az, ha telekkönyvi ügyben a későbbi intézkedés megtételénél az eljáró bíró az értesítendő jegyzéket gépiesen a korábbi intézkedésből veszi át, de mégis érthető, ha nem minden egyes intézkedésnél állapítja meg újjonan az értesítendők névsorát: ezért van némi jelentősége annak az említett körülménynek, hogy az első mulasztás idején a panaszlott még nem épült fel teljesen betegségéből. Rá kell azonban mutatni másfelől arra is, hogy az elkövetett mulasztások halmozott volta mindenesetre növeli a panaszlott terhére eső kötelességszegésnek a súlyát, -mégis az a kir. ítélőtábla

[386] HU BFL VII. 1. b. 87. 3/1944, Bodnár István törökszentmiklósi kir. járásbírósági elnök fegyelmi ügye.

> megítélése szerint felügyeleti úton is kellőképen torolható meg. Abban a kérdésben azonban, hogy a már alkalmazott felügyeleti megtorló intézkedés elegendőképen súlyos volt-e, a fegyelmi bíróság nem foglalt állást."[387]

Az elnöki intésről szóló határozatból, pedig a következő állapítható meg: mivel nem volt megállapítható, hogy a panaszlott járásbírósági elnök mulasztását szándékosan, vagy súlyos gondatlanságból követte volna el, ezért az 1936. évi III. tc. 5. §-ának 1. pontja szerinti fegyelmi vétséget nem lehetett megállapítani, ezért a nevezett ellen a fegyelmi eljárás megindítása mellőzendő volt. A panaszlott elnök azonban mulasztásaival az eljárási szabályok ellen vétett és ezért „mulasztását felügyeleti intézkedés nélkül hagyni nem is lehetett. […] a szóbanforgó ügyben […] terhére fennforogni látszó szabálytalan eljárásai és mulasztásai miatt a fegyelmi eljárás megindításának mellőzésével a 4291/1891. I.M.E. számú rendelettel kiadott Birói Ügyviteli Szabályok 86. §-ának 5. pontja alapján »szóbeli megintésben« kellett részesíteni."[388]

A vizsgált iratok alapján, általánosságban elmondható, hogy – szemben a bemutatott esettel – inkább olyan jogviták maradtak a felügyeleti vizsgálati szakban, amelyeket az ügyvédek indítottak a rájuk nézve hátrányos döntés miatt, azonban ezek nem szolgálhattak a fegyelmi eljárás alapjául. Ezekben az ügyekben az ügyvédek az ügyfelük érdekében gyakran „fellebbezésként" használták a panaszt a sérelmezett bírói döntéssel szemben. A fegyelmi bíróság többnyire elutasította az ilyen jellegű kérelmeket. Ezeket a döntéseket a fegyelmi bíróság általában azzal indokolta, hogy a bírói jogértelmezés nem szolgálhat alapul a fegyelmi vétség megállapítására.[389]

A bírói gyakorlatból kiemelhetjük, hogy „A fegyelmi bíróságnak azt a kérdést kell eldöntenie, hogy a panaszlott ismertetett eljárása szándékos, vagy gondatlanságból elkövetett súlyos hivatali kötelességszegésnek minősíthető-e"[390], valamint, annak megállapítását, hogy „[…] érdemben helyes-e az ítéleti döntés, a fegyelmi elbírálás keretein kívül esik."[391]

Az 1936. évi III. tc. kötelezővé tette az igazságügyi felügyeleti vizsgálatot a fegyelmi eljárás lefolytatása során.[392] Az 1871. évi VIII. tc. nem rendelkezett részletesen a felügyeleti vizsgálatról, ugyanis helyette a felügyeleti eljárás szabályairól a bírói ügyviteli szabályok

[387] Uo.
[388] Uo.
[389] NAVRATIL Szonja: *A jogászi hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937).* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 131-132. p.; ANTAL Tamás: *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből III. A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1921–1938 között.* Országos Bírósági Hivatal, Budapest–Szeged, 2017. 42. p.
[390] HU BFL VII.1.b. 86. 6/1942. Zsöllei Kálmán.
[391] HU BFL VII.1.b. 86. 9/1943. Gémesi István, Sajó Lajos, vitéz Szent-Iványi Ádám.
[392] 1936. évi III. tc. 32. § „A fegyelmi eljárást mindig felügyeleti vizsgálat előzi meg."

tárgyában kiadott 1891. évi 4291. I.M.E. rendelet IV. fejezete rendelkezett.[393] Azonban a törvénycikk 28. §-a szerint csekélyebb rendetlenségek esetében az elnök hivatalosan meginthette a törvényszéknél vagy annak területén alkalmazott bírói tagokat és bírósági hivatalnokokat. A 29. § szerint a megintés előtt nyilatkozatra kellett felszólítani az érintettet. A megintés írásban történt, amely ellen a megintést sérelmesnek tartó fél jogorvoslásért a fegyelmi bírósághoz fordulhatott.[394]

Az 1936. évi III. tc. indokolása szerint a felügyeleti vizsgálat célja a fegyelmi vétség tényállásának felderítése volt. Összhangban ezzel az elvvel, a bizonyítékok megszerzésére a felügyeleti hatóságot ugyanabba a jogkörbe helyezte, mint amely a Bűnvádi perrendtartás értelmében a vizsgálóbírót illette.[395]

A törvénycikk elkülönítette a fegyelmi bíráskodást és a felügyeleti jog gyakorlását. Zehery Lajos megfogalmazása szerint:

> „A felügyelet – természeténél fogva – igazgatás és nem bíráskodás; feladata az, hogy inkább megelőző természetű intézkedések útján biztosítsa azt a hivatásbeli vagy szolgálati rendet, amelynek megtámadása éppen a fegyelmi vétség. A felügyelet szervezete párhuzamosan halad a fegyelmi bíráskodás szervezetével, de az új fegyelmi törvény két irányban is kifejezi ebben a körben a bíráskodás alkotmányjogi jelentőségét. Nevezetesen: a fegyelmi bíráskodást továbbra is a végrehajtó hatalomtól független fegyelmi bíróságokra bízza. Azt az alapelvet pedig, amely szerint a felügyeleti jog gyakorlása mintegy a fegyelmi felelősségrevonás szükségének előzetes elhárítására irányul, kifejezésre juttatja azzal, hogy a fegyelmi bíróságokat rendszerint annak a bíróságnak a keretében szervezi, amelynek vezetője a fegyelmi felelősséggel tartozó személlyel szemben a felügyeleti hatóságot gyakorolja.”[396]

A feltárt levéltári iratok e csoportjában elsősorban olyan ügyeket ismertetek, amelyek ügyvédek panasza alapján indultak.[397] Ezekben az ügyekben az ügyvédek az ügyfelük érdekében sokszor

[393] MARSCHALKÓ János: *A bírósági ügyvitel szabályai.* Az új büntető ügyvitel szabályaival kiegészített második kiadás. Grill Károly. Budapest, 1900 58–76. p.
[394] Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben. *Jogtörténeti Szemle*, 2019/2. sz. 23. p.
[395] 1936. évi III. tc. indokolása.
[396] ZEHERY Lajos: Fegyelmi jogunk legujabb alkotásai a büntetőjogi reformtörekvések tükrében. *Magyar jogászegyleti értekezések.* 1940. VIII. évf. 29–30. sz. 105. p.
[397] Vö.: NAVRATIL Szonja 2014. 131-132. p. Különösen: Erdély Henrik ügyvéd panasza, Terray László Pestvidéki Törvényszéki bíró, valamint Térfy Dezső kir. ítélőtáblai tanácselnök ellen. MOL 619: Királyi és Országos Legfőbb

„fellebbezésként” használták a panaszt a sérelmezett bírói döntéssel szemben, azonban a fegyelmi bíróság többnyire elutasította az ilyen jellegű panaszokat. Ezt a fegyelmi bíróság általában azzal indokolta, hogy a bírói jogértelmezés nem szolgálhat alapul a fegyelmi vétség megállapítására.[398]

Az első eset Zsöllei Kálmán budapesti királyi törvényszéki bíró ügye, aki ellen Nagy Mihály ügyvéd emelt panaszt. Az Ítélőtábla, mint fegyelmi bíróság a fegyelmi eljárást nem rendelte el, amelyről 1942. december 23-án hozott határozatot.[399] A tényállás szerint a panaszlott bíró az előtte folyamatban lévő polgári perben, 1941. november 24-én tartott szóbeli tárgyaláson az alperest képviselő ügyvédet eltiltotta a harmadik sorszámú előkészítő irat előadásától. Továbbá kötelezte az alperest, hogy fizessen meg a felperesnek 90 pengőt tárgyalási költség címen. A panaszos álláspontja szerint az eljáró bíró e magatartása megsértette az 1911. évi I. tc. vagyis a Pp. 203. §-ban foglalt szóbeliség elvét. Továbbá a sérelmes bírói intézkedés következtében a megbízója visszavonta a jogi képviseletre irányuló megbízást. Ennek folytán őt jelentős anyagi és erkölcsi kár érte, mivel vitéz Helényi Márton állandó ügyfele volt a kifogásolt eseményig, akit még hadbírói szolgálata idejéről ismert.

A fegyelmi bíróság megállapította, hogy a Pp. 203. §-a értelmében a felek a szóbeli tárgyaláson az előkészítő iratok tartalmához nincsenek kötve, ez a tartalom az ügy eldöntésénél csak akkor vehető figyelembe, ha azt szóban előadták. Ezért a panaszlott bíró e jogszabály alapulvételével a fegyelmi bíróság álláspontja szerint is helytelenül járt el, amikor az előkészítő irat „meg nem felelő voltát” még annak elő adása előtt megállapította és az előkészítő irat tartalmának szóbeli előadását nem engedte meg. A fegyelmi bíróságnak tehát azt a kérdést kell eldöntenie, hogy a panaszlott ismertetett eljárása szándékos, vagy gondatlanságból elkövetett súlyos hivatali kötelességszegésnek minősült-e. [400]

Mivel a panaszlott bíró által hozott alaki okból helytelen határozatot a felsőbb fokú bíróság megváltoztatta, így az alperes „károsodása elhárult”, hiszen a 90 pengő perköltség megfizetése alól mentesült. A fegyelmi bíróság megállapította, hogy

Fegyelmi Bíróság (1872–1943), 3. csomó (1930–1932, 1943), 1932.; Müller János ügyvéd panasza, Fesztl Nándor kir. ítélőtáblai tanácselnök, Gellér Ottó, Bögös Lajos kir. ítélőtáblai bírák, Szendrődy Dénes kir. törvényszéki tanácselnök, Bök Béla, Abrányi Lajos kir. törvényszéki bírák, Gadó Antal kir. járásbíróság alelnök ellen. MOL 619: Királyi és Országos Legfőbb Fegyelmi Bíróság (1872–1943), 3. csomó – (1930–1932, 1943), 1931.; Dietl Ágoston panasza a nagykanizsai törvényszék tanácsa ellen. MOL K 619: Királyi és Országos Legfőbb Fegyelmi Bíróság (1872–1943), 3. csomó – (1930–1932, 1943), 1932.

[398] NAVRATIL Szonja 2014. 131-132. p.; ANTAL Tamás: *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből III. A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1921–1938 között.* Országos Bírósági Hivatal. Budapest–Szeged, 2017. 42. p.

[399] HU BFL VII.1.b. 86. 6/1942. Zsöllei Kálmán.

[400] Uo.

> „az előadottakra figyelemmel a fegyelmi bíróság sem lát a panaszlott eljárásban a gondatlanságból elkövetett súlyos, vagy éppen szándékos hivatali kötelességszegést. A panaszos eljárást ügyfele előtt a másodbirói végzés igazolhatta volna, tehát a fegyelmi feljelentés tárgyává tett cselekmény súlyosságának elbírálásánál nem lehet nagy jelentőséget tulajdonítani annak, hogy egy nem jogerős határozat folytán a panaszos állítása szerint tőle az ügyfele a per vitelére adott megbízást megvonta és más ügyeivel sem fogja őt ezután megbízni."[401]

A következő ügyben Schubert Ágoston ügyvéd a budapesti királyi törvényszék, mint fellebbezési bíróság 31. PF. sz. tanácsának tagjaival szemben – Gémesi István tanácselnök, Sajó Lajos tanácselnök, vitéz Szent-Iványi Ádám királyi törvényszéki bíró – tett fegyelmi feljelentést.[402] Az Ítélőtábla, mint fegyelmi bíróság 1944. június 7-én kelt határozatában nem rendelte el a fegyelmi eljárást. Az ügyvéd azt sérelmezte, hogy a számára kedvező elsőfokú döntést a másodfokú bírói tanács megváltoztatta és az ítéletben könnyen elkerülhető „jogászi műhibákat ejtettek". A fegyelmi bíróság megállapította, hogy a panaszlottak által meghozott ítélet

> „nem önmagának ellentmondó, nem tartalmaz képtelenségeket és az elfoglalt jogi álláspontot részletesen és kimerítően megindokolja: az a kérdés pedig, hogy érdemben helyes-e az ítéleti döntés, a fegyelmi elbírálás keretein kívül esik, mert a kellő alapossággal megindokolt és nem nyilvánvalóan törvénysértő bírói döntés helyessége sem fegyelmi, sem felügyeleti eljárás rendén nem lehet felülbírálásnak a tárgya. Ilyen körülmények között tehát nincsen semmi alap annak a megállapítására, hogy a panaszlottak a kérdéses ítéleti döntés meghozatala alkalmával a hivatali kötelességüket akár gondatlanságból, akár szándékosan megszegték, illetve, hogy cselekvésük, vagy mulasztásuk által a panaszosnak szándékosan, vagy vétkesen gondatlanságból kárt okoztak."[403]

Egy másik ügyben Antal László kispesti járásbíróval szemben az Ítélőtábla fegyelmi tanácsa szintén mellőzte a fegyelmi eljárást.[404] Az 1938. október 8-án kelt határozatból a következő tényállás ismerhető meg: a sértett magánfél 1938. július 4-én panaszt tett a pestvidéki királyi

[401] Uo.
[402] HU BFL VII.1.b. 86. 9/1943. Gémesi István, Sajó Lajos, vitéz Szent-Iványi Ádám.
[403] Uo.
[404] HU BFL VII.1.b. 84. 18/1938. 22/1938. Antal László.

törvényszék elnökéhez, mert a kispesti királyi járásbíróság előtt B. S.-né ellen tőke és járadék iránt folyó perben 1935. december 13-án kielégítési végrehajtást kért az alperes („a végrehajtást szenvedőnek") ingóságaira és ingatlanára. A kispesti királyi járásbíróság, mint a telekkönyvi hatóság az ingatlanra a zálogjogot csak 1937. július 27-én jegyezte be. A sértett magánfél ezért kártérítési keresetet kívánt benyújtani, mivel a mulasztás miatt az alperes hitelezői megelőzték őt a rangsorban, így a követelését nem tudta kielégíteni. A pestvidéki királyi törvényszék elnöke elrendelte a felügyeleti eljárást, amelynek a során megállapította, hogy Antal László a végrehajtás elrendeléséről szóló kérvény és végzés példányait ugyan kiadni rendelte a végrehajtó képviselőjének, azonban elmulasztotta ugyanezt megtenni az illetékes telekkönyvi hatósággal szemben. A felügyeleti eljárás során nem merült fel adat abban a tekintetben, hogy Antal László járásbíró a hivatali kötelességét szándékosan sértette volna meg. Védekező nyilatkozatában azt adta elő, hogy „elnézése folytán" – tehát véletlenül – hagyta ki a kiadói utasításból, hogy a végzést a telekkönyvi hatósághoz át kell tenni. A bíróság kimondta: „kétségtelen, hogy a panaszlott bíró a hivatali kötelességét megjelölt mulasztásával gondatlanságból megsértette, azt azonban, hogy a kötelességteljesítés megszegése gondatlanságból súlyosan elkövetettnek volna mérlegelhető, a fegyelmi bíróság megállapíthatónak nem találta."[405]

A következő eljárásban, Bálint Zoltán gödöllői királyi járásbíróval szemben a fegyelmi eljárást az Ítélőtábla, mint fegyelmi bíróság megtagadta, és erről 1942. június 22-én határozatot hozott.[406] A tényállás szerint a panaszos Baron Rezső budapesti ügyvéd volt, aki 1941. április 19-én feljelentést tett a bíróval szemben, ezért a pestvidéki királyi törvényszék elnöke a feljelentés alapján megtartotta a felügyeleti vizsgálatot, azonban az ennek során megállapított tényállás alapján mellőzte az iratoknak a közvádlóhoz való áttételét és a felügyeleti eljárást intézkedés nélkül fejezte be. Az erről szóló értesítés kézhezvétele után a panaszos indítványában kifejtette a fegyelmi feljelentésben foglaltakkal egyezően a sérelmezett tényállást, miszerint 1938 tavaszán: „amikor ő értesítés kérése végett a panaszlottnál megjelent, őt a panaszlott hivatali szobájából minden jogos ok nélkül kiutasította. A panaszos szerint a panaszlottnak ez a cselekménye az fegyelmi vétség."[407]

A fegyelmi bíróság a következőket állapította meg: az ügy 1938 tavaszára nyúlik vissza, az ekkor még bírósági titkár Bálint Zoltán a budapesti központi királyi járásbíróság első emelet 113. ajtószám alatti hivatali helyiségben értesítést adott egy akkor számára még ismeretlen

[405] Uo.
[406] HU BFL VII.1.b. 86. 3/1942. Bálint Zoltán.
[407] Uo.

személynek egy végrehajtási üggyel kapcsolatban. Csak ezt követően tudta meg, hogy az érdeklődő fél Baron Rezső ügyvéd volt. A tájékoztatás során az ügyvéd sürgette a bírósági titkárt az ügy elintézése céljából, amellyel kapcsolatban Bálint Zoltán közölte, hogy ha sürgős ügyintézést kíván, akkor forduljon a királyi járásbírósághoz elnökéhez, amire az ügyvéd „emelkedett, durva hangnemben" azt válaszolta, hogy „Ez pitiáner értesítés". A fegyelmi feljelentésében maga az ügyvéd mint panaszos is beismerte, hogy a „pitiáner" kifejezés a „budapesti kispolgári publikumnak az a legalsó rétege, amely már a proletáriátusba olvad bele" és ő maga is azt a nézetet vallja, hogy a „szó használata tehát egy művelt ember részéről botlás a jó ízlés következményeivel szemben".[408]

A fegyelmi bíróság megállapította, hogy a panaszos tisztában volt a szó jelentésével, illetve tudatában volt annak is, hogy a magasabb osztályban e szó használata egyáltalán nem szokványos, jó ízléssel nem összeegyeztethető különös tekintettel az ügyvédi képzettségére. Erre tekintettel az Ítélőtábla megállapította, hogy „habár a panaszlott magatartása, azaz a panaszosnak a kiutasítása, általában a Büsz. 34. §-ában előirt szabályban ütközik, mégis a panaszlott eljárása, mint a panaszon megokolatlan magatartása által kihívott intézkedés, nem tekinthető a hivatali kötelesség gondatlanságból súlyosan, vagy szándékosan történt megsértésének."[409]

6.3.2. A pótmagánvád

Az 1936. évi III. tc. 27. §-a a magánvádról is rendelkezett. A törvénycikk indokolása szerint a magánvádat a pótmagánvád alakjában szabályozza, abban a formában, ahogyan a bűnvádi perrendtartás[410] és a fegyelmi jog rendelkezései felépülnek. A pótmagánvád jogosultságának lényegében az volt az alapja, hogy a sértett felet valóban ért jogsérelem ne maradjon jogszabályoknak megfelelő elbírálás nélkül. A törvény abban az esetben biztosított pótmagánvádlói jogosultságot, ha a fegyelmi vétség ténylegesen egyéni jogsérelmet is jelentett.[411] Az 1936. évi III. tc. fontos intézkedése volt a pótmagánvád lehetősége, amely esetén a fegyelmi bíróság minden tényállási elemben az egyéni jogsérelmet kereste.

A korabeli jogi normák tartalmából és ezek alkalmazásából kiderül, hogy a bírói tekintély védelme érdekében a bírákra ebben az időszakban is szigorú etikai szabályok vonatkoztak, ezért

[408] Uo.
[409] Uo.
[410] Az 1896. évi XXXIII. tc. a bűnvádi perrendtartásról 43. § szerint a fő- és a pótmagánvádló a vád képviselete körül általában véve a kir. ügyészség jogait gyakorolják, a 99. § szerint a pótmagánvádló minden esetben csak a vizsgálat elrendelése iránt tehet indítványt.
[411] 1936. évi III. tc. indokolása.

a jogszolgáltatás e kiemelt jelentőségű résztvevőinek példamutató, a bírói tekintélyt nem sértő magatartást kellett tanúsítaniuk.

Az 1936. évi III. tc. 27. §-a rendelkezett a magánvádról. A törvénycikk indokolása szerint a magánvádat a pótmagánvád alakjában szabályozza, abban a formában, ahogyan a bűnvádi perrendtartásnak[412] és a fegyelmi jognak rendelkezései felépülnek. A pótmagánvád jogosultságának lényegében az volt az alapja, hogy a sértett felet valóban ért jogsérelem ne maradjon jogszabályoknak megfelelő elbírálás nélkül. A törvény abban az esetben biztosított pótmagánvádlói jogosultságot, ha a fegyelmi vétség ténylegesen egyéni jogsérelmet is jelent.[413]

Levéltári kutatásom során az 1938 és 1944 között kutatott iratok közül[414] egy esetben találtam (pót)magánvádas eljárást. Az ügy terheltje Szemesy Ferenc szentendrei királyi járásbíró, aki a fegyelmi eljárás alatt már az esztergomi királyi járásbíróság elnöke volt. Érdekesség, hogy a bíróval szemben fentebb is bemutatásra került egy jogeset, amely 1941-ben kelt, amikor már az újpesti királyi járásbíróság alelnöke volt (a fentebb ismertetett ügyben a fegyelmi bíróság vétkesnek mondta ki az 1936. évi III. tc. 5. § 2. pontja alapján és 400 pengő pénzbüntetésre ítélte). Az alábbi eljárás három évvel korábban, 1938-ban folyt.

Az Ítélőtábla 1938. július 5-én kelt határozatával a fegyelmi eljárás megindítását mellőzte a terhelttel szemben.[415] A tényállás szerint sértett magánfél Sulyok Kálmán szentendrei ügyvéd volt, aki 1936. december 19-én (A./ alatti panaszok), továbbá 1937. január 25-én (B./alatti panaszok), valamint 1937. január 27-én (C./alatti panaszok) a felügyeleti hatóságnál panaszt nyújtott be Szemesy Ferenc ellen. A felügyeleti hatóság nem találta indokoltnak sem a felügyeleti intézkedést, sem a terhelt fegyelmi felelősségre vonását. Erről a panaszost értesítette, aki a magánfél előterjesztett indítványában a fegyelmi eljárás elrendelését kérte.

A panaszos az A./ alatt összesen 20 panaszpontot, B./ alatt összesen 11. panaszpontot, C./alatt egy panaszpontot fogalmazott meg. A fegyelmi bíróság egyik panasz alapján sem állapította meg, hogy az a fegyelmi eljárás megindítására szolgálhatott volna, ugyanis az 1936. évi III. tc. 27.§-a és a miniszteri indokolás szerint a magánfél abban az esetben rendelkezhet pótmagánvádlói jogosultsággal, ha az adott fegyelmi vétség számára egyéni sérelmet is jelent. Ezért a fegyelmi bíróság első sorban azt vizsgálta, hogy az 1936. évi III. tc. 5.§ 1. pontjában

[412] Az 1896. évi XXXIII. tc. a bűnvádi perrendtartásról 43. § szerint a fő- és a pótmagánvádló a vád képviselete körül általában véve a kir. ügyészség jogait gyakorolják, a 99. § szerint a pótmagánvádló minden esetben csak a vizsgálat elrendelése iránt tehet indítványt.
[413] 1936. évi III. tc. indokolása.
[414] HU BFL VII.1.b. 84. kisdoboz ítélőtáblai fegyelmi iratok (1938), 87. kisdoboz ítélőtáblai fegyelmi iratok (1944).
[415] HU BFL VII.1.b. 84. 13/1938. Szemesy Ferenc.

foglalt fegyelmi vétség tényállási elemei fellelhetőek-e a feljelentés keretében benyújtott panaszokban, illetve azok valóban egyéni sérelmet jelentenek-e a panaszosra nézve. A fegyelmi bíróság az első csoportba azokat a panaszokat sorolta, amelyek alapján azért nem lehet megindítani a fegyelmi eljárást, mert azok a panaszosra nézve nem jelentenek egyéni jogsérelmet. Terjedelmi okokból csupán a jellemzőbb panaszelemeket mutatom be.

Az A./ alatti feljelentés 9. pontja szerinti panasz alapján Szemesy Ferenc járásbíró a „tömegnapon" a felhívások végeztével felhívta a jogkereső közönséget, hogy hagyja el a termet, amelyben csak az ügyvédek maradhattak. Ezáltal megsértve a tárgyalás nyilvánosságának elvét. Panaszló azonban nem említette, hogy őt vagy ügyfelét a panaszlott bíró kiutasította volna a teremből. Emiatt a panaszos jogai nem sérültek, tehát a magánindítványa nem volt figyelembe vehető.

Az A./ alatti feljelentés 10. pontja szerinti panasz tárgya az volt, hogy a panaszlott bíró a tárgyaláson rendreutasította a tárgyaláson jelenlévő ügyvédeket mondván, hogy ez tárgyaló terem és „nem zsinagóga". A felügyeleti hatóság megállapította, hogy a panaszlott bírótól valóban elhangzott ez a megjegyzés, amelyre egy zsidó vallású ügyvéd magatartása adott okot. Panaszos nem állította, hogy ebből sérelme származott volna, ezért a magánindítványa nem volt figyelembe vehető.

Az A./ alatti feljelentés 11. pontjában a panaszos kifogásolta, hogy Szemesy Ferenc az egyik tárgyalás pár perces szünetében a helybéli római katolikus plébánost fogadja. A plébános látogatása ugyan nem a perrel volt kapcsolatos, ezért egyáltalán nem tekinthető ez fegyelmi vétségnek. Továbbá a rövid látogatás nem okozott a panaszosnak egyéni sérelmet, ezért a magánindítványa nem volt figyelembe vehető.

Az A./ alatti feljelentés 18. pontjában rögzített állítás szerint a feljelentő azzal vádolta a panaszlott járásbírót, hogy az nem teljesítette kellőképpen az ellenőrző kötelességét, mert egy perújítási ügyben huzamosabb ideig nem tűzött határnapot. A felügyeleti hatóság megállapította, hogy csupán pár hónap késedelemről volt szó, amely az ügy menetére nem volt súlyos kihatással, amely következtében felelősségre kellett volna vonni a hivatalvezetőt az ellenőrzés elmulasztása miatt: „a hivatalvezető az ellenőrzési jogának laza gyakorlása a panaszos egyéni jogsérelmének nem is tekinthető, ezért a vonatkozó magánindítványt sem lehetett figyelembe venni."[416]

Az A./ alatti feljelentés 18. pontja szerint dr. Szemesy Ferenc járásbíró meglehetősen nagy hangsúlyt fektetett a bírói tekintélyre, amely többek között abban nyilvánult meg, hogy az

[416] Uo.

irodakisasszonyoktól elvárta az előre köszönést. A panasz tárgya szerint mindennek ellenére a panaszlott járásbíró eltűri, hogy a felesége „birói árverésen, mint árverelő vegyen részt”.[417] Ugyan a fegyelmi bíróság megállapította, hogy Szemesy Ferenc felesége valóban részt vett egy bírói árverésen, amelyen valamilyen „csekélységet vásárolt is”, azonban a feleség e magatartása nem ütközött semmilyen tiltó szabállyal. Továbbá ez nem tekinthető a feljelentő személyes sérelmének, ezért az e tárgyú magánindítványát figyelmen kívül kellett hagyni.

Az A./ alatti feljelentés 19. pontjában kifejtettek szerint, a panaszlott járásbíró a tárgyalás közben felszólította a panaszost, hogy van-e bármilyen közölni valója. A nemleges választ követően a panaszlott járásbíró neki támadt a panaszosnak: „nyilvánosan megbélyegezte, hangoztatva, hogy ő most birói székből beszél és vigyázzon magára panaszos, mert megsérti magát, még pedig halálosan. Más alkalommal pedig azt mondotta, hogy vigyázzon a panaszos, mert a panaszlott nyakán is kidagadnak az erek.”[418]

A fegyelmi bíróság álláspontja szerint a panaszlott járásbíró magatartását a fegyelmi törvény 5. §-ának 2. pontja szerint kellett volna vizsgálni, továbbá semmilyen módon sem merítette ki az 1. pont szerinti pótmagánvádat megalapozó tényállást, amely folytán a pótmagánvádat a fegyelmi bíróság nem vette figyelembe.

A második csoportba azok az esetek tartoznak, amelyek a feljelentőnek személyes sérelmei voltak ugyan, azonban a fegyelmi bíróság álláspontja szerint fegyelmi eljárás megindítására nem adtak alapot. Ide a következő esetek tartoznak.

Az A./ alatti feljelentés 1. pontja szerint a szentendrei királyi járásbíróság előtt folyamatban volt perben Almásy Sándor pomázi ügyvéd beismerte, hogy a meghatalmazásra a megbízó nevét ő maga írta rá. Ezért az ellenérdekű fél képviselője – aki jelen esetben a feljelentő – indítványozta az érdemi tárgyaláson, hogy az iratokat büntető bíróság elé tegyék át, amelyet a feljelentésben panaszlott bíró mellőzött. Ebben az esetben azonban a fegyelmi bíróság nem állapított meg kötelességszegést, annak ellenére a panaszlott járásbíró a Bp. 87. §-a értelmében az iratokat nem tette át a királyi ügyészséghez. Ugyanis Almásy Sándor ügyvéd beismerése csupán a megbízó aláírásának módjára vonatkozott. Ez önmagában nem jelenthette a bűncselekmény elkövetésének beismerését. A Bp. 89. §-a puszta feljelentés esetében rendeli, hogy a feljelentést a bíróságnak át kell tenni az illetékes királyi ügyészséghez. Ebben az ügyben a Bp. 89. §-a értelmében nem állapítható meg mulasztás, mivel a panaszos érdemi tárgyaláson előterjesztett kérelme nem konkrét feljelentésre vonatkozott, hanem a periratok áttételének

[417] Uo.
[418] Uo.

elrendelésére irányult. Ezért a panaszos ily módú kérelme nem tekinthető feljelentésnek, ugyanis a feljelentést személyesen utóbb sem tette meg.

Az A./ alatti feljelentés 4. pontjában foglalt panasz szerint a panaszos figyelmét elkerülte, hogy az eljáró bíró a szakértő meghallgatására délután négy órára tűzött ki határidőt. Ezért a panaszos a tárgyaláson nem jelent meg, amelyet az eljáró bíró a panaszos nélkül tartott meg, miközben más ügyvédek esetében ez irányban „figyelmesebb". A panaszlott bíró magatartása nem tekinthető fegyelmi vétségnek, mivel kötelessége nem terjed ki arra, hogy a hivatalos értesítésen kívül a feleknek vagy ügyvédeknek külön értesítést küldjön. Ennek fényében a pótmagánvádat nem lehetett figyelembe venni.

6.4. A fegyelmi vétség a gyakorlatban

Az alábbiakban a disszertáció szempontjából fontosabb normabeli változásokat említem meg.[419] Az 1871. évi VIII. tc. 20. szakasza határozta meg a fegyelmi vétség tényállását. Ennek a) pontjába a hivatali vétség, míg b) pontjába a botrányos magaviselet tényállása tartozott.[420] A törvényi tényállás b) pontjának reform-igényét, Zehery Lajos a következőképp fogalmazta meg:

> „a szóbanlévő jogszabály értelemszerű alkalmazása mellett büntetlenül maradnának azok az esetek, amikor a fegyelmi felelősség alá eső személy hivatali állásának meg nem felelő magatartást tanusít ugyan, de azzal még nem teszi magát a tiszteletre és bizalomra méltatlanná. A fegyelmi vétség meghatározását tartalmazó hatályos jogszabályok tehát nem alkalmazhatók olyan cselekményekre, amelyek az 1871: VIII. törvénycikk alapgondolata értelmében is nyilvánvalóan fegyelmi vétséget alkotnak."[421]

Az új szabályozásból kikerült a „botrányos magaviselet"[422] fordulat. Az 1936. évi III. tc. 5. szakasza szerint fegyelmi vétséget követ el:

---

[419] Az 1936. évi törvénycikk megalkotásának fontosabb lépéseiről bővebben: Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírák és a bírósági tisztviselők felelősségének szabályozása (1936). *Kúriai Döntések Bírósági Határozatok.* 2022. 70. évf. 2. szám (a továbbiakban: BÓDINÉ BELIZNAI 2022a); PATYI Zsófia 2016. 156–160. p.

[420] 1871. évi VIII. tc. 20. § „Fegyelmi vétséget követ el s a jelen fejezet szabályai szerint büntetendő azon biró vagy birósági hivatalnok:
a) ki hivatali kötelességét vétkesen, de nem azon bűnös czélból szegi meg, hogy ez által magának vagy másnak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon;
b) ki botrányos magaviselete miatt tiszteletre s bizalomra méltatlanná válik." Vö: HOMOKI-NAGY Mária 2020. 208-237. p.; HOMOKI-NAGY Mária 2017. 65. p.

[421] ZEHERY Lajos: A bírói fegyelmi jog reformja. In: *Polner Ödön – emlékkönyv. Dolgozatok Polner Ödön születésének 70. évfordulójára. II. köt.* Szeged Városi nyomda és könyvkiadó Rt. Szeged, 1935. 326–327. p.

[422] A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló törvényjavaslat eredeti szövege szerint csupán „ki viselete által tiszteletre s bizalomra méltatlanná válik" rendelkezés szerepelt volna a tc. 20. § b) pontjában (lásd: Képviselőházi irományok, 1869. I. köt. 1869/19. számú iromány, 50. p.). Azonban Szakácsy Dániel képviselő

1. aki hivatali kötelességét gondatlanságból súlyosan vagy szándékosan megszegi; 2. aki életmódjával vagy magaviseletével állásának (alkalmazásának) tekintélyét akár szándékosan, akár gondatlanságból súlyosan sérti vagy veszélyezteti.

Az 1871. évi VIII. tc. még rendelkezett a hivatali büntettek kategóriájáról, azonban az 1936. évi III. tc. már nem szólt a bűntettekről, ugyanis hatályba lépett az 1878. évi V. tc., amely a büntetőjogi felelősség részletes szabályait határozta meg.[423]

Az 1871. évi VIII. tc. 22. §-a szerint fegyelmi vétség esetén a következő büntetési nemeket kellett alkalmazni: rosszallás, feddés, pénzbüntetés, hivatalvesztés. Az 1936. évi III. tc. 8. §-a pedig a következő büntetési nemekről rendelkezett: feddés, pénzbírság, hivatalvesztés. A rosszallás, mint büntetési nem kikerült az új szabályozásból, ennek oka, hogy az azonos erkölcsi tartalom miatt a feddés büntetési nemével összeolvadt.[424]

6.4.1. A hivatali kötelesség megszegése

Jelen fejezetben a hivatali kötelesség megszegésének törvényi tényállásába illeszkedő jellemző jogeseteket vizsgálom meg.

A Budapesti Királyi Ítélőtábla 1937. március 13-án Bátory Gábor sárbogárdi királyi járásbírót 44 rendbeli vád alapján, vétkesnek mondta ki az 1936. évi III. törvénycikk 5. § 1. pontja alapján, ezért őt a bíróság 200 pengő pénzbírságra ítélte. A 17 oldalas indokolást összefoglalva sorolom a tényállási pontokat: a terhelt a kihirdetett ítéleteket csak hónapokkal később foglalta írásba, azonban a tárgyalási naplóban mégsem a valós dátumot tűntette fel, illetve számos esetben az ítélet írásba foglalását a tárgyalási naplóban fel sem tűntette, valamint a tárgyalási naplót hibásan vezette, a jegyzőkönyvet számos esetben nem írta alá, az eljárásban résztvevő személyek adatatokat nem jegyzőkönyvezték, a terhelt nem írta alá a jegyzőkönyvet. A fegyelmi bíróság nagyfokú felületességből, hanyagságból és mulasztásokból eredő súlyos szabálytalanságokra hívta fel a figyelmet. A körülményeket tovább súlyosbította, hogy a tárgyalási napló „Észrevételek" rovatába valótlan adatokat jegyezett be annak érdekében, hogy a kötelezettség-szegéseket leplezze. A valótlan adatokkal a felettes hatóságokat következetesen megtévesztette.

módosítására a rendelkezés kiegészült a „botrányos magaviselet" jelzővel, amelyet a képviselőház vita nélkül elfogadott (lásd: Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 16.–december 2., 60. Országos Ülés, 1869. október 28., 118. p.).

[423] Bódiné BELIZNAI Kinga 2022a. 305. p.

[424] 1936. évi III. törvénycikk indokolása a kir. ítélőbíráknak és a kir. ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről, és nyugdíjazásáról, továbbá a kir. bírósági és kir. ügyészségi tisztviselők fegyelmi felelősségéről. Ezer év törvényei. (A továbbiakban: 1936. évi III. tc. indokolása).

A fegyelmi bíróság megítélésé szerint terhelt magatartásával a hivatali kötelességét szándékosan és súlyosan megszegte, ezzel az 5. § 1. pontja szerinti fegyelmi vétséget valósította meg.

> „A büntetés kiszabásánál nyomatékos sulyositó körülményt képezett a vád tárgyává tett huzamos időn át elkövetett fegyelmi vétségek nagy tömegek, egyes mulasztások sulyos volta, de legfőként a terhelt egyéniségét szomoruan jellemző s itélőbiróhoz különösen nem méltó, s felettesei megtévesztésére irányuló szándéka.
> Viszont enyhitő körülményként volt figyelembeveendő a terhelt büntetlen előélete, teljes beismerése és a szerencsétlenül alakult családi viszonyai folytán feldult lelki állapota."[425]

Ebbe a tárgykörbe tartozik László Dezső budapesti királyi büntető törvényszéki bíró ügye is, akit az Ítélőtábla fegyelmi bírósága 1938. október 22-én feddésre ítélt.[426] A tényállás szerint a vádlott 23 esetben ítéleteit késedelemmel foglalta írásba és a tárgyalási naplóba az ítéletek írásba foglalását illetően hamis adatokat tűntetett fel. A fegyelmi bíróság indokolása a következő: „megállapítandó volt ezekből, hogy vádlott ítéleteit […] sok esetben 1-2 hónapi késedelemmel, az 1,3,5,6,7,10. és 11. esetekben 2 ½ – 4 havi késedelemmel foglalta írásba és ennek a mulasztásának elpalástolása végett a tárgyalási naplónak az ítéletek írásbafoglalási időpontját feltüntető rovatokat valótlan adatokkal töltötte ki."[427]

A budapesti kir. törvényszék elnökének jelentésében olvasható a vádlott beismerése is, amelyből egyértelműen kiderül, hogy a törvényszék elnökének leadott havi jelentésekben a valóságtól eltérően olyan nyilatkozatokat tett, miszerint nem volt 15 napot meghaladóan írásba nem foglalt ítélete.

> „Vádlott ezek szerint már azzal, – hogy itéleteit 23 estben jelentékeny késedelemmel, egyes esetekben pedig több havi késedelemmel foglalta irásba – hivatali kötelességét elhanyagolta, – a fegyelmi bíróság azonban azt tekintette a vádlott terhére fegyelmi vétségül, hogy az emlitett késedelmének palástolására a tárgyalási naplóban és a törvényszék elnökének tett jelentéseiben a valóságnak meg nem felelő adatokat tüntetett fel, és ezzel az itélőbiróhoz különösen nem méltó eljárásával felügyeleti hatóságát következetesen megtévesztette, amely

[425] HU BFL VII.1.b. 83. 2/1937. Bátory Gábor.
[426] HU BFL VII.1.b. 84. 18/1938. László Dezső.
[427] Uo.

eljárása pedig már a hivatali kötelességek szándékos megszegésével egyjelentőségű."[428]

A terhelt az ítélet ellen fellebbezett, azonban az elsőfokú ítéletet a Kúria 1939. február 25-én indokai alapján helybenhagyta.[429]

A következő esetben, az Ítélőtábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság Gamberszky Guidó budapesti királyi büntető törvényszéki tanácselnököt az 1933. évi III. törvénycikk 5. § 1. pontjában meghatározott fegyelmi vétség vádja alól a Bp. 326. § 1. pontja alapján felmentette. Az ítélet dátuma 1944. április 20. napja volt.[430]

A tényállás szerint 1943. január 11-én a budapesti királyi büntető törvényszékhez beérkeztek a Cs. J. és társainál lefoglalt alábbi bűnjelek: kalapszalagok, fogkrém, Orion telepes rádió és villany zseblámpa. Mivel ezek a tárgyak ismeretlen sértettek kárára elkövetett lopásból származnak, ezért ezeket a terhelt elkobozta és utasította a letétkezelőt, hogy ezeket árvereztesse el és a befolyó vételárat a Magyar Királyi Állampénztárba utalja át.

A Debreceni Textilművek Rt. 1943. február 4-én ügyvédi meghatalmazással igazolt kérvényt nyújtott be, és ebben kérte a lefoglalt kalapszalagoknak részére való kiadását bejelentve, hogy azok az ő tulajdonában állnak. A terhelt ezt a kérelmet elutasította. A végzés indokolása szerint azért, mert a beadványban semmivel sem igazolta, hogy a bűnjelek az ő tulajdonában állnak és a nyomozati iratok szerint a lefoglalt bűnjeleket ismeretlen sértett birtokából tulajdonították el. Ezért a végzés ellen a Debreceni Textilművek Rt. jogi képviselője fellebbezést nyújtott be. Azonban időközben az árverezést végrehajtották. Ezért az Ítélőtábla a felfolyamodást elutasította.

„A végzés indokolásában azt állapította meg, hogy a Budapesti kir. büntetőtörvényszék a nyomozati adatok ellenére az érdekeltek meghallgatása nélkül rendelte el a bűnjelek elkobzását és elárverezését. Azt is megállapította, hogy a kir. büntető törvényszék akkor amikor a panaszos a bűnjel csomag kiadását kérte ahelyett, hogy az árverést felfüggesztette és a kérelem tárgyában az érdekeltet meghallgatta volna, a kérelmet elutasította."[431]

A fegyelmi bíróság ezek alapján megállapította, hogy a terhelt a főügyész vádindítványában megjelölt mulasztásokat és szabálytalanságokat valóban elkövette és ezáltal a főügyész jogi álláspontja helyes. Gamberszky Guidó szabálytalanul, törvényellenesen járt el, mivel a bűnjelek kapcsán a Bp. 488. §-a szerint folytatandó eljárást mellőzte, – ugyanis a Btk. 61. §-ára utalással a bűnjelek elkobzását elrendelte, – a sértett jogos kérését elutasította, továbbá

[428] Uo.
[429] Uo.
[430] HU BFL VII.1.b. 86. 1/1944. Gamberszky Guidó fegyelmi ügye.
[431] Uo.

az általa megtekintett felfolyamodáshoz csatolt okiratok következtében az árverés felfüggesztése iránt intézkednie kellett volna. Az Ítélőtábla szerint „még csak gyanút sem lát ott fennforogni az iránt, hogy dr. Gamberszky Guidónak szándéka lett volna az, hogy a sértettnek kárt okozzon. […] jóhiszeműen járt el tehát a terhelt a kétségtelenül téves felfogásaiból kiindult ténykedéseiben."[432]

6.4.2. A bírói tekintély sértése és veszélyeztetése

A Budapesti Királyi Ítélőtábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1938. április 30-i ítéletében két vádpont alól felmentette Zubovich Artur budapesti I.-III. kerületi királyi járásbírót. Az indokolásból a következő tényállás[433] ismerhető meg. Az első vádpont szerint, 1936. június 30-án Zubovich Artur és Balázs Ferenc dulakodtak a királyi járásbíróság egyik tárgyalótermében, a dulakodás azzal ért véget, hogy Balázs Ferenc az ablakon keresztül kiugrott az udvarra. A második vádpont szerint, 1937. július 7-én a terhelt a Nemzet című napilap szerkesztőségében jelent meg, ahol a nadrágja zsebében tartott revolvere elsült.

Az ítéletben megállapított tényállás szerint 1937. június 30-án a délutáni órákban:

> „a budapesti I-III. kerületi kir. járásbíróság egyik földszinti tárgyaló termében dulakodás volt Balázs Ferenc és dr. Zubovich Artur között, amely dulakodás során Balázs Ferenc megzavarodottságában, félelmében a nyitott ablakon keresztül és az udvari villanylámpába kapaszkodva az udvarra való leereszkedésekor a homlokán sérülést szenvedett.- […] a kir. ítélőtábla nem találta megállapíthatónak azt, hogy a tettlegesség kezdeményezője dr. Zubovich Artur volt.
>
> Mindezek alapján a kir. ítélőtábla arra a megállapításra jut, hogy dr. Zubovich Artur 1937. június 30.-i magatartásával bírói állása tekintélyét se szándékosan, se gondatlanul nem sértette vagy veszélyeztette, és pedig annál kevésbé, mert azzal, hogy az ellene támadó Balázs Ferencet magától súlyosan ellökte, nem lépte túl az ítélőbírót mint minden más embert megillető jogos védelem határait, s nincs adat arra sem, hogy dr. Zubovich Arturnak a dulakodás folytán

[432] Uo.

[433] Az ügyről bővebben: Történt-e revolveres lövöldözés egyik déli lap szerkesztőségében? *Magyarság*, 1937. július 8. 10. p.; Zubovicli járásbíró ügyvédjének nyilatkozata. Zubovich járásbiró és egy tisztviselő párbajának hirdetés lett a befejezése. *Kis Ujság*, 1937. július 27. 2. p.; Lovagias ügy. *Az Este*, 1937. július 11. 8. p.; *Magyarság,* 1937. július 27. 9. p.; Eljárás-megszüntetéssel végződött Zubovich dr. járásbiró ügye. Magyarság, 1937. augusztus 14. 10. p.

> felgerjedt haragjától megijedve és megzavarodva fejvesztetten menekült az ablakon keresztül, ahelyett, hogy a be nem zárt ajtón át távozott volna.
>
> Ami most már dr. Zubovich Arturnak a Nemzet szerkesztőségében tanúsított magatartását illetve magatartásának a bírói tiszt tekintélye szempontjából való értékelését illeti, a kir. ítélőtábla elsőbben is megállapítja, hogy a Nemzet 1937. július 4.-i számában megjelent »Miért ugrott ki a vámtiszt a törvényszék ablakán…« feliratú cikk jelentékenyen és pedig dr. Zubovich Artur hátrányára eltúlozva közli a közte és Balázs Ferenc között lezajlott dulakodást, mert a mondott alkalommal ajtólezárás nem volt, mint ahogy nem volt »vad« verekedés, »valóságos boxviadal« sem és dr. Zubovich Artur sem sujtotta főbe egy székkel Balázs Ferencet és még hozzá úgy, hogy ez »a földszinti ablakon keresztül a fogház udvarára zuhant«."[434]

A bíróság megállapította, hogy Zubovich helyesen ismerte fel a fentebb hivatkozott cikket, mivel az abban közölt javarészükben valótlan adatoknál fogva az:

> „ő bírói állása tekintélyét sérteni alkalmas sajtóközleményt és mert […] elbújtatva napvilágot látott helyreigazitást a kir. ítélőtábla sem találja olyan határozott cáfolatnak, mint aminőnek publikálását dr. Zubovich Artur e laptól joggal kívánhatta, a kir. ítélőtábla emberileg teljesen megérthetőnek tartja, hogy dr. Zubovich Artur izgatott lelkiállapotban volt akkor, amidőn a szerkesztővel dr. Berényi Sándorral tárgyalva a helyreigazitó cikk módosítását kívánta. […] Nem vitás tény, hogy a dr. Zubovich Artur nadrágjának bal oldalzsebében tartott forgópisztoly a Nemzet szerkesztőségében elsült, amidőn dr. Zubovich Artur a dr. Berényi Sándortól való távozása után Gyarmati István altiszttel beszélgetett.–
>
> A meghallgatott fegyverszakértő szakvéleményére támaszkodva a kir. ítélőtábla nem fogadja el dr. Zubovich Arturnak a revolver elsülése okára vonatkozó azt az előadását, hogy az ugyanazon zsebben tartott zsebkendő, vagy kesztyű rácsavarodhatott a pisztoly ravaszára és amidőn a zsebkendőt vagy a kesztyűt a zsebből kihúzta, a revolver

[434] HU BFL VII.1.b. 83. 4/1938. Zubovich Artur.

> ravasza megrándult és igy sült el a pisztoly. […] Tényként ennélfogva azt állapítja meg a kir. ítélőtábla, hogy dr. Zubovich Artur – aki jobbkezes s nem balkezes ember – a nadrágja bal oldalsó zsebében – tehát teljesen szokatlan helyen – tartott pisztolyát nagyfokú idegessége közben bal kezével erőteljesen megmarkolta, ez által annak visszahajlott ravaszára is nagy nyomást gyakorolt és a revolver elsült anélkül, hogy azt elsütni dr. Zubovich Arturnak szándékában állott volna. Emberileg menthető, ha felzaklatott lelki állapotában nem gondolt arra, hogy a balkezével megmarkolt pisztoly a ravasz visszahajlása folytán a szorításra el fog sülni.–
>
> Ilyenképpen a kir. ítélőtábla a második vádpont tekintetében sem látja bizonyítottnak azt, hogy dr. Zubovich Artur magaviseletével bírói állásának sértette vagy veszélyeztette volna s ezért őt az ellene emelt vádak alól felmentette."[435]

Az ítéletet 1938. október 22-én a Kúria helybenhagyta.[436]

A következő forrásból megtudhatjuk, hogy az Ítélőtábla 1937. június 12-én Fogel Zoltánt budapesti királyi törvényszéki bírót 1936. évi III. tc. 5. § 2. pontjában vétkesnek találta, ezért őt a bíróság kétszázötven pengő pénzbírságra ítélte. Az ítélet indokolása a következő. A Pesti Napló, Pesti Hírlap, illetve több napilapban 1936. december elsején az apróhirdetések között a „házasság" rovatban az alábbi kishirdetés jelent meg: „budapesti törvényszéki biró megnősülne. 39 éves, keresztény, kellemes megjelenésű legényember, hozzáillő hölgy – vagy hozzátartozója – bizalommal megirt részletes levelét »nem sokára tábla bíró« jeligével főkiadó hivataltól megkapom."[437]

A budapesti királyi büntetőtörvényszék elnöke tudomására jutott, hogy a királyi törvényszéki bíró Fogel Zoltán, ezért a királyi törvényszék elnöke fegyelmi eljárást kezdeményezett vele szemben. A terhelt úgy nyilatkozott az eljárás egész lefolyása alatt, hogy a hirdetés közzétételében neki semmi része nem volt. Ugyanis a hirdetést Deák Miksa tette közzé, aki korábban üzletszerűen foglalkozott házasságközvetítéssel. A hirdetést Démuth Sándor kérésére tette közzé, aki a terhelt bíró nagybátyja.

[435] HU BFL VII.1.b. 83. 4/1938. Zubovich Artur.
[436] Uo.
[437] HU BFL VII.1.b. 83. 8/1937. Fogel Zoltán.

> „Állítja terhelt, hogy a hirdetés közzétételéről nem tudott, sőt a fegyelmi eljárás során Deák Miksa vallomásából megtudta, hogy a hirdetést nem is ő érdekében, de egy más házasulandó érdekében tétette közzé. Amikor a hirdetésről tudomást szerzett, azon felháborodott és csupán nagybátyja ösztönzésére volt hajlandó arra, hogy egy, a hirdetésre levélben jelentkező, magát Bakonyi Piroskának mondó nővel Deák Miksa lakásán találkozzék. […]
> Amennyiben ugyanis Fogel Zoltán a hirdetés közzétételéről tényleg nem tudott volna, mindenekfölött valószínű, hogy a Bakonyi Piroskával való megismerkedés céljából kitűzött találkozón nem jelent volna meg. […] A hirdetés közzététele ugyanis jogászkörökben, de főként bírói körökben nagy feltünést, megütközést, sőt megbotránkozást keltett. A bírák abban a bírói állás tekintélyének a súlyos megsértését látták. Már most Fogel Zoltán az által, hogy a hirdetés alapján jelentkezett nővel tárgyalásba bocsátkozott, azonosította magát a hirdetés szövegével, azonosította magát azzal a gondolattal, hogy egy bíró igy is nősülhet és anyagi előnyért ennyire kompromittálhatja állásának tekintélyét.
> A büntetés kiszabásánál nyomatékosan súlyosító körülményt képezett, hogy terhelt a közelebbi múltban fegyelmileg büntetve volt, és azt a fegyelmi vétségét is a szerelmi téren való súlyos eltévelyedés útján valósította meg."[438]

A következő ügy terheltje Szemesy Ferenc újpesti királyi járásbírósági alelnök, akivel szemben az Ítélőtábla fegyelmi tanácsa 1941. október 27-én 400 pengő pénzbírságot szabott ki.[439] A rendelkezésre álló levéltári iratokból kiderül, hogy a bírónak több munkahelye is volt: 1926–1936. pestvidéki királyi törvényszék, 1936–1937 szentendrei királyi járásbíróság, 1937–1941 esztergomi királyi járásbíróság elnöke, majd az alábbi ügy kipattanását követően 1941-től újpesti királyi járásbíróság alelnöke volt. A tényállás szerint a vezetése alatt álló két hivatali tisztviselőjét a hivatali szobában szeméremsértő képek mutogatásával mélyen megbotránkoztatta. Továbbá a vezetésére bízott járásbíróságnál díjnokként alkalmazott nőkhöz a hivatali alárendeltségüket felhasználva a hivatali munkájuk végzésének alkalmával többször

[438] Uo.
[439] HU BFL VII.1.b. 86. 7/1941. Szemesy Ferenc.

a „női tisztességet sértő módon közeledett”.[440] Emellett az egyik tisztviselőjének a nővérét „huzamosabb időn át konok kitartással […] tisztességtelen ajánlatokkal üldözte.”[441] A legsúlyosabb vádpont szerint pedig: „a felügyeletére bízott bíróság egy női alkalmazottját a hivatali függő helyzettel visszaélve, hivatali helységben, szolgálatban nemi közösülésre bírta rá, aminek következtében a nő törvénytelen gyermeket szült.” [442]

A fegyelmi bíróság súlyosító körülményként kezelte, hogy „olyan nős férfi létére, akinek már felnőtt leánya volt saját családi életének tisztaságát botrányt keltő módon beszennyezte, egy bírósági tisztségviselőnőt pedig a leányanyasággal, a törvénytelen gyermekkel megbélyegzett és egész életére szerencsétlenné tett.”[443] A Kúria az ítéletet 1942. április 11-én helybenhagyta.[444]

Egy további esetben az Ítélőtábla fegyelmi tanácsa vétkesnek mondta Spolarich Lajos budapesti királyi központi járásbírósági alelnököt az 1936. évi III. tc. 5.§-ának 2. pontjában meghatározott fegyelmi vétségben és ezért 1944. április 27-én feddésre ítélte.[445]

A tényállás szerint B.I. budapesti központi királyi járásbíró a vád tárgyává tett esetet megelőzően több hónapon át a Budapesti Székesfővárosi VII. ker. népmozgalmi hivatalban teljesített Thury Lajos lapszerkesztővel és több ügyvéddel, illetve ügyvédjelölttel katonai szolgálatot. A hivatalban rajtuk kívül fiatal nők is alkalmazásban álltak. Ez a társaság időként baráti összejöveteleket tartott. Az egyik ilyen alkalommal 1943. március 20-án, Thury Lajos meghívta a baráti társaságot ismerősének, R.E.-né sértett lakásába, amely a terhelt lakásával szomszédos. Ennek folytán az összejövetelen megjelent 20–25 személy és egy három tagú „cigány zenekar” is jelen volt. R.E.-né a terheltnek előzetesen bejelentette az összejövetelt, amely ellen a terhelt nem is tiltakozott. Az összejövetelen a jelenlevők gramofon, rádió és cigányzene hangjai mellett táncoltak. Éjfél körül a terhelttel szomszédos falon kopogás hallatszott, amelyre a zenészek abba hagyták a zeneélést és a társaság átvonult a lakás másik két szobájába, továbbá a terhelttel szomszédos szoba ajtaját becsukták.

A másik két szobában a társaság tovább folytatta a mulatozást. Körülbelül éjjel 2-3 óra tájékán a terhelt a botjával rávágott és kitárta a félig nyitva hagyott előszoba ajtaját és szürke kékcsíkos hálókabátjában a botját rázva berontott a társaság tagjai felé, miközben a „micsoda kupleráj ez”[446] szavakat kiáltotta oda a jelenlévőknek. Ezt követően távozni indult, azonban

[440] Uo.
[441] Uo.
[442] Uo.
[443] Uo.
[444] Uo.
[445] HU BFL VII.1.b. 86. 2/1944. Spolarich Lajos.
[446] Uo.

kifelé menet az előszobában található thonet székre a botjának kampós részérével olyan erővel rávágott, hogy az az ütés helyén beszakadt.

A terhelt tagadta, hogy a „micsoda kupleráj ez” szavakat kiabálta volna a társaság tagjainak, illetve azt, hogy a széket szándékosan szakította volna be. Egyekben a tényállást lényegében beismerte. Továbbá hozzátette, hogy ő a következőket mondta: „micsoda disznóság ez, hogy éjjel után négy órakor sem lehet aludni, nyilvános ház ez, hogy még ajtó is nyitva van?”[447]

A fegyelmi bíróság azonban a sértett R.E.-né vallomását fogadta el több személy tanúvallomása is. A fegyelmi bíróság kifejtette, hogy:

> „A bírónak a magánéletben, a társadalmi érintkezései során is mindenkor ügyelnie kell arra, hogy viselkedésével másoknak is jó példát mutasson, senkit jogos ok nélkül meg ne sértsen és különösképpen másokat meg ne botránkoztasson. Indulatai kitörésének még olyan esetben is, amikor ez emberileg érthető lenne, gátat szabni köteles és az állásával járó tisztelet és becsület megóvása érdekében a társadalmi formákhoz, követelményekhez, – különösképpen hölgyek jelenlétében – feltétlenül alkalmazkodnia kell úgy, hogy a tőle feltétlenül megkövetelt úri viselkedéshez kétség ne férhessen. Ezzel ellenkező magatartás a bírói állás tekintélylét veszélyezteti és bíró iránt megnyilvánuló közbizalom megrendüléséhez vezethet. […] A terheltnek a megállapított tényállásban vázolt az a megatartása, hogy az éjjeli órákban egy, számára idegen lakásban szórakozó, urakból és hölgyekből álló társaságba, bottal hadonászva berontott, ott velük szemben súlyosan sértő és megbotránkoztató kifejezéseket használt, majd ezt követően egy szék ülőlapját, tehát reá nézve idegen ingó tárgyat bottal betört, kétségtelenül olyan botrányos magatartás, amely bíróhoz nem méltó és alkalmas lehet arra, hogy az állásához fűződő köteles tiszteletet megingassa és egyébként kétségtelenül meglévő műveltsége iránt kételyt támasszon.”[448]

A Magyar Királyi Kúriai kisebb fegyelmi tanácsa az elsőfokú bíróság ítéletének a vétkesség megállapítására és minősítésre vonatkozó részét helyben hagyta. Azonban a büntetés

[447] Uo.
[448] Uo.

kiszabására vonatkozó részét az 1936. évi III. tc. 46. §-ának első bekezdése alapján megváltoztatja és a terheltet 300 pengő pénzbüntetésre ítélte.

A magyar királyi Kúria kisebb fegyelmi tanácsa a királyi főügyész fellebbezését alaposnak találta a büntetés nemére vonatkozóan. Az elsőfokú bíróság helyesen állapította meg az enyhítő és súlyosító körülményeket, azonban további súlyosító körülményként mérlegelte, hogy a terhelt R.E.-né sértett estében tanúsított magatartása a fegyelmi vétségen túl a Btk. több rendelkezését is sérti (Btk. 332. §, 418. §, Bv. 2. §). Az indokolás szerint:

> „a terhelttel szemben alkalmazott büntetés neme túl enyhe és hogy súlyosabb büntetési nem alkalmazásának van helye, ezért a m. kir. Kúria kisebb fegyelmi tanácsa az elsőfokú ítéletnek a büntetés kiszabására vonatkozó fellebbezett részét megváltoztatta, terhelttel szemben pénzbírság kiszabását látta indokoltnak és annak mértékét a terhelt vétkessége fokával s a megállapított fegyelmi vétség tárgyi súlyával, továbbá a terhelt vagyoni és kereseti viszonyával arányban állónak talált összegben állapította meg."[449]

Az 1871. évi VIII. tc. rendelkezéseihez képest a kötelező felügyeleti vizsgálattal egy új típusú fegyelmi eljárási rendszer jött létre. Általában olyan esetek maradtak a felügyeleti vizsgálati szakban, amelyeket az ügyvédek indítottak a rájuk nézve hátrányos döntés miatt, azonban ezek nem szolgálhattak a fegyelmi eljárás alapjául. Az 1936. évi III. tc. újítása volt a pótmagánvád lehetősége, amely esetén a fegyelmi bíróság minden tényállási elemben az egyéni jogsérelmet kereste, amelynek sérelmét az ismertetett jogesetben egyetlen panaszpont esetében sem állapította meg. A hivatali kötelesség megszegésével kapcsolatban a bírák által elkövetett eljárási hibákon alapuló jogeseteket láthattunk. A bírói tekintély védelme érdekében a bírákra szigorúbb etikai szabályok vonatkoznak, éppen ezért a bírónak minden körülmény között példamutató magaviseletet kell tanúsítani.

Jelen fejezetben olyan jogeseteket ismerhettünk meg, amelyekben a bírák olyan magatartást tanúsítottak, melyek által nem csupán a bírói tekintély, hanem alapvető emberi normák is sérültek. Azonban, ha emberileg értehető is lenne a vétkes magatartás, a bíró akkor sem mentesülhetett a felelősségre vonás alól, hiszen a mindenkori magatartásának a hivatásához méltó értékrendet kellett követnie.

[449] Uo.

7. A fegyelmi és felügyeleti büntetések

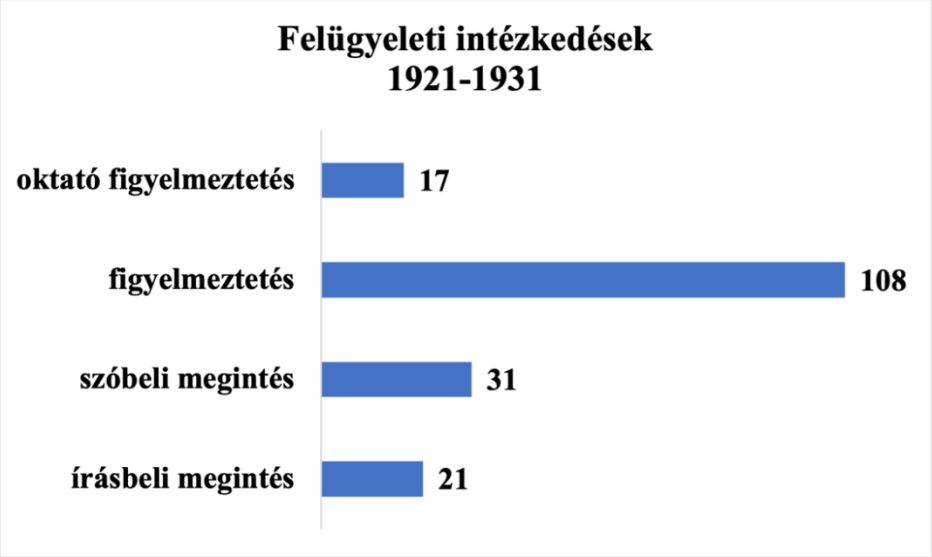
7.1. Fegyelmi és felügyeleti büntetések 1921 és 1931 között

Ahogyan a korábbi fejezetekben [lásd: 5.1; 6.4. alfejezetek] tárgyaltuk, az 1871. évi VIII. tc. alapján fegyelmi büntetések a rosszallás, a feddés, a pénzbüntetés, valamint a hivatalvesztés voltak. Az 1936. évi III. tc. pedig a feddésről, a pénzbüntetésről, illetve a hivatalvesztésről rendelkezett. Az utóbbi törvénycikk indokolása alapján már idéztük, hogy a rosszallás és a feddés az azonos erkölcsi tartalom miatt összeolvadt.[450]

Az általános bírói ügyviteli szabályzat, vagyis a 4291/1891. I.M.E. rendelet 86. § 1-13. pontja határozta meg a felügyeleti intézkedéseket,[451] amelyekre a fegyelmi eljárás mellőzése, megszüntetése esetén kerülhetett sor a csekélyebb fokú felügyeleti eljárásra, kisebb fokú szabálytalanság esetén. Ide tartoztak: (1) az elismerő nyilatkozat a „hivatalos kötelességek pontos és buzgó teljesítéséért", (2) a személyi és tárgyi feltételekkel kapcsolatos intézkedések, (3) az oktató figyelmeztetés, (4) a figyelmeztetés, (5) a szóbeli megintés, (6) a bírósághoz általában intézett felhívás, (7) az írásbeli hivatalos megintés, (8) a rendbírság, (9) az áthelyezés és annak különböző esetei, (10) a nyugdíjazás és nyugdíjazási eljárás kezdeményezése, (11) intézkedés a közvádlónál fegyelmi eljárás megindítása céljából, (12) hivataltól való felfüggesztés, (13) hivatalos bűntett vagy vétség miatt (1878. évi V. tc. XLII. fejezet) a büntető eljárás „folyamatba tételének kieszközlése".

A Budapesti Királyi Ítélőtáblai fegyelmi és felügyeleti büntetések (1921-1931) naplójából[452] a felügyeleti intézkedés alá vont bírákkal szembeni intézkedéseket rögzítették, amelyet az alábbi diagramon szemléltetek.

[450] 1936. évi III. tc. indokolása.
[451] MARSCHALKÓ János: A bírósági ügyvitel szabályai. Az új büntető ügyvitel szabályaival kiegészített második kiadás. Budapest, 1900. 66-69. p.
[452] HU BFL VII.1b. 91. kötet ítélőtáblai fegyelmi és felügyeleti büntetések (1921-1931). A fővárosi levéltárban a Budapesti Királyi Ítélőtábla tárgyalási naplója is megismerhető. Lásd bővebben: HU BFL VII.1.b. 92. kötet ítélőtáblai fegyelmi ügyek tárgyalási naplója (1938-1941).

A diagramon látható, hogy a jelölt időszakban összesen 17 esetben oktató figyelmeztetésben, 108 esetben figyelmeztetésben, 31 esetben szóbeli intésben, 21 esetben írásbeli intésben részesítette a felügyeleti hatóság a felügyeleti eljárás alá vont bírót.

A bírói ügyviteli szabályzat 86. § 3. pontja szerinti oktatói figyelmeztetés volt alkalmazható az ügyek alaposabb, könnyebb vagy gyorsabb elintézése, vagy azok helyesebb kezelését eredményező eljárás és a vezetés sikeresebb gyakorlása céljából. A 86. § 4. pontja szerinti figyelmeztetés volt alkalmazandó „az eljárási és ügyviteli szabályok ellen elkövetett hibákra és felhívás e szabályok pontos megtartására”. A 86. § 5. pontja szerinti szóbeli megintésre a hivatalos kötelesség teljesítésében észlelt csekélyebb rendetlenség vagy a hivatalos állással össze nem férő viselet vagy életmód miatt kerülhetett sor. A 86. § 6. pontjában rögzített írásbeli megintésre az írásbeli hivatalos megintés az 1871. évi VIII. tc. 28. §-a (csekélyebb rendetlenség) és 29. §-a (megintés), valamint az 1891. XVII. tc. 60. §-a (Csekélyebb rendetlenségek esetében a megintés jogát gyakorlásáról) értelmében kerülhetett sor.

A felügyeleti intézkedésekkel kapcsolatos példaként említhető, hogy a szolnoki királyi törvényszék elnöke 1931. október 9-én Tamás Géza törökszentmiklósi királyi járásbírót szóbeli megintésben részesítette. A tényállás szerint a fegyelmi ügyben a bíróság az eljárást jogerősen megszüntette, azonban csekélyebb felügyeleti hatáskörbe utalta. A járásbíró az előtte lévő ügyben az időben benyújtott fellebbezést feltűnő késedelemmel, csak 8 hónap elteltével terjesztette fel, illetve 1930. március 17-én kihirdetett ítéletet csak december 2-án adta ki az irodába. „Az ítélet késedelmes írásbafoglalását és a felterjesztés késedelmes felterjesztésének okát nem csupán a nevezett kir. járásbíró késedelmes magatartásának, hanem annak is kell

tulajdonitani, hogy a bíróságok az ügyek gyors elintézési kötelezettségüknek az ügyforgalom köztudomású állandó emelkedése mellett megfelelni nem mindig képesek."[453]

A fegyelmi büntetésekkel kapcsolatban rögzítenünk kell, hogy az 1871. évi VIII. tc. 23-24. §-ai szerint, a fegyelmi büntetéseket a vétség nagyságához és ismétléséhez, valamint az abból származó hátrányokhoz képest az illetékes fegyelmi bíróság saját belátása szerint határozta meg. Amennyiben újabb fegyelmi büntetés alá nem vonták az adott személyt, akkor a rosszallás egy év után, a feddés két év után, a pénzbeli büntetés pedig három év után erkölcsi hatályát vesztette. A pénzbüntetés az illető hivatalnok egy évi fizetésének egy harmadát nem haladhatta meg. Kutatásom során a legmagasabb pénzbüntetési tételt Fáyl Ivor[454] a Budapesti Királyi Büntető Törvényszék tanácselnöke kapta 1000 pengő tételben.

Előfordult több olyan eset is, hogy a fegyelmi eljárás alá vont bírót áthelyezték egy másik bíróságra, amelyet az 1912. évi VII. tc. 9. §-a szerint alkalmaztak abban az esetben, ha a fegyelmi bíróság az igazságszolgáltatás érdekében szükségesnek találta, akkor fegyelmi vétség megállapítása nélkül is elrendelhette, a fegyelmi eljárás szabályainak teljes betartása mellett, hogy az ítélőbíró székhelyéről addigi állásának megfelelő bírói állásra az igazságügyminiszter által kijelölendő más bírósághoz áthelyezzék. A fegyelmi bíróság jogerős határozata alapján az ítélőbírót az igazságügyminiszter helyezte át. Az igazságügyminiszter az áthelyezést hat hónap alatt foganatosította. Az átköltözés költségét – fegyelmi vétség megállapítása esetében – a bíró viselte. Mivel a gyakorlatban több esetben is élt a fegyelmi bíróság az áthelyezés lehetőségével, ezért a jogalkotó az 1936. évi III. tc. megalkotása során már a fegyelmi törvényben rögzítette az áthelyezés lehetőségét a „közszolgálat érdekében", amelyről a tc. 15. §-a rendelkezett. E ponton fontosnak tartom rögzíteni tehát, hogy az áthelyezés nem a fegyelmi szankciók körében rögzült, ugyanis azt egyik fegyelmi törvény büntetései alatt sem találjuk meg, hanem egyfajta mellékbüntetésként szolgált, amelyet a fegyelmi vétség megállapítása nélkül is lehetőség volt alkalmazni. Ennek indoka érthető, hiszen az áthelyezésekre szükség volt azokban az esetekben, amelyekben a bíró a társadalom előtt, az illetékességi területén „tekintélyét" vesztette, azonban szakmai szempontból a bírói feladatainak ellátására továbbra is alkalmas, ezért megfelelő opcióként szolgált, hogy az ország egy másik területére áthelyezzék, ahol a hivatásból adódó tekintélyét újból gyakorolni tudja és minden körülmény adott ahhoz, hogy azt az új közösség előtt megőrizze azt.

A felügyeleti vizsgálat intézményével kapcsolatban fontos e ponton is rögzíteni – ahogyan a korábbi fejezetben [6.3.1.] tárgyaltuk –, hogy az 1936. évi III. törvénycikk egyik

[453] HU BFL VII.1.b. 67. 1/1931. Tamás Géza.
[454] HU BFL VII.1.b. 91. kötet.

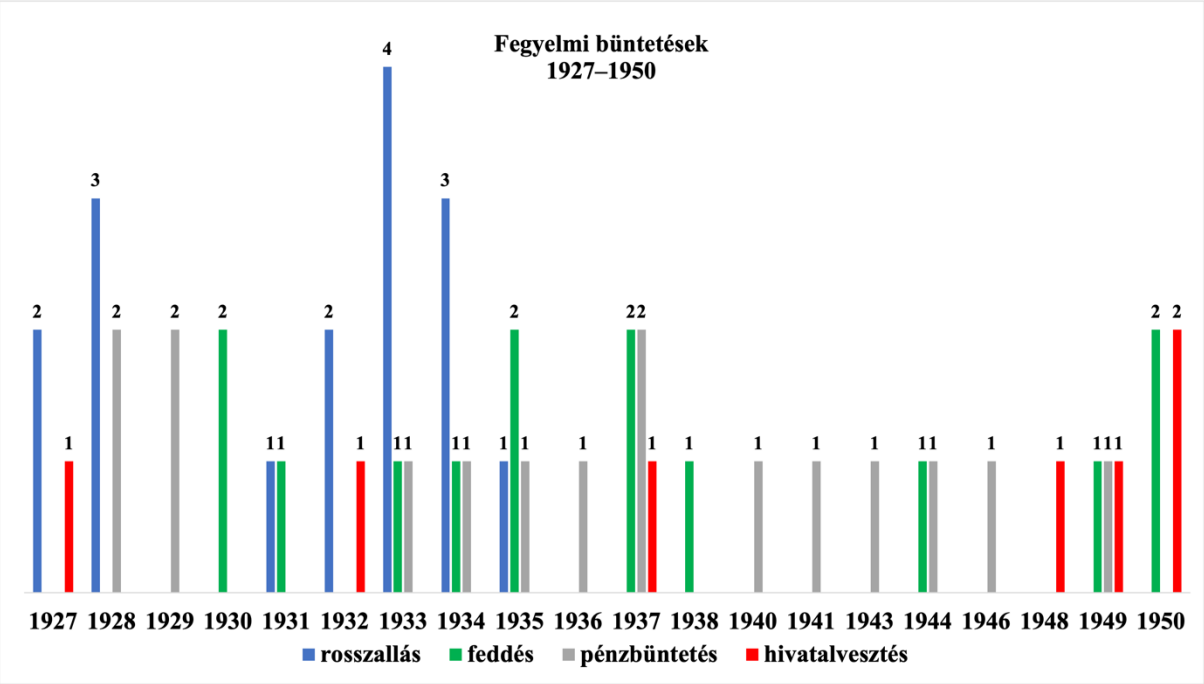
újítása volt, hogy a fegyelmi eljárást minden esetben felügyeleti vizsgálat előzte meg. A törvény indokolása szerint a felügyeleti eljárás célja a fegyelmi eljárás egyszerűsítését és áttekinthetőségét szolgálta. A felügyeleti vizsgálat feladata a fegyelmi eljárás elrendelésének kérdésében a döntéshez szükséges ténykörülmények és bizonyítékok feltárása. Az eljárás egyszerűsítésére irányuló rendelkezések feleslegessé tették a külön fegyelmi vizsgálatot és vizsgálóbiztos kiküldését, emellett biztosították azt, hogy az ügy a lehető legrövidebb idő alatt a fegyelmi bíróság elé kerüljön.[455]

7.2. Fegyelmi büntetések 1927 és 1950 között

Az Ítélőtábla 1927 és 1937, valamint 1938 és 1950 között rögzített fegyelmi lajstromkönyvei alapján 1927 és 1950 között statisztikai szempontból elemeztem a fegyelmi büntetéseket. A fegyelmi vétség megállapítására és büntetés kiszabására négy évben (1939, 1942, 1945, 1947.) nem került sor.

A statisztikai kimutatás alapján láthatjuk, hogy rosszallást több esetben szabott ki a fegyelmi bíróság: 1936-ig összesen 15 esetben alkalmazták e szankciót, míg feddést csupán hét esetben, 1936-tól pedig újabb hét esetben szabta ki ugyanilyen szankciót fegyelmi bíróság. Pénzbüntetést összesen 15 esetben szabtak ki. A legsúlyosabb büntetést, a hivatalvesztést összesen hét esetben mondta ki a fegyelmi bíróság. A diagramon jól látható, hogy 1948-ig összesen három esetben, 1948 és 1950 között már négy esetben élt a fegyelmi bíróság a legsúlyosabb szankcióval. A bírói hivatás vizsgálatának szempontjából fontos kérdés a hivatalvesztések megállapításának köre, ezért ezen fegyelmi eseteket külön alfejezetben tárgyaljuk.

[455] 1936. évi III. tc. indokolása.

7.3. A hivatalvesztés mint fegyelmi büntetés a gyakorlatban

Ahogyan az 1871. évi VIII. tc. és az 1936. évi III. tc. rendelkezéseiből láttuk, a legsúlyosabb fegyelmi büntetés a hivatalvesztés volt, amelyet kivételes esetben szabott csupán ki a fegyelmi bíróság, ezért fontosnak tartom a hivatalvesztésre ítélt bírák fegyelmi ügyeit egy külön fejezetben tárgyalni. Ebben a körben Toldy Zoltán 1927-ben, Szimonyi István 1933-ban, Tomcsányi Albert 1936-ban, Gágyor Sándor 1948-ban, valamint Markovits Béla 1950-ben indult fegyelmi ügyeit tárgyalom. A levéltári forráshelyeket tekintve a fegyelmi lajstromkönyv[456] alapján a hivatalvesztésre ítélt Biró Béla büntető törvényszéki bíró (21/1949) és Horváth László büntető tanácselnök (6/1950) fegyelmi ügyeinek dossziéja hiányzik a HU BFL VII.1.b. 90. kisdoboz ítélőtáblai fegyelmi iratok (1949-50) közül, ezért ezen ügyek tényállását a kutatásom során nem tudtam feltárni.[457] Azt megállapíthatjuk, hogy a fegyelmi lajstromkönyv helyesen rögzítette a kutatott esetekben a fegyelmi büntetés kiszabását, emellett azt is fontosnak tartom megjegyezni, hogy a kutatásom során nem találtam hasonló esetet, amikor a fegyelmi ügy teljes dossziéja hiányzott volna. Nem lehet véletlen, hogy a 90 doboznyi fegyelmi ügy közül az 1950-ben hivatalvesztésre ítélt két bíró ügyének aktáit nem őrizte meg a levéltár.

[456] HU BFL VII.1.b. 119. kötet lajstromkönyv (1927-1950).
[457] Biró Béla fegyelmi ügyéről a jelzett fondban csupán egy levéltári őrjegy tanúskodik, amely szerint a fegyelmi dossziét 1970-ben kivették, azonban a dosszié sorsáról további információról nincs adat. Horváth László fegyelmi ügyéről csupán egy feljegyzést találunk, amelyből arra lehet következtetni, hogy valószínűleg a fegyelmi dosszié már a levéltárba kerülése előtt – ismeretlen okból – hiányzott. Lásd: HU BFL VII.1.b. 90. kisdoboz ítélőtáblai fegyelmi iratok (1949-50).

7.3.1. Toldy Zoltán fegyelmi ügye

Toldy Zoltán budapesti kir. törvényszéki bíró ellen a budapesti kir. főügyész 1927. augusztus 3-i fegyelmi feljelentése nyomán indult az 1871. évi VIII. tc. 20. § b) pontjába ütköző fegyelmi vétség miatt indult fegyelmi eljárás.[458] A fegyelmi bíróság a fegyelmi eljárás megindításával egyidejűleg az 1871. évi VIII. tc. 62. §-ának b) pontja alapján a bírót hivataltól felfüggesztette. Ilyen esetben viszont a fegyelmi eljárás lefolytatását a bíró ellen folyamatba tett büntetőeljárás jogerős befejezéséig fel kellett függeszteni. 1933. szeptember 6-i határozat szerint a budapesti kir. büntetőtörvényszék értesítette a fegyelmi bíróságot, hogy a nevezett bíró ellen megvesztegetés bűntette miatt indított bűnügyben a bűnvádi eljárás jogerősen felmentő ítéletet hozott. Ezért a fegyelmi bíróság a fegyelmi eljárás folytatását rendelte el, de mivel a tényállás még nem volt teljesen tisztázva, ezért az 1871. évi VIII. tc. 40. §-a alapján fegyelmi vizsgálatot is el kellett rendelni. A vizsgálat feladata a tényállás tüzetes felderítése volt, ezért ebből a célból a bíróság elrendelte a panaszlott bírót részletes kihallgatását, továbbá az érintett tanúk meghallgatását. A bíró a hivatalától a fegyelmi eljárás teljes lefolytatásáig felfüggesztve maradt.

A lefolytatott vizsgálat, valamint az 1934. január 29-én megtartott szóbeli nyilvános tárgyalás alapján, a vád és a védelem meghallgatása után a fegyelmi bíróság ítéletet hozott. Eszerint a bírót az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontjaiban meghatározott fegyelmi vétségében vétkesnek mondja ki és ezért ő a 22. § d) pontja alapján hivatalvesztésre ítélte.

A bíróság a következő tényállást állapította meg:

1) A vádlott bíró egy csődügyben 10 hónapig nem terjesztette fel a felfolyamodást, amely a bíróság megítélése szerint „nagy felületességet" mutatott, hiszen a vádlott a „nem nagy terjedelmű iratcsomót" ilyen hosszú idő alatt nem vette észre. Kikerülte a figyelmét, csődnyitást elrendelő végzés, tehát éppen az a végzés nem jogerős, amely alapját képezte minden olyan korábbi intézkedésének, amelyeket ezen csődügyben közel 10 hónapon keresztül tett.

> „Ezen mulasztásnak megtorlását csak az esetben lehetett volna felügyeleti útra terelni, ha az egymagában állott volna s ha a vádlottat más fegyelmi vétség nem terhelné. Kapcsolatba hozva azonban a jelzett mulasztást a vádlott által elkövetett többi fegyelmi vétséggel és figyelemmel a mulasztás nagyobb fokára és jelentőségére a fegyelmi bíróság a jelzett mulasztást olyan kötelességszegésnek tekintette, amely

[458] HU BFL VII.1.b. 58. 24/1927. Toldy Zoltán.

az 1871. évi VIII. t.c. 20. §-ának a. pontja alá eső fegyelmi vétséget megvalósítja."[459] – Ezért a vádlott fegyelmi vétségében való vétkességét ebben a pontban meg kellett állapítani.

2) A vádlott 1924 augusztusában gyógykezelés céljából feleségét Ausztriába vitte. A vonaton találkozott Deutsch Viktor budapesti ügyvéddel, akit jegyző korából ismert, de nem voltak baráti viszonyban. Beszélgetés közben szóba került közöttük a gyógykezelés költsége és az, hogy a vádlottnak van-e az ehhez szükséges mennyiségű osztrák koronája. Kiderült, hogy a vádlott nem rendelkezik elég osztrák koronával, ezért az ügyvéd felajánlott neki kölcsönként 1 millió osztrák koronát. A vádlott a kölcsönt elfogadta és megegyeztek, hogy a hazatérése után, 1924 októberében a kapott összeget visszafizeti. A vádlott azonban a kötelezettségének a jelzett időpontban nem tett eleget, azzal mentegette magát, hogy a szüleitől várt segítséget még nem kapta meg és a felesége betegsége igen sokba került. Ezt követően a kölcsönösen megbeszélt későbbi időpontban sem tett eleget a visszafizetési kötelezettségének, ezért az ügyvéd a vádlottal szembeni követelését 1925. április 16-án peresítette. A bíróság a vádlottat mulasztási ítéletben kötelezte a követelés megfizetésére. A vádlott ezután az anyagi gondjaira hivatkozva ismét mentegette magát, amire az ügyvéd azt mondta a vádlottnak, hogy akkor fizesse meg a tartozását, amikor lesz pénze. A vádlott csak 1933 őszén részben tett eleget fizetési kötelezettségének.

1924 végén az ügyvéd a vádlott bíró előtt az alperes képviselőjeként járt el egy csődügyben. A perben a vádlott bíró az alperes részére ugyan kedvező ítéletet hozott, azonban az ügyvéd vallomása szerint a vádlott feltűnően alacsony összegben állapította meg a díjait.

3) Toldy Zoltán Gazda György szövőgyári igazgatóval nem volt baráti kapcsolatban, de a Magyar Labdarúgó Országos Szövetség alelnökeként, néhány alkalommal nemzetközi labdarúgó mérkőzésekre jegyet biztosított Gazda részére. Amikor a vádlott csődügyekben előadó lett, Gazda felkereste és kérte őt, hogy szükség esetén nevezze ki könyvszakértőnek, ez két esetben meg is történt, amelyekért bíróként több millió korona szakértői díjat állapított meg a részére. A vádlott felesége gyógykezelésére hivatkozva Gazdától 1925 nyarán 400 pengőnek megfelelő 5 millió korona kölcsönt kapott.[460] A vádlott a kölcsönt a kikötött időben nem fizette vissza, majd saját és felesége betegségére való hivatkozással többszöri felszólításra sem tett

[459] Budapesti kir. ítélőtábla ítélete. HU BFL VII.1.b. 58. 24/1927. Toldy Zoltán.

[460] Az ügyet a sajtó is nyilvánosságra hozta: „Gazda a vizsgálóbíró kérdésére elmondotta, hogy Toldy, aki anyagilag meg volt szorulva, egyízben tőle ötmillió koronát kért és kapott kölcsön. Amikor ez a bíró felettes hatóságainak tudomására jutott, Toldyt azonnal szabadságra küldték és megindították ellene a vizsgálatot." Újból visszaélésekkel gyanúsítanak egy budapesti törvényszéki bírót Toldy Zoltán Nagy Istvánhoz hasonló visszaéléseket követett el csődügyekben. *Bácsmegyei Napló*, 1927/123. 2. p.

eleget fizetési kötelezettségének. A kölcsönt csupán ügyvédi felszólítást követően fizette meg 1927 decemberében.

4) A vádlott Gecső Lajos ügyvéddel még egyetemi hallgató korában ismerkedett meg, később 1919-től a törvényszéki bírói kinevezését követően gyakran találkoztak egymással. A bíró 1924-től a csődügyek referense lett, ezt követően az ügyvéd említette a vádlottnak, hogy szeretne tömeggondnokságot kapni. A bíró teljesítette a kérést. „Ettől kezdve a vádlott dr. Gecső Lajossal hivatalosan is érintkezett s a gyakori találkozásuk a barátságukat kimélyítette."[461] Toldy ebben az esetben is többször panaszkodott, hogy a felesége súlyos beteg és a gyógykezelés a sokba kerül. Ezért Gecső 15 millió korona kölcsönt adott a vádlott részére. A kölcsön felét a bíró vissza is fizette.

A visszafizetés idején folyamatban volt az Erzsébet Kőszénbánya Társulat ellen folyamatba tett csődügy, amelynek érintettjei megtudták, hogy a vádlott az ügyvédtől tízmillió koronát kapott. Ezért a társulat volt tulajdonosa a bíró ellen panaszt tett. A vádlott csődbiztosi működését megvizsgálták, amely vizsgálat arra az eredményre jutott, hogy a vádlott „a csődtörvény rendelkezéseinek betartása mellett lelkiismeretes gondossággal vezette a csőd ügyet".[462] Egy másik érintett panasza folytán nyomozás és vizsgálat is indult, amely eredményeképpen az ügyészség vádat emelt a bíróval szemben megvesztegetés bűntette és azon cselekménye miatt is, hogy hivatalánál fogva teljesítendő cselekményekért az ügyvédtől kamat kikötése nélkül kölcsönt vett igénybe. A büntető bíróság a vádlottat a vád tárgyává tett összes cselekmény alól jogerősen felmentette, de megállapította, hogy a vádlott annál fogva, hogy Gecsőtől 15 millió korona kölcsönt kért és kapott, „feszélyezve volt abban, hogy a tömeggondnok ügyvitelét olyan pártatlan éberséggel ellenőrizze, amint azt a törvényt kötelessé teszi, ezért a kir. ítélőtábla a vádlott eljárását erkölcsileg súlyos megítélés alá esőnek állapította meg."[463]

A fegyelmi bíróság a tényállás 2) pontjával kapcsolatban megállapította, hogy a Deutsch Viktor budapesti ügyvédtől felajánlott kölcsön elfogadását kifogásolni nem lehetett, mert az a vádlott hivatali működésével nem volt kapcsolatban. Ellenben kifogásolni kellett a vádlottnak azon magatartását, hogy az ígéretét nem tartotta be, visszaélt az ügyvéd figyelmével és előzékenységével. A bíróság megállapította, hogy ez a kölcsön szívességi kölcsön volt és azt a vádlott olyan körülmények között fogadta el kamat kikötése nélkül, amelyek kötelességévé tették a vádlottnak, hogy a vállalt kötelezettségének sürgősen és pontosan tegyen eleget.

[461] Uo.
[462] Uo.
[463] Uo.

Ehelyett a vádlott különféle ürügyekkel halogatta a kölcsön visszafizetését, engedte magát pereltetni és a kölcsönt csak évek múlva fizette vissza. A bíróság nem fogadta el a vádlott azon védekezését, hogy feleségének betegségével járó kiadásai tették lehetetlenné a kölcsön késedelem nélküli megfizetését. A fegyelmi vizsgálat folyamán tett vallomásából kiderült, hogy a fizetésén kívül más jövedelemforrása is voltak. Kiderült, hogy a szülei állandóan támogatták, és 1925-ben és 1926-ban választott bíróként tekintélyes jövedelemhez jutott. A vádlott a bűnügyi nyomozás során beismerte, hogy 1925-ben és 1926-ban nagyértékű bútorokat és „ezüstnemüket" vett, amelyek vételárának túlnyomó részét a vételek után röviddel részletekben kifizette. „A vádlott tehát ahelyett, hogy a szívességi kölcsönből származó fizetési kötelezettségének pontosan eleget tett volna és akkor amikor a feleségének a gyógykezeltetése sok kiadással járt, bútorokat és ezüstárukat vett, holott azokat nélkülözhette volna vagy legalábbis elodázhatta volna azok vételét. Ezek a körülmények a vádlott nagyfokú könnyelműségre és arra mutatnak, hogy a vádlott erkölcsi érzése is fogyatékos volt." A fegyelmi bíróság a vádlott magaviseletét botrányosnak állapította meg.

A 3) ponttal kapcsolatban a fegyelmi bíróság azt állapította meg, hogy Gazda Györgytől felvett kölcsön esete súlyosabb az az előző esetnél. A vádlott ugyanis ebben az egy esetben olyan egyéntől kért kölcsönt, aki hozzá, mint bíróhoz előzően kéréssel fordult, akit a vádlott két ügyben is kinevezett könyvszakértőnek, és részére díjakat állapított meg. Ilyen körülmények között Gazda nehezen tagadhatta volna meg a vádlott kérését, miután szakértői megbízásokat óhajtott és várt a vádlottól, ezért érdekében is állt a vádlott kérését teljesíteni. A vádlott tehát az ő bírói működésével kapcsolatos helyzetet használta ki amikor kölcsönt kért és fogadott el és ezzel súlyosan vétett bírói állásának méltósága és tekintélye ellen. Toldy még azzal is súlyosbította a magatartását, hogy a fizetési ígéretét nem tartotta be és kitette magát az ügyvéd útján való felszólításnak. Csupán a fegyelmi eljárás megindulása után fizette vissza a kölcsönt, holott a fentebb kifejtettek szerint, módjában állt volna a fizetési határidőn belül is eleget tenni a fizetési kötelezettségének. Tehát a bíróság ebben az esetben is botrányosnak találta a vádlott magatartását.

A 4) ponttal kapcsolatban a fegyelmi bíróság az Ítélőtábla, mint büntetőbíróság azon ítéleti megállapítását, hogy a vádlottnak 15 millió korona kölcsönre vonatkozó eljárása erkölcsileg[464] súlyos megítélés alá esik, a „fegyelmi bíróság magáévá tette". A vádlott Gecső Lajos esetében olyan egyéntől kért és fogadott el nagyobb összegű kölcsönt, akinek működését

[464] A büntetőjog és az erkölcs kapcsolata napjainkban is gyakran kutatott megítélés alá esik, lásd például: DOMOKOS Andrea: „Bűncselekmények, büntetőjogi felelősség, az erkölcs és a büntetőjog közös gyökerűsége". In: BIRHER Nándor – HOMICSKÓ Árpád Olivér (szerk.): *Az egyházi intézmények működtetésének etikai alapjai.* KRE ÁJK. Budapest, 2019. 199-210. p.

kötelessége volt ellenőrizni, akinek munkáját elbírálta, értékelte és részére díjakat állapított meg. A bíróság szerint a vádlotti magatartás ebben az esetben nagymértékben botrányos volt. Bár nem lehetett azt bizonyítani, hogy a vádlott Gecső munkadíjának megállapításánál hitelezőjét kedvezésben részesítette volna, „kétségtelen azonban az, hogy a vádlott az ismertetett magatartásával alapot nyújtott azon gyanú felkeltésére, hogy a hivatali működéséért”[465] Gecső részéről ajándékban is részesült. „A vádlott a jelzett magatartásával okot és alapot szolgáltatott arra is, hogy ellene bűnvádi eljárást folytassanak le, ami maga után vonta a bírói tisztességének és a bírói állásához fűződő tiszteletnek a meghurcolását is. De alkalmas volt a vádlott magatartása a bírói pártatlanság és részrehajlatatlanságba vetett hit megingására is”. Ezt a tanúknak a tényállásban ismertetett vallomása, valamint az egyik tanú azon nyilatkozata igazolta, hogy amikor Gecső Lajos azt a kijelentést tette, hogy „a vádlottnak 10 millió koronát adott, legalább a vádlott a csőd ügyet jobban fogja intézni, – megszűnt minden bizalma a vádlott által vezetett csőd ügyben.”[466]

Mindezek alapján a bíróság azt állapította meg, hogy a vádlott a bírói állással össze nem férő olyan botrányos magaviselete tanúsított, amely őt a bírói álláshoz fűződő tiszteletre és bizalomra méltatlanná tették, ezért az idézett törvénycikk b) pontja alá eső fegyelmi vétség megvalósult. „A büntetést megállapításánál a fegyelmi bíróság súlyosítóként vette figyelembe a vádlott terhére megállapított fegyelmi vétségek sorozatos voltát és azt, hogy a vádlott fegyelmi vétség miatt már büntetve volt.”[467]

A korábbi büntetésekkel kapcsolatban, e ponton jegyzem meg, hogy a fegyelmi dossziéba a vádlott bíró személyi táblázatának hivatalos másolatát is megtaláljuk. Ennek 13. rovatában a hivatali jegyzetek alatt rögzítették, hogy 1916. március 20-án írásban már megintették, mivel a főtárgyalás jegyzőkönyvét késedelmesen készítette el. 1919. november 13-án hivatali állásából felfüggesztették a „a kommun alatt tanúsított magatartása miatt”, de 1920. november 13-án az állásába visszahelyezték. 1920. november 13-án a kir. ítélőtábla, mint fegyelmi bíróság rosszallásra ítélte, amelyet a Kúria 1921. március 5-én helybenhagyott.[468]

„Minthogy a vádlott a bírói állását mélyen lealacsonyító a tiszteletre és bizalomra végleg méltatlanná vált a vádlottat hivatalvesztésre kell ítélni.” Enyhítő körülmény volt, hogy a vádlott családos állapota, valamint, hogy „a vádlott – meg nem cáfolt védekezése szerint – a kérdéses

[465] Uo.
[466] Uo. Vö. Dr. Toldy Zoltán törvényszéki bírót a rendőrség csütörtök este letartóztatta. *Pesti Hírlap*, 1927. július (49. évf.) 158. sz. (1927-07-15.) 7. p.; *Magyar Hirlap*, 1927. 37. évf. (1927-07-15.) 2. p.
[467] Uo.
[468] Toldy Zoltán személyi táblázatának hivatalos másolata. HU BFL VII.1.b. 58. 24/1927. Toldy Zoltán. Vö. Toldy Zoltán szerepe a kommünben. *Az Est*, 1927. 18. évf. 159. sz. (1927-07-16.) 7. p.

összegeket beteg feleségének gyógykezelésére fordította", ezért a hivatalvesztés nem jár a nyugdíj megvonással.[469]

A Kúria 1934. április 14-én az ítéletet helybenhagyta, és az indokolásában elvi éllel az alábbiakat állapította meg.

> „A bírói foglalkozás sajátosságából folyik, hogy a bíró csak addig számíthat megbecsülésre és érdemel tiszteletet, amíg le nem száll arról az erkölcsi magaslatról, ahová őt a pártatlanság és elfogulatlanságba vetett bizalom állította. Az igazságszolgáltatásnak a legnagyobb biztosítéka éppen a bírónak abban a lelki tulajdonságában rejlik, amely őt e bizalomnak minden kísértéssel szemben való megőrzésére képessé teszi. Az a bíró, akiben nincs elegendő etikai érzékenység az elfogulatlanságát fenyegető kísértések felismerésére és visszautasítására, hűtlenné vált a bíró eszményéhez és eljátszotta a közbizalomnak azt az erkölcsi tőkéjét, mely nélkül a bírói tiszt el nem képzelhető."[470]

A Kúria kimondta továbbá, hogy a fenti megállapítás vonatkozik a vádlottra is, aki a megállapított tények szerint olyan „tényezőkhöz" fordult anyagi segítségért, akiknek az egyike mint csődtömeggondnok ügyviteli és vagyoni vonatkozásokban éppen a vádlott bíró hatósági felügyelete alatt állt. A másik pedig mint csődbírósági ügyekben gyakran alkalmazott könyvszakértő – a vádlott, mint csődelőadó jóindulata tekintetében – már csak a jövőben várható hasonló megbízások szempontjából is, különösen érdekelt volt. Ezekre tekintettel a Kúria szerint nem férhet kétség ahhoz, hogy a vádlott nevezettekkel az anyagi segítségkérése folytán lekötelezettségi viszonyba került, miközben velük szemben a függetlenségének megőrzését „a hivatali érdek különösképpen parancsolta", továbbá ami az eljárás súlyos elbírálása alá esett:

> „ugyane tényeivel félreérthetetlen jelét szolgáltatta annak, hogy a bírói hivatást szolgálatához főképp pedig a megközelíthetetlenségének megóvásához szükséges erkölcsi erővel nem rendelkezik.
>
> Minthogy pedig a bírói tiszt az elengedhetetlen feltétele hiányában, a vádlott állásában a bírói tekintély sérelme nélkül meg nem hagyható, az elsőfokú fegyelmi bíróság az igazságszolgáltatás érdekeinek

[469] Budapesti kir. ítélőtábla ítélete. HU BFL VII.1.b. 58. 24/1927. Toldy Zoltán.
[470] Magyar Királyi Kúria ítélete. HU BFL VII.1.b. 58. 24/1927. Toldy Zoltán.

> megfelelően járt el akkor, amikor a vádlott bírói szolgálatának megszüntetése mellett döntött."[471]

A fegyelmi bíróság ugyan nem hivatkozta az ítéletében, de Toldy ügyei a nyilvánosságban is megjelentek és számos sajtótermék beszámolt róluk.[472]

7.3.2. Szirmay István fegyelmi ügye

Szirmay István sárbogárdi kir. járásbíróval szemben a közvádló által 1933. július 11-én, majd 1933. október 3-án benyújtott indítványa alapján indult meg a fegyelmi eljárás. A bírót a fegyelmi eljárás lefolytatásának idejére a fegyelmi bíróság hivatalából felfüggesztette.[473] A bíró felfüggesztéséről a sajtó is beszámolt, miszerint: „A fiatal járásbírót féktelen mulatozásai és dáridózásai miatt kellett felfüggeszteni állásából. A törvényszéki elnök szerint: – Nem engedhető meg, hogy egy bíró alkoholmámorban léphesse át a bíróság küszöbét és ott esetleg ilyen állapotban bírói gyakorlatokat végezzen. Az ügy további részét a budapesti Ítélőtábla fegyelmi tanácsa folytatja le."[474]

Az Ítélőtábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1933. november 11-én megtartott nyilvános tárgyaláson a vád és a védelem meghallgatása után vétkesnek mondta ki az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) és b) pontjaiban meghatározott fegyelmi vétségében Szirmay István sárbogárdi kir. járásbírót, ezért őt a 22. § d) pontja szerinti hivatalvesztésre ítélte, a nyugdíjjogosultság megvonása nélkül, emellett 66 pengő 70 fillér eljárási költség megfizetésére utasította. A fegyelmi bíróság a közvádló által megjelölt négyrendbeli vádindítványa folytán állapította meg a tényállást.[475]

1) A vádlott beismerő vallomása, valamint a tanúvallomások alapján a bíróság tényként állapította meg, hogy a vádlott bíró 1932. május 7-én „Cecehardon" hivatalos kiküldetésben volt és hivatalos eljárásának déli 13 órakor történt befejezése után a telekkönyvvezetővel a községi tanítóhoz mentek ebédre, ahol délután 17 óráig tartózkodtak további két személy társaságában, akikkel „borozgattak", és 6-8 üveg bort fogyasztottak el. Innen vádlott és a telekkönyvvezető gépkocsin hazaindultak, vádlott azonban Sárszentmiklóson a gépkocsiról leszállt, mert saját előadása szerint „sok bort fogyasztott és szükségét látta, hogy fejét ki

[471] Magyar Királyi Kúria ítélete. HU BFL VII.1.b. 58. 24/1927. Toldy Zoltán.
[472] Lásd például: „A rendőrség előállította a panamával gyanúsított törvényszéki bírót és öt ügyvédet Toldy Zoltán törvényszéki bíró visszaélései" *Bácsmegyei Napló*, 1927/194. 4. p.; „Az Erzsébet Kőszénbánya Társulat csődjéből bűnügy lett. A sajókazai bányát 1.200.000.000 koronáért adta el a csődtömeggondnok, holott egy hónappal azelőtt a Nemzeti Hitelintézet 70.000 dollárt ígért érte. Toldy Zoltántörvényszéki bíró kihallgatása a nap eseményei" *Népszava*, 1927/157. 6. p.; „Toldy Zoltán vallomása" *8 Órai Ujság*, 1927/158. 1. p.
[473] Budapesti kir. ítélőtábla határozata. HU BFL VII.1.b. 69. 18/1932. Szirmay István.
[474] „Felfüggesztették állásából a dáridózó járásbírót". *Somogyi Ujság*, 1932/231. sz. 4. p.
[475] Budapesti kir. ítélőtábla ítélete. HU BFL VII.1.b. 69. 18/1932. Szirmay István.

szellőztesse és ezért az volt a szándéka, hogy gyalog folytatja útját Sárbogárdig." Szentmiklóson azonban betért vitéz Láng Mihály községi bíró lakásába, „ahol megtudta, hogy a bíró egy lakodalmon van, unszolására ő is elment a lakodalomba, ahol az ott lévőkkel éjfélig borozgatott. Ekkor távozott a lakodalmas házból [...] Elhatározta, hogy beszól az ismerős gyógyszerészhez miután úgy érezte, hogy kocsira van szüksége. Azonban a házat eltévesztette bejutott [B. J.] cipészmester telkére s annak konyha ajtaján kezdett kopogtatni."[476] Erre kijött a cipészmester és szóváltásba, majd dulakodásba kezdtek.

A tanúvallomások szerint a vádlott nem volt ittas, csupán „hangulatos volt", akin az ital hatása látszott. Ezzel szemben a fegyelmi bíróság tényként állapította meg, hogy „a fentebb leírt eset alkalmával vádlott ittas volt mert ezt ő maga is beismerte, de ezt igazolja az a körülmény is, hogy a sárszentmiklósi gyógyszerésznek általa jól ismert házát eltévesztette és még akkor sem jutott a tévedés felismeréséhez, amikor [B. J. cipészmester] konyhájából a kijött és őt az éjjeli csendzavarásért kérdőre vonta."[477]

2.1) A bíróság tényként állapította meg továbbá, hogy Szabó László sárbogárdi ügyvédnek felesége nagynénjével a sárbogárdi kir. járásbíróságnál háromrendbeli rágalmazás, kétrendbeli durva becsületsértés és egy rendbeli könnyű testi sértés vétsége miatt bűnvádi ügye volt folyamatban, amely ügyben a tárgyalást vádlott tartotta meg és ő hozta meg azt az ítéletet. Ebben Szabó Lászlót becsületsértés vétségében bűnösnek mondta ki, és 20 pengő pénzbüntetésre ítélte. Ugyancsak megállapította az érintett asszony bűnösségét is, de őt a büntetés alól felmentette. Az az írásba foglalt indokolásban n a vádlott bíró Szabó László magánvádlóra és egyben viszontvádlóra vonatkozólag a következő kitételeket tette:

> „hát ehhez kétségtelen, hogy joga volt a vádlottnak, ha nem is valami épületes úri és illő dolog volt ezzel a jogával oly mohón élni sietnie, de az adott körülmények között a főmagánvádló eljárása nem joggal való élés, de ellenkezőleg joggal való visszaélés volt. Főmagánvádló a vádbeli alkalommal vádlott lakására menetele nem volt egyéb, mint a jogi formák mögé bújni akaró vérlázító cinizmus és kegyetlen gyilkos kiszámítottság, mert tudtában volt az odamehetek akkor a bekövetkezendőknek, azokat szívtelenül kiprovokálta, hogy úgy mondjam előre eltervezte és megrendezte és így viselkedik egy ügyvéd, egy művelt és úri ember, egy fegyelmezett katonatiszt, egy úri nővel

[476] Uo.
[477] Uo. Vö. *Magyarország*, 1933. 40. évf. 70. sz. (1933-03-28.) 4. p.; *Friss Ujság*, 1933. 38. évf. 70. sz. (1933-03-25.) 2. p.

> szemben, aki a feleségének jótevője és nagy nagynénje egyben. Ezek után főmagánvádlónak az a kifogása, hogy ő Sárbogárdon más kollégát nem kapott, aki ellássa ezt a szerepet, helyette részin naiv, részint felháborító, mert mi szüksége volt arra, hogy a végrehajtó a foglalásnál okvetlenül ügyvéddel jelenjen meg, ha csak a nemtelen bosszú szüksége nem azért, hogy ezzel is újabb költségeket okozzon a vádlottnak, továbbá, mert ha már idegen sárbogárdi ügyvédek közül egy sem akadt a körülmények ismeretében, aki ezt a hóhér szerepet elvállalta volna, a rokon főmagánvádlót ez a körülmény csak gondolkodóba kellett volna, hogy ejtse, de nem – ő elvakultan rohant kegyetlenkedni a kitervelt módon."[478]

A vádlott ítéletét a székesfehérvári kir. törvényszék, mint büntető fellebbezési bíróság annyiban változtatta meg, hogy Szabó Lászlót a büntetés alól felmentette, egyebekben a sérelmezett kifejezések teljes elhagyásával, indokai alapján helybenhagyta. A fegyelmi bíróság kiemelte, hogy az 1891. évi augusztus 19-én kelt 4291. rendelettel kiadott bírói ügyviteli szabályzat 34. §-a szerint a bírák és bírósági hivatalnokok a felek irányában higgadt és előzékeny bánásmódra vannak kötelezve. A vádlott Szabó László ügyvéddel szemben „durván sértő bánásmódot tanúsított akkor, amikor a bírói immunitásával és indokolási szabadságával visszaélve, a nevezett ügyvédet ítéletének indokolásában a köteles tárgyilagosság figyelmen kívül hagyása mellett, minden elfogadható ok és szükség nélkül durván sértő kifejezésekkel illette."[479]

2.2) A vádlott vallomása és a tanúvallomások alapján a bíróság tényként állapította meg, hogy 1932. október 1-jén este a Sárbogárdi korona vendéglő nagytermében, ahol „mozgó fénykép előadás folyt," vádlott Szabó László ügyvéd mellé ült és hangosan megjegyzéseket tett, amire azonban az ügyvéd nem reagált. Az előadás végén a vádlott bíró hangosan így szólt Szabó Lászlóhoz „így hát maga az az úr? Azonnal jöjjön ide mert leszámolni valóm van az úrral." Az ügyvéd nem válaszolt, hanem távozott a helyszínről. A vádlott azonban utána kiáltott „azonnal jöjjön ide, le akarok számolni az úrral" majd utána sietett és ismételve kijelentését botjával hátba ütötte az ügyvédet.[480]

1932. október 4-én délután a vádlott az ügyvéd irodájának kapuja előtt megállt és ki akarta hívatni az ügyvédet, azonban az ügyvéd alkalmazottja közölte vele, hogy az ügyvéd nincs ott, erre a vádlott azt felelte, hogy „kérdezze meg tőle, hol lehet őt meg pofozni. Nem

[478] Uo.
[479] Uo.
[480] Uo.

akarom a küszöbét átlépni, hanem itt akarom megpofozni” miközben botjával az utca földjét ütögette. Ugyanezen a napon este 19:00 és 20:00 óra között, amikor Szabó László más személyek társaságában a sárbogárdi kaszinó helyiségében biliárdozott, megjelent a vádlott, aki a kaszinónak nem tagja, és követelő hangon felhívta Szabó László ügyvédet, hogy az ellene tett feljelentéseket vonja vissza „mert különben mindkettőjüknek vége lesz”. Egy személy a két fél békítésére sietett, azonban ekkor „a vádlott magából kikelve valósággal ordított és felemelt botjával több ízben dr. Szabó László felé közeledett. Amikor pedig utóbbi figyelmeztette, hogy idegen kaszinóban nincs joga kiabálni, vádlott azt mondta: »hallották az urak, hogy ez az úr nem hajlandó az ellenem tett feljelentését visszavonni? Majd meglátják a következményeket mert, ha én elpusztulok az ő sorsa is az lesz.« Ezek után a vádlott távozott, de rövidesen visszatért”. Ekkor azt kérdezgette az ügyvédtől, hogy visszavonja-e a feljelentést vagy nem. Amikor az ügyvéd válaszolt, hogy nem vonja vissza a feljelentését, akkor a vádlott azt mondta, hogy „vegyék tudomásul, hogy ez az úr egy csirkefogó gazember”. A fegyelmi bíróság a tanúvallomások alapján tényként állapította meg, hogy a lezajlott jelenetek alkalmával a vádlott ittas volt.[481]

A vádlottat e cselekménye miatt a sárbogárdi királyi járásbíróság bűnösnek mondta ki kétrendbeli nyilvánosan elkövetett feltűnően durva becsületsértés vétségében, továbbá egyrendbeli feltűnően durva becsületsértés vétségében, végül egyrendbeli közcsend elleni kihágásokban, ezek miatt háromszáz pengő pénzbüntetésre ítélte, a büntetés végrehajtását azonban három évi próbaidőre felfüggesztette. A székesfehérvári kir. törvényszék, mint fellebbezési bíróság az ítéletet helyben hagyta.

3) A vádlott, valamint a bíróság elnökének vallomása alapján a fegyelmi bíróság tényként állapította meg, hogy a vádlott 1932. október 5-én, amely napra tárgyalásai voltak kitűzve, hivatalában nem jelent meg és a járásbíróság elnöke a tárgyalásra kitűzött ügyek iratait tőle ittassága miatt meg nem kaphatta.

4) A vádlott vallomása és a tanúvallomások alapján a bíróság tényként állapította meg, hogy 1932. szeptember 27-én egy büntetőügyben, amelyben Szabó László képviselte a sértettet, azt mondta neki, hogy „ne csináljon viccet a tárgyalásból, és ne beszéljen ilyen ostobaságokat”, amikor az ügyvéd a sértő kifejezések ellen tiltakozott, akkor pedig rendre utasította. A vádlott ezzel a magatartásával is a bírói ügyviteli szabályok 34. §-ában előírt kötelezettséget sértette meg.

[481] Uo.

A vádlott mindezen cselekmények mentségére azt hozta fel, hogy „a harctérről magával hozott borivási szenvedélyéről e cselekmények elkövetése idejekor sem tudott még leszokni” továbbá, hogy Szabó László ügyvéd

> „vele szemben tanúsított provokáló és kellemetlen magatartása ragadtatta el őt annyira, hogy idegein és kedély állapotán uralkodni nem tudott, bár idegesség ellen orvosi kezelést is igénybe vett. Az ittasságra alapított védekezése vádlottnak azért nem volt figyelembe vehető, mert a háború befejezése óta eltelt 14 év alatt vádlottnak módjában állott volna e káros szenvedélyéről leszoknia, magát abból kigyógyítania, továbbá mert az igazságügyi orvosi tanácsnak szakvéleménye szerint vádlott szorosan vett alkoholpszichózisban nem szenved, hanem csak a mindennapi életben vett alkoholos züllésben, közönséges és közismert iszákosságban, ami pedig cselekményeire nézve egyetemlegesen teljes akarat nélküliség megállapítására nem alkalmas. De különben is az ittasság a fegyelmi eljárásban mentségül fel nem hozható mert maga az ittasság köztisztviselőnél fegyelmivel büntetendő vétséget képez.”[482]

A bíróság megállapította továbbá, hogy:

> „E tekintetben a fegyelmi eljárás lényegesen különbözik a bűnvádi eljárástól. Ha valaki részeg öntudatlan állapotban büntetendő cselekményt követ el, az neki be nem számítandó, s így felmentésének van helye. Fegyelmi szempontból más a helyzet [...] fegyelmileg felelős. Felelős, mert maga idézte elő ezt az állapotot, melyből kifolyólag összeütközésbe került hivatali kötelességeivel, hivatali állásának tekintélyével.”[483]

A fegyelmi bíróság a büntetés megállapításakor súlyosító körülménynek tekintette a cselekmények sorozatát, azok egy részének a nagy nyilvánosság előtt is súlyos, megbotránkoztató minőségét, amely körülmények „lehetetlenné teszik azt, hogy a vádlott bírói állását bárhol is újból elfoglalhassa. Aki az alkohol élvezetének ennyire ellenállhatatlan és szertelen híve, aki józan napjaiban sem tudja mérlegelni ittasságát és ittassága alatt elkövetett cselekményeinek súlyát és következményeit, akit nem tart vissza a további iszákosságtól és botránykozástól a bírói állás méltósága, az a bírói állásra nem méltó.”[484]

[482] Uo.
[483] Uo.
[484] Uo.

Enyhítő körülmény volt, hogy a vádlott fegyelmi meg büntetve ezelőtt nem volt, továbbá, hogy bírói munkássága ellen egyébként kifogás fel nem merült ezért a hivatalvesztés a nyugdíjjogosultság megvonását nem vonja maga után. A Kúria 1934. január 27-én az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.[485]

7.3.3. Tomcsányi Albert fegyelmi ügye

Tomcsányi Albert pestvidéki királyi törvényszéki bíró fegyelmi ügyének tényállás szerint a bíró több „szerény társadalmi osztályú" nőtől kért jelentős összegű pénzkölcsönt, akik között olyan sértett is volt, akivel később „bizalmasabb kapcsolatba került", de a kölcsönöket nem fizette vissza a részükre. A fegyelmi eljárás 1936 és 1938 között zajlott. Az esettanulmányon keresztül jól vizsgálható a korabeli felügyeleti eljárás és – ezen belül – a fegyelmi tárgyalás menete. A kutatói elemzést segíti, hogy az ügyben tárgyalt valamennyi tanúvallomásról részletes jegyzőkönyv készült, továbbá az okirati bizonyítékok is teljes terjedelmükben rendelkezésre állnak. Az eddigi tárgybeli kutatómunkám során feltárt legalaposabban dokumentált és legrészletesebben tárgyalt fegyelmi ügy jól tükrözi a bírákkal szemben támasztott és érvényesített korabeli erkölcsi és hivatali elvárásokat.

Az ügy egy 1936. november 5-én kelt levélig nyúlik vissza, amelyet Mesterházy Béláné a Pestvidéki Királyi Törvényszék elnökéhez küldött.[486] Az asszony a levélben arról számol be, hogy ekkor már Tomcsányit három éve ismerte és hét hónapja „vadházasságban" élnek. Tomcsányi adósságokba sodorta az évek alatt az asszonyt, annyira, hogy már a házát is elvesztette. Mesterházyné Tomcsányinak többször adott kölcsönt is, azonban a pénzt sosem kapta vissza. Emellett arról is írt, hogy a bírónak más nők felé is nagyobb összegű pénztartozásai vannak. A levél érdekessége, hogy a levélíró nem fegyelmi eljárás megindítása céljából kereste meg a törvényszék elnökét, nem az volt a célja, hogy állásából felfüggesszék, „hanem hogy becsületes útra térjen és becsületes ember legyen belőle."[487]

Az 1936. évi III. tc. 36. §-a szerint a fegyelmi eljárás fegyelmi feljelentéssel indult, amelyet a felügyeleti hatóságnál kell megtenni.[488] Eszerint e levél sem minősült forma szerinti fegyelmi feljelentésnek. A törvény szerint azonban „minden hatóság, ha oly tényeket észlel, vagy ha oly tények jutnak tudomására, amelyekből alaposan következtethető, hogy a jelen

[485] Magyar Királyi Kúria ítélete. HU BFL VII.1.b. 69. 18/1932. Szirmay István.
[486] HU BFL VII.1.b. 82. 10/9137, Tomcsányi Albert. Vö. Bíró a vádlottak padján. *Magyarország*, 1936. 43. évf. 35. sz. (1936-02-12.) 5. p.
[487] Mesterházy Béláné levele, 1936. november 5. HU BFL VII.1.b. 82. 10/9137. Tomcsányi Albert.
[488] ANTAL Tamás: *A Magyar Királyi Igazságügyminisztérium története (1867–1944/45)*. Iurisperitus Kiadó. Szeged, 2022. 143. p.

törvény értelmében fegyelmi felelősség alá eső személyt fegyelmi vétség elkövetésének nyomatékos gyanúja terheli, köteles az általa észlelt vagy tudomására jutott tényeket a fegyelmi felelősség alá eső személy felügyeleti hatóságával közölni."[489]

A megkeresés tehát egy érdekes szituációt teremtett, hiszen a Törvényszék elnöke előtérbe helyezhette volna a kollegialitást és kezelhette volna bizalmasan a megkeresést, ahogyan azt egyébként Mesterházyné is kérte. Azonban a levélben foglaltakat az elnök – helyesen – úgy értékelte, hogy azok a bírói tekintélyt súlyosan sértik és veszélyeztetik, ezért hivatalból fegyelmi eljárást kezdeményezett.

Azt, hogy Mesterházyné valóban bizalmasan kívánta volna kezelni az ügyet és nem állt szándékában, hogy fegyelmi feljelentést tegyen, az 1937. január 28-án kelt levele is bizonyítja. Eszerint:

> „Bocsánatot kérek, hogy ismét zavarom Méltóságodat, de a lehetetlen helyzet kényszerít rá és főkép az, hogy Méltóságos Úr nem tudja elképzelni, mi vitt engem arra, hogy panaszkodjam. Az én és Tomcsányi bíró úr szégyenletes élete. Én nem akartam őt sem megszégyeníteni, sem állástól megfosztani, csupán ettől a szégyenletes élettől megváltani és úgy látszik valaki félreértett. Nem Méltóságos Úr! Méltóságos Elnök Úrnak hálával és köszönettel tartozom, miért foglalkozni méltóztatott ügyemmel. […] csak arra szerettem volna méltóságos urat kérni, hogy tessék őt szigorúan kézbe venni, mert tudtam, hogy a főnöktől nagyon fél. […] Nem volt más célom, mint egy nagyon, de nagyon eltévedt lelket visszatéríteni a helyes útra."[490]

A felügyeleti eljárásban 13 tanút hallgattak meg. A tanúvallomások és az okirati bizonyítékok alapján a következő tényállás állapítható meg. Mesterházy Béláné mellett Sendlein Melánia és Vestyák Anna emeltek panaszt. Tomcsányi Mesterházynénak 1900 pengővel tartozott, a másik két panaszoson keresztül pedig hiteleket eszközölt ki magának. A tényállás részét képezte, hogy Mesterházynéval a bíró vadházasságban élt, akivel „civakodásaikkal és verekedéseikkel" botránkoztatták meg a ház lakóit és a szomszédságukat.[491]

1937. április 27-én a folyamatban lévő felügyeleti eljárás alatt, az Elnök felfüggesztette a panaszlott bírót az állásából. Az indokolás szerint: „Tomcsányi Albert magánélete olyan

[489] 1936. évi III. tc. 36. §.
[490] Mesterházy Béláné levele, 1937. január 28. HU BFL VII.1.b. 82. 10/9137. Tomcsányi Albert.
[491] 1937. április 27-én kelt határozat. HU BFL VII.1.b. 82. 10/9137, Tomcsányi Albert.

méltatlan a bírói álláshoz és annyira megbotránkoztató, hogy működése az igazságszolgáltatás tisztességével összeférhetetlen."

A tanúkihallgatási jegyzőkönyvekből Mesterházyné vallomását emelem ki. Ebben ismételten hangsúlyozta, hogy a beadványa célja nem az volt, hogy az élettársa ellen fegyelmi vagy bűnvádi eljárás induljon, hanem azt akarta elérni, „hogy panaszlott felügyeleti úton valami módon visszatartassék a jövőre nézve attól, hogy fűtől-fától kölcsönöket kérjen, életmódját megváltoztatva ezen erkölcsi kötelességének is eleget tegyen, hogy velem szemben tett házassági ígéretét is beváltsa."[492] Ezen felül Mesterházyné kifejtette, hogy milyen kölcsönöket adott Tomcsányinak és hogy azt a pénzt a bíró saját célra használta, de ezt bizonyítani nem tudja. Elmondta azt is, hogy Tomcsányi az összes tartozását visszafizette neki. A szembesítés során Tomcsányi tagadta, hogy az asszony pénzét saját célokra használta volna, illetve azt is vitatta, hogy házassági ígéretet tett volna. 1937. október 28-án a Királyi Főügyész Tomcsányi ellen az 1936. évi III. tc. 5. § 2. pontjába ütköző fegyelmi vétség miatti fegyelmi eljárás elrendelését és tárgyalási határnap kitűzését indítványozta.

Az ügyet első fokon az Ítélőtábla fegyelmi tanácsa tárgyalta. A fegyelmi tanács elnöke az Ítélőtábla alelnöke volt, a fegyelmi tanács tagjai négy további ítélőtáblai bíró volt. Tomcsányit kirendelt védő képviselte. A tárgyalás a nyilvánosság kizárásával 1938. február 11-én kezdődött meg.

A tényállás szerint Mesterházy Béláné mellett a terheltnek viszonya volt egy Sendlein Melánia nevű nővel is, aki azért szolgáltatta Tomcsányi részére a kölcsönöket, mert szüleivel együtt abban bízott, hogy Tomcsányi feleségül veszi az egyébként alacsonyabb társadalmi osztályból származó nőt. Melánia gyakran csak úgy tudott kölcsönt adni a terhelt részére, hogy a saját és a táncosnőként dolgozó testvére ruháit, fehérneműit, ékszereit zálogosította el, amelyről egyéként Tomcsányi is tudott.

A tényállás további részét képezte, hogy a terhelt egyszerre két nővel folytatott éveken keresztül viszonyt úgy, hogy mind a két nő abban a hitben volt, hogy a bíró felesége lesz. Amikor a két nő tudomást szerzett egymásról, akkor több alkalommal is botrányos jelenet zajlott le köztük Tomcsányi lakásán, amelyre a társasház többi lakója is felfigyelt. Az elsőfokú fegyelmi bíróság indokolása szerint: „Ez az erkölcsi szempontból legsúlyosabban kifogásolható viszony, valamint a terheltnek Mesterházy Bélánéval és Sendlein Melániával szemben tanúsított magatartása, amelyből mindkét nő házasságkötést remélhetett, a két nő kölcsönös féltékenységére és olyan botrányos jelenetekre vezetett, amelyek a bírói tekintélynek

[492] Tanúkihallgatási jegyzőkönyv, Mesterházy Béláné, 1937. július 14. HU BFL VII.1.b. 82. 10/9137. Tomcsányi Albert.

kétségkívül súlyos ártalmára voltak s amely botrányos jelenetek bekövetkezésével a terheltnek, mint bírónak, számolnia kellett".[493]

A tényállás harmadik eleme az volt, hogy a terhelt egy idős, beteges asszony jóhiszeműségét is kihasználta, és olyan kölcsönöket vett fel tőle, amelyeknek visszafizetését bizonytalan események bekövetkeztétől tette függővé. „A terhelt tehát Vestyák Annának a járatlanságát, hiszékenységét és az ő bírói állásába vetett bizalmát felhasználva […] a terheltnek az eljárása a jó erkölcsbe ütközik s alapot nyújt arra a felvetésre is, hogy Vastyák Annát megfosztani igyekezett a reá nézve életkérdést jelentő vagyonkájától."[494]

A terhelt tartozásainak pontos összegét nem lehetett meghatározni, de 14 ezer pengőt meghaladó tartozást maga is beismert. A fegyelmi bíróság 1938. március 11-én hozta meg ítéletét, amelynek indokolásából a következőt emelem ki: „a terhelt méltatlanná vált a bírói tisztségre és a bírói székben maradása az igazságszolgáltatás súlyos ártalmára, a bírói tekintély lerombolására vezetne. Ezért őt a fegyelmi törvényben megszabott legsúlyosabb büntetésre, hivatalvesztésre kellett ítélni".[495]

A királyi Kúria, mint fegyelmi bíróság, 1938. június 25-én az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. Érdekes adalék, hogy a vádat Finkey Ferenc[496] képviselte. A Kúria fegyelmi tanácsának elnöke pedig Hutás József a Kúria másodelnöke volt. Az előadó bíró Maday Guidó, a tanács további tagjai Bókay Béla, Sövényházy-Neuhold Ferenc, Ruhmann Emil voltak.

A Kúria az elsőfokú fegyelmi bíróság által megállapított tényállást elfogadta, azonban bizonyítás hiányában mellőzte annak megállapítását, hogy „Vestyák Anna sértett nevével kapcsolatos esetben a terhelt eljárása alapot nyújtana arra a felvetésre, hogy a nevezett sértettet megfosztani igyekezett a reá nézve életkérdést jelentő vagyonkájától, a bizonyítás folyamán ugyanis erre ténybeli adat nem merült fel."[497]

A Kúria döntésének indokolásában külön kiemelte, hogy a terhelt szerény társadalmi osztályú egyénektől kért pénzbeli kölcsönt, kik a kölcsön adott pénzre maguk is rá voltak szorulva, továbbá „a vádbeli esetek egyikében sem volt eljárása bíróhoz illő, a bírótól ugyanis hivatásának magasabb rendűsége úgy a hivatali mint a magánéletben kifogástalan úri viselkedést követel és a bírónak éppen ezért fokozottan kell őrködnie azon, hogy az állásához fűződő bizalom és tisztelet meg ne csorbulhasson."[498]

[493] Budapesti kir. ítélőtábla ítélete. HU BFL VII.1.b. 82. 10/9137. Tomcsányi Albert.
[494] Uo.
[495] Uo.
[496] Finkey Ferenc büntetőjogászról bővebben: DOMOKOS Andrea: Finkey Ferencről. *Ügyészek Lapja*, 2009/2. sz. 45-54. p.; Uő: Finkey Ferenc, a kálvinista büntetőjogász. *Erdélyi Jogélet*, 2021/1. sz. 35-43. p.
[497] Magyar Királyi Kúria ítélete. HU BFL VII.1.b. 82. 10/9137. Tomcsányi Albert.
[498] Uo.

A Kúria a fegyelmi büntetés kiszabását a következőkkel indokolta: „a terheltnek magatartása és ennek következményei a maguk egységes összességében olyan súlyos fegyelmi vétséget valósítanak meg, amely kizárja azt, hogy a terhelt a bíróság kebelében megmaradhasson és bírói tisztséget végezhessen”.[499]

E fegyelmi eljárás rendkívül alapos volt, melynek során érvényesültek az eljárásjogi garanciák, a szóbeliség, az ügyfélegyenlőség, a kontradiktórius elv. Érvényesült a tisztességes eljáráshoz való elv is, amely az igazságszolgáltatás egyik legfontosabb garanciája.[500] A tényállás megállapítása és a bizonyítékok felderítésének érdekében kiemelt jelentősége volt a felügyeleti vizsgálati szakasznak. Ezt a fenti ügyben is jól példázza a 13 tanúvallomás, amelyről 145 oldalas jegyzőkönyv készült, továbbá a tanúk és a panaszlott szembesítése, az okirati bizonyítékokról készült fotokópia, amelyeket a közvetlenség elve alapján a tárgyaláson is ismertettek. A bírákkal szembeni fegyelmi eljárás ebben az időszakban egy jogi garanciákkal övezett, a bírói függetlenséget is garantáló igazságszolgáltatási folyamat volt, amely a perbeli tényállás felderítésére is alkalmasnak bizonyult.[501] Ezek a garanciák 1948 után megszűntek. Ettől kezdve a szolgálati pragmatikát az igazságszolgáltatás területén is az igazságszolgáltatás személyzetének szelekciójához használták fel, és a fegyelmi eljárások is gyakran az új típusú „szocialista” bíróság szervezéséhez felhasznált személyzeti politika részeivé váltak.

7.3.4. Gágyor Sándor fegyelmi ügye

Gágyor Sándor budapesti büntető ügyszakban ítélkező járásbíróval szemben a közvádló 1948-ban nyújtott be vádindítványt. Az Ítélőtábla, mint fegyelmi bíróság 1949. február 1-jén hozta meg ítéletét, amelyben az 1936. évi III. tc. 5. § 1. és 2. pontjába ütköző fegyelmi vétségben vétkesnek mondta ki, ezért őt a 6. § d) pontja szerinti hivatalvesztésre ítélte. A vonatkozó tényállás két részre bontható, amelynek első pontja szerint: „a járásbíró az előtte folyó bűnügyben a sértetettel szemben [aki egy fiatal nő volt] hivatali helyiségben több alkalommal tolakodó nőiszemérmet és önérzetet sértő módon viselkedett, őt pár nappal az ügyben kitűzött tárgyalási határnap előtt az esti órákban lakásán felkereste s irányában ott hasonló magatartást tanúsított.”[502]

A tényállás második részét képezte pedig, hogy „az általa jogerősen fogházbüntetésre ítélt terhelttől, akinek a büntetés megkezdésére halasztást is adott, több esetben élelmiszereket kért

[499] Uo.
[500] CZINE Ágnes: *A tisztességes bírósági eljárás: Audiatur et altera pars.* HVG-ORAC. Budapest, 2020. 41-44. p.
[501] Vö: HOMOKI-NAGY Mária 2020. 234. p.
[502] Budapesti ítélőtábla ítélete. HU BFL VII. 1.b. 89. 13/1948. Gágyor Sándor.

és kapott, kéteshírű egyének társaságában kocsmában ételt-italt fogyasztott, tőlük kocsmai számlája kifizetését elfogadta nyilvános helyen, kocsmában, cipőjét lehúzta s ott addig, míg azt javították, cipő nélkül tartózkodott."[503]

A bíró magatartása egyértelműen a fegyelmi vétséget valósított meg, ezért mind az Ítélőtábla, mind a Kúria fegyelmi tanácsa a legsúlyosabb büntetés, a hivatalvesztés kiszabása mellett döntött. A bíróság a büntetés kiszabása során „nyomatékos súlyosító körülményül mérlegelte a fegyelmi vétség halmazatát, folytonosságát és rendkívül súlyos voltát. Ezekre tekintettel pedig úgy találta, hogy a terhelt a bírói állásra méltatlanná vált s a törvényben meghatározott legszigorúbb fegyelmi büntetést, a hivatalvesztést érdemli."[504]

7.3.5. Markovits Béla fegyelmi ügye

Markovits Béla budapesti büntetőtörvényszéki bíró 1950-ben lefolyt fegyelmi ügye már politikai-ideológiai természetű volt. A fegyelmi bíróság a vádlott bírót vétkesnek mondta ki az 1936. évi III. tc. 5. § 2. pontjának első tételében meghatározott fegyelmi vétségben, ezért a 6. § 3. pontja alá eső hivatalvesztésre ítélte. A tényállás szerint, 1950. június 20-án a hivatalos munkaidő megkezdését követően a nevezett bíró a hivatali szobájában a tanácselnök, egy bíró és egy titkár jelenlétében az ajtónak hátat fordítva a jelenlevőkhöz fordult a következő szavakkal: „Mit szóltok hozzá?", ezután elmesélte, hogy a 14 éves lánya egy olyan felvonuláson vett részt, amelyen az „Asszonynak gyermeket szülni kötelesség, leánynak dicsőség" feliratú táblát vitték.[505] Erre Kajcsa Andor budapesti büntetőtörvényszéki bíró felháborodottan kijelentette, hogy ez nem igaz, mire a vádlott bíró kijelentette, hogy „Vedd tudomásul, én nem szoktam hazudni." Ezt követően a két bíró között személyes természetű szóváltás zajlott le. A fegyelmi bíróság indokolása szerint a vádlott bíró nem ismerte el a vétkességét és azzal védekezett, hogy ő segítséget, útmutatást kérve fordult a tanács elnökéhez, akiről tudta, hogy párttag és lánya is van, az elmondása szerint az egész jelenet néhány perc alatt zajlott le és ő tudta, hogy a tábla szövege ellenkezik a kormányzat álláspontjával és az alkotmányunkat is sérti, apai érzelmeiben is sértve érezte magát mindezért fordult kartársához, hogy megtudja tőle mit csináljon. Ezzel szemben Kajcsa vallomása szerint Markovits a következőket mondta:

> „»Képzeljétek tegnap a DISZ felvonuláson a kislányom – hangsúlyozom 14 éves lányról van szó – olyan tábla alatt vonult fel«, illetve a tárgyalás későbbi folyamán helyesbített vallomása szerint,

[503] Uo.
[504] Uo.
[505] Budapesti felsőbíróság ítélete. BFL VII. 1.b. 90. 25/1950. Markovits Béla.

> kislányom kezében olyan táblát nyomtak amire az volt írva: »Asszonynak gyermeket szülni kötelesség, leánynak dicsőség«. Kajcsa tanúvallomása szerint ő erre azt mondta, hogy nem hiszi el, amire Markovits felháborodva válaszolta, hogy vegye tudomásul, hogy ő nem szokott hazudni. Kajcsa elmondta, hogy Markovits felfortyanására ő is hangosan válaszolt és néhány szó után Markovits a szobából kiment. Kajcsa vallomása szerint néhány perc múlva ő is kiment a szobából, jelentette a történteket a büntető törvényszék elnökének és amikor onnan kijött, a folyosón találkozott Markovitssal, aki négyszemközt azt mondta neki: »mit csodálkozol hiszen ez természetes mert megegyezik a párt irányvonalával.«"[506] – Kajcsa e vallomását nem tette a bíróság a tényállás részévé.

Kajcsa elmondta továbbá, hogy „Markovits A tábláról nem építő kritikai célzattal beszélt. Nem olyan hangon, nem olyan stílusban mondta el mint aki fel van háborodva, hanem egészen csendesen mint aki hírt mond, valami érdekes kuriózumot, nem úgy mondtam mint akinek ez problémát okoz és megoldást keres." Kajcsa vallomása szerint Markovits máskor is hozott híreket, „de ez az eset már nyílt támadás volt a demokrácia ellen, ezt már kénytelen volt jelenteni az elnöknek."[507]

A másik tanú Fábián Zoltán tanácselnök vallomása szerint „semmiféle destruált vagy demokrácia ellenes célzatot nem érzett, a tanú szerint Markovits kijelentését. mint leány gyermekes atya felháborodással tette és a tanú érzése szerint Markovits meg akarta velük beszélni az esetet."[508] Ezt a harmadik tanú, Balázs Tibor törvényszéki titkár is megerősítette.

Az üggyel kapcsolatban a fegyelmi bíróság a következőket állapította meg:

> „a fegyelmi bíróság megítélése szerint »Asszonynak gyermeket szülni kötelesség, leánynak dicsőség« szövegű jelmondat közismerten ellenséges, reakciós, szándékosan hazug propaganda anyag, amelynek az a célja hogy a szocializmus felé haladó népi demokráciánk világnézetét és erkölcsi felfogását úgy állítsa be, mint amely a családi életre illeszti és erkölcstelenség be süllyeszti. E jelmondat tehát alkalmas lehet demokratikus államrend nőkkel szemben a gyűlölet a megvetés az ellenséges indulat kiváltására."[509]

[506] Uo.
[507] Uo.
[508] Uo.
[509] Uo.

Továbbá:

> „Markovits Béla tudtában volt annak, hogy ily szövegű táblának demokratikus felvonuláson való vitelének állítása, gyűlölet, megvetés és ellenséges indulat kiváltására népi demokráciánkkal szemben alkalmas akkor is, ha valóban vittek valamelyik felvonuláson ily szövegű táblát. [...] Markovits tényállításával akarta is a jelenlévőkben a demokratikus államrendünk elleni érzés felkeltését. A fegyelmi bíróság erre abból következtet, hogy Markovits tényállításait a következő szavakkal vezette be: »Mit szóltok hozzá?« [...] azesetben, ha nem akarta volna kiváltani hallgatóiból népi demokráciánk iránt az ellenséges érzést, hanem éppen ellenkezőleg segítséget, útmutatást kért volna tőlük arra, hogy ellenséges és káros magatartást leleplezzen, úgy a jelenlévők előtt ezt a szándékát és célját valami módon kifejezésre kellett volna juttatnia, legalábbis annak megállapításával és kifejezésével, hogy a táblán lévő szöveg ellenkezik népi demokráciánk alkotmányával és ténylegesen megkövetelt erkölcsi elveivel. Markovits azonban ezt nem tette, hanem tények állítását oly módon tette meg, amelyből a fegyelmi bíróság csak arra következtethetett, hogy tényállítás gyűlöletre indító eredményét előre látta és akarta."[510]

A fegyelmi bíróság tehát az ítéletben még azt is megállapította, hogy a terhelt magaviselete szándékos volt és az ítélőbírói állás tekintélyét súlyosan sértette, ezért a fegyelmi tanács a legsúlyosabb büntetés, a hivatalvesztés kiszabása mellett döntött A bíróság a terhelt „vétkességének a fokát, társadalmi veszélyességét és a fegyelmi vétség tárgyi súlyát oly nagynak mérlegelte, hogy az igen nyomatékos enyhítő körülményként jelentkező terhes családi állapota ellenére, csak a legsúlyosabb fegyelmi büntetést tartotta kiszabhatónak."[511]

Markovits az ítélet ellen fellebbezéssel élt, amelyben a következőket fejtette ki:

> „Helyes az elsőfokú fegyelmi bíróságnak az a megállapítása, hogy a táblán írt jelmondat közismerten ellenséges, reakciós, szándékosan hazug propaganda anyag. Ezt tudtam én is mielőtt még a tábla létezéséről tudomást szereztem. Épp ennek tudtában tettem szóvá a tábla szövegét azzal a szándékkal, hogy megbeszéljem tanácselnökömmel azokat a módokat, melyek szerint a tábla létezését

[510] Uo.
[511] Uo.

> illetékesek tudomására hozhatom és hogy így a tábla a forgalmából kivonható legyen és a forgalomba hozók ellen intézkedést lehessen tenni.
>
> A tábla létezésre fizikai tény, ezt nem én költöttem. [...] Talán lehetne beszélni fegyelmi vétség megvalósításáról, ha a tábla létezését én költöttem volna."[512]

A legfelsőbb bíróság annyiban egészítette ki a tényállást, hogy indokolása szerint az elsőfokú bíróság Kajcsa kijelentéseit „figyelmen kívül hagyta" és ezért kiegészítette azzal, hogy a vádlott bíró által Kajcsa irányába tett folyosói megjegyzés is a tényállás részét képezi. Továbbá:

> „rámutat a kisebb fegyelmi tanács, hogy a terhelt vétkessége saját előadása alapján is megállapítandó volt. A védelem által bizonyítani kívánt ténykörülmények közömbösek. Valóságunk esetén nem változtatnak azon a terhelt fegyelmi vétkességét megállapítására vezető körülményen, mely szerint a terhelt az általa közölt hírt, amelyet terhelt által bizonyítani kívánt valóságnak feltételezése mellett sem volna a demokratikus kormányzatnak felróható, hanem csupán egyes feltehetően személyek elhajló – akár tudatosan provokatív magatartásaként lett volna értékelendő – egész magatartásának eredményeként olyan beállításba helyezte, hogy az magának a demokratikus fejlődés irányvonalának hátrányos színben való feltüntetésére volt alkalmas."[513]

[512] Markovits Béla fellebbezése. HU BFL VII. 1.b. 90. 25/1950. Markovits Béla.
[513] Magyar Népköztársaság legfelsőbb bíróságának ítélete. HU BFL VII. 1.b. 90. 25/1950. Markovits Béla.

8. A bírói felelősség 1945 után

A jelölt időszakban a bírák fegyelmi felelősségéről az 1936. évi III. tc. rendelkezett, majd az 1948. március 23-án hatályba lépett 1948. évi XXII. tc. – a korszellem átalakulását tükröző – újabb változásokat hozott a bírák felelőssége terén. Ezt követően a fegyelmi eljárások keretszabályait az 1954. évi II. törvény rögzítette, ennek részletszabályairól pedig a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1.051/1954 (VI. 30.) sz. határozata rendelkezett.

A bírói felelősség történeti közelítésben olyan speciális felelősséget jelent, amelyet két síkon értelmezhetünk. Egyrészt magában foglalt egy munkavállalói felelősséget, amelynek speciális tartalmi eleme a hivatali munkavégzésen túli, a bírák akár magánéleti tevékenységére is vonatkozó elvárás, másrészt egy alkotmányos jellegű felelősséget is tartalmaz.[514] Jogállami keretek között mindezek korlátja a bírói függetlenség sérthetetlensége. A bírói függetlenséget szintén két irányból érdemes vizsgálni, az egyik a bíróságok szervezeti, a másik az ítélőbírák egyéni függetlensége.[515] A bírák felelősség és függetlenségszorosan összekapcsolódó egymást feltételező fogalmak. Ebben a viszonyrendszerben 1945 után döntő változások következtek be. Az alábbiakban ezek lényegét, a disszertáció tárgyköréhez kapcsolódó fontosabb elemeit ismertetem.

8.1. Változások a bírák fegyelmi felelősségi rendszerében 1945 után

1945-től megkezdődött a bírói függetlenség felszámolása,[516] amely a bírák fegyelmi felelősségét is jelentős mértékben érintette. A „közszolgálati alkalmazottak fegyelmi ügyeinek a Magyar Közigazgatási Bíróság hatáskörébe utalásáról” 1945. július 31-én kelt határozat-tervezetben[517] – a disszertáció témája szempontjából – fontos adalékot olvashatunk: „Hogy a bíróságok meg tudták őrizni általában önállóságukat a végrehajtó hatalommal szemben, annak

[514] HANDÓ Tünde: A bírói felelősség és függetlenség. In: MAJTÉNYI László – SZABÓ Máté Dániel (szerk.): *Mi fenyegeti a Köztársaságot?* Eötvös Károly Intézet. Budapest, 2009. 140. p.

[515] CSERVÁK Csaba: A bírói függetlenség, különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatára és a testületi szervekre. In: BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A bírói függetlenség intézményes garanciái.* Kúria. Budapest, 2023. 202. p.

[516] Lásd bővebben: PERES Zsuzsanna: A bírói függetlenség felszámolása (1945-1989). *Kúriai Döntések, Bírósági Határozatok*, 2023/5. sz. 952-965. p. Fontos említenünk a Közigazgatási Bíróság megszüntetését is, amelyről KÖBEL Szilvia alkotott összegző monográfiát, valamint szaktanulmányokat: Uő: „A végső döntés illesse az illetékes minisztert!”: A közigazgatási bíróság 1949-ben történt megszüntetésének előzményei. *Glossa Iuridica*, 2019/1-2. sz. 9-40. p; Uő: Az emberi jogok védelmezőjéből a „nép ellensége”: A Magyar Közigazgatási Bíróság 1949-ben történt megszüntetésének előzményei és következményei. In: TAKÁCS Tibor (szerk.): *A Rajk-per éve.: Közelítések 1949-hez.* ÁBTL, Kronosz Kiadó. Budapest–Pécs, 2020. 241–261. p.; Uő: *Bírói kontroll nélküli közigazgatási döntések a második világháború után Magyarországon, esettanulmányok levéltári dokumentumok alapján.*, NKE. Budapest, 2020; TÁNCZOS-SZABÓ Ágota 2011. 78-85. p.

[517] KÖBEL Szilvia: *Az emberi jogok védelmezőiből a „nép ellenségei”: A Magyar Közigazgatási Bíróság megszüntetése 1949-ben.* KRE ÁJK. Budapest, 2020. 96. p.

magyarázata a bírói függetlenséget körülbástyázó jogszabályokon kívül elsősorban a bírák fegyelmi szabályzataiban nyeri magyarázatát, amely a felelősségre vonást függetleníti a végrehajtó hatalomtól."[518]

Ekkor 1936. évi III. tc. ekkor még ugyan hatályban maradt, de a gyakorlatban már kevésbé alkalmazták, Uttó György megfogalmazása szerint: „hatályban való fenntartása inkább csak formális jogi ténynek tekinthető".[519]

Az 1936-os törvénycikk 19. §-a szerint szabályozott fegyelmi bíróság összetételét a legfőbb fegyelmi bíróság szervezetének módosítása tárgyában kiadott 6.760/1945. ME. sz. rendelet 1. §-a módosította,[520] a törvénycikk 23. §-a (a legfőbb fegyelmi bíróság) pedig, a rendelet 2. §-a szerint hatályát vesztette. A rendelet 1945. augusztus 22-én lépett hatályba.
Az ítélőbírák áthelyezéséről, valamint az ítélőbírák és az államügyészségi tagok végelbánás alá vonásának átmeneti szabályozásáról szóló 1948. évi XXII. törvény rendelkezett.[521]

A törvény első szakasza szerint „az igazságügyminiszter a főfelügyelete alatt álló bármely bíróság ítélőbíráját – beleegyezése nélkül is – más bírósághoz áthelyezheti." A törvény indokolása szerint: „Jelentősebb szervezeti változások idején a múltban is felmerült annak szüksége, hogy az ítélőbírák áthelyezhetetlensége átmeneti időre felfüggesztessék. Ez a szükség – figyelemmel a végbement területi változásokra és a demokratikus átalakítás szempontjaira – ezidőszerint is fennáll…"

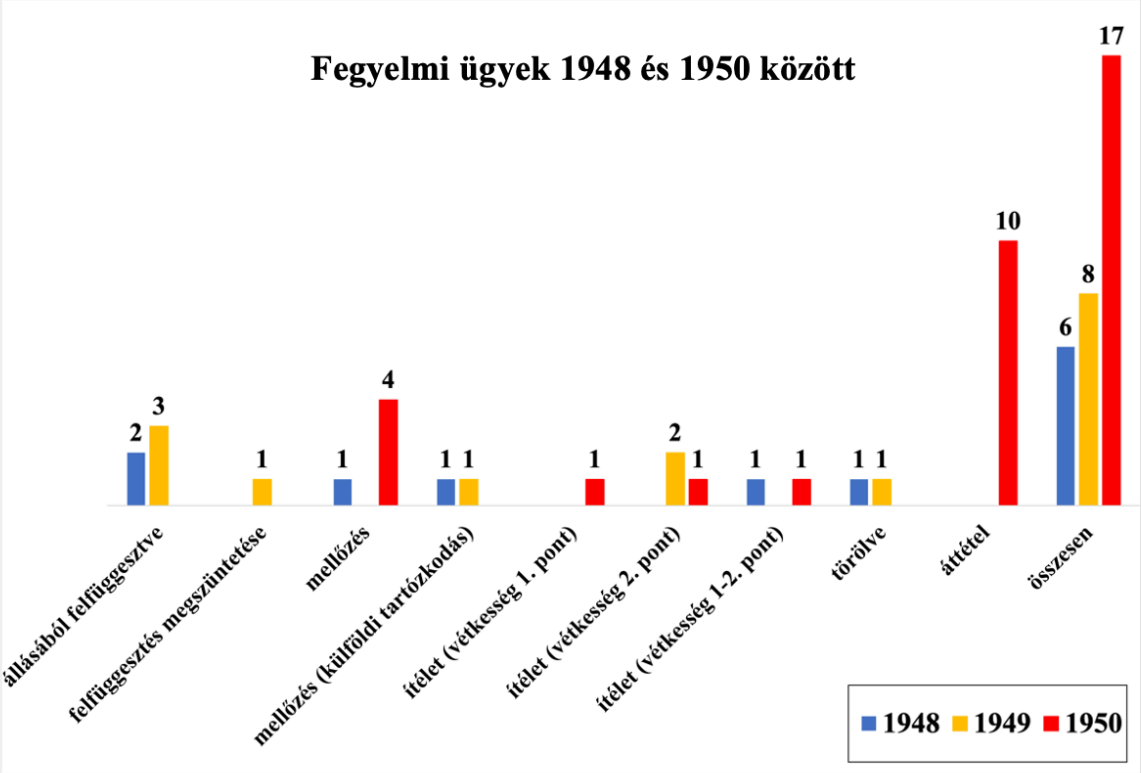
Az áthelyezésekkel az igazságügyminiszter az 1949. évi december hó 31-ig élhetett.[522] Az az ítélőbíró, aki az áthelyezésnek vele történt közlésekor 50. életévét már betöltötte, a részére kijelölt állás elfoglalása helyett a közlést követő harminc nap alatt végelbánás alá vonását kérhette.[523] Azt az ítélőbírót, aki az áthelyezésnek vele történt közlésekor 50. életévét még nem töltötte be és a részére kijelölt állást nem foglalta el, közhivatali állásáról és az azzal

[518] Idézi: KÖBEL Szilvia 2020. 96. p.
[519] UTTÓ György: Az igazságügyi alkalmazottakkal szembeni fegyelmi eljárás múltja, jelene és jövője. *Magyar Jog*, 2011/11. sz. 584. p.
[520] „Az 1936:III. tc. 19. §-a értelmében eljáró legfőbb fegyelmi bíróság az elnökön felül harminchat tagból, mégpedig a Kúriának és a Közigazgatási Bíróságnak rangban legidősebb tizennyolc-tizennyolc tanácselnökéből, illetőleg bírájából alakul." Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. évi 6.760. M. E. számú rendelete a legfőbb fegyelmi bíróság szervezetének módosításáról 1. §. Rendeletek tára, 1945. 635. p.
[521] Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói függetlenség és garanciái (1848–1948). *Kúriai Döntések, Bírósági Határozatok*, 2023/5. sz. 946-948. p.; Uő: A bírói fegyelmi felelősség szabályozása 1945 után. In: BIRHER Nándor – MISKOLCZI-BODNÁR Péter – NAGY Péter – TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Studia in honorem István Stipta*. KRE ÁJK. Budapest, 2022, (a továbbiakban: BÓDINÉ BELIZNAI 2022/b), 123-125. p.; ANTAL 2019. 44-54. p.
[522] 1948. évi XXII. törvénycikk az ítélőbírák áthelyezésének, úgyszintén az ítélőbírák és az államügyészségi tagok végelbánás alá vonásának átmeneti szabályozásáról 1. § (4) bek.
[523] 1948. évi XXII. törvény 2. § (2) bek.

kapcsolatos ellátási, valamint a szolgálat alapján támasztható minden egyéb igényéről lemondottnak kellett tekinteni.[524]

Az igazságügyi szervezettel kapcsolatos hatásköri és eljárási szabályok módosításáról szóló 1950. évi 46. tvr. 14–16. §-a szabályozta a fegyelmi és a felügyeleti jogkörre vonatkozó rendelkezéseket. A tvr. kimondta, hogy a „járásbírósági elnök, alelnök és járásbíró fegyelmi ügyében első fokon a megyei bíróság fegyelmi tanácsa jár el. A fegyelmi tanács megalakítására és eljárására azokat a rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni, amelyeket a felsőbíróság fegyelmi tanácsa tekintetében az 1936. évi III. törvény megállapít. Ezekben a fegyelmi ügyekben másodfokon a Legfelsőbb Bíróság kisebb fegyelmi tanácsa jár el”.[525]

Az 1936. évi III. tc. egyes rendelkezéseinek módosítása tárgyában kiadott 107/1950. (IV. 15.) M. T. számú rendelet a fegyelmi eljárás alávont személy állásából való felfüggesztésének szabályait módosította.[526]

1948 és 1950 között összesen 74 fegyelmi eljárás volt, amelyből összesen 31 indult bíróval szemben. Az ügyeket a következő csoportokra lehet bontani: felügyeleti eljárás keretében a bírói állásából való felfüggesztése, illetve ennek megszüntetése, fegyelmi eljárás mellőzése,

[524] 1948. évi XXII. törvény 2. § (3) bek.
[525] 1950. évi 46. tvr. 14. § (1) bek.
[526] Magyar Közlöny, Minisztertanácsi és miniszteri rendeletek tára, 1950/64. szám 1950. április 15., 552. p.

fegyelmi eljárás mellőzése külföldi tartózkodás miatt, teljes fegyelmi eljárás lefolytatása, vétkesség megállapításával, bírói létszámból való törlés, fegyelmi ügy áttétele.

Az áttételekre azért került sor, mivel hatályba lépett az 1950. évi 46. tvr., amelynek 14. §-a kimondta, hogy a „járásbírósági elnök, alelnök és járásbíró fegyelmi ügyében első fokon a megyei bíróság fegyelmi tanácsa jár el", így ettől kezdve a fegyelemi ügyekben a pestvidéki törvényszék fegyelmi tanácsa rendelkezett hatáskörrel. A kimutatásból látható, hogy 1950-ben volt a legmagasabb a fegyelmi eljárások száma.

8.2. Fegyelmi vétség az 1954. évi II. törvény alapján

A Minisztertanács 1954. január 15-én tárgyalta a Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről szóló javaslatot, amelynek előadója Erdei Ferenc igazságügyi miniszter volt. A Minisztertanács a javaslatot általában támogatta, azonban nyolc ponton módosítást tett. Ezek közül fontos kiemelni, hogy a bírói kinevezési korhatár a törvény alapján a 23. életév betöltése volt, amelyhez a tanács hozzáfűzte, hogy a korhatárt tudomásul veszi, „ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a gyakorlatban valóban ragaszkodjunk a 25. életév betöltéséhez".[527]

Az 1954. évi II. törvény 53. § (1) bekezdése szerint: „a Magyar Népköztársaság bírájának politikailag és erkölcsileg feddhetetlennek kell lennie és hivatali kötelességét mindenkor becsületesen, éberen és gondosan kell ellátnia."

A törvény a következőképp rendelkezett a fegyelmi vétségről[528]: „fegyelmi vétséget követ el az a bíró, aki kötelességeit hanyagul vagy felelőtlenül látja el, a hivatali munkafegyelmet megsérti, a Magyar Népköztársaság bírájához méltatlan, a népi igazságszolgáltatás tekintélyét sértő magatartást tanúsít."[529] A fegyelmi büntetések:[530] feddés, megrovás, szigorú megrovás, emellett a visszahívás[531] voltak.

A fegyelmi eljárás részletszabályairól a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa által kiadott, Nagy Imre által aláírt 1.051/1954 (VI. 30.) sz. határozat rendelkezett. Míg korábban az Ítélőtábla melletti fegyelmi bíróság döntött elsőfokon a fegyelmi ügyekben, az új szabályozás szerint a megyei vagy kerületi bíróságok melletti fegyelmi tanács járt el.[532] A határozat –

[527] Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1944-1965. Napirendi pont száma: 6. Napirendi pont tárgya: A Magyar Népköztársaság bírósági szervezete. 519. jkv. 10. p. HU MNL OL XIX-A-83-a-00-19540115-1 *ark:52333/s10025rkmn976s* (Letöltés: 2026. július 13.)
[528] Bódiné BELIZNAI Kinga 2022/b. 127–129. p.
[529] 1954. évi II. törvény 53. § (2) bek.
[530] 1954. évi II. törvény 58. § (1) bek.
[531] 1954. évi II. törvény 58. § (2) bek.
[532] 1954. évi II. törvény 55. §; BALOGH Judit: A „szocialista törvényesség" jelentéstartalma és a szocialista ítélkezés sajátosságai. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.) *Az államszocialista korszak jogszolgáltatásának története Hajdú-Bihar megyében.* Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2025. 57-82. p.

ellentétben az 1936. évi tc.-el – nem írt elő (kötelező) felügyeleti vizsgálatot. A fegyelmi tárgyalás – szintén eltérően a korábbiaktól – nem nyilvános ülésen történt.[533]

A fegyelmi ügyekben – a korábbinál rövidebb időn belül – az eljárás megindításától számított négy hét alatt határozni kellett.[534] A fegyelmi határozat ellen a fegyelmi eljárás alá vont bíró fellebbezéssel, az ügyész pedig óvással élhetett.[535]

Az említett jogszabályi rendelkezések közötti fontosabb különbségeket az alábbi táblázatban szemléltetem:

1936. évi III. tc.	**Összehasonlítási szempontok**	**1954. évi II. törvény és Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1.051/1954 (VI. 30.) sz. határozata**
1. hivatali kötelesség megszegése 2. (bírói) állás, alkalmazás tekintélyének sértése/ veszélyeztetése	**fegyelmi vétség törvényi tényállása**	- hivatali munkafegyelem megsértése - méltatlan, a népi igazságszolgáltatás tekintélyét sértő magatartás
- feddés - pénzbírság - hivatalvesztés + áthelyezés (mellékkövetkezmény)	**fegyelmi büntetés nemei**	- feddés - megrovás - szigorú megrovás - visszahívás
1. kötelező felügyeleti vizsgálta 2. (nyilvános) fegyelmi tárgyalás 3. ítélet	**fegyelmi eljárás menete**	1. tényállás felderítése (fegyelmi tanács megbízott bírája által) 2. nem nyilvános ülés 3. határozat

[533] 1.051/1954 (VI. 30.) szám határozat 16. § (1) bek.
[534] 1.051/1954 (VI. 30.) szám határozat 19. § (1) bek.
[535] 1.051/1954 (VI. 30.) szám határozat 26. § (1) bek.

Az 1936. évi III. tc. és az 1954. évi II. törvény két politikai korszak egymástól tartalmilag jelentősen különböző terméke, amelyek legfőbb eltéréseit, különbségeit az előbbiekben említettem. Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a bírói hivatásról, ezen belül a bírák felelősségre vonásáról rendelkező jogi normák 1945-ig az igazságszolgáltatás tekintélyének megőrzésére, a jogszolgáltatás érdekeinek védelmére születtek. A fegyelmi eljárások törvényi rendje ezzel együtt garanciát biztosított az ügyek alapos kivizsgálására és az eljárás alá vont bírák jogainak védelmére is. Az 1945, és főleg az 1948 utáni uralomváltás ezzel szemben a szolgálati pragmatikát az igazságszolgáltatás területén is az igazságszolgáltatás személyzetének szelekciójához használta fel, és a fegyelmi eljárást is az új típusú „szocialista" bíróság egyik eszközének tekintette.

8.3. Jogesetek a bírák bűntetőjogi felelősségének köréből

Az 1936. évi III. tc. 18. §-a szerint, ha a fegyelmi eljárás alatt oly jelenségek mutatkoznak, amelyekből valamely bűntettre vagy vétségre lehetett következtetni, akkor az iratokat át kellett tenni az illetékes királyi ügyészséghez. Ez történt Horváth László népbírósági tanácselnök esetében is. A Budapesti Népbíróság elnöke által 1949. szeptember 5-én kelt feljegyzésből a következőket idézzük:

> „A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága államügyészségi kirendeltségének vezetője Ács rendőrőrnagy bizalmasan közölte velem, hogy feljelentésemre a nyomozást lefolytatta és az eddigi nyomozati eredmények alapján megállapítható, hogy [...] [P.J.] büntetőtörvényszéki irodatiszt és dr. Horváth László népbírósági tanácselnök is az 1942. évi X. tc.-be ütköző bűncselekményeket követtek el. Ezért nevezetteket, akik az Államvédelmi Hatóság őrizetében vannak, idevonatkozóan az Államvédelmi Hatóság helyiségében négyszemközt külön-külön meghallgattam."[536]

Az elnök a bírót és a hivatalnokot az 1936. évi III. tc. 51. §-ára hivatkozva[537] azonnali hatállyal felfüggesztette állásából. A határozat indokolásából a következő tényállást ismerhetjük meg:

> „Dr. Horváth László népbírósági tanácselnök olyan egyénektől, akiknek bűnügyében mint kijáró a Népbíróságok Országos Tanácsánál

[536] HU BFL VII. 1.b. 90. 14/1949. Horváth László fegyelmi ügye.
[537] „Sürgős esetben indokolt határozattal ideiglenesen [...] a kir. járásbíróságnál működő ítélőbíró tekintetében azonban a kir. törvényszék elnöke elrendelheti a felfüggesztést, köteles azonban erről huszonnégy óra alatt értesíteni a fegyelmi bíróságot, amely a felfüggesztés kérdésében haladék nélkül határoz." 1936. évi III. tc. 51. §.

> eljárt [P. J.] irodatiszt útján mint 1300 Ft összeget, más kijárás kapcsán természetbeni juttatást /: 4 kg szalámit / vett fel, illetve egy a Népbíróságnál újrafelvételi kérelemmel élő elítélt ügyében tanácselnökként eljárva az elítélt részéről egy hízott disznó szolgáltatására tett ígéretet elfogadott és a vezetése alatt álló tanács az újrafelvételt az elítélt javára el is rendelte. A nevezettek ezidőszerint is a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságánál őrizetében vannak. [...] dr. Horváth László tanácselnök pedig avégett, hogy a Népbíróságok Országos Tanácsánál, valódi, vagy színlelt befolyását bűnügyek vádlottjai magánérdekének előmozdítására érvényesítse, azt a látszatot keltve, hogy közhivatalnokot fog megvesztegetni, vagy tiltott módon megajándékozni. Dr. Horváth László tanácselnök pedig ezenfelül, mint bíró, tehát fontosabb ügyekben intézkedésre hivatott közhivatalnok, tudva elfogadott olyan vagyoni előnyt, amelynek a célja az volt, hogy őt kötelességének hivatalos hatáskörében cselekvéssel való megszegésre indítsa."[538]

A határozat hivatkozott ugyan az 1936. évi III. tc. 5. § 1. pontjára, vagyis a hivatali kötelezettség megszegésére, de mivel a tényállás szerint a terheltek cselekménye a befolyással üzérkedés bűntettének, valamint a megvesztegetés bűntettének tényállási elemeit is kimerítik, ezért – ahogyan fentebb említettük – nem kellett külön fegyelmi eljárást lefolytatni, hanem helyette büntetőeljárást kellett kezdeményezni.

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában olyan archivált forrásokat kerestem, amelyek alapján új perspektívából tekinthetünk a bírói hivatás 1945 utáni fejlődéstörténetére, a bírói hivatásrenddel kapcsolatos állami és ideológiai elvárások – gyakran bizarr – rendszerére. A primer forrásokon keresztül megismerhetjük, hogy a kiépülő totalitárius rendszer, az államszocialista hatalom hogyan befolyásolta a bírói pályát, a bírói hivatást. Eddigi kutatómunkám során e témakörben a háborús és népellenes bűncselekmények, illetve a sikkasztás miatt vádolt bírák tárgybeli személyi anyagát vizsgáltam.

Az utóbbi körbe tartozik Jávor Iván dossziéja is, aki 1949-ben – alig 30 évesen – a Budapesti Katonai Törvényszék vezetője lett, bírói tevékenysége során az egykori munkásmozgalmi személyek ellen indított büntetőügyekben döntött. Egy 1949-ben megjelent újságcikk szerint Jávor Iván a következőket nyilatkozta: „szükség van a jogászokra, de

[538] HU BFL VII. 1.b. 90. 14/1949. Horváth László fegyelmi ügye.

természetesen újtípusú, szocialista jogászokra. A jogászi karnak az a fő feladata, hogy a megváltozott viszonyoknak megfelelően új jogot alkosson és alkalmazzon."[539]

Jávor Iványt 1951 márciusában folytatólagosan elkövetett hivatali sikkasztás, vesztegetés, bűnpártolás miatt 10 évre ítélték. A perújítás során a Pécsi Katonai Bíróság 1954 júliusában a büntetést hét évre mérsékelte. A Katonai Felsőbíróság az ítéletet helybenhagyta és megállapította, hogy az 1953. évi 11. tvr. 2. és 10. §-a értelmében a büntetés felével csökken, és azonnal elrendelte a vádlottszabadlábra helyezését.[540] Jávor Iván dossziéja elsősorban az 1949–50-es hálózati és nyomozati jelentéseket, feljegyzéseket, kihallgatási jegyzőkönyveket tartalmazza. A dossziéból Jávor Iván 1950. december 22-én tett vallomását emeljük ki:

> „Polgári családból származom, apám ügyvéd volt. Jogi egyetemet végeztem Debrecenben, majd utána 1942 októberétől 1944. végéig munkaszolgálatot teljesítettem. A felszabadulás után 1945. februártól augusztusig Debrecenben voltam népügyész. Ezután 1947. januárig az Igazságügyminisztériumban működtem, majd innen a Büntető Törvényszék Deák-tanácsához kerültem, ahol 1948. júniusáig dolgoztam.
>
> 1948. nyarától 1949. áprilisáig a munkás-tanácsnál működtem mint törvényszéki tanácselnök. Ekkor kerültem a Néphadseregbe, ahol kineveztek a Katonai Törvényszék vezetőjének. Ebben a minőségben teljesítettem szolgálatot őrizetbevételemig.
>
> Mind családi környezetem, mind iskolai nevelésem folytán megszoktam a könnyelmű, polgári, korrupt életmódot, mely nálam mind a mai napig megmaradt. Ebből következett, hogy a felszabadulás után bírói működésem alatt sorozatosan követtem el sikkasztásokat és korrupciót azért, hogy erkölcstelen, korrupt, polgári életmódomat biztositani tudjam. Visszaéléseim elkövetésénél az sem számított nálam, hogy közbenjárásaim folytán fasiszta egyének, a nép demokrácia ellenségei menekülnek meg a törvény felelősségre vonása elől."[541]

A sikkasztásokkal kapcsolatban a következőket olvashatjuk a vallomásban:

[539] Újtípusu, szocialista jogászokra van szükség, *Nyírségi Magyar Nép,* 1949. VI. évf., 56. sz. (1949. március 8.), 2. p.
[540] ÁBTL. 2.1. VII/19a(Sz-1611) Jávor Iván, 145. p.
[541] ÁBTL. 2.1. VII/19a(Sz-1611) Jávor Iván, 119. p.

„Beismerem, hogy mint a Katonai Törvényszék vezetője, tovább folytattam erkölcstelen, léha polgári életmódomat és ennek biztosítására – visszaélve a magasbeosztásomból eredő lehetőségekkel – folyamatosan követtem sikkasztásokat. […] nagymértékben elősegítettem azt, hogy az általam vezetett Katonai Törvényszéken a fegyelem meglazuljon…”[542]

[542] Uo. 129-131. p.

9. Összegzés, kitekintés

9.1. Konklúzió

Minden PhD értekezéssel szembeni érdemi elvárás, hogy tartalmazzon új tudományos eredményeket és ezeket pozícionálja, helyezze el a tárgykörben megjelent tudományos művek között. Ha szükséges, kritikai szellemben foglaljon állást az eddigi feldolgozásokról, és ott, ahol indokolt, erősítse meg a korábbi megállapításokat. Az is elvárható, hogy a szerző több éves kutatómunka lezárása után jelölje meg a további kutatási irányokat, azokat a területeket, amelyek – akár tematikai, akár terjedelmi okból – nem lehettek részei a disszertációnak. Az állam- és jogtudományi tudományos közleményekkel szemben erősödik az az igény is, hogy a történeti tapasztalatok nyomán minősítsük a jelenkori szabályozást, és adjunk a jövőre vonatkozó javaslatokat.

A jelen összegzésben ezekre az elvárásokra reagálva foglalom össze az értekezésem tartalmát, forrásgyűjtés és feldolgozás tapasztalatait, a bírói hivatással összefüggő további kutatási lehetőségeket.

Az *új tudományos eredmények* elérése érdekében törekedtem olyan tárgy kiválasztására, amelyet a tudományos szakirodalom eddig nem dolgozott fel kellő alapossággal. A klasszikus igazságszolgáltatási hivatásrendek közül hosszú ideig éppen a hazai bírói hivatás történetéről nem született még átfogó monográfia. A bírósági szervezetről, a bírósági tevékenység állami irányításáról, és a tényleges ítélkezési tevékenységről már a dualizmus időszakában születtek fontos szakmunkák, de magáról a hivatásról, a bírósági személyzetről, a bírák szolgálati viszonyainak szabályozásáról csupán néhány szakmunka jelent meg. Ezek többsége is a társadalomtörténeti szempontokat, az igazságszolgáltatás közjogi-közigazgatási elemeit hangsúlyozta. Ezért döntöttem úgy, hogy a hazai doktori iskolák témahirdetései közül azt az egyet választom, amely a hazai bírói hivatás történetének feldolgozását célozta.

A témaválasztás alapvető szempontja volt tehát, hogy a kutatások során legyen esélyem eddig nem tárgyalt témakör feldolgozására. Ezen belül is – témavezetőmmel egyeztetve – a felhasználandó forráskört is úgy határoztuk meg, hogy ennek döntő többsége az eddig felhasználatlan levéltári anyagokra támaszkodjak. Azt is hozzá kell tennem, hogy a témakörhöz kötött levéltári források körének meghatározásakor arra törekedtem, hogy a lehető legteljesebb feltáratlan forrás álljon a rendelkezésemre. Ebből szempontból, tehát az új eredményeket célzó kutatás feltételeit tekintve a Budapest Főváros Levéltára megfelelő döntésnek bizonyult.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a forrásfeltárás után nélkülözhettem volna a korabeli és jelenlegi részfeldolgozásokat. Ezek között figyelemmel voltam a tudományos

fokozatok alapjait képező értekezésekre, tehát amelyekben szintén jelen volt az új tudományos eredmények létrehozatalának igénye, és amelyeket a hivatásos szakmai közeg tudományos értékekkel bíróknak minősített, tudományosan legitimált.

Ami az eredményeim *pozicionálását, más közleményekhez való viszonyát* illeti, erre már a kutatási koncepció kialakításától kezdve szintén tudatosan törekedtem. Munkámban igyekeztem a lehető legteljesebb mértékben felhasználni és dokumentálni azokat a műveket, amelyek – akár érintőlegesen – a bírói hivatás történetileg releváns részletkérdéseihez köthetők. A szakirodalom áttekintése során figyelemmel voltam a jogtörténeti művekre, a korabeli és jelenkori részfeldolgozásokra és azokra az összeállításokra is, amelyek ugyan nem történeti jellegűek, de részmegállapításaik hasznosíthatók voltak. Ezen belül is említeni kell az az utóbbi években az Országos Bírósági Hivatal Ráth György pályázatának eredményeként megjelent közel száz kiadványt, amelyek kötetei fontos adalékokkal szolgálnak a hazai bíróságtörténet hiányzó, megírásra váró monográfiájának összeállításához, és ezen belül a magyar bírói hivatás történetének teljesebb megismeréséhez. Felhasználtam a választott történeti időszak szaklapjainak tárgyba vágó cikkeit, néha a közjogi-politikai írások tartalmát is. Ezeket azonban másodlagos, kiegészítő jellegűeknek tekintettem, amelyek legfeljebb árnyalják az eredeti forrásokra épülő megállapításokat.

Az értekezés *szerkezetének, belső tartalmának* kialakítása ilyen forrásbázison nagyban függ attól, hogy milyen mennyiségű és mélységű feltáratlan forrás áll rendelkezésre. A disszertáció ezért csak a hivatástörténet egyes fontosabb elemeinek kidolgozására vállalkozhatott. A tartalmi rész a bírói eskü történetének áttekintésével kezdődik, amelyet olyan elvi bevezetőként szántam, amely a hivatás fontosságát igazolja, a korhoz kötöttségét, egyben napjainkig tartó kontinuitását képviseli. Az értekezés további részei döntően a polgári időszak alapkérdéseire keresik a választ. A szervezettörténeti áttekintés szükségességét a hivatásrendi szabályozás – hierarchiához kötött – eltérő jellege indokolja. Ebben a nagyobb tematikai egységben olyan statisztika kimutatások olvashatók, amelyek szintén elsődleges információkat nyújtanak, és ilyen szerkezetben és tematikai bontásban még nem ismertek.

A bírói szolgálati pragmatika, és ezen belül az előmeneteli rendszer fontos adminisztratív feltétele, egyben lényegi bázisa a személyi nyilvántartások, a személyi táblázatok bevezetése volt. Ennek hazai története szintén ismeretlen, ezért a vonatkozó jogi normák tartamának ismertetése és a korabeli minősítési rendszer gyakorlatának feltárása fontos feladatom volt. Ezeket a levéltári források felhasználása nélkül nem lehetett volna elvégezni.

Ezt követően került sor a bírák fegyelmi ügyeiben eljáró szervek összetételének és működésének teljes korszakbeli áttekintésére. A fejezetből kiderül, hogy a dualizmushoz képest

a két világháború közötti időszak normaalkotási szemlélete és judikatúrája milyen mértékben különbözött. Az értekezésben jelentős terjedelmet szántam a konkrét jogesetek bemutatásának. Törekedtem arra, hogy az egyes periratok, főleg a tényállások és az ítéleti indokolások a lehető legrészletesebben mutassák be az ügyeket, és felszínre kerüljenek azok az általános szempontok, jogelvi tételek, amelyek alapján az eljárás alá vont bírák magatartását megítélték, indokolt esetben szakcionálták. Hangsúlyt fektettem arra, hogy a fegyelmi törvények megalkotásakor felmerülő közpolitika elvárásokat bemutassam, és érzékeltessem, hogy ezeket mindkét törvény esetében rendre felülírták a jogászi hivatásrend szervezeti képviselői, gyakran a jogtudományi szempontokat hangsúlyozó extraneusok mérséklő állásfoglalásai. A kitekintő fejezetben a jellegében és jogi tartalmában is radikális megváltozott felelősségi rendszer lényegi elemeire tértem ki. A kutatás és a feldolgozás ebben a részében nem érte a kellő mélységet, hiszen a levéltári források köre ebben a tematikai körben és korszakban jóval szélesebb, mint a polgári időszaké. Másrész viszont e fejezet alaposabb kutatása már a jogtudományokon kívüli, összetettebb módszertani követelmények mentén folytatható, és szorosabb kapcsolatban van a közpolitikai történésekkel, és a jogon kívüli szempontokkal.

Záró gondolatként rögzítve úgy vélem, hogy a bírói hivatás történetének egyik legfontosabb intézményi kérdésköre a bírói fegyelmi felelősségi rendszer. A megismert fegyelmi ügyekből is jól látszik,[543] hogy a bírói tekintély nemcsak akkor sérülhet, ha egy bírót köztörvényes bűncselekmény miatt ítélnek el, hanem akkor is, ha valamilyen fegyelmi vétséget követett el. Hiszen ahol a büntetőjog hallgat, ott az igazságszolgáltatás rendjére vonatkozó fegyelmi jog uralkodik.

[543] SCHLACHTA Boglárka Lilla 2025. 202. p.

9.2. Summary

It is imperative that each PhD dissertation fulfils the stipulated requirements to produce innovative findings and establish its position among the other relevant scientific works on the same topic. In the event of such requirement, the author is obliged to address the subject in a critical tone or reinforce the findings that have been previously established. After years of research, each author of a Ph.D dissertation is expected to define the potential topics for the future research, including topics that could not be covered in the dissertation due to the limitation in terms of content and scope. In the context of the scientific publications in political and law sciences, there is an emerging interest in evaluating the current regulatory framework and offering proposals based on historical experience.

In the context of this summary, I proceed to summarize the content and the experience of the source collection and processing, as well as the further possibilities for research relevant to the judicial profession.

In order to achieve new scientific findings, it was necessary to select a topic that had not yet been addressed with sufficient depth in the scientific literature. Among the traditional professions of the judiciary, no comprehensive monographs had not yet been written on the history of the Hungarian judicial profession. Significant scholarly contributions related to the organization of the courts, the state administration of judicial activities, and the adjudication process have been published in the dualist period. However, there has been a limited number of publications addressing the profession itself, court personnel, and the regulation of judges' terms of service. The majority of these texts highlighted social-historical perspectives and the public law and the administrative elements of the judiciary. Therefore, I selected the topic announcement of a domestic doctoral program that focused on the history of the Hungarian judicial profession.

The fundamental consideration in choosing this topic was that the research would allow to explore a subject that had not yet been addressed. In accordance with the stipulated framework and after consultation with the scientific supervisor of this research, it was determined that the majority of the sources to be processed would consist of archival materials that had not been previously explored and thoroughly processed in studies. Regarding the scope of archival sources relevant in this topic, it was imperative to ensure that the most comprehensive set of unexplored sources was at my disposal. From this perspective, that is – considering the conditions for research aimed at new findings – the Budapest City Archives proved to be appropriate choice.

It is evident that the process of both contemporary and current studies is required as well after the exploration of the archival sources that could not be sufficient alone. In this dissertation, particular attention was paid to other researches and dissertations that served as a basis for academic degrees and were recognized by the professional community as possessing scientific value and thus scientifically legitimate.

As per the positioning of my findings and their relationship to other studies, this has been a conscious goal of the research from its inception. In my work, I have sought to utilize and document to the fullest extent those works that can be linked, even indirectly, to historically relevant details of the judicial profession. Regarding the review of the relevant literature, particular attention was paid to works on legal history, contemporary and modern partial studies, and compilations that, while not historical in nature, contained findings that could be utilized. In this context, it is important to note the almost one hundred publications that have emerged in recent years as a result of the György Ráth scholarship program of the National Judicial Office. These volumes constitutes a significant contribution to the compilation of a monograph on the history of the Hungarian judiciary, a work that would possess the potential to fill the void in this topic by providing a more comprehensive understanding of the history of the Hungarian judicial profession. In conducting the research, the relevant articles published in the periodicals of the era were processed, as well as content from public law and political writings. However, it is my opinion that these are of secondary and supplementary nature, serving only to provide a more nuanced interpretation of the findings based on the primary sources.

The structure and content of this dissertation, based on such collection of sources, are significantly depends on the quantity and depth of unexplored sources available. Consequently, the dissertation was constrained to examining specific key elements of the profession's historical development. The thesis begins with a comprehensive overview of the history of the judicial oath, which was intended as a theoretical introduction to demonstrate the profession's role and importance, its historical context, and its continuity to the present day. The remaining sections of the dissertation primarily seek answer to fundamental questions regarding the civil period. The necessity of this historical overview is justified by the varying nature of the professional regulations, which are tied to hierarchy. Within this larger thematic unit, statistical tables are presented that also provide primary information and have not yet been published in this specific structure and thematic breakdown.

The establishment of personnel records and tables was a significant administrative prerequisite for the promotion system, particularly within the context of judicial service

administration, as it constituted a fundamental basis for the system. The history of this development in Hungary remains largely undocumented. Therefore, the primary objective of the research was to outline the scope of the relevant legal norms and to examine the practices of the contemporary classification system. The utilization of archival sources proved to be indispensable in achieving this objective.

Subsequently, a thorough overview was presented, providing a comprehensive analysis of the composition and functionality of the bodies responsible for disciplinary proceedings against judges during the entire period under investigation. The chapter reveals the extent to which the approach to lawmaking and the jurisprudence of the interwar period differed from those of the dualist era. In this dissertation, a substantial portion has been dedicated to the presentation of specific legal cases. It has been attempted to guarantee that the individual case files, in particular the statements of facts and the reasoning in the judgements, present the cases in as much detail as possible. This should bring to light the general considerations and legal principals on the basis of which the conduct of the judges subject to proceedings was assessed and, where warranted, sanctioned. The dissertation also focused on the elaboration of the public policy expectations that arose while drafting the disciplinary laws, and the presentation of the activity of the representatives of the legal profession aiming to overrule both laws, which often derived from external experts emphasizing the legal-theoretical standpoints. In the final chapter, the fundamental components of the liability system were examined, which underwent substantial alterations in both essence and legal substance. The research and analysis in this section did not reach the necessary depth, as the range of archival sources in this thematic area and era is much broader than that of the civil period. On the other hand, a more thorough investigation of this chapter can be conducted using more complex methodological requirements beyond the scope of legal studies. Indeed, it is more closely linked to public policy developments and non-legal considerations.

In conclusion, it is posited that the judicial disciplinary liability constitutes a fundamental institutional cornerstones within the history of the judicial profession. Based on the disciplinary cases examined in this dissertation, it can be concluded that the conviction of public crimes has the potential to undermine the authority of the judicial profession. Furthermore, the misconduct of the judges can also damage this authority. Consequently, where the criminal law is dormant, disciplinary law becomes operative ensuring the order within the justice system.

10. Forrás- és irodalomjegyzék

10.1. Primer források

10.1.1. Levéltári források

ÁBTL 2.1. VII/19a(Sz-1611) Jávor Iván

HU BFL VII.1.a. 1870/ 1891-1918. 1937. 1950. Elnöki iratok._Személyi táblázatok_869.

HU BFL VII.1.b. 1. 18/1891. Szlamka István

HU BFL VII.1.b. 1. 19/1891. Winchkler István

HU BFL VII.1.b. 1. 41/1891. Novák Károly

HU BFL VII.1.b. 1. 63/1891. Cseh István

HU BFL VII.1.b. 3. 2/1895. Zandegiacomo-Maczer Kálmán

HU BFL VII.1.b. 3. 11/1895. Muttnyánszky Ádám és Nyomárkay Aurél

HU BFL VII.1.b. 8. 1900. Bodányi László

HU BFL VII.1.b. 8. 1900. Rose Gyula

HU BFL VII.1.b. 8. 1900. Markó István

HU BFL VII.1.b. 8. 1900. Talabér István

HU BFL VII.1.b. 11. 28/1901. Markó István

HU BFL VII.1.b. 11. 37/1901. Murinyi Endre

HU BFL VII.1.b. 12. 43/1901. Stoevesandt Győző

HU BFL VII.1.b. 13. 14/1901. Adorján Imre

HU BFL VII.1.b. 30. 12/1913. Pozsgay Béla

HU BFL VII.1.b. 30. 3/1914. Metzke Károly

HU BFL VII.1.b. 36. 17/1919. Tóth János

HU BFL VII.1.b. 36. 19/1919. Rátkai Béla

HU BFL VII.1.b. 36. 21/1919. Káló Miklós

HU BFL VII.1.b. 37. 8/1919. Porázik János

HU BFL VII.1.b. 37. 23/1919. Saskeőy József

HU BFL VII.1.b. 37. 26/1919. Araniczky Sztankó

HU BFL VII.1.b. 37. 27/1919. Kabakovits József

HU BFL VII.1.b. 37. 29/1919. Merkl János

HU BFL VII.1.b. 38/a. 25/1919. Szenes Dezső

HU BFL VII.1.b. 39. 53/1919. Boda Géza

HU BFL VII.1.b. 39. 1/1920. Szmetán László

HU BFL VII.1.b. 39. 2/1920. Fenes Ferenc

HU BFL VII.1.b. 39. 5/1920. Kejzlár Gyula

HU BFL VII.1.b. 39. 48/1919. Farkas Jenő

HU BFL VII.1.b. 39. 52/1919. Szentiványi Ede

HU BFL VII.1.b. 39. 53/1919. Boda Géza

HU BFL VII.1.b. 40. 9/1920 Debreczy Géza

HU BFL VII.1.b. 51. 6/1925. Werheim Gyula

HU BFL VII.1.b. 51. 37/1924. Szabó Ignác

HU BFL VII.1.b. 53. 26/1926 Gedeon Alajos

HU BFL VII.1.b. 58. 24/1927. Toldy Zoltán

HU BFL VII.1.b. 66. 55/1930. Árvay Géza

HU BFL VII.1.b. 67. 1/1931. Tamás Géza

HU BFL VII.1.b. 67. 18/1931. Fayl Ivor

HU BFL VII.1.b. 69. 18/1932. Szirmay István

HU BFL VII.1.b. 82. 10/9137. Tomcsányi Albert

HU BFL VII.1.b. 83. 2/1937. Bátory Gábor

HU BFL VII.1.b. 83. 4/1938. Zubovich Artur

HU BFL VII.1.b. 83. 8/1937. Fogel Zoltán

HU BFL VII.1.b. 84. 13/1938. Szemesy Ferenc

HU BFL VII.1.b. 84. 18/1938. László Dezső

HU BFL VII.1.b. 84. 22/1938. Antal László

HU BFL VII.1.b. 86. 1/1944. Gamberszky Guidó

HU BFL VII.1.b. 86. 3/1942. Bálint Zoltán

HU BFL VII.1.b. 86. 6/1942. Zsöllei Kálmán

HU BFL VII.1.b. 86. 9/1943. Gémesi István, Sajó Lajos, vitéz Szent-Iványi Ádám

HU BFL VII. 1.b. 87. 3/1944, Bodnár István

HU BFL VII. 1.b. 89. 13/1948. Gágyor Sándor

HU BFL VII. 1.b. 90. 14/1949. Horváth László

HU BFL VII. 1.b. 90. 25/1950. Markovits Béla

HU BFL VII.1b. 91. kötet ítélőtáblai fegyelmi és felügyeleti büntetések (1921-1931)

HU BFL VII.1.b. 92. kötet ítélőtáblai fegyelmi ügyek tárgyalási naplója (1938-1941)

HU BFL VII.1.b. 119. kötet lajstromkönyv (1927-1950)

HU BFL. VII.1.c. Tanácsülési jegyzőkönyvek (1891-1950). 213. kisdoboz. A fegyelmi Bizottság jegyzőkönyvei (1900-1901).

HU BFL. VII.1.c. Tanácsülési jegyzőkönyvek (1891-1950). 214. kisdoboz. A fegyelmi Bizottság jegyzőkönyvei (1910-1914).

HU MNL OL K27.
(K27186904131K27186904131017.jpg)
ark:52333/s10368rr6w68zr (Letöltés: 2026. július 13.)
(K27186905112K27186905112003.jpg, K27186905112K27186905112004.jpg)
(letöltés: 2026. július 13.)
(K27186910111K27186910111004.jpg, K27186910111K27186910111005.jpg)
ark:52333/s10368rjwpgq4h (letöltés: 2026. július 13.)
HU MNL OL XIX-A-83-a-00-19540115-1
ark:52333/s10025rkmn976s (Letöltés: 2026. július 13.)

10.1.2. Országgyűlési Naplók és Irományok
Főrendiházi napló, 1869. I. köt., 1869. december 10.
Képviselőházi irományok, 1869. I. köt. 19. sz. Törvényjavaslat a bírói hatalom gyakorlásáról
Képviselőházi irományok, 1869. I. köt. Irományszám1869-44.
Képviselőházi napló, 1869. II. kötet 1869. július 9.
Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 26.
Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 27.
Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. október 29.
Képviselőházi napló, 1869. III. köt., 1869. november 20.
Képviselőházi napló, 1869. VIII. köt., 1870. április 28.
Képviselőházi irományok, 1935. II. köt.
Képviselőházi napló, 1935. III. köt. 1935. október 15.
Képviselőházi napló, 1935. III. köt. 1935. október 16.
Képviselőházi napló, 1935. III. köt. 1935. október 17.
Képviselőházi napló, 1935. III. köt. 1935. december 17.

10.1.3. Kormányjelentés és statisztikai évkönyvek

Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1898. 637-657. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1899. 710-724. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1900. 735-751. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1901. 377-398. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1902. 402-427. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1903. 410-439. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1904. 438-467. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1905. 426-455. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1906. 427-456. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1907. 406-435. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1908. 427-456. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1909. 442-473. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1910. 431-462. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1911. 447-478. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1912. 469-500. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1913. 318-334. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1914. 321-337. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1915-1918. 321-338. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1919-1922. 224-235. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1923-1925. 285-297. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1926. 266-278. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1927. 255-267. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1928. 301-313. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1929. 296-308. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1930. 300-313. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1931. 308-321. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1932. 317-329. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1933. 344-356. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1934. 352-364. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1935. 379-391. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1936. 339-351. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1937. 352-364. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1938. 333-345. p.
Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1939. 200-217. p.

Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1940. 192-209. p.

Kormányjelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest, 1941. 266-299. p.

10.2. Szekunder források

10.2.1. Korabeli szaklapok, sajtótermékek

8 Órai Ujság, 1927/158. sz.

A Hon, 1869/156. sz.

A Jog, 26. évf., 1-52. sz., 26. sz.

Az uniformis. A Jog, 1897, 16. évf. 3. sz., 1897. január 17.

Az igazságügyi előléptetésekről. A Jog, 1905 (24. évf.) 34. sz.

Az Ujság, 5. évf., 130-142. sz., 135. sz.

Az Ujság, 1912/30. sz.

Bácsmegyei Napló, 1927/123. sz.

Birói állások betöltése. Jogtudományi Közlöny, 1906/7. sz.

Budapesti Közlöny, 1921/64. sz.

Eljárás-megszüntetéssel végződött Zubovich dr. járásbiró ügye. Magyarság, 1937. augusztus 14.

Felfüggesztették állásából a dáridózó járásbírót. Somogyi Ujság, 1932/231. sz.

Felügyelet. Ügyvédek lapja, 1891/10. sz.

Friss Ujság, 1933. március (38. évf.) 70. szám 1933-03-25.

Jogtudományi Közlöny, 1917. április 8. 14. sz.

Igazságügyi Javaslatok Tára, 1910. augusztus-december (10. évf.) 4. sz.

Igazságügyi Közlöny, 1918/8. sz.

Igazságügyi Közlöny, 1919/4. sz.

Kivonatos indokolás a bírói és ügyészi szervezet módosításáról szóló előadói tervezethez. Jogtudományi Közlöny, 1890/31. sz.

Lovagias ügy. Az Este, 1937. július 11.

Ludvigh: Isten ugy segéljen. A Hon, 1869/158. sz.

Magyarország, 1933. március (40. évf.) 70. sz. 1933-03-28.

Magyar Hirlap, 1927. július (37. évf.) 1927-07-15.

Magyar Jövő, 1935. október-december (17. évf.) 236. sz. 1935-10-16.

Magyar Országos Tudósító, XXIX. évf. 1947. szeptember 22. 6. kiadás.

Megszűnik a bírák titkos minősítése. Magyarország, 1913. december (20. évf. 286. sz.)

Nemzeti Ujság, 1935/15. sz.

Népszava, 1927/157. sz.

Pesti Hírlap, 1910. 32. évf., 276. sz.

Pesti Hírlap, 1927. július (49. évf.) 158. sz. 1927-07-15.

Pesti Napló, 1907, 58. évf., 151. sz.

Pesti Napló, 1913. augusztus 2. 64. évf. 182. sz.

Pesti Napló, 1918/181. sz.

Pesti Napló, 1920/231. sz.

Somogyi Ujság, 1932/231. sz.

Szegedi bírógyűlés. Szeged és Vidéke, 1907, 6. évf., 240. sz.

Szeged és Vidéke, 1907, 6. évf., 240. sz.

Uj Magyarság, 1935. február (2. évf., 28. sz) 1935-02-02.

Uj Magyarság, 1935/15. sz.

Újtípusú, szocialista jogászokra van szükség. Nyírségi Magyar Nép, 1949/56. sz.

Ügyvédi Kamarai Közlöny, 1904/6. sz.

Ügyvédi Kamarai Közlöny, 1935 (32. évf.), 4-10. sz. 1935-12-01.

Toldy István: Öt év története. Pest, 1872.

Toldy Zoltán szerepe a kommünben. Az Est, 1927. július (18. évf. 159. szám) 1927-07-16.

Zubovich járásbiró és egy tisztviselő párbajának hirdetés lett a befejezése. Kis Ujság, 1937. július 27.

10.2.2. Felhasznált szakirodalom

ALFÖLDI Dávid: A bírói függetlenségről. *Jogtudományi Közlöny*, 1922/ 2. sz.

ANTAL Tamás: A bírák nyugdíjazása Magyarországon (1867–1945). *Magyar Jog*, 2003, 50. évf., 12. sz.

ANTAL Tamás: *Bírósági szervezeti és eljárásjogi reformok Magyarországon (1890-1900)* PhD értekezés. ÁJK, Szeged, 2005.

ANTAL Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon 1890-1900*. Ítélőtáblák, bírói jogviszony, esküdtszék - Dél-Alföldi évszázadok 23. Szeged, 2006.

ANTAL Tamás: A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1890-1914 között. *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből I.* Országos Bírósági Hivatal. Budapest-Szeged, 2014.

ANTAL Tamás: A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1914 és 1921 között. *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből II.* Országos Bírósági Hivatal. Budapest-Szeged, 2014.

ANTAL Tamás: *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből III. A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1921–1938 között.* Országos Bírósági Hivatal, Budapest–Szeged, 2017.

ANTAL Tamás: *Az Igazságügyi Minisztérium története, 1867-1990. I. kötet: Az Igazságügyi Minisztérium története (1867-1944): fejezetek a polgári kor évtizedeiből.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2018.

ANTAL Tamás: A Szegedi Királyi Ítélőtábla története 1938 és 1950 között. *Fejezetek a Szegedi Ítélőtábla történetéből IV.* Szegedi Ítélőtábla. Szeged, 2019.

ANTAL Tamás: *A Magyar Királyi Igazságügyminisztérium története (1867–1944/45).* Iurisperitus Kiadó. Szeged, 2022.

ANTAL Tamás: A Magyar Királyi Kúria 1868 és 1945 között. In: Bódiné BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria.* Kúria. Budapest, 2023.

ANTALÓCZY Ildikó: Statisztikai módszerek alkalmazása a történeti kriminológiában. In: *A Hagyomány, Értékmentés és Innováció a Tudományok történetében* (Szerk.: FORRAI Judit és PÓK Andrea) Budapest, 2018.

BADÓ Attila: *A bírói függetlenség egyes garanciális elemeinek összehasonlító vizsgálata.* Iurisperitus Kiadó. Szeged, 2020.

BAINTNER János: *A bírósági szervezet különösen a bíróságok megalakulása*: Székfoglaló értekezés [levelező]. Magyar Tudományos Akadémia. Pest, 1870.

BALOGH Judit: A Debreceni Ítélőtábla rövid története: Ítélőtábla Debrec(z)enben. In: Szilágyiné KARSAI Andrea (szerk.): *10 éves a Debreceni Ítélőtábla*. Debreceni Ítélőtábla. Debrecen, 2015.

BALOGH Judit: A felsőbíráskodás megszervezése Debrecenben. *Jogtörténeti szemle*, 2017/1-2. sz.

BALOGH Judit: Mozaikok a Berettyóújfalui Királyi Járásbíróság történetéből (1872-1949). In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Berettyóújfaluban*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2017.

BALOGH Judit: Fejezetek a Hajdúszoboszlói Királyi Járásbíróság szervezés- és ítélkezéstörténetéből. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Hajdúszoboszlón*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2019.

BALOGH Judit: A felügyeleti vizsgálatok funkciója és módja a két világháború közötti magyar igazságszolgáltatásban. In: KARLOVITZ János Tibor (szerk.): *Jogok és lehetőségek a társadalomban*. International Research Institute. Komárom, 2020.

BALOGH Judit: Két fejezet a debreceni bíráskodás polgári kori történetéből. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Debrecenben II*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2022.

BALOGH Judit: A bírák jogállása az állami (királyi) bíróságokon. In: Bódiné BELIZNAI Kinga – Megyeri-Pálffi Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria*. Kúria. Budapest, 2023.

BALOGH Judit: Adalékok az „elfeledett járásbíróságok" (Derecske, Hajdúnánás, Hajdúhadház) személyi állományához. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Elfeledett bíróságok Hajdú-Bihar vármegyében*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2024.

BALOGH Judit: A „szocialista törvényesség" jelentéstartalma és a szocialista ítélkezés sajátosságai. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Az államszocialista korszak jogszolgáltatásának története Hajdú-Bihar megyében*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2025.

BALOGH Judit – SZÉPLAKI László: Táblabíráskodás a 19. és a 21. században: A Győri Ítélőtábla példája. *Jogtörténeti szemle*, 2024/4. sz.

BALOGH Nikoletta: Az ügyészi szervezet kialakulásának története, különös tekintettel a környezetvédelmi intézkedések kezdeteire. *Publicationes Universitatis Miskolciensisi Sectio Juridica et Politica.* Tomus XXXII. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2014.

BARCS Ernő: Az 1936. évi III. tc. egyes rendelkezéseinek gyakorlati alkalmazása a közjegyzői felügyeleti és fegyelmi ügyekben 1936. *Kir[ályi] közjegyzők közlönye,* 1936. 35. évf. 5. sz.

BARCS Eszter: Igazságszolgáltatásból jogszolgáltatás. A bírósági szervezet átalakításának hatása Pest megyére 1945 után. *Levéltári Szemle,* 2012. 62. évf. 3. sz.

BARNA Attila (válogatta): A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója. Kúria, HVG-ORAC, Budapest, 2019.

BARNA Ildikó: Statisztikai elemzések. In: JAKAB András – SEBŐK Miklós (szerk.): *Empirikus jogi kutatások: Paradigmák, módszertan, alkalmazási területek*. Osiris Kiadó. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2020.

BARNA Lili – Szántó Csilla (szerk.): Törvényszéki elődeink: *A Fővárosi Törvényszék története 1870-1915.* Budapest, Fővárosi Törvényszék, 2019.

BENCZE Mátyás: A jogtudomány által használt módszerek: fogalomelemzés, jogeset-elemzés, jogösszehasonlítás, elméleti és történeti kutatások. In: EGRESI Katalin (szerk.): *A tudományos kutatás-és dolgozatírás módszertana jogász szakos egyetemi hallgatók részére.* Universitas-Győr Nonprofit Kft. Győr, 2024.

BIRÓ Zsófia: *A bírói hatalomgyakorlás megoszlása a tradicionális magyar jogban*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2022.

BIRÓ Zsófia: *A bírói hatalomgyakorlás megoszlása a tradicionális magyar jogban.* Novissima Kiadó. Budapest, 2023.

BLAZOVICH László – SCHMIDT József: *Buda város jogkönyve* II. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 17. Szeged 2001.

BLAZOVICH László – SCHMIDT József (közread): *Eike von Repgow: A Szász tükör.* Pólay Elemér Alapítvány-Csongrád Megyei Levéltár. Szeged, 2005.

BLAZOVICH László – SCHMIDT József (közread): *A Sváb tükör*. Pólay Elemér Alapítvány-Csongrád Megyei Levéltár. Szeged, 2011.

BOTHOS Gyula: A bírói hivatásról. *Magyar jogi szemle*, 1938/6. sz.

Bódiné BELIZNAI Kinga: Horváth Boldizsár és a bírákra vonatkozó jogalkotás. *Vasi Honismereti és helytörténeti közlemények*, 1999/1. sz.

Bódiné BELIZNAI Kinga: A Kúria döntvényalkotási joga. *Jogtörténeti szemle*. 2012/2. sz.

Bódiné BELIZNAI Kinga: „Hogy a minimumra legyen szállítva a bíróhoz való hozzáférhetés esélye" – a bírói fizetésrendezés és a bírók anyagi függetlensége 1869–1920. *Állam- és Jogtudomány*, 2018/2. sz.

Bódiné BELIZNAI Kinga: Történetek a bírói felelősség köréből. In: Gosztonyi Gergely – Révész T Mihály (szerk.): *Jogtörténeti parerga II: Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére.* ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2018.

Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói felelősség szabályozása a kiegyezést követő években. In: *A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója*. *Kúria,* HVG-ORAC. Budapest, 2019.

Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói felelősség szabályozása Magyarországon 1871-ben. *Jogtörténeti Szemle*, 2019/2. sz.

Bódiné BELIZNAI Kinga: *Hivatás és függetlenség. A M. Kir. Kúria elnökei, 1869-1937.* Gondolat Kiadó. Budapest, 2020.

Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói fegyelmi felelősség szabályozása a 19. századi Európában. In: MEZEY Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. Gondolat Kiadó. Budapest, 2021.

Bódiné BELIZNAI Kinga: *150 év távlatából. A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc.* MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blog, Jogtörténet oldala, 2021. július 5.

https://mtajogtortenet.elte.hu/media/10/33/d3c366a82169a8241465d26e9a621345ecc38fd73ea553cc9d344d2121b3/Beliznai-Kinga-150-ev.pdf (Letöltés: 2026.03.25.)

Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírák és a bírósági tisztviselők felelősségének szabályozása (1936). *Kúriai Döntések Bírósági Határozatok.* 2022. 70. évf. 2. sz.

Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói fegyelmi felelősség szabályozása 1945 után. In: BIRHER Nándor – MISKOLCZI-BODNÁR Péter – NAGY Péter – Tóth J. Zoltán (szerk.): *Studia in honorem István Stipta.* KRE ÁJK. Budapest, 2022.

Bódiné BELIZNAI Kinga: A bírói függetlenség és garanciái (1848–1948). *Kúriai Döntések, bírósági határozatok*, 2023/5. sz.

Bódiné BELIZNAI Kinga: A Kúria szervezete és működése az 1723. évi bírósági reformtól az 1868. évi polgári törvénykezési rendtartásig. *Kúriai döntések, bírósági határozatok*. 2023/6. sz.

BELIZNAI Kinga: *„Mily esetekben tartozik a bíró felelősséggel?”* Gondolat Kiadó. Budapest, 2024.

BOÓC Ádám: *Felelősség és immunitás a választottbíráskodásban mint alternatív vitarendezési eljárásban: Jogösszehasonlító elemzés*. ORAC Kiadó. Budapest, 2025.

BOÓC Ádám: A választottbírákkal szembeni felelősségre vonás esetén alkalmazandó jog kérdései. *Jogtudományi Közlöny*, 2025/11. sz.

BOGNÁR Iván: Igazságügyminisztériumi Levéltár. Repertórium (*Levéltári leltárak 17*. Budapest, 1962) VI. Az egyesített Kúria 1882-1945.

BÓKA Zsolt: A bíróságok régi-új elnevezései: Kúria és törvényszék. *Jog-Állam-Politika*. 2010. II. évf. 4. sz.

BÓNIS György: Fővárosi Levéltár (volt Budapesti 1. sz. Állami Levéltár) 4. A jogszolgáltatás budapesti területi szervei. Kapitalista és szocialista korszak. *Levéltári alapleltárak II*. Kézirat. Budapest, 1961.

BÓNIS György: A személynök és bírótársai a Jagellók korában 5/I. *Századok*. 1969.

BÓNIS György–DEGRÉ Alajos–VARGA Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története 2. bővített kiadás.* A kiegészítő jegyzeteket írta: Dr. BÉLI Gábor. Zalaegerszeg, 1996.

CZINE Ágnes: *A tisztességes bírósági eljárás: Audiatur et altera pars*. HVG-ORAC. Budapest, 2020.

CZINE Ágnes: „Csemegi csak egy volt”. *Magyar Jog*, 2024/7-8. sz.

CZINE Ágnes (szerk.): „Csemegi csak egy volt” *Csemegi Károly emlékkötet*. ORAC Kiadó Kft. Budapest, 2024.

CSÁNK Béla: *A bírói függetlenség hazánkban és a külföldön.* Budapest, 1942.

CSERVÁK Csaba: A bírói függetlenség, különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatára és a testületi szervekre. In: Bódiné BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A bírói függetlenség intézményes garanciái*. Kúria. Budapest, 2023.

DOBROCSI Szilvia: A büntetőjog nyelve – változások a változatlanságban. *Glossa Iuridica*, 2023/3. sz.

DOBROCSI Szilvia: Balogh Jenő, a büntető perjog tudósa. In: CZINE Ágnes (szerk.): *60 Studia in honorem Andrea Domokos - átdolgozott kiadás.* KRE ÁJK. Budapest, 2024.

DOMOKOS Andrea: Finkey Ferencről. *Ügyészek Lapja*, 2009/2. sz.

DOMOKOS Andrea: „Bűncselekmények, büntetőjogi felelősség, az erkölcs és a büntetőjog közös gyökerűsége". In: BIRHER Nándor – HOMICSKÓ Árpád Olivér (szerk.): *Az egyházi intézmények működtetésének etikai alapjai,* KRE ÁJK. Budapest, 2019.

DOMOKOS Andrea: Finkey Ferenc, a kálvinista büntetőjogász. *Erdélyi Jogélet*, 2021/1. sz.

DOLESCHALL Alfréd egy. m.-tanár, budapesti kir. büntető törvényszéki biró előadói beszéde az elsőfolyamodású birák és ügyészek országos kongresszusán. *Jogtudományi Közlöny*, 1903. 12. sz.

FARKAS Eszter: *Szemelvények az Edelényi Királyi Járásbíróság történetéből*. Miskolci Törvényszék. Miskolc, 2017.

FARKAS Eszter: *Szemelvények az Edelényi Királyi Járásbíróság történetéből*. 2. bőv. kiad. - Miskolci Törvényszék. Miskolc, 2018.

FEKETE László - ROKOLYA Gábor (szerk.): Ars notarialis: A közjegyző hivatása, tiszte és működése. A közhitelű tanúsításról, annak szervéről: a közjegyzőről s a közjegyző működéséről, 1. kötet. *Studia Notarialia Hungarica 12*. Budapest, 2013.

GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése. *A Jog*, 1904, 23. évf. 41. sz., 1904. október 9.

GÁL Lajos: A bírói függetlenség garanciái. *A Jog*, 1904, 23. évf., 10. sz.

GÁL Lajos: *A Jog,* 1904, 23. évf., 4. sz.

GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése. *A Jog*, 1904, 23. évf., 41. sz.

GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése. Negyedik közlemény. *A Jog*, 1904, 23. évf., 44. sz.

GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése II. *A Jog*, 1904, 23. évf., 42. sz.

GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése III/I. *A Jog*, 1904, 23. évf., 43. sz.

GÁL Lajos Bírák titkos minősítése III/2. *A Jog*, 1904, 23. évf., 44. sz.

GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése IV. *A Jog*, 1904, 23. évf., 45. sz.

GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése V. *A Jog*, 1904, 23. évf., 47. sz.

GÁL Lajos: Néhány szó a bírák titkos minősítéséhez. *A Jog*, 1905, 24. évf., 11. sz.

GÁL Lajos: Néhány szó a birák titkos minősítéséhez. (I. Válasz egy délvidéki bírónak és egy járásbírónak) – (II. Válasz Marschalkó úr cikkére.) *A Jog*, 1905, 24. évf., 3. sz.

GÁL Lajos: *A beteg igazságügy*. Deutsch. Budapest, 1907.

GÜNTHER Antal: A birák felelőssége és fegyelme. *Jogtudományi Közlöny*, 1881. 46. sz.

GYURGYÁK János: *Szerzők és szerkesztők kézikönyve*. Osiris Kiadó és Szolgáltató Kft. Budapest, 2018.

JÓNÁS Andrea: A bírák szolgálati jogviszonyának fennállása alatt okozott károkért való felelősség szabályai I. *Erdélyi Jogélet*, 2025/3. sz.

HAEFFLER István (szerk.): *Országgyűlési almanach 1935–40*. (Sturm–féle országgyűlési almanach) Magyar Távirati Iroda Rt. Budapest, 1940.

HANDÓ Tünde: A bírói felelősség és függetlenség. In: MAJTÉNYI László – SZABÓ Máté Dániel: *Mi fenyegeti a Köztársaságot?* Eötvös Károly Intézet. Budapest, 2009.

HANGODI László: Emlékkönyv. 4. köt.: a *Tapolcai Járásbíróság története 1872-1984*. Veszprémi Törvényszék. Veszprém, 2023.

HEGEDÜS Zoltán: Bírók, képviselők, községi tisztviselők és alkalmazottak a századfordulótól 1939-ig. In: THULLNER István – TUBA László (szerk.*): Moson évszázadai: Tanulmányok és kismonográfia Moson település és Moson vármegye múltjából a kezdetektől 1946-ig*. Mosoni Polgári Kör, Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata. Mosonmagyaróvár, 2010.

HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): *A Szegedi Törvényszék története. I. rész*. A Szegedi Törvényszék épületeinek története. Szegedi Törvényszék. Szeged, 2014.

HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): *A Szegedi törvényszék története*. Szemelvények a Szegedi törvényszék bíráinak életéből. II. rész. Szegedi Törvényszék. Szeged, 2015.

HOMOKI-NAGY Mária – KRUSÓCZKI Bence – PÉTERVÁRI Máté (szerk.): *A Szegedi Törvényszék története III.:* Fejezetek a Szegedi Törvényszék magánjogi gyakorlatából. Szegedi Törvényszék. Szeged, 2017.

HOMOKI-NAGY Mária: A bírói felelősség az 1869:IV. tc. alapján. *Forum: Acta Juridica et Politica*, 2017. VII. évf., 1. sz.

HOMOKI-NAGY Mária: Történetek a Szegedi Törvényszék működéséről. In: HOMOKI-NAGY Mária; PÉTERVÁRI Máté; VARGA Norbert (szerk.): *A Szegedi Törvényszék története*. Szegedi Törvényszék. Szeged, 2019.

HOMOKI-NAGY Mária: A bírói felelősség kérdéseinek megítélése a gyakorlatban. *Pro Publico Bono, Magyar Közigazgatás*, 2020/3. sz.

HOLLÓSI Gábor: Alkotmányos alkotmánytalanság. A Tanácsköztársaság alkotmányával kapcsolatos problémák. *Rubicon*, 2019/4. sz. 12-15. p.

HOLLÓSI Gábor: Törvényhozási teendők az 1938 és 1941 közötti területgyarapodásaink kapcsán. *VERITAS Évkönyv 7.* 2020. 206-214. p.

HORVÁTH Ödön: Néhány statistikai adat az ügyvédi és birói vizsgálatok felől. *Jogtudományi Közlöny,* 1892. 48. sz.

HORVÁTH Zsolt (szerk.): *Zalai bírói archontológia, 1872-2024*: a Zalai bírói archontológia, 1872-2020 átdolgozott kiadása. Átdolg. kiad. Zalaegerszegi Törvényszék. Zalaegerszeg, 2024.

HERGER Csabáné: A Pécsi Közjegyzői Kamara 1938 és 1945 között. *Díké: A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport Folyóirata*, 2018/1. sz.

JAKAB Éva: Jogtörténet és jogösszehasonlítás. In: NAGY CSONGOR István (szerk.) *Liber Amicorum János Martonyi = Ünnepi kötet Martonyi János tiszteletére = Festschrift für János Martonyi = Mélanges en l'honneur du János Martonyi*. HVG-ORAC. Budapest, 2014.

JÁSZAY Pál: *A magyar nemzet napjai a Mohácsi vész után* 1. Pest, 1846.

JOÓ László Ádám: A második bécsi döntéssel visszatért országrészek törvénykezési rendszere. *Debreceni Műhely* 18. 2021.

JOÓ László Ádám: Az igazságszolgáltatás újjászervezése Észak-Erdélyben a második bécsi döntés után. In: DAJNOKI Krisztina – FELFÖLDI János (szerk.): *A Debreceni Egyetem*

Szakkollégiumainak I. Tudományos Konferenciája – Konferenciakötet. Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar. Debrecen, 2020.

KAJTÁR István: A dualizmus jogi kultúrtörténeti lenyomatai. *Jogtörténeti Szemle,* 2007/3. sz.

KALAUZ Boróka Petra: A közjegyzők fegyelmi felelőssége, jogesetek a Budapesti (Királyi) Törvényszék gyakorlatából (1936-1950). *Acta Iuvenum Caroliensia*, 2025/1.

KALAUZ Boróka Petra: A közjegyzők és bírósági végrehajtók fegyelmi felelőssége a Budapesti (Királyi) Törvényszék gyakorlata alapján (1930–1950). In: FURKÓ Péter; PÉNZES Martin (szerk.) *Fiatal kutatóink II.: Az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program a Károlin*, 2024/2025. L'Harmattan Kiadó, Károli Gáspár Református Egyetem. Budapest, 2025.

KALAUZ – SCHLACHTA: Disciplinary Liability Arising from the Breach of Procedural Rules in Litigation and Non-litigation Proceedings in the Light of the Cases of Judges and Bailiff s, Based on the Practice of the Royal Court of Appeal and Royal Tribunal of Budapest (1936–1944). In: NOCHTA Tibor (szerk.): *Central European civil law studies 2024*. Partium Kiadó. Oradea 2024.

KÁNTOR Klára: *Fejezetek a Komárom-Esztergom megyei bíróságok történetéből 1872-2009.* Komárom-Esztergom Megyei Bíróság. Esztergom, 2009.

KENGYEL Miklós: A magyar bírósági szervezet területi elhelyezkedésének ellentmondásai. *Tér és Társadalom* 3. évf. 1989/3.

KENGYEL Miklós: A magyar bírósági szervezet a két világháború között. In: BALOGH Judit – KONCZ Ibolya Katalin – SZABÓ István – TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Studia in honorem István Stipta 65.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2017.

KOI Gyula: A közigazgatási hatósági eljárás első nagy módosított kódexe, az 1981. évi I. törvény, az Áe.: Tradíció és változás az államigazgatási eljárás(jog) jogdogmatikai alapkarakterisztikájában. *Közigazgatási eljárási jogi közlemények*. 2022/2. sz.

KOI Gyula – SCHWEITZER Gábor: A levéltári kutatás. In: JAKAB András – SEBŐK Miklós (szerk.): *Empirikus jogi kutatások: Paradigmák, módszertan, alkalmazási területek*. Osiris Kiadó, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont. Budapest, 2020.

KONCZ Ibolya Katalin: A hatalommegosztás kérdése a polgári Magyarországon. *Miskolci Jogi Szemle* 2017/Különszám

Korsósné DELACASSE Krisztina: *Az ügyvédi autonómiák létrejötte és működésük megkezdése Magyarországon a polgári korszakban.* Pécsi Tudományegyetem. Pécs, 2009.

Korsósné DELACASSE Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2012.

Korsósné DELACASSE Krisztina: Hogy karunk érdekeinek emelésére az egyesek nemes szándéka és tettereje egyesüljön": A budapesti ügyvédség testületté szerveződése a 19. században. *Díké: A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport Folyóirata,* 2020/1. sz.

KOVÁCS Ilona: A Hajdúböszörményi Járásbíróság bírái és tisztviselői 1872 és 1950 között. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Hajdúböszörményben.* Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2018.

KOVÁCS Ilona: *Az előttem perlekedőknek igazságot szolgáltatok: a Debreceni Királyi Ítélőtábla elnökei és bírái 1891-1950*. Debreceni Ítélőtábla. Debrecen, 2018.

KÖBEL Szilvia: A végső döntés illesse az illetékes minisztert!": A közigazgatási bíróság 1949-ben történt megszüntetésének előzményei. *Glossa Iuridica*, 2019/1-2. sz.

KÖBEL Szilvia: Az emberi jogok védelmezőjéből a „nép ellensége": A Magyar Közigazgatási Bíróság 1949-ben történt megszüntetésének előzményei és következményei. In: TAKÁCS Tibor (szerk.): *A Rajk-per éve: Közelítések 1949-hez*. ÁBTL, Kronosz Kiadó. Budapest–Pécs, 2020.

KÖBEL Szilvia: *Az emberi jogok védelmezőiből a „nép ellenségei": A Magyar Közigazgatási Bíróság megszüntetése 1949-ben*. KRE ÁJK. Budapest, 2020.

KÖBEL Szilvia: *Bírói kontroll nélküli közigazgatási döntések a második világháború után Magyarországon, esettanulmányok levéltári dokumentumok alapján*. NKE. Budapest, 2020.

KŐNIG Endre: Bíróküldés büntetőügyekben. *Jogtudományi Közlöny*, 1925/14. sz.

Lengyelné BÚS Zita: A jegyzői státusz változásai a 19. századtól Magyarországon. Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2023.

MARGITAY Dezső: A birói kinevezések eszközlése körüli nézetek. *Jogtudományi Közlöny*, 1870. 27. sz.

MARSCHALKÓ János: *A bírósági ügyvitel szabályai.* Az új büntető ügyvitel szabályaival kiegészített második kiadás. Budapest, 1900.

MARSCHALKÓ János: A bírák minősítése. *Jogtudományi Közlöny,* 1904, 45. sz.

MÁRKUS Dezső: A bírói ügyviteli szabályok. *Jogi Szemle*, 1891. V. köt. 11. sz.

MÁRKUS Dezső: *Magyar Jogi Lexikon öt kötetben. II. kötet*. Biró-Dézsma - Magyar Jogi Lexikon 2. Budapest, 1899.

MÁRKUS Dezső: A végleges bírósági szervezet megalkotása. *Jogtudományi Közlöny*, 1908/20.

MÁTHÉ Gábor: A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. létrejötte és jelentősége a dualizmus jogrendszerében. *Gazdaság és jogtudomány*, 1969/1-2. sz.

MÁTHÉ Gábor: A bírói felelősség és a bírákra vonatkozó főbb rendelkezések törvényi szabályozása a dualizmus első éveiben. In: A Kar Tudományos Bizottsága (szerk.): *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae. Tom. 14.* Tankönyvkiadó. Budapest, 1972.

MÁTHÉ Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867-1875.* Budapest, 1982.

MÁTHÉ Gábor: A bírói hatalom gyakorlásáról az 1869. évi IV. törvény megalkotása. In: *A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója.* Kúria, HVG-ORAC. Budapest, 2019.

MEZEY Barna: A kiegyezés jogpolitikájának kialakítása: Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter reformprogramja. *Jogtörténeti szemle*, 2007/3. sz.

MEZEY Barna: Az 1869. évi IV. tc. jelentősége. In: PERES Zsuzsanna – Bagossyné KÖRTVÉLYESI Mária (szerk.): *„Bírák vagyunk..."* A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk kihirdetésének 150. évfordulója tiszteletére. Országos Bírósági Hivatal. Budapest, 2019.

MEZEY Barna: A bírói hatalom. In: ERDŐS Csaba – LÁPOSSY Attila – POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán – SMUK Péter (szerk.): *Kukorelli-kommentár*. Gondolat Kiadó. Budapest, 2022.

MEZEY Barna: Történeti alkotmány és jogállamiság: (Adalékok az 1869. évi igazságügyi reform történetéhez). *Jogelméleti Szemle* 2022/4. sz.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *Epizódok a Pestvidéki Királyi Törvényszék történetéből 1872-1944*. Budapest Környéki Törvényszék. Budapest, 2019.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *A Székesfehérvári Törvényszék polgári kori története*. Székesfehérvári Törvényszék. Székesfehérvár, 2021.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *A jogszolgáltatás a polgári kori Fejér vármegye járásbíróságain 1872-1944*. Székesfehérvári Törvényszék. Székesfehérvár, 2022.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: A Kúria helyszínei és épületei háromszáz év tükrében. In: Bódiné BELIZNAI Kinga – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *300 éves a Kúria*. Kúria. Budapest, 2023.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: A modern bírósági szervezet történeti változásai a Debreceni Törvényszék illetékességi területén. In: MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Elfeledett bíróságok Hajdú-Bihar vármegyében*. Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2024.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *Bíróságszervezés Pest vármegyében*. Budapest Környéki Törvényszék. Budapest, 2024.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *Fejér vármegye járásbíróságainak szervezéstörténete*. Székesfehérvári Törvényszék. Székesfehérvár, 2023.

MEZNERICS Iván – TORDAY Lajos: *A magyar közigazgatás szervei 1867-1937*. Budapest, 1937.

MEZEI Péter: A bírák szerepe a jogrendszerben: A XX. század első felének jogelméleti gondolkodói tükrében. *Jogelméleti Szemle*, 2002/3. sz.

MEZEI Péter: A bírák szerepe a jogrendszerben: Száz év magyar jogelméleti gondolkodóinak felfogásában. *Jogelméleti Szemle*, 2003/1. sz.

MÉRAY Frigyes: Az ügyvédek és bírák felelőssége általában. *Ügyvédek lapja*, 1905. 22. évf. 2. sz.

NAGY Gusztáv – MAROSI Ildikó: A bíróságok igazgatása. In: CSINK Lóránt – VARGA Ádám (szerk.) *Bírósági-ügyészségi szervezet és igazgatás.* Pázmány Press. Budapest, 2017.

NAGY Janka Teodóra: A jogi népéletkutatás (1939-1948) nemzetközi előzményei, elméleti és módszertani kérdései, eredményei a hazai interdiszciplináris tudományfejlődésben. In: Nagy Janka Teodóra (szerk.): *A jogtörténet új forrásai: Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Digitális Adattár.* Tárkány-Szűcs Ernő Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport. Szekszárd, 2018.

NAGY Péter: A hazai bíróság-történet szakirodalma. *Jogtörténeti Szemle*. 2019/1-2. sz.

NAGY Péter: *A közigazgatási bíráskodás annotált bibliográfiája.* NKE. Budapest, 2020.

NAVRATIL Szonja: A jogászi hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937). *ELTE Jogi Kari Tudomány 25*. Budapest, 2014.

NÁNÁSI László: *A magyar királyi ügyészség története: 1871-1945.* Szegedi Tudományegyetem (SZTE), Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Szeged, 2010.

PAPP László: A rendes bírósági szervezet változásai Magyarországon 1849-1861 között. *Forum Acta Juridica et Politica*. 2014. IV. évf. 1. sz.

PAPP László: Különbíróságok szerepe és rendeltetése a modern igazságszolgáltatási rendszerekben. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Jur. et Pol.* 2017/1. sz.

PATYI Zsófia: A bírák fegyelmi felelősségének bő évszázados alakulása I. (1868–1954). *FORUM: Publicationes Doctorandorum Juridiciorum*, 2016. 6. évf.

PERES Zsuzsanna - BAGOSSYNÉ KÖRTVÉLYESI Mária (szerk.): *„Bírák vagyunk...” A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk kihirdetésének 150. évfordulója tiszteletére*. Országos Bírósági Hivatal. Budapest, 2019.

PERES Zsuzsanna: A bírói függetlenség felszámolása (1945-1989). *Kúriai Döntések, Bírósági Határozatok*, 2023/5. sz.

PERES Zsuzsanna: A modern igazságszolgáltatási szervezet felépítése és személyzete (1867-1950): In: VÉRTESI Lázár: *A Pécsi Királyi Ítélőtábla elnöki arcképcsarnoka [1891-1950]*. Pécsi Ítélőtábla. Pécs, 2023.

PETRÁS Éva: Múltfeldolgozás, emlékezetpolitika, társadalmi kiengesztelődés. *Hét Hárs,* 2020/1-2. sz.

PÓK Attila: A Történeti Levéltár jelentkezése a hazai jelenkortörténetírásban. In: Gyarmati, György (szerk.) *Másfél évtized*. Beszámoló az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára tizenöt éves, illetve 2012. évi működéséről: Beszámoló az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára tizenöt éves, illetve 2012. évi működéséről. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL). Budapest, 2013.

PÓKECZ KOVÁCS Attila: A fogalmi jogtudomány. In: CSOKNYA Tünde Éva – JUSZTINGER János (szerk.): *A római jog alapfogalmai*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, Pécs, 2016.

RÉVÉSZ T. Mihály: *A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon 1867-1875.* Budapest, Akadémiai Kiadó 1986.

RIMASZÉCSI János: A hatalmi ágak megosztásának problematikája. In: CSERVÁK Csaba – HORVÁTH Attila (szerk.): *Az adekvát alapjogvédelem: Alkotmányjogi tanulmányok.* Porta Historica. Budapest, 2018.

RIMASZÉCSI János: *A hatalmi ágak megosztásának XXI. századi kérdései különös tekintettel az igazságszolgáltatásra*. KRE ÁJK DI. Budapest, 2023.

RIXER Ádám: A közigazgatási jogtudomány műfajai. *Közigazgatás Tudomány*, 2025/1. sz.

ROKOLYA Gábor: *A polgári közjegyzőség emlékezete 1875-1949*. Magyar Közjegyzői Kamara. Budapest, 2009.

ROKOLYA Gábor: *A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban. Jogtörténeti értekezések 42.* (Sorozatszerk.: MEZEY Barna) Gondolat Kiadó. Budapest, 2013.

ROKOLYA Gábor-BARTÓK Ibolya: *Magyar közjegyzői archontológia 1858-2015*. Közjegyzői Akadémia Kiadó. Budapest, 2016.

ROKOLYA Gábor: A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban. *Notarialia Hungarica Tom. XXVIII.* (Sorozatszerk.: ROKOLYA Gábor). Közjegyzői Akadémiai Kiadó. Budapest, 2018.

ROKOLYA Gábor: *A magyar közjegyzőség története*. Patrocinium Kiadó. Budapest, 2024.

ROKOLYA Gábor: A közjegyzői prozopográfia módszerei és az első következtetések. *Jogtörténeti szemle*, 2025/2. sz.

RUSZOLY József: *A választási bíráskodás Magyarországon 1848-1948*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1980.

SALLAI Balázs: Adalékok a törvényhatósági tisztviselők büntetőjogi és fegyelmi felelősségéhez a polgári kori szabályozásban. A büntetőjogi és fegyelmi felelősség elhatárolási kérdései. In: Szűcs Lászlóné SISKA Katalin – Talabos Dávidné LUKÁCS Nikolett (szerk.): *Tudományos*

Diákest, Tanulmánykötet VII. Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Debrecen, 2020.

SALLAI Balázs: A közszolgálati fegyelmi felelősség kezdetei a polgári kori Magyarországon. *Régiókutatás Szemle*, 2020, V. évf. 1. sz.

SALLAI Balázs: A törvényhatósági tisztviselők fegyelmi eljárásának lefolytatására jogosult szervek de lege lata et ferenda a XIX. században. In: KARLOVITZ János Tibor (szerk.): *Jogok és lehetőségek a társadalomban*. International Research Institute. Komárno, 2020.

SALLAI Balázs: Jog(történet) és nyelv: a közigazgatási fegyelmi jog „büntetőjogiasodásának" nyelvi aspektusai a levéltári forrásokban. *Magyar Jogi Nyelv*, 2020/2. sz.

SALLAI Balázs: „A korrupció szobra őróla mintáztassék," avagy a fegyelmi jog diszkrecionális mélységei. In: SISKA Katalin – Talabos Dávidné LUKÁCS Nikolett (szerk.): *A jog tudománya, a mindennapok joga V.* DE ÁJK Praetor Szakkollégium. Debrecen, 2021.

SALLAI Balázs: A fegyelmi ügyek forrásértéke egyes hivatástörténeti kutatásokban, különös tekintettel a bürokráciatörténetre. *Jog, állam, politika*. 2023/4. sz.

SALLAI Balázs: Új módszertani kézikönyv – kezdőknek és haladóknak: KEREPESZKI Róbert – SCHREK Katalin (szerk.): Bevezetés a történettudományba és a történelemkutatás módszereibe. Kronosz Kiadó. Pécs, 2023. 364 p. *Jogtörténeti szemle*, 2024/1. sz.

SARUSI KISS Béla (szerk.): *„Tradíció és megújulás": a Budapesti Királyi Ítélőtábla története, 1891-1950.* Fővárosi Ítélőtábla. Budapest, 2020.

SÁRKÖZI Zoltán: Kisebb érdekképviseleti fondok. Repertórium *(Levéltári leltárak 87.)* Budapest, 1988.

Selmeczi-Kovácsné DANCSECZ Mónika: A bírósági szervezet kiépülése Győrben a XIX század végén – XX. század elején. In: MOLNÁR Andrea – SZÉPLAKI László (szerk.): *Tanulmányok a győri felsőbíráskodás történetéből a XIX-XX. század fordulóján.* 15 éves a Győri Ítélőtábla. Győri Ítélőtábla, Győr, 2019.

SEREG Péter: A Magyar Királyi Curia szervezettörténetének kutatás-módszertani ismertetése. In: *A XIII. PhD - Konferencia előadásai* (Budapest, 2016. október 20.) Szerk.: KONCZ István – SZOVA Ilona. Elektronikus könyv. Kiadja a Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület. Budapest, 2016.

SEREG Péter: A bírósági függetlenség kérdése a hatalmi ágak rendszerében különös tekintettel a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikkre. *Advocat*. Miskolc, 2022/1. sz.

SERLY Antal: A bírósági hivatalnokok személyi táblázatáról. *Ügyvédek Lapja*, 1887. 4. évf., 21. sz. 1887. május 21.

SIKLÓSI Iván: *Összehasonlító jogtörténet*. (Szerk.: Földi András) ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2012.

SIMON Zsolt: Emlékkönyv. 5. köt.: a *Pápai Járásbíróság története 1872-1990*. Veszprémi Törvényszék. Veszprém, 2024.

SOMLYÓDI István: *A magyar bírói függetlenség mint egyik alkotmánybiztosíték kiépítéséről*. Szeged, 1906.

STIPTA István: Szilágyi Dezső és a magyar igazságszolgáltatás reformja. *Publicationes Universitatis Miskolcinesis Sectio Juridica et Politica* XI. Miskolc, 1995.

STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998[2].

STIPTA István: Jogtörténet-tudomány. In: BÓDY Zsombor – Ö. KOVÁCS József (szerk.): *Bevezetés a társadalomtörténetbe. Hagyományok, irányzatok, módszerek*. Osiris Kiadó. Budapest, 2003.

STIPTA István: Szilágyi Dezső és az igazságügyi modernizáció. In: CSIBI Norbert – DOMANICZKY Endre (szerk.): *Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában:* A Deák-bicentenárium alkalmából rendezett országos történész-jogtörténész konferencia anyaga. Pécsi Tudományegyetem Grastyán Endre Szakkollégium. Pécs, 2004.

STIPTA István: Balogh Jenő, az igazságügy református minisztere. *Jogtörténeti szemle*, 2017/4. sz.

STIPTA István: Bírósági szervezettörténet a hazai jogtörténet-tudomány tükrében. *Jogtörténeti szemle,* 2017/1-2. sz.

STIPTA István: A bírósági igazgatás és felügyelet elvi kérdései a dualizmus kori tudományos és törvényhozási vitákban. In: PERES Zsuzsanna – BATHÓ Gábor (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 80 éves Máthé Gábor tiszteletére: Labor est etiam ipse voluptas.* Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest, 2021.

STIPTA *István: Szilágyi Dezső bírósági igazgatási reformjai. Miskolczi-Bodnár Péter* – HOMICSKÓ Árpád Olivér – SZUCHY Róbert (szerk.): *Studia in honorem Gyöngyi Harsányi 65.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2021.

STIPTA István: A pénzügyi közigazgatási bíróság archontológiája. *Forum. Acta Iuridica et Politica*, 2017/1. sz.

SZABADFALVI József: *„A jogállam a jogeszme megvalósítását célzó intézmény": Jogállam-koncepciók Magyarországon a 20. század közepéig.* Gondolat Kiadó. Budapest, 2023.

SZABÓ Annamária Eszter: Pártatlan bírósághoz való jog. *Magyar Jog*, 2024/12. sz.

SZABÓ István: *A magyar igazságszolgáltatás történetének vázlata az államalapítástól napjainkig.* Bíbor Kiadó. Miskolc, 2004.

SZABÓ István: A bírói normakontroll bevezetése az 1869. évi IV. törvénycikkben. In: HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): *Konferencia a bírói hatalomról és az állampolgárságról*: IV. Szegedi Jogtörténeti Napok Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. Szeged, 2011.

SZABÓ Miklós – JAKAB András: A jogdogmatikai kutatás. In: JAKAB András – MENYHÁRD Attila (szerk.): *A jog tudománya: Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal.* HVG-ORAC, Budapest, 2015.

SZALMA József: *A jogtudományok kutatási módszerei (Kutatásmódszertan).* Patrocinium Kft. Budapest, 2016.

SZÁDECZKY-KARDOSS Irma: A jogi szaknyelv történeti kutatási szerepe. *Győri Tanulmányok*. 20. évf. 1998.

SZÉPLAKI László: A bírák fegyelmi felelőssége a XIX. és a XX: század fordulóján a Győri Királyi Ítélőtábla mint első fokú fegyelmi hatóság döntéseinek tükrében. In: Molnár Andrea – Széplaki László (szerk.): *Tanulmányok a győri felsőbíráskodás történetéből a XIX-XX. század fordulóján.* Győri Ítélőtábla. Győr, 2019.

SZIVÓS Kristóf: Sándor Plósz (1846–1925). *Forum: Acta Juridica et Politica*, 2021/2. sz.

SZŐCS Sebestyén: Polgári kori jogszolgáltatási szervek iratai (1869-1950). *Levéltári módszertani füzetek (1983-1993)*, 11. I. Bírói szervezet. ÚMKL. Budapest, 1990.

TÁNCZOS-SZABÓ Ágota: „Ennek a tisztnek a viselése nagyon tövises...": Tanácsvezető bírók, népügyészek és laikus bírák a háború utáni felelősségre vonás folyamatában. In: GYENESEI József (szerk.): *Pártatlan igazságszolgáltatás vagy megtorlás*. Bács-Kiskun Megyei Levéltár. Kecskemét, 2011.

TIMÁR Balázs: A bírósági szerveztrendszer változásai 1918 és 1920 között a káosztól a konszolidációig. *Magyar Jog*, 2021/3. sz.

TIMÁR Balázs: Térszemlélet a bíróságok történetének kutatásában (Módszertani töprengések). In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter (szerk.) *XIX. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája*. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2021.

TÓTH J. Zoltán: A jog statikája – elméleti és dogmatikai alapok (a jog alapfogalmai) (I. fejezet) In: TÓTH J. Zoltán (szerk.) *Jogalkotástan. Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2019.

TÓTH J. Zoltán: A jogállamiság fogalmának eszmetörténeti vázlata. *Diké*. 2022/1. sz.

TÓTH J. Zoltán – NAGY Péter: A montesquieu-i hatalommegosztási tan kialakulása. *Jogelméleti Szemle*, 2024/4. sz.

TÓTH Kristóf: A munkajogi fegyelmi felelősség történeti előzményei. In: Miskolczi-Bodnár Péter – Jakab Éva (szerk.): *XXIV. Jogász Doktoranduszok Konferenciája.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2023.

TRÓCSÁNYI László: Jogtörténeti tanulmányok V. *Jogtudományi Közlöny*, 1984/8.

TRÓCSÁNYI László: *Milyen közigazgatási bíráskodást?* Közgazdasági és Jogi Kiadó Budapest, 1992. 198 p.

UTTÓ György: Az igazságügyi alkalmazottakkal szembeni fegyelmi eljárás múltja, jelene és jövője. *Magyar Jog*, 2011/11. sz.

VARGA Norbert: A Kúria döntvényalkotási joga 1912 és 1930 között. In: SCHWEITZER Gábor – SZABÓ István (szerk.): *A közjogi provizórium (1920-1944) időszakának alkotmányos berendezkedése I.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2016.

VARGA Zs. András: *Ombudsman, ügyész. magánjogi felelősség. Alternatív közigazgatási kontroll Magyarországon.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar. Budapest, 2012.

VARGHA Ferencz*:* A gyakorlati ügyvédi s birói vizsgálatok reformja*. Jogtudományi* Közlöny, 1902. 11. sz.

VAVRÓ István: Az igazságügyi statisztika történetéből. In: Vukovich György (szerk.): *KSH Konferencia.* Budapest, 1992.

VAVRÓ István: A bünügyi statisztika kialakulása, fejlődése a II. világháborúig. In: KOVACSICSNÉ Nagy Katalin (szerk.): *Igazságügyi statisztika*. Tankönyvkiadó. Budapest, 1981.

VEILANDICS Eszter*: A községi jegyző szerepének átalakulása, feladat- és hatáskörének változásai. Összehasonlító elemzés egy jegyző szemszögéből.* Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Győr, 2022.

VIGH József: Az igazságügyi statisztika tárgya és feladata. *Magyar Jog*, 1961/12. sz.

ZALÁN Kornél: *A kir. ítélőbíráknak és a kir. ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről és nyugdíjazásáról szóló 1936: III. törvénycikk magyarázata.* Franklin. Budapest, 1936.

ZEHERY Lajos: A bírói fegyelmi jog reformja. In: *Polner Ödön – emlékkönyv*. *Dolgozatok Polner Ödön születésének 70. évfordulójára.* II. köt., Szeged Városi nyomda és könyvkiadó Rt. Szeged, 1935.

ZEHERY Lajos: Fegyelmi jogunk legujabb alkotásai a büntetőjogi reformtörekvések tükrében. *Magyar jogászegyleti értekezések*. 1940. VIII. évf. 29-30. sz.

ZINNER Tibor: Adalékok a magyar felsőbíráskodás ezer esztendejéhez. *Bírák Lapja,* 1997/1-2. sz.

10.3. Jogforrások és törvények indokolásai

1868. évi LIV. tc. a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában

1869. évi IV. tc. a birói hatalom gyakorlásáról

1871. évi VIII. tc. a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről

1871. évi XXXI. tc. az első folyamodású bíróságok rendezéséről

1871. évi XXXII. tc. az első folyamodású kir. törvényszékek és járásbíróságok életbeléptetéséről

1875. évi XXXVI. tc. az elsőfokú királyi bíróságok újabb szervezéséről

1878. évi V. tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről

1881. évi LIX. tc. a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868:LIV. törvénycikk módosítása tárgyában

1890. évi XXV. törvénycikk a kir. ítélőtáblák és kir. főügyészségek szervezéséről

1891. évi XVII. tc. a birói és ügyészi szervezet módosításáról

1893. évi XVIII. tc. a sommás eljárásról

1893. évi XXXII. tc. a kir. Curia és kir. ítélőtáblák ítélőbíráinak szaporításáról és az 1877. évi V. törvénycikk módosításáról

1896. évi XXXIII. tc. a bűnvádi perrendtartásról

1897. évi XXXIV. tc. a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről

1912. évi LIV. tc. a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk életbeléptetéséről

1913. évi XXV. tc. a budapesti központi kir. járásbíróság felállításáról és egyéb szervezeti szabályokról

1920. évi XX. tc. a kir. ítélőbírák és a kir. ügyészek státusáról

1932. évi IV. tc. a társadalombiztosítási bíráskodásról

1936. évi III. tc. a kir. ítélőbíráknak és a kir. ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről és nyugdíjazásáról, továbbá a kir. bírósági és kir. ügyészségi tisztviselők fegyelmi felelősségéről

1936. évi III. törvénycikk indokolása

1936. évi XXVII. tc. a telepítésről és más földbirtokpolitikai intézkedésekről

1948. évi XXII. tc. az ítélőbírák áthelyezésének, úgyszintén az ítélőbírák és az államügyészségi tagok végelbánás alá vonásának átmeneti szabályozásáról

1954. évi II. törvény a Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről

Igazságügyminiszteri rendelet. A bírói ügyvitel tárgyában. 1869. április 29.

Az igazságügyminiszternek 1872. évi april 4-kén 4010. sz. a. kelt rendeletével kibocsátott szolgálati utasítás az elsőfolyamodású bíróságok számára.

A magy. kir. igazságügyministernek 1874. évi októberhó 15-én 3436/1874. szám alatt kelt rendelete a bírói ügyvitel tárgyában.

A m. kir. igazságügyministernek 4291/1891. I. M. E. számú rendelete, a bírói ügyviteli szabályok kiadása tárgyában.

A m. kir. igazságügyminister 1900. évi 4642, I. M. E. számú rendelete, az 1892. évi május hó 10-én 5206/891. I. M. E: sz. a. kélt igazságügy ministeri rendelet II. pontjának és az 1891. évi augusztus hő 19-én 4291. I. M. E. számú igazságügyministeri rendelettel kibocsátott bírói ügyviteli szabályok 88. §-ának módosítása tárgyában.

Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. évi 6.760. M. E. számú rendelete a legfőbb fegyelmi bíróság szervezetének módosításáról, Rendeletek tára, 1945, 635. p.

Az 1936. évi III. tc. egyes rendelkezéseinek módosítása tárgyában kiadott 107/1950. (IV. 15.) M. T. számú rendelet. Magyar Közlöny, Minisztertanácsi és miniszteri rendeletek tára, 1950/64. sz., 1950. április 15., 552. p.

Az igazságügyi szervezettel kapcsolatos hatásköri és eljárási szabályok módosításáról szóló 1950. évi 46. tvr.

10.4. A szerző publikációs jegyzéke

10.4.1. A doktori értekezés témakörében megjelent publikációk

2025

1. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A bírák felelőssége: kitekintés a 19–20. századi francia szabályozásra. *Studia Iuris*, 2025/2. sz. 198-211. p.

2024

2. SCHLACHTA Boglárka Lilla: The Disciplinary Cases of the Judges Regarding the Judicial Practice of the (Royal) Court of Appeal of Budapest (1936–1950). In: Jaromír TAUCHEN – David KOLUMBER (szerk.): *Edge of tomorrow 2: The next generation of legal historians and Romanists.* Masaryk University Press. Brno, 2024. 190-202. p.

3. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Az ítélkező bírák titkos minősítése 1891 és 1913 között. In: HEIL Kristóf Mihály (szerk.): *Az országbírói bíráskodástól a koncepciós perekig: Szemelvények egy új jogtörténész generáció kutatásaiból.* Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest, 2024. 215-230. p.

4. SCHLACHTA Boglárka Lilla: The disciplinary liability of judges between 1936 and 1948 in the Hungarian legislation. *Studia Iuris*, 2024/1. sz. 133-143. p.

5. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Fegyelmi és büntetőjogi felelősség. A bírák és az igazságügyi szakértők felelősségének vizsgálata 1948 és 1961 között. In: HORVÁTH Miklós (szerk.): *Fejezetek az 1956-ot követő megtorlásról interdiszciplináris megközelítésben: Végrehajtott halálos ítéletek (i)gazságügyi szakértői közreműködéssel?*, Argumentum Kiadó. Budapest 2024. 61-81. p.

2023

6. SCHLACHTA Boglárka Lilla: The Dispute of Act VIII. of 1871 on The Liability of Judges and Court Officials in the House of Representatives. In: SZABÓ Imre (szerk.): *Central European Legal Studies - Vol 2.: Selected essays on current legal issues from a comparative legal approach*. Partium Press. Oradea, 2023. 137-146. p.

7. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Certain Questions of the Judicial Liability in a Legal Historian Perspective. *Acta Universitatis Christianae Partiensis. Studia Culturale,* 2023/2. 31-39. p.

8. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A bírói hivatással szembeni állami elvárások a fegyelmi szabályozás tükrében (1944-1954). In: FURKÓ Bálint Péter – PÉNZES Martin (szerk.): *Fiatal Kutatóink: ÚNKP a Károlin 2022/2023.* Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó. Budapest, 2023. 119-128. p.

9. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A bírói felelősség egyes kérdései jogtörténeti nézőpontból (1936-1954). In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter – JAKAB Éva (szerk.): *XXV. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2023. 343-351. p.

10. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A hivatalvesztés, mint fegyelmi büntetés: Esettanulmány az ítélőbírák fegyelmi felelősségének köréből. In: P. SZABÓ Béla (szerk.): *Scientia est inaestimabilis.* Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Debrecen, 2023. 67-74. p.

11. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A bírák fegyelmi felelőssége 1936 és 1948 között. In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter – JAKAB Éva (szerk.): *XXIV. Jogász Doktoranduszok Konferenciája.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2023. 279-285. p.

2022

12. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A bírák fegyelmi ügyei (1890-1938). In: STIPTA István (szerk.): *Károlis Kiválóságok. A 35. Országos Tudományos Diákköri Konferencia díjnyertes dolgozatai.* Károli Gáspár Református Egyetem. Budapest, 2022. 273-285. p.

13. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A bírák személyi táblázatainak szabályozása 1872 és 1900 között. In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter (szerk.): *XXII. Jogász Doktoranduszok Konferenciája*. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2022. 171-184. p.

14. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A botrányos magaviselet tényállása az 1871. évi VIII. törvénycikk tükrében. In: BIRHER Nándor – MISKOLCZI-BODNÁR Péter – NAGY Péter – TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Studia In Honorem István Stipta 70.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2022. 427-433. p.

15. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Fejezetek a bírói hivatás történetéből, különös tekintettel a bírák fegyelmi ügyeire (1890-1938). In: MOLNÁR Dániel – MOLNÁR Dóra – NAGY Adrián Szilárd (szerk.): *Tavaszi Szél 2022 / Spring Wind 2022 Tanulmánykötet I.* Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ). Budapest, 2022. 111-121. p.

16. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. tc. képviselőházi vitája. In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter (szerk.): *XXIII. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2022. 207-214. p.

17. SCHLACHTA Boglárka Lilla: A bírói hivatás polgári kori történetének archivált forrásai és annotált bibliográfiája. In: MISKOLCZI-BODNÁR Péter (szerk.): *XXI. Jogász Doktoranduszok Konferenciája 2021.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2022. 101-112. p.

18. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Szemelvények a Budapesti Királyi Ítélőtábla fegyelmi ügyeiből (1938–1944). *Jogtörténeti Szemle,* 2022/3. sz. 46-52. p.

2021

19. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Fejezetek a bírói hivatás történetéből (1890-1938). In: BOÓC Ádám – PAPP Petra (szerk.): *Acta Iuvenum Caroliensia: Opera Iuventutis, Tanulmányok a XXXV. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekciójából.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2021. 235-264. p.

20. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Certain Questions of the Judicial Liability in a Legal Historian Perspective. *Acta Universitatis Christianae Partiensis. Studia Culturale*, 2023/2. 31-39. p.

21. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Adalékok a bírói hivatás történetéhez a Budapest Főváros Levéltárában feltárt iratok tükrében (1890-1938). In: SZIKORA Veronika – BALOGH Judit

(szerk.): *Díjnyertes gondolatok: Tanulmányok a 35. OTDK Állam- és Jogtudományi szekciójának első helyezett szerzőitől*. DE ÁJK. Debrecen, 2021. 257-279. p.

2020

22. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Adalékok a bírói hivatás történetéhez. In: Országos Bírósági Hivatal (szerk.): *Mailáth György Tudományos Pályázat 2019. Díjazott dolgozatok.* Budapest, Országos Bírósági Hivatal. Budapest, 2020. 817-857. p.

10.4.2. A szerző további közleményei

2025

1. BOÓC Ádám – DOBROCSI Szilvia – SCHLACHTA Boglárka Lilla (szerk.): *„SIC ITUR AD ASTRA" 37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekció: Rezümékötet.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2025.

2. BOÓC Ádám – DOBROCSI Szilvia – SCHLACHTA Boglárka Lilla (szerk.): *„SIC ITUR AD ASTRA" 37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekció: Rezümékötet. – 2. kiadás.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2025.

3. PETRÁS Éva – SCHLACHTA Boglárka Lilla: *Járatlan utakon Amerikában: Szociális testvérek az Egyesült Államokban és Kanadában az 1920-as években.* Barankovics István Alapítvány, Gondolat Kiadó. Budapest, 2025.

2024

4. Boglárka Lilla, SCHLACHTA – Boróka Petra, KALAUZ: Disciplinary Liability Arising from the Breach of Procedural Rules in Litigation and Non-litigation Proceedings in the Light of the Cases of Judges and Bailiff s, Based on the Practice of the Royal Court of Appeal and Royal Tribunal of Budapest (1936–1944). In: NOCHTA Tibor (szerk.): *Central European civil law studies 2024.* Partium Kiadó. 2024. 229-242. p.

5. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Rácz Béla (1875-1945). In: KÖBEL Szilvia (szerk.): *Úton a református jogászképzés felé: Szellemi elődök, tudós példaképek.* Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó. Budapest, 2024. 97-111. p.

6. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Adalékok az igazságügyi szakértők fegyelmi és büntetőjogi felelősségének hazai történetéhez. In: CZINE Ágnes (szerk.): *60 Studia in honorem Andrea Domokos.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2024. 309-319. p.

2023

7. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Slachta Margit és a Szociális Testvérek az állambiztonsági iratok tükrében. In: PETRÁS Éva (szerk.): *Járatlan utakon a Lélek vezetésével: Tanulmányok a Szociális Testvérek Társasága magyarországi történetéből.* Barankovics István Alapítvány - Gondolat Kiadó. Budapest, 2023. 181-197. p.

2022

8. PETRÁS Évas – SCHLACHTA Boglárka Lilla: *Slachta Margit a sajtó nyilvánosságában: válogatott írások róla és tőle, 1908-1949.* Barankovics István Alapítvány, Gondolat Kiadó. Budapest, 2022.

9. SCHLACHTA Boglárka Lilla: „Leplezett eszközök leplezetlenül” Az operatív bizonyítás gyakorlata az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában feltárt források alapján. In: STIPTA István (szerk.): *Károlis Kiválóságok. A 35. Országos Tudományos Diákköri Konferencia díjnyertes dolgozatai.* Károli Gáspár Református Egyetem. Budapest, 2022. 287-297. p.

2021

10. SCHLACHTA Boglárka Lilla: „Leplezett eszközök leplezetlenül”: Az operatív bizonyítás alkotmányos kérdései történeti előzményekkel. In: BOÓC Ádám – PAPP Petra (szerk.): *Acta Iuvenum Caroliensia: Opera Iuventutis, Tanulmányok a XXXV. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekciójából.* Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2021. 265-293. p.

11. PETRÁS Éva – SCHLACHTA Boglárka Lilla – SZABÓ Róbert: *Slachta Margit beszédei a magyar parlamentben*. Barankovics István Alapítvány, Gondolat Kiadó. Budapest, 2021.

12. SCHLACHTA Boglárka Lilla: „Mert a kereszténység a jognak és nem az erőszaknak az uralma” Slachta Margit nemzetgyűlési tevékenysége 1920-1922 között. In: PETRÁS Éva – SCHLACHTA Boglárka Lilla – SZABÓ Róbert (szerk.): *Slachta Margit beszédei a magyar parlamentben.* Gondolat Kiadó. Budapest, 2021. 21-25. p.

2020

13. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Slachta Margit, az első magyar képviselőnő. *Parlamenti szemle*, 2020/1. sz. 173. p.

2019

14. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Fontos könyv a kecskeméti jogakadémia történetéről. *Jogtörténeti Szemle*, 2019/3-4. sz. 90-91. p.

15. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Slachta Margit gondolatai a természetjogról. *KRE-DIT: A KRE-DOK online tudományos folyóirata*, 2019. december 22.

2018

16. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Slachta Margit karakterisztikája az ügynöki jelentések tükrében. *Egyházfórum,* 2018/4. sz. 41-57. p.

17. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Az első nő a magyar országgyűlésben. Slachta Margit életútjának feltáratlan oldala a hatalom titkos gépezetében. In: NAGY Péter – WIEDEMANN János (szerk.): *Acta Iuvenum Caroliensia XI.* KRE ÁJK. Budapest, 2019. 503-536. p.

18. SCHLACHTA Boglárka Lilla: Slachta Margit közpolitikai munkássága az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában feltárt iratok tükrében. In: DOBROCSI Szilvia (szerk.): *Acta Iuvenum Caroliensia X.* KRE ÁJK. Budapest, 2018. 231-251. p.

10.24395/KRE.2026.014

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

Intézményi azonosító: FI 44189

NYILATKOZAT

(Bele kell fűzni a doktori értekezésbe)

Alulírott **dr. Schlachta Boglárka Lilla** (név), Neptun kód: OEVY3E nyilatkozom, hogy az a társadalomtudományokon belül az állam- és jogtudomány (tudományágban) nincs folyamatban fokozatszerzési eljárásom, illetve fokozatszerzési eljárásra való jelentkezésemet két éven belül nem utasították el, továbbá két éven belül nem volt sikertelenül zárult doktori védésem.

Nyilatkozom tovább, hogy nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve öt éven belül nem vontak vissza tőlem korábban odaítélt doktori fokozatot.

Dátum: Budapest, 2026. július 28.

.....

aláírás

H-1042 Budapest, Viola u. 2–4. | Tel +36 1 370 8601 | KRID azonosító: 465308758 |
dekanihiv.ajk@kre.hu | www.kre.hu/ajk

10.24395/KRE.2026.014

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

Intézményi azonosító: FI 44189

NYILATKOZAT

(bele kell fűzni a doktori értekezésbe)

Alulírott ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám eredménye. A benne található – másoktól származó – nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Budapest, 2026. július 28.

.....

dr. Schlachta Boglárka Lilla

H-1042 Budapest, Viola u. 2-4. | Tel +36 1 370 8601 | KRID azonosító: 465308758 |
dekanihiv.ajk@kre.hu | www.kre.hu/ajk